IOHANNIS ROBECK
CALMARIA - SVEDI
DE
MORTE VOLVNTARIA
EXERCITATIO
SIVE
EXAMEN CALVMNIARVM NVGARVM
ET FALLACIARVM
QVIBVS
TANQVAM ARGVMENTIS VTVNTVR
ΕΥΛΟΓΟΥ ΕΞΑΓΩΓΗΣ
CONSENSVS GENERIS HVMANI SALVTIS
ET GLORIAE BONORVM VIRORVM
HONESTARVMQVE FEMINARVM
HOSTES ET OPPVGNATORES.

PERPETVIS ANIMADVERSIONIBVS NOTAVIT
PRAEFATVS EST
ET
INDICEM RERVM ADDIDIT
IOHANNES NICOLAVS FVNCCIVS
MARBVRGENSIS.

MARBVRGI
APVD PHILIPP. CASIMIR. MÜLLER.
CIↃ IↃ CCLIII.

WELLCOME
LIBRARY
INSTITUTE

VIRO
SVMME REVERENDO
ET EXCELLENTISSIMO
DOMINO
CONRADO FRIDERICO ERNESTO BIERLINGIO
S. THEOLOGIAE DOCTORI
ET PROFESSORI ORDINARIO
CELEBERRIMO
SOCIETATIS TEVTONICAE GOETTINGENSIS
MEMBRO HONORARIO
RINTELIENSIS ACADEMIAE ORNAMENTO
INCOMPARABILI
COLLEGAE AC FAVTORI SVO
D.
IOHANNES NICOLAVS FVNCCIVS
MARBVRGENSIS.

DEDICATIO.

Saepius ego Tecum, Vir Summe Reuerende, num libellus de tristi Stoicorum decreto suspectus, ipsaque auctoris calamitate famosus, nostris vero etiam animaduersionibus notatus, vero ac pietate non minus, quam doctrina incluto Theologo, qui de instituto recte velit ac possit iudicare, consecrandus, an sine cuiusquam praesidio maleuolorum calumniis aut liuori permittendus, deliberatum iui. Nec defuisti vnquam consilium expetenti, pro insigni sapientia et amore erga me Tuo: atque monuisti, vt memet in consilium adhibeam: nec fore, Te quidem iudice, quem illius, vtut minus probatae commentationis pudeat. Haeccine vero Tua liberalitas ingenii, et incredibilis in me beneuolentia, quam, per quinque nunc prope lustra, quauis occasione, et quouis modo, priuatim ac publice testatus fuisti? Optime de Academia meritis Proceribus me prorsus nihil merentem, nullius auctoritatis hominem, annumerare dignatus es, quibus beati Fratris elegantem libellum de caussis a Luthero impugnatarum indulgentiarum dicare instituisti.

Et

Et publice nuper mihi natalem LXI. ſplendida et eruditiſſima diſſertatione epiſtolica, de Reinhardi Koenigii, primi hiſtorici et politici Rintelienſis, vita et meritis, gratulari ex animo, et laudibus, ex amoris abundantia, vt beneficiis ſemper me cumulare voluiſti: quorum ſi per vitam immemor, profecto ingratiſſimus eſſem. Tua vero noſtri memoria et incomparabilis fauor quam me delectet, dicere nequeo. Pro viribus equidem mereri de literis cupio, parum de laudis gloriola ſolicitus: a tui ſimilibus tamen et amari, et laudari, iam ita placet: vt ſtudium et flagrans deſiderium ab ipſa natura videar accepiſſe. Hoc mihi bonum, i. e. amicitiam tuam, cum tua vltro detulerit humanitas: quam a me putas illi felicitatem praeferri? Eſt igitur, cur et ipſe mihi gratuler, et maximas Tibi agam gratias. O ſi quid referre fuerit olim mihi conceſſum! Libelli, illius quidem alieni, dedicationem non aegre feres: quam nemini prorſus fore moleſtam grauemque, dixi. Amor certe animusque gratus errare non poteſt. Aut ſi quis errat, vel bene merendi ſtudio ductus, vel gratificandi voluntatem ſecutus, veniam ſibi paratiſſimam promittit: nec

fuerit facile quisquam iudex tam iniquus, qui hominem obſequentiſſimum non laude potius, quam reprehenſione dignum, habeat. Tibi certe non illud peſtiferum arridebit Stoicorum de morte voluntaria decretum: noſtra ſi Tibi placebit doctrinae pridem exploſae refutatio: ineptas aliorum rideo ſuſurrationes atque calumnias. Forſan et bonis omnibus antidotum eius videbitur eſſe modi: vt non me quid dicendum iudicent, quod noceat, ſparſiſſe veneni. Satis ego quidem diſſertatione illa priori moleſtum ac triſte puto confutatum eſſe ἀλόγυ ἐξαγωγῆς, velut ex orco reuocatum, dogma: ne quid tamen ex auctoris mente in ea deſideretur; alteram eiusdem argumenti exercitationem, quam ipſe calumniarum examen inſcripſit, aduerſus εὐλόγυ ἐξαγωγῆς oppugnatores, ex autographis protrahere conſultum exiſtimaui; iisdem vero etiam inſiſtens veſtigiis, cum alioqui ante victoriam ſibi triumphum adſcripſerit, veritatem luculenter vindicare, et omnem calumniae ſuſpicionem animaduerſionibus noſtris abſtergere ſtudui. Nec adeo quemquam credo peruicacem aut ſtupidum fore, qui non liquido cognoſcat, ex hac parte fidem pugnare,

illinc

illinc perfidiam; hinc amorem, pietatem, atque conſtantiam, illinc odium, ferociam, atque deſperationem; hinc patientiam et obſequium, illinc indignationem et peruicaciam; hinc veritatem, illinc ſcelus cum omnibus vitiis ſemet prodere: vt pulcherrimam atque certiſſimam, apud bonos dubio procul, virtuti poſſimus promittere laurum, atque decentem quorumque ſapientiae ſtudioſorum applauſum. Noſtra qui legere volunt, eliguntque deteriora, ſibi habeant, ac tribuant ſtultae pertinaciae aut impiae curioſitati, quod longe maximum eſt, animae detrimentum: vt ſua ſponte, non mea culpa, in exitium ruant. Noſti, Vir Summe Reuerende, quibuscum vitiis et erroribus quotidie dimicandum virtuti: quot haereſes non docendae, ſed refutandae, quam callide ſerpentibus aliquando et clandeſtinis malorum perſuaſionibus occurrendum: veritas fidesque ne penitus vel per cuniculos atque inſidias opprimantur. Noui, Amicorum Suauiſſime, Tecum, vetus et obliteratum eſſe illud Stoicorum de morte voluntaria decretum: illud vero etiam haud difficulter, credo, concedes mihi: vbi vetera, non dicam in perſuaſionem, ſed in

vſum,

vſum, reuocantur: antiquatis pridem ſaniorum ſententiis, iterum iterumque nouis, ſi qua veritas, quae antiquiſſima, dici poteſt noua, demonſtrationibus ſubueniendum illis, et omni cura, ſolicitudine, opera, contentione id agendum, ne quid eccleſiaſtica, literaria, et publica res detrimenti capiat. Et hoc ipſe agis. Seruet Te Deus, ad eccleſiae et academiae decus, ad Matris Optumae ſolatium, illuſtris Familiae florem, ac notabile ſcientiarum augmentum, quam diutiſſime ſaluum, felicem, atque laetum. Equidem non vltimus, quoad viuam, inter eos ero, qui operam Tibi praebent aſſiduam, Tuisque potiſſimum commodis et honori maximo Tuo ſeruiunt. Studio certe, ſi minus re potero, quam maxime in id enitar, vt amici et collegae officium accuſari nequeat. Vale, Vir Summe Reuerende, et mihi fauere, vt facis, perge. Rintelii a. d. XVI. kalend. Maii CIↃ IↃ CCLIII.

DISSER-

DISSERTATIO PRAELIMINARIS DE CAVSSA MORTIS VOLVNTARIAE MINIME NATVRALI, SED AFFECTVVM ADSCRIBENDA TYRANNIDI.

Decimus ſextus iam agitur annus, quo primum doctiſſimi, ſed infelicis Suedi, Johannis Robeccii exercitationem philoſophicam de morte voluntaria, cum animaduerſionibus quidem perpetuis, in lucem edidi: meamque vtut ſatis probarim bonis et illuſtribus viris opellam; hominum aliquot κριτικωτάτων, vel inuidorum expertus ſum voculas, qui id inprimis non aequo ſe dicebant ferre animo, librum de

summo scelere vulgari suspiciosissimum, atque confutatione mea nihil aliud agi, quam pestiferum aliquali cum antidoto venditari venenum. Id vero genus hominum, vt suam nimis pudendam cum malitia prodiderunt ignorantiam, si legissent primas dissertationis meae paginas: clare satis legere et discere potuissent, me, vt standum erat promissis, non agere pro lubitu, caussamque plures eandem sine fraude iam pridem ante me agitasse: vt nullum fere nunc videatur proferri dictum, quod non fuerit dictum prius. Longo Scriptorum de autocheiria catalogo, dissertatione praeliminari de morte voluntaria pag. 11. seq. addi possent plures alii, si operae visum fuerit esse pretium, beneuolo demonstrare lectori, me nihil mihi tribuere, quod non ante me et doctissimi, et prudentissimi viri memoriae prodiderint. ANDREAS CELICHIVS, Marchiae veteris Superintendens, lingua vernacula, Magdeburgi 1578. 8. edidit einen nützlichen und nothwendigen Beweiß von denen Leuthen, so sich selbst aus Angst, Verzweiffelung, oder andern Vrsachen, entleiben und hinrichten. Patauinus philosophus, FRANCISCVS PICCOLOMINEVS, Senensis, 1583. Pataui edidit vniuersam philosophiam de moribus, et gradus sexti cap. 16-21. p. m. 475-483. negantium et affirmantium, homini pro vitanda miseria, vitio, aut feritate, aliquando praeeligendam esse mortem, argumenta examinat. Liber cum comite politico prodiit apud heredes Eustadii Vignon. 1596. 8. FRIDERICVS WINEKER, consiliarius Ecclesiasticus et concionator aulicus Brunsu. Luneburgensis, vernacula quoque dedit einen gründlichen und warhaftigen Bericht von Ioh. Balthasar Kelterborns, Cantzley Fiscalis, Leben und iämmerlichen Ende. Braunschweig 1660. 12. Equidem

dem maleuolorum calumniis non respondere soleo, neque laudari, nisi a laudatis cupio: quibus si mea quocunque modo probare possum, ridicula me nihil mouent omnia barbarorum molimina. Tantumque abest, vt huius Examinis, velut de morte voluntaria partis, editionem prohibere valuerint. Quam fidelissime philosophi suo malo pertinacissimi praestat respondere argumentis, examen examinare, atque adeo veritatis confutationem refutare. Quod antequam auspicato aggrediar opus, paucis operae fuerit pretium demonstrare, caussam voluntariae mortis non esse naturalem, sed affectuum tyrannidi adscribendam. Quod inter omnes constat, ac sole meridiano clarius elucescit, mors finis est vitae, vel transitus potius e perbreui aerumnosa ad aeternam beatissimam vitam, qui non a nostro, sed numinis aeterni, creatoris et conseruatoris nostri, arbitrio dependet. Vel est imperantis summi iussu, natura mediante, hominis a statione sua dimissio: vt non tam erepta nobis vita, quam mors esse donata videatur, quae piis vita potior, nec viro forti potest accidere tristis, nec misera sapienti. Nunquam enim inuitus eam excipit, tanquam ad felicitatem aeternam transitionem, naturae necessitatem, atque laborum vel miseriarum finem; diuinitus mortalium cuique constitutam: vt ipsa virtus mortis, quam natura proposuit omnibus, crudelitatem atque dedecus propulsare videatur. Fuerunt tamen aliquando homines adeo immemores sui, vt rationem non audientes, imo penitus obruentes affectuum procellis, instinctu extincto naturali, atque humanitate omni exuta, semetipsos enecare non dubitarint. Scelus nefandum; quod longe tristissimo decreto suis tantum Stoici commendant, cum alii,

tum Aristoteles inprimis, damnarunt: vt satis mirari nequeam, illum peripateticorum principem in ipsa hominis natura, quae plane contra naturam esse dixi, et saepius quam clarissime demonstratum iui, actionis stultissimae caussam et fundamentum quaerere, nusquam profecto quam in desperatione, furore extremo, et affectuum tyrannide inueniendum. Ita philosophus problematum sectione 30. *oper. tom.* 2. *p. m.* 1014. *seq. Melancholicus* si vltra modum frigidus sit, molestiae anxietatesque sponte sine vlla ratione nascentur, ex quo mortem laqueo sibi conscifcunt, maxime quidem iuniores, interdum tamen et seniores. Multi etiam vinolenti sese interimunt. Nonnulli vero ex melancholicis, vbi abunde potarunt, dolent, et animo vehementer succumbunt. Calor etenim naturalis a calore vini extinguitur. - Quibus, calore natiuo emarcescente, oritur aegritudo, ii sibi laqueum potius petunt: quare iuuenes potius, quam senes, laqueo se interimunt. Alteris enim calor per aetatem marcescit, quod naturae agitur ordine. Alteris per vim ipsius affectis: quod contra naturam est. Quibus autem calor extinctus subito est, ii repente se interficiunt, vt omnes mirentur, eo quod nullum indicium praecesserit. - Accidit vero, vt calor subito caussis quoque externis extinguatur, quemadmodum quae praeter suam naturam candent, ceu carbones, aqua super infusa extinguuntur. Vnde fit etiam, vt sedata ebrietate nonnulli se ipsos enecent. Calor enim ex vino adiectus est, quo extincto, vsu euenit illa perniciosa affectio. *Videamus ergo, quid natura velit. Corpus humanum homogeneum non est, ac diuersis constat partibus: vt tempera-*

mentum

mentum totius ex pluribus coalescat humoribus, videlicet sanguine, pituita, bile flaua seu cholera, et bile atra seu melancholica: qui humores vi quadam ingenita vulgo seu qualitate distinguuntur. Ita sanguis, *quod per venas et arterias fluit, dicitur esse calidae ac humidae indolis;* pituita *frigidae ac humidae;* bilis flaua *calidae et siccae;* bilis atra *siccae et frigidae. Quibus ergo quisque humoribus abundat, dicitur esse huius temperamenti, atque varium induit corporis habitum: vt homines sint, pro humorum abundantia, ad alios atque alios animi motus propensi. Ne quid de aliis dicamus, melancholici, in quibus dominatur atra bilis, segnius vulgo quidem efferuescunt, quam cholerici; quam primum vero ad furorem adacti, tenaciores sunt irae et odii: vt furor irritatus semet vix moderari possit, iniuriaque maneat alta mente reposta. Hinc difficillime placantur, nunquam non offensae memores. Sunt fere pulsu tardo et exiguo, venis arctioribus, vultu pullo, truci tristique aspectu; peculiaribus etiam morbis, videlicet schirris, varicibus, quartanis febribus, hemorrhoidi, splenicis affectionibus subiecti. Variam humorum commixtionem et admirandam hominis structuram, quoad viuit, arctissimo et vix cuiquam perscrutabili nexu, rationalis et immortalis comitatur anima, quae in corpore est, quod sol in orbe, rex in imperio, dux in exercitu, gubernator in ciuitate, nauclerus in nauigio: atque adeo corporis quascunque actiones instituit ac dirigit consortio indissolubili, vt communis vtrinque sit dolor atque voluptas. Mirabiles inde oriuntur affectus, qui et animae passiones appellantur: a quibus vt plurimum hominis maxima calamitas felicitasue dependet. Nostrum nunc non est, membro-*

rum functiones et motus, totamque corporis machinam examinare illius rationalis animae sociam: cuius, vt quisque haud difficulter intelligit vsu perpetuoque sensu, cogitationes sunt propriae: vt diuinitatis quandam prae se ferat imaginem, eamque dignitatem, quae vna rerum creatarum omnium diuinitus indita nobilissimae, ad numinis aeterni et creatoris benefici gloriam summis laudibus euehendam. Sunt vero animae siue mentis aliae actiones, aliae passiones siue affectus. Actiones intellectus atque voluntas producit cum ipsa ratione conuenientes. Passiones sunt qualescunque perceptiones ex rebus illi repraesentatis ope sensuum, et ipsa humorum dispositione. CARTESIVS inde passiones in genere voluit definiri, perceptiones aut sensus, aut commotiones animae, quae ad eam speciatim referuntur, quaeque producuntur, conseruantur, et corroborantur per aliquem motum spirituum. *Constat enim, vt supra dictum, corpus et animam agere in se inuicem. Hominis ergo ratione praediti est, semetipsum non minus, quam creatorem atque seruatorem suum cognoscere, sapientiae et virtutibus studere, in rebus et actionibus quibusque suis optimam vitae magistram rationem audire, perquam solicite in animae passiones inquirere, et, quod vulgo nobilissimum dicitur esse vincendi genus, vincere semetipsum: vt lubentissime possit esse sua sorte contentus, atque summi boni possessione perenni gaudere. Quod qui faciunt, naturae profecto viuunt conuenienter, suisque affectibus adeo nunquam succumbent, vt mortem sibimetipsis consciscere velint. Natura enim sui conseruatrix est, ac vehementissime, nisi gratia intercesserit diuina, semper a dissolutione abhorret. Affectibus autem qui nimium*

indul-

indulgent suis, rationem suffocant, suique immemores plane summam istorum ipsi vel imprudentes sentiunt tyrannidem: vt in scelera quaeuis nefanda exitiumque ruant. Ecquid magis pestiferum mortalibus, quam aegritudo, illa mentis crux perpetua, et atrae bilis, ad corpus macerandum, tristissima comes? Infaustus ille dolor animi miserrimos homuncionum enecauit non paucos, suamque in affectuum mancipia saeuam exercuit tyrannidem. Obruitur spiritus et ratio, non dicam tristitia perenni, sed inconsolabili desperatione: vt homo, rerum humanarum pertaesus, saeuas in semetipsum non vereatur conuertere manus. Nec ab re seculi XIIII. doctor Christianissimus IOH. GERSON, Academiae Parisiensis Cancellarius, de passionibus animae scribit, operum tom. 3. Tenebrosas spirituum in imaginatiua virtute suspiciones mirabiles excitat, ita vt quidam credant se quaeri ad mortem, vel ad incarcerationem, vel spoliationem, et inde fugiant, nemine persequente, trepidantes timore, vbi non est timor. Cognoui talem tempore meo, qui ingeniosissimus erat, et peritus valde in medicina, qui tandem fugit in nemora occulta, nec vltra apparuit. *Confer. FRID. WINEKER, theologi, concionatoris aulici et consiliarii ecclesiastici Brunsuicensis et Luneburgensis gründlicher und warhaftiger Bericht von Ioh. Balthasar Kelterborns, Cantzley Fiscalis, Leben und jämmerlichen Ende. Furiosi, et quorum affectibus suffocata est ratio, scriptam non audiunt legem, nec illam mortalium quorumque cordibus inditam de non occidendo. Quam exosi fuerint omnes sua semet interimentes manu apud moratiores gentes, dictum praeliminari dissertatione de morte voluntaria p. 19. seqq. Istos Hebraei abiecerunt insepultos. vid. IOSEPHVS*

PHVS de bello Iudaico l. 3. *c.* 14. *Graeci manum abscissam a corpore separatim sepeliri voluerunt. Lex ita se habet:* ἐάν τις ἀυτὸν διαχρήσηται, τὴν χεῖρα τὴν τῦτο πράξασαν ἀποκόπτειν, καὶ χωρὶς τῦ σώματος θάπτειν. Qui sibi violentes manus intulit, manus, quae id perpetrauit, praeciditor, neque eodem cum corpore tumulo sepelitor. *vid. ANTON. THVSII collatio Atticarum et Romanarum legum, apud IAC. GRONOVIVM thesauro Graecar. antiq. vol.* 5. *p.* 1390. *edit. Venet. Et hoc passim vsu receptum, ARISTOTELES moral. ad Nicomachum l.* 5. *c.* 15. *memoriae prodidit. Romanorum, nisi qui Zenonis infecti veneno, scelus abhorrentium, leges vulgo notissimae sunt, neque huc referendae. Affectuum, quibus miseri homunciones succumbunt, longe maximus tyrannus est METVS, qui vicit plurimos, victosque, vt maior istos incesseret stultitia, enecauit. LVCRETIVS:*

- - Saepe vsque adeo, mortis formidine, vitae
Percipit humanos odium lucisque videndae,
Vt sibi consciscant moerenti pectore letum.

*SENECA epist.*24. tantam hominum imprudentiam esse, imo dementiam, vt quidam timore mortis cogantur ad mortem. *Et epist.* 70. Etiamsi certa mors instabit, et destinatum sibi supplicium sciet, non commodabit poenae suae manum. Stultitia est, timore mortis mori. *Arcesilaus apud PLVTARCHVM consol. ad Appollonium:* πολλοὶ διὰ τὴν ὐθένειαν, καὶ τὴν πρὸς τὸν θανατὸν διαβολὴν, ἀποθνήσκουσιν, ἵνα μὴ ἀποθάνωσι. Multi, ob vilitatem ingenii et criminationes mortis moriuntur, ne moriantur. *Nimirum, vt Diogenes aiebat, adeo difficilis et mala res metus est, vt multi anteceperint ipsum factum, quod timebatur. Vt qui in naui tempestate iactantur*

et

et periclitantur, nauis non exſpectata ſubmerſione, ſemetipſos interficiunt. Vel, ut LVCANVS loquitur,

- Multos in ſumma pericula miſit
Venturi timor ipſe mali. -

CICERO de finibus bonorum et malorum lib. I. cap. 15. mortis metu omnis quietae vitae ſtatus perturbatur: - ſuccumbere doloribus, eosque humili animo imbecilloque ferre, miſerum eſt: Ob eamque debilitatem animi multi parentes, multi amicos, nonnulli patriam, plerique autem ſe ipſos penitus perdiderunt. *Eſt animi quaſi ligamentum et perturbatio, vt omnis proiiciatur ſapientia, extirpetur memoria et ipſa ratio, interea temporis, quo malum futurum exſpectatur, ne tunc exiſtens quidem, aut tantum certe non ad exitium imminens. Vnde Aeſchinus apud TERENTIVM adelph. A. 4. S. 4. init.*

Diſcrucior animi: hoccine de improuiſo mali mihi obiici
Tantum, vt neque quid de me faciam, neque quid agam, certum ſiet?
Membra metu debilia ſunt: animus timore obſtupuit: pectore
Conſiſtere nihil conſilii quicquam poteſt. - -

Quinquaginta Spartanae virgines, cum, ex foedere, ſacrorum cauſſa, ad Meſſeniorum vrbem eſſent profectae, ac in Venerem a iuuenibus Meſſeniis ſolicitarentur, neque vim aliter effugere poſſent, mortem oppetierunt.

PAVSANIA Boeoticis vel Graeciae lib. 9. cap. 13. p. m. 736. et DIODORO SICVLO biblioth. hiſtor. lib. 15. cap. 54. p. m 699. ſeq. teſtibus, Scedaſi Leuctris domicilium habentis duae fuerunt formae egregiae et nubiles; filiae Molpia et Hippo. Has, vt et Leuctri eius, a quo

campus nomen sortitus est, filiam, eodem virginitatis flore constitutas, Spartanorum legati, Parathemidas, Phrudarchidas, et Parthenius, per vim stuprauerunt. Nobiles puellae, tam insignem contumeliam et sceleris foeditatem minime ferentes, diras patriae, quae tam nefarios misisset legatos, imprecatae, laqueo vitam finierunt. Ipse pater Scedasus, cum Spartae iudicium frustra postulasset, Leuctra reuersus, vitam sibi suis manibus praecidit. Alia Hippo, Graeca mulier, a nautis capta, cum intelligeret, stuprum sibi et insidias parari, noctu semet in aquas praecipitem dedit. VALER. MAX. *l.* 6. *c.* 1. *extern. n.* 1. *Eodem referente loc. cit. n.* 3. *Teutonicae mulieres, coniugibus acie trucidatis, ne quid captae vlterius paterentur, Marium victorem per sacra omnesque virtutes rogarunt, vt Vestalibus dono mitterentur virginibus, affirmantes, aeque se omnes, atque illas, virilis concubitus expertes futuras. Cum voti non compotes fierent, omnia timentes, sibi proxima nocte spiritum laqueis eripuerunt.*

Tristitia, ex casu funesto ac recenti concepta, multis praesertim sequioris sexus coniugibus, voluntariae mortis caussa fuit. Quid Porciae, Catonis Vticensis filiae, post obitum Bruti, coniugis dilectissimi, acciderit, legimus apud PLVTARCHVM *in vita Bruti.* VAL. MAX. *l.* 3. *c.* 2. *l.* 4. *c.* 6. DIONEM CASSIVM. *l.* 47. APPIANVM *de bello ciuili l.* 4. *Vnde* MARTIALIS *l.* 1. *epigr.* 43.

Coniugis audiſſet fatum cum Porcia Bruti,
  Et ſubtracta ſibi quaereret arma dolor:
Nondum ſcitis, ait, mortem non poſſe negari?
  Credideram ſatis hoc vos docuiſſe patrem.
Dixit, et ardentes auido bibit ore fauillas:
  I nunc, et ferrum, turba moleſta, nega.

Quan-

Quantus fuerit Pantheae erga Abradatam coniugem amor, triſtis exitus probauit. Cum Cyro is mille adduxiſſet equites, atque in proelio ipſe occiſus eſſet: Panthea vidua, pro muneribus a Cyro in ſolatium miſſis, petiit tantum, vt ſibi mortuum videre liceret. Quod cum facile impetraſſet, coniugem deploratum ſuae gentis more ornauit, et cum ſepeliendus eſſet, acinace iugulauit ſe ipſam, et impoſito capite ſuper coniugis pectore mortua eſt. vid. XENOPHON *Cyri paediae lib.* 7. *p. m.* 127. *Neque mens alia Paulinae fuit, quae et ipſa Stoica philoſophi Senecae vxor, cum marito mortis a Nerone oblatum eſſet genus, ac venae in balneo ſectionem elegiſſet, eodem modo decreuit cum illo mori, quamuis id illi Seneca valde diſſuaderet. Qua de re cum certior factus eſſet Nero, miſit, qui ſanguinem ſiſterent, atque matronam ſeruarent: quae, quod ſanguinis iam multum emiſiſſet, quoad viuere ipſi licuit, pallida ſemper manſit, atque fidei ſceleſtae, vel amoris inſani ſigna, vel deſperationis notam in vultu retinuit. Confer. comment. de imminente Latinae linguae ſenectute cap.* 10. §. 20. *pag.* 655. *Demotionis Areopagitae filia, Leoſthene ſponſo mortuo, ſe alteri nupturam negauit: quod adulterum, non maritum, acciperet. Illum enim iam defunctum, ſibi tamen viuum ſupereſſe maritum. Et breui poſt, ad ſecundas nuptias ne compelleretur, ſemetipſam enecauit. Recens dolor atque miſeria inuincibilis non paucas mulieres aut virgines commouerunt, vt ſemetipſas enecarent. Athenienſium triginta tyranni, cum interfeciſſent Phaedonem in conuiuio, filias eius, formoſas virgines, iuſſerunt ad ſe venire, ſcortorum more nudari, ſuperque pauimenta, patris commaculata ſanguine, geſtibus ludere im-*

pudicis. Virgines, dissimulato paulisper doloris habitu, cum temulentos cernerent conuiuas, egredientes quasi ad requisita naturae, semet inuicem complexae, vt virginitatem voluntaria morte seruarent, aut patris obitum repentinum potius sequerentur, in puteum praecipitarunt. Simillimum feminae in regno Fingo Japoniae casum BERNHARDVS VARENIVS Iaponiae descriptione cap. 14. p. 97. exponit. Nobilis quidam, superiori Seculo, in Iaponia vxorem duxerat formosissimam: cuius amore flagrans ipse rex enecauit maritum, paucisque post diebus ad se vocans mulierculam expertus est eius castitatem. Haec vero, cum sciret, quae marito fuerit mortis caussa, dies a rege petiit triginta, quibus defunctum lugere, iustaque illi soluere posset: postea sibi permittat in arcis regiae turri consanguineis et amicis parare conuiuium, atque adeo luctus et lacrumarum facere finem. Annuit rex. Et coena, vt dixerat, parata, cui rex ipse laetus suisque inhians voluptatibus intererat, in turris pergula residens femina, quasi aedium et agrorum aspectu pasceret oculos, in regis et amicorum, nihil suspicantium praesentia tandem se dedit praecipitem, ac misere illisa terrae, vt pudicitiam seruaret, animam efflauit.

Cum in feminis ex amore sit naturalis quidam et vehemens ad concubitum instinctus: ex odio contra et indignatione tanta oritur auersatio: vt enecari malint, quam commisceri cum illis, a quibus velut pessimis naturae monstris abhorrent. Brasilla Dyrrachina, *illustris virgo, cum ab improbo milite capta vim passura esset, promisit militi et hosti suo, si virginitatem ipsi relinqueret illibatam, incomparabilis praemii loco, herbam illi daturam, quam si manducaret, nullo telorum genere vulneratum iri. Placet*

militi

militi conditio, vt virginem in hortos comitaretur: vbi virgo herbam, quae proxima erat, decerpsit, eaque manducata odioso dixit comiti, ne quid de vi et efficacia istius herbae dubites, in me periculum facito: et iugulum illi feriendum praebuit. Sic miles fidem habens verbis puellae, stricto gladio petiuit iugulum, et Christo deuotam castamque virginem inuitus ac subiratus vita priuauit. Ita rem ex HIERONYMO LVDOVICVS VIVES narrauit de institutione feminae Christianae lib. 1. Eandemque peruicaciam in regina Cocorae notamus, cuius triste fatum ex Caronii relatione BERNHARDVS VARENIVS, de regno Iaponiae describit cap. 14. p. 95. seq. Maluit illa cum suis se conclaui eodem concremare, quam in Caesaris Fiderii, cuius obses erat, arcem transire: cum eius nullum a marito praeceptum habuisset.

In mulierculis Christo, coelesti sponso, nuper deuotis, cum persecutionibus horrendis attonitae sibimetipsis consulere non possent, ac plura, quam instabant, mala timerent, cum sexus imbecillitate religio, vel superstitio, pudor atque formido, ad desperationem vsque concurrebant: vt, vehementioribus istis affectuum procellis, effugia quaererent, vbi nulla reperiuntur, atque adeo semetipsas enecare non vererentur. Adeo suis affectibus succumbentes, eorum non possunt non persentire tyrannidem, atque, vt OVIDII metamorph. l. 7. v. 340. alio quidem casu, verba faciam mea,

His, vt quaeque pia est, hortantibus, impia prima est;
Et ne sit scelerata, facit scelus. - - -

Ita Pelagia, *virgo Antiochena, vt AMBROSIVS de virginibus lib. 3. et epist. 7. ad Simplicianum memoriae prodidit, cum matre et sororibus, in flumen se dedit praecipitem:*

pitem: ne forſan a perſequenti milite violaretur. Et EVSEBIO teſte lib. 1. de vita Conſtant. c. 28. et Nicephoro hiſt. eccleſ. lib. 7. cap. 21. Romana mulier nobiliſſima et caſtiſſima, quam RVFFINVS Sophroniam *vocat, ſemet occidit, ne vim a Maxentio imperatore pateretur. Cum enim perducenda eſſet ad impium et laſciuum Caeſarem, iamque pro foribus adſtare videret ſatellites atque miniſtros libidinis: maritus etiam, metus cauſſa, iſtis coniugem permiſiſſet abripere: paululum temporis popoſcit, vt corpus decenter ornaret. Cubiculum ergo ingreditur, et, cum ſola eſſet, enſe transfigit ſemetipſam. Legitur apud EVSEBIVM quoque l. 8. hiſt. eccleſ. c. 24. hiſtoria de muliere quadam Antiochiae nobiliſſima, quae, cum filias duas virgines haberet, aetate integra et corporis forma praeſtantes, atque timeret, ne ſatellites impii, ad nefariam libidinem explendam, illis abuterentur, ad medium vix venit iter, atque neceſſitatis cauſſa paululum de via, decedendi veniam a ducibus inuiſis petiuit. Ea vero impetrata, cum filiabus derepente ad ripam fluuii prolapſa in gurgitem profluentem ſemet vno impetu praecipitarunt. Sunt illae fortaſſis eaedem, de quibus CEDRENVS fol. 220. teſtatur, Adaucti martyris coniugem atque filias fuiſſe, ac ſemet, ne pudicitia violaretur, in amnem dediſſe praecipites. Sic quoque, FVLGOSO referente, Dugna, virtutibus et nobilitate inſignis matrona, ab Attila, Hunnorum rege, expugnata iam Aquileia, quod barbaros audiuerat iſtos in diripiendis vrbibus auare et crudeliter agere, nec a mulierum pudicitia abſtinere, vt eam vim non experiretur, domum in amnis ripa poſitam habitans, in eum a feneſtra ſe praecipitem dedit.*

Vin-

Vindictae cupido in feminis semper ad insaniam vsque longe maxima fuit. PLVTARCHO teste in Alexandri M. vita, captis ab Alexandro Thebis, in direptione illius vrbis, Thraciorum militum praefectus Timocleam, *nobilem feminam, bonis a militibus iam ereptis, coegit, vt secum misceretur. Ea re peracta, sibi amicam credidit esse factam, et petiit a femina stuprata, sibi ostenderet, si domi conditum haberet thesaurum. Respondit confestim mulier, se magnum habere, sed in puteo aquarum vacuo depositum. Eo deductus auarus hostis, sine alio comite, ne quis in partem veniret lucri, cum diligenter et auidissime intueretur, Timoclea, pedibus sublatum praecipitauit in putei fundum, atque lapidibus obruit. Alexander vt rem gestam cognouit, capitis ream absoluit, direpta illi restituit bona, quod commota iusto semet dolore viraginem praestiterit, et vna cum liberis matrem immunitate donauit. Historiam simillimam VAL. MAX. l. 6. c. 1. extern. n. 2. narrat. Gallo graecorum copiis a Cn. Manlio consule in Olympo monte partim deletis, partim captis, Orgiagontis reguli capta vxor, mirae pulchritudinis, a centurione, cui custodienda erat tradita, stuprum pati cogitur. Postquam ventum est in eum locum, in quem centurio, nuntiis missis, ad redimendam mulierem, eius necessarios pretium afferre iusserat. Centurione aurum expendente, eiusque in pondus intento, suis lingua vernacula imperauit, vt hostem occiderent. Occisi caput abscissum ipsa manibus ad coniugem suum detulit, eiusque ante pedes abiecit, iniuriae et vltionis iustae ordinem exponens. Hoc virtutis erat; multoque laudabilius, quam si vtraque virago semet, ad iniuriam vitandam, enecare voluisset, pro scelerato innocentem. Sed maiori cum scelere coniuncta*

erat

erat Cammae vindicta, quae, teste POLYAENO *strat. l. 8. c. 39. Sinati in Gallia tetrarchae coniux propter formam ab altero Galliae tetrarcha Erasinorice perdite amabatur. Hic, vt mulierem in matrimonium ducere posset, dolo necauit Sinatum, nec longe post viduae ambiuit nuptias. Illa constanter renuit, tandem vero, coniugium suadentibus amicis, simulauit assensum. Magno Gallorum comitatu venientem sponsa perhumaniter excepit, in Dianae templum ad aram duxit, ipsaque ex aurea phiala partem bibens, illi partem reliquam ebibendam dedit. Potus autem erat mulsum veneno mixtum. Cum bibissent, Camma deam, in genua procumbens, adorauit, et gratiam, dixit, tibi habeo, veneranda Diana, quod mihi concesseris in templo tuo supplicium exigere pro marito, mea caussa interfecto. His dictis, confestim exspirauit, simul atque sponsus cum ea vitam reliquit.*

Pudor ipse, qui virtutis custos esse deberet, atque turpitudinis cuiusque acerrimus hostis, aliquando visus est homines ita perturbare, vt, ne mentis quidem et rationis compotes, quam aliorum viuere ludibrio, in exitium ruere maluerint. Hunc nouimus immodici pudoris non raro in mulierculis effectum fuisse: vt ventri crepitus, quod valde miramur, etiam tristis legatur caussa fuisse voluntariae mortis. Apud BERNHARDVM VARENIVM *Iaponiae descriptione c. 14. p. 98. puella quaedam in gynaeceo magnatis alicuius in Iaponia, seculo superiori, ad mensam ministrabat, genibus pauimento insidens, aduersus dominum, vt mos erat gentis, ad vinum hero et matrifamilias infundendum. Cum autem patinae cum cibis quaedam ante dominum positae essent, supra quas brachium extendere debebat infundens puella: ventre compresso non sine*

so-

ſonitu flatum emiſit. Quod tanto pudore affecit miſellam, vt neque ſurgere, neque ſemet extra conclaue proripere poſſet; verum in eodem loco permanens manus et brachia intra ſtolam abſconderet, caput vero intra ſinum, oreque ad dextram mammam applicato, dentes ei tanto cum impetu immitteret, vt ipſa infelix puella mox animam efflaret. Superbia, faſtus, et neſcio quae gloriola, vel inſolens ambitio, multos ad voluntariam necem adegit: vt fortitudinis poſt fata famam relinquerent poſteris. Et eos MARTIALIS ridet libr. 1. epigr. 9.

Quod magni Thraſeae, conſummatique Catonis
  Dogmata ſic ſequeris, ſaluus vt eſſe velis;
Pectore nec nudo ſtrictos incurris in enſes:
  Quod feciſſe velim te, Deciane, facis.
Nolo virum, facili redimit qui ſanguine famam:
  Hunc volo, laudari qui ſine morte poteſt.

Taedium vitae quem cepit, ſui ipſius immemorem plane, peruicacem atque furentem reddit, vt inſtinctu plane diabolico excitatus in rabiem vertatur, et morbo quaſi peſtifero et inſanabili corruptus, ſine mora, quocunque modo in ſemet ipſum ſaeuire non erubeſcat. Cuius paulo ante facta eſt mentio, Vticenſis Cato, quantumuis ſibi ſapere videretur, quam ferro non emiſerat, animam manu extraxit. Indignam SENECA quoque de prouidentia cap. 2. iudicauit, quae ferro contaminaretur. Anima vero contaminata ad numen Sanctiſſimum accedere nequit; nedum ferro ſibi quisquam parare ſalutem. Quibus pro arbitrio, mortis inſtrumenta praeſto non erant, obuia quaeque rapuerunt, et, quae natura non erant noxia, vi ſua tela fecerunt. SENECA teſte epiſt. 70. ex illis, qui ad beſtias damnati vel auctorati, quidam,

cum ad matutina ſpectacula et publicos ludos ſeruaretur, ad corpus exonerandum ſeceſſit: nullum enim illi dabatur ſine cuſtode aliud ſecretum: vbi lignum, quod ad emundanda obſcoena adhaerente ſpongia poſitum eſt, in gulam infarſit totum, et, vi praecluſis faucibus, ſpiritum eliſit. Quod certe morti eſt facere contumeliam: vt melius poſtridie, ſic volente magiſtratu, ni vicerit ipſe, horrendis alicuius beſtiae vnguibus lacerari potuerit. Factum Seneca tamen laudat, quod ſemet quocunque modo enecare maluerit. Alius, eodem teſte loc. cit. cum inter cuſtodias ad matutinum ſpectaculum, a quodam prouinciae praeſide miſſus, veheretur, tanquam ſomno premente nutaret, caput eo vſque demiſit, donec radiis inſereret: ſeque tam diu tenuit in ſedili ſuo, donec ceruicem rotae circumactu frangeret. Sic poenam ſumere de ſemetipſo non dubitarit per idem vehiculum, quo, ad poenam aliis dandam, deducendus erat. Etiam hoc narrat loc. cit. idem Seneca furoris et deſperationis exemplum, quod, pro ſtulta hypotheſi ſua, cenſet admiratione dignum eſſe. Cum Nero ſecundum Naumachiae dederit ſpectaculum, e barbaris vnum lanceam, quam in aduerſarios acceperit, totam iugulo ſuo immerſiſſe. Quaeſtionem vero, ſemet enecanti adſcriptam, ſubiungit philoſophus ipſe: quare non omne tormentum, omne ludibrium iam dudum effugio? quare mortem ego armatus exſpecto? *Sibi ſuisque affectibus nimium indulgens non poteſt non rationis perdere vſum, et inſaniae, ad ludibrium vſque, poenas dare. Non dicam auaritia et plus habendi cupiditate, ſed egeſtatis forſan imminentis timore ſemet trucidarunt multi. De Apicio dictum in commentario de imminente Latinae linguae ſenectute p. 675. qui mortalium omnium guloſiſſimus cum aliquando, rationi-*

bus

bus perquiſitis, intellexiſſet, maximam patrimonii partem abſumtam, et ſibi tantum CXXV. florenorum millia ſupereſſe: ne forſan interiret fame, ſemetipſum veneno enecauit. Epigrammatum Graecorum primo ANTIPATER auctor eſt, Ariſtidem, ruſticum pauperem, amiſſa oue et vacca, ſemetipſum de tugurio ſuſpendiſſe. LVCILIVS apud STOBAEVM ſermone 10. *de iniuſtitia et auaritia aut grauis in re plus habendi cupiditate pag. m.* 127. *ſcribit, Hermocratem auarum morientem in teſtamento ſemetipſum rerum ſuarum heredem ſcripſiſſe: Decubuiſſe autem calculantem, quantum a morbo liberato ſibi dandum eſſet medicis, et quid inſumeret aegrotans: et inueniſſe, vnicum ſibi reſtare denarium, ſi conualeſceret: Praeſtat ergo dixiſſe, mori, et diriguiſſe. Iacuiſſe nihil habentem praeter obolum: heredes autem eius libenter pecunias diripuiſſe.*

Homines aliquando ſuam deplorantes miſeriam omnibus votis optant mori, aut ſuam ſibi adimere vitam promittunt. Niſi vero extrema deſperatio et ſummus furor accedat: ſuis in ſemet manibus ſaeuire nequeunt. Quod pluribus demonſtratum iuimus fabellis. Sic CICERO multis impoſuit ipſe, qui academicus fuit, ac totus a voluntaria morte abhorrebat, vt ſibi perſuaſerint, illum miſerabile Stoicorum approbare decretum. Familiar. l. 4. *epiſt.* 13. *n.* 4. *ad P. Nigidium Figulum ſcribit:* ſaepius mihi veniebat in mentem, queri, quod ita viuerem, quam gaudere, quod viuerem. - eis conficior curis, vt ipſum, quod maneam in vita, peccare me exiſtimem. *Lib.* 5. *epiſt.* 15. *n.* 7. *ad L. Lucceium: literae* excludere me a portu et perfugio videntur, et quaſi exprobrare, quod in ea vita maneam, in qua nihil inſit, niſi pro-

pagatio miserrimi temporis. *Ita passim. Ecquis vero non videt, eum ista scripsisse, non ex rei veritate, et quod Stoicorum approbarit sententiam: sed vt desperationis exponeret magnitudinem: cum et ipse, omnium longe miserrimus, non sine tremore ac timore sicariis tandem caput suum porrexerit?* Confer. *ibid. obseruationes nostrae et comment. de virili aetate L. L. part. 2. c. 2. p. 71. Atqui etiam ad Atticum l. 15. epist. 20. scribit:* Ex hac nassa exire constitui, non ad fugam, sed ad spem mortis melioris.

Quorumque affectuum nimia vehementia, nisi ratio istis ponat obicem, homines plurimum indulgentes sibi, neque rationem audientes, in furorem agit eosque impetus, vt, ne salutis quidem habita ratione, in Deum ingrati, in homines iniurii, in semet ipsos quam maxime crudeles, animam e corpusculo miserrimo propellant. Notat *egregie* PROCOPIVS Gothicorum *lib.* 4. βίαιος καταστροφὴ ἄχρηστος καὶ ἄνοια προπετὴς, τὸ δὲ εἰς θάνατον θράσος, ἀνόητον τοῦ τε δραστηρίου πρόσχημα οὐκ εὐπρεπὲς τοῖςγε σώφροσιν εἶναι δοκεῖ. Καὶ τοὶ καὶ τοῦτο ἐκλογίζεσθαι χρὴ, μή τι δόξητε εἰς τὸ θεῖον ἀγνωμονεῖν. Violentus vitae exitus res inutilis et plena insipientis impetus, et illa in mortem ferens audacia, consilio cum careat, prudentibus iudicatur immerito sibi fortitudinis nomen vsurpare. Tum vero et illud cogitandum, ne in Deum sitis ingrati. *Aliquibus non ratio, non iuris auctoritas, sed immanis feritas et superstitio imperat, vt in viscera sua ipsi non vereantur saeuire. Ad* ROBECCI *de morte voluntaria exercitationem pag. 75. annotaui, tam feros alicuius in fortunatis insulae populos fuisse, vt inter tripudia cantusque, dum sacra peragunt, quasi ad coelestia transi-*

transirent gaudia, semetipsos de monte praecipites darent. Vbi fidem secutus sum domini de BELLEGARDE in der allgemeinen historischen Einleitung zu allen bißher ans Licht getretenen Reisen zu Wasser und Land in die alte und neue Welt, part. 1. pag. 5. Ihr, derer Völker die man zuerst auf denen Canarien Insuln angetroffen, wildes Wesen siehet man mit mehrerem aus der so tollen Aufführung, wann ein vornehmer Herr den Besitz seines kleinen Staats antratte. Denn da opferten sich viele, dem Festin zu Ehren, mit Freuden, und stürzten sich aus einer unmenschlichen courage von dem höchsten Berg herab. Eben dergleichen saubere Gewohnheiten hatten sie auch bey gewissen Festtagen, so sie einer besondern Gottheit in einem nahe bey dem Gipfel des Berges gelegenen Tempel zu Lieb angestellet. Sie sprangen nemlich, aus rasender Andacht, mit singen und tantzen in den Abgrund, unter der falschen ihnen von ihren Priestern beygebrachten Einbildung, daß sie nach einem so heldenmüthigen Tod allerhand Wollust geniesen würden.

Voluntaria mors nihil aliud, quam infelix liberi arbitrii foetus: quod peruicaces suisque affectibus nimis indulgentes, velut monstrum ac idolum aliquod venerari et adorare non verentur: quasi non Deo T. O. M. creatori ac Domino coelesti, sed sibimetipsis sese et omnia referant accepta. Sic sane homunciones miseri faciunt intelligendo, vt nihil intelligant, suamque longe maximam, dum philosophantur, prodant stultitiam: nec modestiae aut alius virtutis fuco malitiam nefariamque insolentiam tegere satis queant. Egregie disserentem audiamus Senecam epist. 70. Cum hominis vitam cum mari et nauigio, mortem vero cum portu composuisset: portus, *scribit*, est aliquando

 peten-

petendus, *quod Stoicum plane et falsissimum*, nunquam recusandus. Non viuere bonum est, sed bene viuere. Itaque sapiens viuit, quantum debet, non quantum potest. Videbit vbi victurus sit, cum quibus, quomodo, quid acturus. Cogita semper, qualis vita, non quanta sit. Si multa occurrunt molesta, et tranquillitatem turbantia, emittit se: nec hoc tantum in necessitate vltima facit, sed cum primum illi coeperit suspecta esse fortuna, diligenter circumspicit, numquid illo die definiendum sit. Nihil existimat sua referre, faciat finem, an accipiat; tardius fiat, an citius: non tanquam de magno detrimento timet. Nemo multum ex stillicidio potest perdere. Citius mori, vel tardius, ad rem non pertinet: bene mori, aut male, ad rem pertinet. Bene autem mori, est effugere male viuendi periculum. *Hoccine sub dulci et ambigua morum commendatione latens venenum: et Stoicorum miserabile decretum, qui, quod DEI est, illius summi rerum arbitri, sibimet ipsis arrogant, diuinam gubernationem respuunt, naturam peruertunt, rationem impugnant, et quoties vel somniantibus, vel delirantibus vitae non videtur superesse caussa, desperantes ac semet educentes aduersus Dominum suum perfide rebellant, atque adeo perniciose in exitium ruunt.* Itaque ego *piam et generosam, minime vero gentium cum Seneca*, effeminatissimam vocem illius Rhodii *Telesphori* existimo, qui cum in caueam coniectus esset a tyranno *Lysimacho*, et tanquam ferum aliquod animal aleretur suadenti cuidam vt abstineret cibo, omnia, inquit, homini, dum viuit, speranda sunt. *Fidendum enim DEO est, ab cuius sanctissima et sapientissima voluntate omnia dependent:*

quique

quique opem et auxilium suis praeter opinionem ferre solet, ipsis quoque varia calamitate extinctis ad salutem gaudiaque coelestia porrigit manum. In fide et charitate autem ad vitae finem vsque perseuerandum: si quis victoriam coronamque sibi promittere velit. Vt sit hoc verum, *pergit*, non omni pretio vita emenda est. *Profecto omni, si quo emenda fuerit. Quicquid vir possidet, pro vita redimenda quam lubentissime dabit. Quotus etiam quisque regum maximorum non omnia relicturus est, si vita longiori tantum illi sine splendore perfrui liceret?* Quaedam, licet magna, licet certa sint, tamen ad illa turpi infirmitatis confessione non veniam. *Haeccine, humilitatis vel modestiae quadam specie, abominanda est peruicacia? Agnoscere certa et magna, nec tamen ea velle sequi. Magna cum sit hominum infirmitas: eos diuina, quae amplectenda et adoranda, firmare potest gratia. Sic sane cum Deo, qui mihi praesto semper et vbique, munitissima possum transcendere moenia, et quascunque calamitates vincere. Sed homo, sibi suoque arbitrio relictus, non potest non miserrima conditione vti, atque dum sine Deo, et eius sanctissima voluntate, consulere vult ipse sibi, minorem cum longe maxima calamitatem commutare.* Ego cogitem, in eo, qui viuit, omnia posse fortunam, potius, quam cogitem, in eo, qui scit mori, nihil posse fortunam. *Iniquitatem vide et blasphemiam, etiam eorum, qui verum noluerunt agnoscere Deum. Sui fortuna dea est, vti quidem voluerunt idololatrae: ab hominum non potuit dependere iudicio, vel arbitrio. Deus vero T. O. M. penes quem vnum ius vitae ac necis, in viuis omnia potest, atque illis, qui secundum eius voluntatem, i. e. recte, mori dice-*

dicerunt. In DEO ſumus atque verſamur, cui accepta referimus omnia, illi nos quoque oportet viuere atque mori, quando nos viuere vult atque mori, non impotens ac nihili faciendum arbitrium noſtrum: cum et ipſe mundi Seruator IESUS non, quod ſuae petierit, ſed quod diuinae patris ſui olim eſſet voluntatis. Aliquando, *imo ſemper*, etiamſi certa mors inſtabit, et deſtinatum ſibi ſupplicium ſciet, non commodabit poenae ſuae manum. Stultitia eſt, timore mortis mori. Venit qui occidat. Exſpecta. Quid occupas? Quare ſuſcipis alienae crudelitatis procurationem? Vtrum inuides carnifici tuo, an parcis? *Bene.* Socrates potuit abſtinentia finire vitam, et inedia potius, quam veneno mori. *Vim ille nunquam voluit inferre ſibi: ſed magiſtratus iuſſu debuit mori, et ſumere venenum, innocentiſſimo deſtinatum.* Triginta tamen dies in carcere, et in exſpectatione mortis exegit: non hoc animo, tanquam omnia fieri poſſent, tanquam multas ſpes tam longum tempus reciperet, ſed vt praeberet ſe legibus, vt fruendum amicis extremum Socratem daret. *Semet interimere, Socrati nunquam in mentem venit: innocentem vero etiam a magiſtratu capitis fuiſſe damnatum, nihili fecit, ac lubentiſſime ceſſit iudicato. Sed tamen, auctore XENOPHONTE, poſt ipſam damnationem, ille neceſſe fuit viuere triginta dies, quod Delia feſta interuenerunt eo menſe: neque lex ſiuit quemquam occidi priusquam pompa a Delo rediiſſet. Apud ipſos quoque Romanos, ſuppliciis funeſtare feſtos laetosque dies, nefas habebatur. Quae ſequuntur, plena ſunt Stoicae iniquitatis et ſtultitiae: vt ſua ſibi quisque conſulat tyrannide, nec aduerſus DEVM, qui vnus rerum humanarum arbiter, penes quem vnum ius*

vitae

vitae ac necis est, rebellare vereatur. Quidni statione nostra fideles atque constantes in vniuersum pronunciemus, vbi mortem externa vis denunciat, eam non occupandam, sed exspectandam esse? Qui scire possumus, acerbane, an facilis olim sit nobis mors futura? Non certe nobis integrum, eligere, quam volumus, lenitatem mortis: neque discedendi modus est in potestate nostra: cum inter maximos cruciatus fuerint gratia innixi diuina plurimi, qui ne mortis quidem senserunt aculeum, aut extremos: eorum contra plurimi qui semet placide voluerunt educere, longissima et maxima perpeti debuerunt corpusculo miserrimo inflicti vulneris tormenta, priusquam infelix anima, forsan ad maiores cruciatus, vinculo suo liberari potuerit. Quae, obsecro, consequentia, vel similitudo: Quemadmodum nauim eligam nauigaturus, et domum habitaturus, ita mortem vtique, qua sum exiturus e vita? *Nauigaturus profecto nauim sumere debes, et, nisi qvam ipse habes, conducere domum, vt commodius habitare possis. Vti vero non pro lubitu et arbitrio in hanc vitam ingressus es, sed a potentissimo et sapientissimo creatore vita et ratione ornatus in hanc qvasi orbis scenam productus, vt ad finem vsque fabulae constanter atque decenter eam repraesentares personam, quae diuinitus constituta es: ita neque tibi pro lubitu exeundum, vt interrumpatur nondum finita fabula, neque sumenda tibi, sed exspectanda mors est. Diuinum vtique donum longior reputanda est vita: neque peior dilata mors est, vt praeparatio ad felicitatem aeternam veramque salutem captandam longior atque adeo firmior esse possit. Consilium, quod sequitur, est plane diabolicum. Animus semper et vbique suo Domino coelesti, qui vnus*

D serua-

seruare et perdere potest, in omnibus, maxime vero in morte alio alioque modo, sapientissime et sanctissime tamen immittenda mortalibus, non sibi, non pertinaciae suae, non affectuum malis persuasionibus, morem gerere debet. Animus liberum sibi arrogans arbitrium, atque adeo dominum relinquens suum, furiis affectuum suorum infernalibus miserrime relictus, non potest non quaeuis admittere scelera, desipere, furere, saeuire in sua viscera, atque adeo citato gradu in exitium ruere: siue ferrum appetat, siue laqueum, siue potionem venas occupantem: quibus, dum animam praecipitat, miserumque corpusculum projicit, ad cruciatus aeternos crudelissimo daemoni mancipium mittit: cuius instinctu ac praestigiis, ambiens libertatem atque in se summum dominium, vt diuinae aduersaretur voluntati, vincula seruitutis abrumpere voluit. Vitam et aliis approbare quisque debet, mortem sibi: optima est, quae placet. *Mortem aeque ac vitam debemus probare praesertim Deo, iuxta Deum bonis omnibus, non malis, non stultis, non nimium indulgentibus sibi. Qui voluntatem diuinae suam praeferre non dubitat, neque semet liberi arbitrii fingere idolum: actiones profecto suas Deo nunquam probare poterit, affectuum vbique succumbit procellis, atque vitam sine Deo miserrimam viuit, cuius ipsum tandem poenitere oportet. Nec malam vitam excipit mors bona, etiamsi illam videatur sumere sibi. Mors optima, quae Deo, mortis ac vitae domino, non quae, dum captant, insanis mortalibus placet. Qui adeo stulte, adeo pernicaciter immemores sui, vt arctissimum et amicissimum, quod inter corpus et animam est, non dubitent ipsi frangere vinculum, etiam nihili faciunt post fata famam, iniquissime, crudeliter, et impie fecisse,*

parum

parum fortiter, nimis temere fecisse. Non prouidentiae, non gubernationis diuinae, non decori et honestatis habita ratione, furentes ac rebellantes naturam ipsam expugnant, vt semet fortunae i. e. Numinis aeterni sanctissimae voluntati quam celerrime eripiant, atque suo tandem ad exitium satisfaciant arbitrio. Ab sanioribus nolunt sibi ad libertatem viam praecludi. Nihil melius aeterna lex fecit, quam quod vnum introitum nobis ad vitam dedit, exitus multos: *ita vero, vt nihil ab arbitrio hominis, sed omnia, vel ad introitum, vel ad exitum vitae solum dependeant a voluntate diuina, cui resistere profecto mortalium nemo potest. Alioqui sunt exitus multi, vt Tragicus Thebaide actu* I. *vers.* 150. *seqq.*

Vbique mors est. Optime hoc cauit Deus.
Eripere vitam nemo non homini potest;
At nemo mortem: mille ad hanc aditus patent.

Ferrum, laqueus, aqua, capitis in parietem illisio, inedia, spiritus retentio, innumerabiles modi, quibus si placet, quis sibi a necessitate viuendi libertatem illiberalem atque adeo mortem inauspicatam vindicare potest. Et Vticensis Cato, cum vim intulisset ipse sibi, an nescis, *dixit,* paulisper spiritu represso, aut capite ad parietem illiso, emori licere. *Eadem vero epistola pergit insanire Seneca:* Ego exspectem vel morbi crudelitatem, vel hominis, cum possim per media exire tormenta, et aduersa discutere? Hoc est vnum, cur de vita non possimus queri: neminem tenet. Bono loco res humanae sunt, quod nemo nisi vitio suo miser est. *Tu ergo, tui iuris et arbitrii, coelestis domini, qui rex regum est omnium, non agnoscis potestatem summam et immutabilem prouidentiam. Neque didiceris temet cognoscere ipsum, non Deum crea-*

 torem,

torem, non mortalium conditionem, non huius vitae vicissitudines et aerumnas; neque fortunam vtramque, vt decet, aequo ferre animo. Tu, nisi prospera, non exspectas. Tu pro arbitrio, quae ipse vis, omnium bonorum datori, et summo rerum arbitro, tibi danda praecipis, ac vita, quam illis, carere praeoptas. Scelere mauis obire tuo, quam communi mortalium omnium subesse legi. Haeccine aduersus Deum rebellio, et longe maximum coelestis laesae maiestatis crimen? Haeccine impietas, vel iniuria stupenda, et extrema impudentia? Beneficia vt nemini sunt obtrudenda, nec inuito impertiendum quidquam: quin abeas, te vita non tenet: quo abeas, sero nimis tu tandem videbis, tuoque senties malo, neminem, nisi vitio suo, esse miserum. Intelliges, vbi nolueris, quam grauia et leuia, quam abundantia et moderata, quam intolerabilia et vulgaria, quam aeterna et temporalia differant. Attende porro, vt mortem voluntariam philosophus suadeat ineptis, fictum et exitiosum liberi arbitrii idolum Placet? viue. *Quasi vitam sibi quis, vbi mortis a Deo destinata venit hora, perbreue temporis spatium differre et prolongare queat.* Non placet? licet eo reuerti, vnde venisti. *Atqui pro lubitu non venisti: sed a beneficio et omnipotente rerum omnium seruatore et arbitro, cum prorsus nihil esses, nihil sentires, nihil intelligeres, missus, enutritus, et longe maximis perpetuo cumulatus beneficiis, temet grato constantique animo, nullius extra te habita ratione, ad beatam aeternamque vitam praeparare, atque adeo placide, si Deus vocarit, discedere debes. Quandocunque corpus et animam praecipitare et perdere potes: vnde venisti, pro lubitu reuerti nequis.* Vt dolorem capitis leuares, sanguinem saepe emi-

emisisti: ad extenuandum corpus, vena percutitur: non opus est vasto vulnere diuidere praecordia: scalpello aperitur ad illam magnam libertatem via: et puncto securitas constat. Quid ergo est, quod nos facit pigros inertesque? *Hoc certe, quod circumferimus, corpusculum est fragile, tantoque maiori cura et solicitudine sustinendum: ne quid extrinsecus detrimenti capiat. Qui ratione vtitur, atque, vt homo est, naturae viuit conuenienter: vitam quouis modo conseruare studet. Venae sectio, ad pristinam valetudinem recuperandam, aliquando videtur esse vtilis et necessaria. Ad corpus vero destruendum et expellendam infelicem animam, vt puncto cum securitate et libertate salutem, irreparabile bonum, perdat: nemini sanguinem mittere vel suffocare licet. Quod qui facit, piger et iners, imo furiosus, et in semetipsum quam maxime impius atque crudelis erit.* Nemo nostrum cogitat, *qui vero sapiunt, atque sibi recte consulere cupiunt, assidue cogitant*, quandoque sibi ex hoc domicilio exeundum. Veteres inquilinos indulgentia loci et consuetudo, *non nisi tamen accedente Numinis aeterni diuina voluntate*, etiam inter iniurias detinet: *quas forti constantique animo, recti conscientia et coelesti auxilio freti, quoad Deus voluerit, ferre debent.* Vis, aduersus hoc corpus, liber esse? *Dicendum potius, vis corporis non nimium indulgere voluptatibus; neque alia super aliis amplecti vel audire malorum irritamenta? Vis domino subiectus esse fidelis? Vis creatoris et seruatoris benefici et sapientissimi saluberrimum exosculari consilium, neque liberum stulte tibi arrogare arbitrium: vt quam lubentissime, quo te fata trahunt, retrahuntque, sequaris?* Tanquam migraturus habita: propone tibi,

quandoque hoc contubernio carendum: fortior eris, *si quando mors tibi fuerit secundum voluntatem diuinam et naturae ordinem subeunda*, ad necessitatem exeundi. *Meditatio mortis est optima philosophia: imo nullius rei meditatio tam necessaria est. Nihil vero turpius, nihil perniciosius, nihil homine magis indignum, quam mors voluntaria. Haec enim perditam, infestam, perfidam, desperantem, et furiosam mentem prodit. Et VLPIANVS §. 6. l. 3. D. de bonis eorum et c. merito censet puniri eum, qui manus sibi violentas intulit: qui enim sibi non pepercit, nec eum parcere aliis. Confer. l. 6. D. de re milit. Apud PETRONIVM satyr. edit. Francof. p. 124. homines cum dixerint nequam, praeligemus vestibus capita, et nos in profundum mergamus: nec istud dii hominesque patiantur. Eumolpus exclamat, vt vos tam turpi exitu vitam finiatis. At, inquies, Epicureus ille est. E communi tamen Romanorum opinione loquitur, et mortis voluntariae turpitudinem haud difficulter omnibus probare potest. Accelerant mortem sibi omnes, qui suis affectibus nimium indulgent. Sic sane ira, aegritudo, terror, odium, inuidia, Venus, temeritas, gula, et effrenata libido non paucis immaturi obitus satis quidem tristis caussa fuit. Illi vero per indirectum suae necis possunt esse rei: nec sua sponte obeunt: vt mortem sibi voluntariam ipsi elegisse aut manus intulisse dici nequeant. Alii, dum aliud moliuntur, inuiti semet enecant ipsos. Vt vitam seruarent, vrgente necessitate, ad mortem multi prosilierunt, et autocheiriae accusandi non sunt. Alio alioque modo homines vitae ac saluti consulere cupiunt: et minime consulto, sed casu, intereunt. Alcibiades, apud NEPOTEM cap. 10. ne sua*

casa

casa combureretur, incolumis vim flammae transiit, et hostium telis interfectus est. Quam quis non recta ingreditur via, calamitas facilius excusari potest. Ecquis dixerit, puellam istius sceleris accusandam esse, cuius triste fatum VARENIVS *describit Japoniae* cap. 14. pag. 99. *seqq. Eam viduae pauperae filiam formosam dynasta in pellicum assumserat numerum. Illi mater aliquando literis extremam egestatem suam exponit: quas cum legeret, dominus aduenit, et quales essent, scire cupit. Puella nimia suffusa pudore erubescit domino matris paupertatem fateri: et illo seuerius, vt epistolam sibi traderet, instante, chartam tenuem in os intrudit, eamque deglutire conatur. Ea vero in gutture haerente, subito suffocatur. Dominus zelotypia ex ira furens iubet dissecatis faucibus eximi chartam: eaque perlecta contristatur valde, nec a lacrumis abstinere potest. Matrem itaque post obitum filiae in aedes suas deduxit, ac honorifice habitam ad vitae finem vsque perquam liberaliter alere instituit. Consulto et studio sibi parare necem: inhumanum et plane diabolicum esse, quoad mens sana in corpore sano est, prorsus nemo negare poterit. Cum Hannibal apud Prusiam degeret in castello, sibi a rege muneri dato, ac vndique ab Romanorum multitudine circumdaretur: ratus, vitam non esse diutius retinendam, venenum, quod semper secum habere consueuerat, sumsit: et in caput regnumque Prusiae exsecratus, et hospitales deos, violatae ab eo fidei testes, inuocans, ad exitium ipse parandum sibi, poculum exhausit. vid.* CORNELIVS NEPOS *eius vita* c. 12. *extr. et* LIVIVS l. 39. c. 51.

Maius, quam contra ipsius rationis persuasionem pro-

propriamque asseuerationem, non potest committi scelus. Tantum vero sibi relictis affectuum procellae ac tyrannis imponunt: vt miseri homunciones aliquando extrema desperatione, quod ipsi ante semper damnarunt, perpetrare non vereantur, suique immemores plane in exitium ruant. Illustrius nihil fuit Catonis Vticensis violenta caede: qui profecto nunquam ante voluntariam mortem approbasset: desperans vero cum pristina Romanorum libertate omnia: ne et ipse in manus veniret Caesaris, dubia tremulaque manu tandem pectori leuius impressit vulnus; vt statim non posset mori, sed e lecto prolapsus abacum non sine magno strepitu deiiceret. Quod cum serui audirent, concurrentes in cubiculo Catonem inuenerunt sanguine foedatum, sed viuentem. Medicus quoque accedens ligauit vulnus: ipse vero moribundus, ne quid tanto scelere videretur errasse, delirans plane, repulso medico, vulnus patefecit, sua ipse viscera lacerauit manu, et misere periit. Noluit ergo, quae crudelitas atque tyrannis! parcere ipse sibi: cui profecto Caesar acerrimus hostis pepercisset. Cum enim victor ille factum intellexisset: inuideo, dixit, morti tuae, Cato: nam et tu gloriae meae pro salute tua inuidisti. Sed suam ipse dedecorauit turpissima caede, et illustrauit Caesaris victoris mitissimi gloriam. vid. PLVTARCHVS Catonis Vticensis vita extr. p. m. 297. Marcus Brutus Catonis factum damnauit: quod nec pium esse censeret, nec virile, cedere fortunae, et imminentia adversa, quae fortiter erant ferenda, subterfugere. Eius tamen ipse postea secutus exemplum, et ensis incumbens cuspidi, vitam finiuit. PLVTARCHVS eius vita p. m. 314. Decimus Brutus, cum a suis desertus in manus peruenisset inimici, atque iam esset iugulandus, casum

aeger-

aegerrime tulit ac deplorauit vehementer. Sed Heluius quidam Blasio, qui propter communem militiam amore eum persecutus est, semetipsum interfecit, eo inspiciente, ac imperatori ad necem tolerandam animum addidit. DIOCASSIVS hist. l. 46. p. m. 370.

Stoicorum tristi e vita eductionis decreto quam vehementissime quotquot fuerunt academici et peripatetici philosophi contradixerunt. Atque etiam, ipso teste SENECA epist. 24. *Epicurus obiurgauit non minus eos, qui mortem concupiscunt, quam eos, qui timent, et* ridiculum est, *dixit,* currere ad mortem taedio vitae, cum genere vitae, vt currendum esset ad mortem, effeceris. *Item:* quid tam ridiculum, quam appetere mortem, cum vitam tibi inquietam feceris metu mortis? *Antiquissimae Hebraeorum genti mors voluntaria ne quidem in mentem venit, vtpote res ipsi hominum naturae aduersa, et inaudita: donec tandem extremis temporibus sceleratorum aliquot scelerati et rebellantes pessima sequerentur exempla. Vid. animaduers. ad Robecci dissert. de morte voluntaria p.* 245. *et* 255. *Ipsa Hebraeorum lingua* mori *idem est quod* dimitti, ire, *vel* euanescere cogi, *in Niph. et Pih. a radice* הָלַךְ *ambulauit. Ita quod Domino conquestus est Abrahamus Genes. XV.* 2. אָנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי *Septuaginta interpretes expresserunt* ἐγὼ δὲ ἀπολύομαι ἄτεκνος. Ego autem morior sine liberis: ἀπολύεσθαι *est dimitti. Numer. XX.* 29. כִּי גָוַע אַהֲרֹן ὅτι ἀπελύθη Ἀαρὼν. quod dimissus sit Aaron. *Simeon venerandus senex Luc. II.* 28. νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου, ἐν εἰρήνῃ. Nunc dimittis seruum tuum, domine, secundum verbum tuum,

in pace. *Et hoc commune Graecis loquendi genus. THEMISTIVS de anima:* ἀπολύεσθαι τὸν ἀποθνήσκοντα, καὶ τὴν τελευτὴν ἀπόλυσιν καλοῦσιν. Dimitti eum, qui moritur, aiunt, et mortem dimiſſionem vocant. *PLVTARCHVS in conſolatione:* ἕως ἂν ὁ θεὸς αὐτὸς ἀπολύσῃ ἡμᾶς. Donec Deus ipſe dimittat nos. *Et ſaniores Perſae a voluntaria morte abhorrebant, quod ex ipſius regis Darii verbis apud CVRTIVM patet, qui alieno ſcelere, quam ſuo, mori maluit. Idem quoque Arabibus viſum et Indis. Jobus III. 21. vxoris caſtigat et valde reprehendit ineptam deſperationem, quam cum inſanientibus mulierculis haberet communem: a Deo qui bona pridem acceperint, etiam non recuſare mala: vt aequo animo fortunam vtramque ferre didicerit. Megaſthenes quoque apud STRABONEM geograph. l. 15. p. m. 493. notat ab Indorum ſapientibus reprehenſum Calani factum: nec placitis eorum talem exitum probari hominum vitae impatientium. Strabonis dabimus verba Latine:* Calanum cum Alexandro fuiſſe, et igne mortem ſibi conſciuiſſe, vno dicunt omnes ore: modum vero non eundem omnes dicunt, nec easdem cauſſas. Quidam tradunt eum, tanquam regis praedicatorem, illum fuiſſe ſecutum vltra Indiae fines, praeter communem aliorum philoſophorum conſuetudinem, qui Indiae regibus aſſiſtunt, ea praecipientes, quae ad deorum cultum pertinent, quomodo magi Perſarum regibus ſolent. Cumque apud Paſargadas aegrotaret (nam tunc primum inuaſit eum morbus) ſe ipſum vita ſoluiſſe, annos natum LXXIII. regis precibus non curatis. Facto enim rogo, et aurea lectica ſuper impoſita, illum in ea cubuiſſe, velatoque corpore combuſtum eſſe. Alii eum in lignea domo frondibus plena, et pyra ſuper tabulato con-

ſtructa

ſtructa incluſum, vti iuſſerat, pompa peracta, ſe vt trabem in ignem inieciſſe, et cum domo deflagraſſe. Megaſthenes nullum philoſophis decretum eſſe de morte ſibi conſciſcenda affirmat. Sed temerarios haberi, qui hoc in ſe admittant: ac natura quidem duros in vulnus vel praecipitium ferri: doloris patientes in profundum maris, doloris impatientiſſimos ſtrangulari, igneos in ignem detrudi: ac talem Calanum fuiſſe, incontinentem ſane hominem, et menſae Alexandri mancipium. *Gentium quarumque conſenſum ſatis quidem luculentis ſcriptorum teſtimoniis, praeliminari diſſertatione de morte voluntaria, notauimus. De Chriſtianis notatu dignum, quod in Jobum lib. 2. ORIGENES commentatus eſt* : Hi, qui ſemetipſos interfecerint, qui ſibimetipſis mortem intulerunt, nunquam requiem habebunt: iſti in infinita ſecula nunquam inuenient refrigerium, ſed animae eorum mox, vt de corpore exierint, in tenebras deducentur. *Ad rem quoque ſatis accommodate D. AVGVSTINVS cum paſſim alibi, tum in aureis de ciuitate Dei Libris, et in ſermone de patientia, ex diuino praecepto, vel prohibitione potius,* non occides, *oſtendit, multo grauius ab eo peccari, qui ſibimet ipſe, quam ab eo, qui ex hominibus ali necem intulerit. Nam et paricida, qui cognatione et amicitia ſibi iunctos interficit, grauius peccat, quam alius quisque homicida, qui peregrinum hoſtemue ignotum trucidat. Quidni dicamus, eum omnium ſicariorum grauiſſime peccare, qui violentas ſibi non dubitat inferre manus: cum proximus ſit quisque ſibi? Et ſapienter ille doctor eccleſiae, non minus pietate, quam eruditione conſpicuus, Jobi et martyrum ſanctorum patientiam animique fortitudinem inſignem Donatiſtarum furori et impotentiae oppoſuit: qui ſemetipſos occidere non verebantur, vt ſanctorum martyrum laudem gloriamque reportarent.*

Attamen non omnes αὐτόχειρες, abſolute et indiſtincte videntur eſſe damnandi. Sententiam pridem dixi meam, diſſertatione praeliminari de morte voluntaria p. 16. non ſine miſeratione condonandum eſſe grauioribus morbis, ac ſummae illorum aegritudini, qui ſaniori ſenſu viuunt deſtituti. Nam ſi quis non ex perfida et mala mente, laborum ac miſeriarum taedio, praemeditato ſcelere, vel deſperatione, ſed atra laborans bile, ex phreneſi et melancholia, mortem ſibi conſciuerit: ſi pie vixit, non potuit, qui adeo imprudens furiensque in exitium ruit, male mori: vt eius hominis miſera conditio ſit magis deploranda, quam poenis digna damnatorum iudicanda. Sunt viae Domini admirabiles et nunquam ſatis perſcrutandae, gratia vero infinita vt temerarium mortales iudicium haudquaquam deceat. Si quis mente captus aut furioſus peccat, nec parcere nouit ſibimet ipſi: triſtis eſt morbi effectus, et rationis defectus, vt culpa non videatur in ipſum redundare. Senſus caeco impetu rapit ignorantia, vt, quo pertrahatur, miſerrimus homo neſciat ipſe. Ignorantia vero delicta quaeuis excuſare ſolet: quae hominis, in paroxyſmo phrenetico et melancholico inualeſcente, ſumma eſt: vt alienum non ſuum opus facere videatur, praeter voluntatem, ex rationis vel animi defectu et imbecillitate corporis: quemadmodum aliquando etiam pii, probdolor! experiuntur, vt, affectuum praeualente imperio, faciant, quae nolint. Rom. VII. 14. ſeqq. Ignorantium ipſe Deus teſtatur rationem habere, Jonae IIII. 11. non ego, *inquiens,* Niniuae parcerem, ciuitati maximae, in qua ſunt plures duodecim myriadibus hominum, qui ne diſcrimen quidem inter dextram et ſiniſtram ſuam norunt? *Neque licet eos honeſta priuare ſepultura, qui commiſeratione potius digni habentur, quandoquidem vitae anteactae ſufficiens meruere teſtimonium. Confer. CARPZOVIVS eccleſiaſt. iurisprud. lib. 2. tit. 24. definit. 377. Eorum plane alia eſt ratio, qui deliberata voluntate, ſtudio, et mala mente, ſemetipſos enecare non dubitarunt: quod ſapientiae et neceſſitatis eſſe arbitrati ſint.*

F I N I S.

IOHANNIS ROBECK

CALMARIA - SVEDI

EXAMEN CALVMNIARVM, NVGARVM ET FALLACIARVM,

QVIBVS

TANQVAM ARGVMENTIS VTVNTVR

'ΕΥΛΟΓΟΥ 'ΕΞΑΓΩΓΗ͂Σ,

CONSENSVS GENERIS HVMANI, SALVTIS ET GLORIAE BONORVM VIRORVM HONESTARVMQVE FEMINARVM

HOSTES ET OPPVGNATORES.

Exercitatione peculiari philosophica a) sententiam nostram validissimis, nisi valde fallor, b) argumenta muniuimus et firmauimus,

a) De εὐλόγῳ ἐξαγωγῇ, siue morte voluntaria philosophorum ac bonorum virorum, etiam Iudaeorum et Christianorum, quam, cum animaduersionibus nostris, post auctoris fata, edidimus Rintelii 1736. 4.

b) Fallitur autem quam maxime, vt pluribus demonstratum

tum

mus, variis insidiatoribus et hostibus identidem repulsis: nunc autem velut ex condicto cum illis congrediemur, et quae in contrarium afferunt, curatius examinata profligabimus.

Ac primum quidem, quod est facillimum, rhetoris Lactantii, sed vel ignorantis, c) quod est praecipui fere rhetorum muneris, diuidere quaestiones, constituere caussam, et dispicere, qua de re agatur; vel quod longe peius est, studio perturbantis quaestiones, et ea quae ad cognitionem caussae ac diiudicationem rei, de qua agitur, pertinent, supprimentis, effraenatam, extraque omnes, quod dicitur, oleas effusam maledicentiam paucis castigemus. Is v. I. D. 3, 18. d) facta mentione principum

tum iuimus. Nec facile fore quemquam credimus, quoad mens sana in corpore sano est, qui negaret, summum nefas esse, creatoris sui et rerum vnius arbitri sapientissimo refragari iudicio, ciuibus et commilitonibus suis, ad offensionem pudendam, in regem vniuersi et Dominum potentissimum rebellionis exemplum dare, suisque manibus, contra ius et instinctum naturae, abdicato fere ipsius rationis vsu, quod nequidem ab animalibus brutis exspectandnm, in sua viscera saeuire.

c) Doctissimi et incomparabilis viri, qui et arte rhetorica exercitatissimus, et verae sapientiae studiosissimus, neque minus diuinis, quam humanis literis imbutus, non vulgarem longae posteritatis commendationem meruit: vt calumniarum prorsus nihil in eum valere queat.

d) Vti facilius de caussae veritate constet, locum dabimus integrum. *Multi ergo*, inquit, *ex iis, qui aeternas esse animas suspicabantur, tanquam in coelum migraturi essent, sibi ipsis manus intulerunt, vt Cleanthes, vt Chrysippus, vt Zenon,* *vt*

cipum philoſophiae Stoicae Zenonis, Cleanthis, Chryſippi, Catonis: *Democritus*, ait, *in alia fuit perſuaſione, ſed tamen*

Sponte ſua leto caput obuius obtulit ipſe:

quo nihil ſceleratius fieri poteſt. „ Bona verba, quaeſo. Fecerunt certe, letoque capita ſua obtulerunt ingenti numero martyres, aut Chriſtiani ſaltem. e) De Democrito partim mentitur, f) partim ex hiſto-

vt Empedocles, qui ſe in ardentis Aetnae ſpecum intempeſta nocte deiecit; vt, cum repente non apparuiſſet, abiiſſe ad Deos crederetur. Et ex Romanis Cato, qui fuit in omni ſua vita Stoicae vanitatis imitator. Nam Democritus in alia fuit perſuaſione. Sed tamen ſponte ſua letho caput obuius obtulit ipſe, quo nihil ſceleratius fieri poteſt. Nam ſi homicida nefarius eſt, quia hominis extinctor eſt: eidem ſceleri obſtrictus eſt, qui ſe necat, quia hominem necat. Imo vero maius eſſe id facinus exiſtimandum eſt, cuius vltio Deo ſoli ſubiacet. Nam ſicut in hanc vitam non noſtra ſponte venimus: ita rurſus ex hoc domicilio corporis, quod tuendum nobis aſſignatum eſt, eiusdem iuſſu nobis recedendum eſt, qui nos in hoc corpus induxit, tam diu habitaturos, donec iubeat emitti. Et ſi vis aliqua inferatur, aequa mente id ferendum eſt: cum extincta innocentis anima inulta eſſe non poſſit, habeamusque vindicem magnum, cui ſoli vindicta in integro ſemper eſt. Homicidae igitur illi omnes philoſophi, & ipſe Romanae ſapientiae princeps Cato, qui antequam ſe occideret perlegiſſe Platonis librum dicitur, qui eſt ſcriptus de aeternitate animarum, et ad ſummum nefas philoſophi auctoritate compulſus eſt.

e) Et peſſime quidem omnes. Sunt omnium vitiorum exempla innumerabilia, quae malam cauſſam tueri ac defendere nunquam poterunt.

(f) Nos vero ſapientis atque beati doctoris, non criminationem et conuicia, ſed refutationem exſpectamus. De alle-

historia, licet breuissima, mortis eius, et verbis Lucretii amputat ea quae maxime ad rem faciunt. Et mentitur quidem, quod Democritus fuerit in alia persuasione de rebus huc spectantibus: nempe de fine, summo bono, virtutibus et officiis, singulatim peristaticis illis, ex quibus est mors voluntaria. Malitiose vero tollit et omittit verba Lucretii, quae praecedunt, et caussam continent:

Denique Democritum, postquam matura vetustas
Admonuit memorem motus languescere mentis:
Sponte sua leto . . . .

Sed audiamus solide probantem scilicet, et euidenter demonstrantem Lactantium. Nam si homicida, inquit, nefarius est, qui hominis extinctor est: eidem sceleri obstrictus est qui se necat, quia hominem necat. Imo vel maius id facinus esse existimandum est, cuius vltio soli Deo subiacet. Quae sequuntur de domicilio corporis, dudum allata et explosa.

Hic I. Lactantio Lactantium, vel autorem epitomae Institutionum eius opponimus, ita differentem: Quae stul-

allegato veteri Democrito, quoquo se res habeat modo, minime laboramus: a quo iustitia caussae non petenda. Sufficit, eum cum pluribus aliis sponte sua obiisse. Neque aliud Lactantius noster innuere voluit. Quam diuersa eius fuerit sententia, discimus e Diogene Laertio l. 9. p. m. 657. seqq. Atqui etiam philosophus ille, eodem teste, cum esset CVIIII. annorum, atque iam ex senio deficeret, morti proximus sororem vidit moerentem, quod in Cereris celebritate moriturus vota nequiret exsoluere deae. Illam bono animo esse iussit, panesque calidos sibi quotidie afferre: quos cum naribus admouisset, viuum se, donec ea transiret celebritas, seruauit per tres dies: illis vero transactis, placide ac nullo doloris sensu vitam finiuit.

titia eſt conſulere velle nolenti? An ſi aliquis prementibus malis ad mortem confugere conatur, num potes, ſi aut gladium extorſeris, aut laqueum ruperis, aut praecipitio retraxeris, aut venenum effuderis, conſeruatorem te hominis gloriari, cum ille, quem ſeruaſſe te putas, nec gratias agat, et te male ſecum egiſſe arbitretur, quod mortem ſibi prohibueris optatam, quod ad finem, quod ad requiem malorum peruenire non ſiueris? Beneficium enim non ex qualitate rei debet, ſed ex animo eius qui accipit, ponderari. Cur pro beneficio imputes quod mihi maleficium eſt? Haec quoque mendaciis ſunt miſta: ſed abeant. g)

2. Lactantius inepte et ſtolide loquitur de nece promiſcua, et in vniuerſum, de qua non quaeritur. Itaque paucis, qui alium occidit ex iuſta et neceſſaria cauſa, vt forte Milo Clodium, non eſt homicida nefarius: ergo, et multo minus is, qui ſe ex pari cauſa educit, et ſponte moritur: ſingulatim is, qui cum Democrito ſentit motus langueſcere mentis, in quibus vita ſapientis potiſſimum ſita eſt. Puta accuſatores Milonis hac qua Lactantius ratione egiſſe, dicendo non licere vniuerſe quemuis velut pro libidine occidere: vtique ſibilis ſaltem et ſannis excepti fuiſſent; forte etiam

 ob

g) Recte ſe habent omnia. Neque Lactantius ſibimet ipſe vſquam aduerſus. Quam maxime damnat, ſua manu ſemet enecantium furorem. Iſtis vero etiam oſtendit nullo ſubueniendum aut conſulendum eſſe modo: ratione ipſa vel gratia diuina iam deſtitutis, ac retinentibus beneficia, quae non agnoſcant aut recipere nolint obſtinati, non eſſe obtrudenda. Sic trahit ſua quemque voluptas.

ob ſtultitiam prohibiti ne vllam cauſam in poſterum agant. Igitur neſcio quo iure liceat ſolis quibusdam certae profeſſionis hominibus, quando libuerit, inepti-re, et ſolidis, vt ille ait, eſſe ſycophantis. h)

3. Manifeſte falſum eſt ſuppoſitum quod vocant, ſiue id quo nititur Lactantius, et ex quo tota velut vis verborum eius pendet: nempe minus, certe nihil magis cuiquam licere in ſe, quam in alios quoslibet. Vtique

h) Ipſe doctorem bonum intelligere non vult, et calumniatur inepte. De qua non loquitur, vim vi repellere licet, ac melius ſemper fuit praeuenire, quam praeueniri. De iure belli quaeſtio non eſt, neque de magiſtratuum puniendi poteſtate. Diuinum innuens praeceptum, quod nouimus omnes, occidere quemquam noli; poenam, ſanguinis qui reus, ſanguine profundendo luat; recte concludit, homini ſi hominem occidere non licet, etiam nemini licet occidere ſemetipſum. Atqui certiſſimum prius eſt, ergo et alterum. Necis noſter juſtam excipit cauſſam, quae priuatos inter ſola vis eſſe poteſt; prorſus nemini ab ſemetipſo timenda: vt inſaniam prodat ſummam, aut ſcelus nefandum, qui ſaeuas in ſemetipſum non veretur conuertere manus. Atqui putat, eſſe in hominibus mala, quibus ſemet ſubtrahere, vel animam educere liceat. Id vero quaeſtionis eſt, et recte, vt ab ſanioribus philoſophis omnibus, a Lactantio negatur, ac ſtringentibus aliquot argumentis refellitur. Nihil adeo nobis imponitur graue, quod patientia et virtute non ſuſtinendum. Sine numine nihil: ab cuius diuino et ſapientiſſimo arbitrio cum dependeant omnia, in cuius manu et poteſtate ſolum vita noſtra eſt: vt illi nos noſtraque omnia permittere, et auxilium ab eo ſperare debeamus; non rebellare aduerſus dominum et ſeruatorem noſtrum, atque adeo furentes, ad calamitatem longe maximam, inuincibili rupto vinculo, animam propellere miſerrimam.

Vtique licet ſuum corpus macerare ieiuniis, vigiliis, ſtudiis, laboribus honeſtis; perpetuoque ab omnibus voluptatibus arcere: licet flagris aliisque poenis, vel poenitentiis et mortificationibus, vt vocant, in ſe animaduertere: licet male affecto corpore partes quasdam, dum neceſſe eſt, vrere et reſecare, aut vrendas ac reſecandas praebere. An v. haec eadem tibi licent in alios? Sceleratiſſimus habeberis, et forte capitis damnaberis, ſi in alios feceris inuitos; dum optimus, continentiſſimus et fortiſſimus eſſe poteris ſi ſponte in te. i)

Hic obiter obſerua exempla quaedam voluntariorum corporis cruciatuum, praeſertim ex Vitis Sanctorum qui vocantur. k) Dudum v. ante eos, et apud Indos quidem patientiae meditatio, vt ait Valerius Max., tam obſtinate vſurpari credita, vt fuerint qui omne vitae tempus nudi exigerent, modo Caucaſi montis glaciali rigore corpora ſua durantes, modo flammis

 ſine

i) Sua nititur hypotheſi, quam ego non probo. Damnata ſemper fuit a bonis ſuperſtitio. Pontificiis ipſis pridem inuiſa et intolerabilis fuit flagellantium ſecta: neque ferenda oraculorum diuinorum calumnia. Corpus ad conſeruationem, non ad laſciuiam, alendum, et quouis modo cauendum eſt, ne quid immortalis anima detrimenti capiat. Carnalem debemus enecare vel ſuffocare libidinem, neque admittere quidquam aduerſus rationem, quo patiatur, vinculo admirando, pars melior noſtra. Neque alios, neque, ſi fieri poteſt, noſmetipſos iniuria et ignominia afficere debemus, nedum ad ſummi Numinis et creatoris noſtri offenſionem, manu violenta enecare.

k) Exempla, quae plurima ſunt, vt paulo ante dictum, prorſus nihil probant.

fine vllo gemitu obiicientes. l) De Therapeutis et Effaeis ex Iosepho et Philone refertur, quod opibus et voluptatibus omnibus contemtis, solo pane, aqua, sale et hyssopo vsi fuerint; idque semel tantum sub finem diei: imo quidam vix tertio, alii vix sexto quoque die cibum sumserint. m) Ceterum Benedictus monachorum patriarcha in Occidente, ad retundendas faces libidinis se in vepribus tamdiu volutasse traditur, donec lacerato corpore voluptatis sensus dolore opprimeretur. n) Eusebius quidam eo quod oculos aliquando in pia le-

ctione

l) Patientia profecto est incomparabilis virtus, & indivulsa constantiae comes: quam illi omnium minime prae se ferunt, qui fortunae aduersae taedio, et malorum indignatione, semet interficere, quam sustinere et abstinere malunt. Molestiam vero qui sibimetipsis, ad patientiam exercendam, creare non verentur, laudandi non sunt: et qui, ad internecionem vsque, corpus flammis aut frigore cruciant, insaniunt, omnem exuunt humanitatis sensum, neque hominis alicuius misericordiam merentur.

m) Natura paucis contenta est. Et corpori, quantum ad sustentationem satis est, alimenta cibo potuque non sunt neganda. Apicio quidem nullae sufficiunt deliciae. Maior aliis frugalitas placet. Ipsius Epicuri vulgo notissima est viuendi ratio. Sunt mensae Platonicae lautioribus Siculis omnibus longe praeferendae: suum vero corpori nunquam detrahi debet vel tenue et simplex nutrimentum, etiamsi omnis fraenanda quam maxime videtur esse cupiditas: vt vita et alacritas ad operandum corporis tenerrimi conseruetur. Homines vero tertio vel sexto die demum aliquid sumsisse cibi, credat judaeus Apella, non ego.

n) Haec vero, si fabula vera est, iusta fuit libidinis poena, vt nimium lasciuiens corpus a peccatorum illecebris retraheretur.

ctione detinendos coniecisset in agricolas, itaque se, vt rebatur, periculo exposuisset; curiositatem istam tam seuere in se castigasse dicitur, vt totos 40 annos ferro vndique grauatus incesserit, vt neque agrum illum, neque coelum adspicere posset. o) Iacobus poenitens toto decennio in spelunca inter mortuorum ossa se condidisse fertur; nec nisi radicibus, idque bis tantum in septimana corpus aluisse. p) Hospitius miris modis se afflixisse, grauissimo ferro et vinculis onerasse, turri velut carceri inclusisse, demum scaturientibus e corpore squalido vermibus dixisse perhibetur, Comedite quod DEVS vobis dedit. q) De Simeone et Daniele Stylitis stupenda et pene incredibilia narrantur. r) Licuerint forte (nam comperio omnibus saltem illis qui Ecclesiam Rom. venerantur, probari, imo impense laudari et commendari: adhaec Scriptura ipsa iubet, vel hortatur,

 monet,

o) Superstitio illa mihi minime placet. Aliam inire potuisset affectuum moderandorum ac sui ipsius vincendi rationem, sine ambitu et nescio cuius sanctitatis simulatione stulta.

p) Hem! quantum est sapere. Sed multa dicuntur. Ingens eremitarum olim fuit numerus, atque viuendi ratio diuersa. Mihi vero affectatio omnis semper fuit inuisa valde, & hominum religiosorum, non sine caussa sufficiente, nimis suspecta grauitas.

q) Hoc vero non est, suam cum Christo mundi seruatore necessariam sustinere crucem. Miseranda superstitio hominem hominibus et humana societate indignum reddidit: vt delirando sibi non sufficeret ipsi.

r) Et ego, quae incredibilia sunt, vt credam, non facile induci potero.

monet, suadet crucifigere carnem, s) mortificare membra etc.) haec aliaque dictu, auditu, cogitatu horrenda, et quauis morte deteriora, cuique in se: an v. in alios quoque? t)

Itaque facessat et Morboniam abeat cum suo nefario homicida et hominis extinctore generali Lactantius. Facessant etiam ii qui negant vllum esse homini in vitam, adeoque nec in corpus suum viuum dominium. v) Id si verum; fuissent vtique sceleratissimi illi, de quibus dictum, aliique fere omnes qui Sanctorum cognominibus celebrantur: quippe qui corpora quasi aliena, quorum non erant domini, crudelius afflixe-

s) Diuinitus ita certe iubemur opprimere et cohibere effrenatam corporis libidinem, atque carnales illicitas voluptates; non corporis membra, quae summi creatoris admiranda sunt opificia, frangere, perdere, nedum enecare nosmetipsos. Faciunt nae homines intelligendo vt nihil intelligant, qui ne peccatorum quidem habita ratione, aut cordis prauorum affectuum, sibi persuadent carnem, hanc miserandam carnem, esse cruci affigendam, et membra, quorum certe laudabilis et iucundissimus est vsus, debilitanda vel enecanda tandem. Iubemur contra corpus bene curare et alere, ita vero, vt lasciuire et luxuriare omittat.

t) Neque in alios, neque in nosmetipsos statuere quidquam debemus, quod minus videtur esse decorum, honestum, salutare: cum probe obseruandum semper et vbique veniat, quid Deo, quid hominibus omnium ordinum, quid nobismetipsis debeamus, vt officiis quouis modo studeamus satisfacere nostris.

v) Dominium si homo in corpus suum haberet: illud omnibus quoque suis molestiis liberare, morbidum sanare, senium auertere, formam redintegrare, maius minusue redde-

flixerunt, quam vlli plerumque domini ſua, etiam ſcelerata, mancipia. x)

Sed non ſe occiderunt, inquis. Nempe non ideo quia defuit dominium, poſt tot euidentiſſima dominii argumenta: ſed quia praeter illam toties dictam dicendamque ſuperſtitionem, defuit cauſa ſatis grauis. Praeterea Sancti illi diu, et crudelius quidem ſeſe torſerunt, quam

dere, ab interitu morteque certiſſima olim ſartum tectum ſeruare, omnibus pro voto beneficiis cumulare poſſet. Non noſtrum dominium eſt in corpus noſtrum, ſed eius, qui nos ſine nobis olim produxit paruulos, atque in diem hodiernum mirifice cuſtodiuit, aluit, conſeruauit: vt ſine eius noſtri Domini omnipotentis maximi DEI voluntate, conſilio, et arbitrio ſapientiſſimo, prorſus nihil nobis accidere poſſit. Miſeri nos homunciones non ſumus noſtri, ſed creatoris et conſeruatoris potentiſſimi, cuius beneficio et gratia ſingulari viuimus et ſumus, quicquid ſumus. Prae Stoicis omnibus audiamus Apoſtolum, qui 1 ad Corinthios VI. 20. ſcribit: *DEUM glorificate in corpore veſtro, et in ſpiritu veſtro, quae ſunt DEI.* Ad Romanos XIIII. 7. *Nemo noſtratium eſt, qui ſibi viuat ipſi, nec eſt, qui ſibi ipſi morietur, Et viuentes Domino noſtro viuimus: et morientes Domino noſtro morimur. Siue viuamus, ſiue moriamur, Domini noſtri ſumus.* Vna nobis eſt obſequii gloria, vt, ſi quid poſſumus, Dominum, in cuius manu eſt ſalus noſtra, quibuslibet actionibus noſtris glorificare ſtudeamus.

x) Si qui ſibimetipſis fuerunt graues et moleſti, vel ſuperſtitione et affectatione, vel ſancta ſimplicitate commoti, his quaſi bonis operibus diuinam gratiam ſuamque ſalutem voluerunt mereri. Sed nihil, vel peſſime egerunt, dum in ſemetipſos fuerunt iniurii, ſuisque operibus et fictae ſanctitati magis tribuerunt, quam gratiae diuinae ac ſufficientibus Chriſti meritis: quam vera fide amplectentes multo ſecurius atque prudentius agere potuiſſent.

quam ſi quis ſubita facilique morte ſe afficiat. Quid? quod S. Paulus quoque 1 Cor. 9. ait ſe corpus ſuum ſugillare, aut plagis contundere, atque in ſeruitutem redigere. An ita tractare licet corpora aliena? An ſuum, ſi id liberum, vel dominio hominis exemptum, ſolique DEO, tanquam Domino, ſubiectum? y)

Iam totum, ſi quod ſit, argumentum Lactantii in ipſum et eos qui Sanctorum facta et exempla probant, retorſeris, dixerisque: Si tortor nefarius eſt qui hominem torquet, eidem ſceleri obſtrictus eſt, qui ſe torquet, quia hominem torquet. Imo v. maius id eſſe ſcelus exiſtimandum eſt, cuius vltio ſoli DEO ſubiacet. Nam homines laudant quoque, praedicant et extollunt. Item ſi ſceleratus et impius eſt, qui in quacunque re gratis et in vanum DEI nomine auctoritateque abutitur; temereque et male iudicans vltionem DEI minatur, vtique iisdem ſceleribus, et magis quidem obſtrictus eſt qui talia audet in ea re et cauſa, quam non niſi fictis criminibus, exaggeratis calumniis, leuiſſimis

ac

y) De dominio ſatis dictum, et puto, neminem adeo fore pertinacem, qui, quod ſolius DEI eſt, ſibi voluerit tribuere ipſi. Miniſterium homini, praetereaque nihil, eſt reliquum: vt; gratia cooperante diuina, homo, et animae et corporis viribus coniunctis, aeternam ſtudeat ſuam promouere ſalutem. Quod Apoſtolus 1 ad Corinthios VIIII. 27. ſcribit ὑποπιάζω μȣ τὸ σῶμα. καὶ δȣλαγωγῶ, ſubigo corpus meum, et in ſeruitutem redigo: de vetere homine illo ſpiritui reluctante intelligendum eſt: ne quid ipſe committat gentium Apoſtolus, quod ipſius doctrinae aduerſum, aut diſcipulos ſuos aliquo modo offendere poſſit.

ac vitiosissimis, imo aperte falsis ratiunculis tueri potest. Itaque rursus, qui neminem occidit, vel si quem, ex iusta et necessaria causa, is non est homicida; nec proinde ei vltio, aut poena diuina imminet: at qui sponte moritur, neminem occidit ita moriendo; vel si quem, ex iusta et necessaria causa: ergo non est homicida: ergo non ille, sed Lactantius mendax et calumniator subiacet vltioni diuinae. z)

Iam veniamus ad Augustinum, qui et ipse rhetorum pompa, aa) coloribus et artificiis quibus assueuerat,

z) Triumphare noli: res salua est, neque Lactantium veritatis vnquam pudebit. De iudicio diuino res altioris videtur esse indaginis. Equidem nihil definire audeo. Dominus, vt iustissimus, ita valde misericors etiam iudex est, nec quemquam gaudet sua malitia perire. Tortor vtique nefarius est, qui sua, non publica, auctoritate, praeter merita, hominem torquet. Et multo magis peccat, qui semetipsum, inepta superstitione, non veretur torquere. Vtut laudanda frugalitas atque prudens disciplina: ne quid anima detrimenti fortassis in corpore luxuriante, velut carcere inclusa et oppressa, capiat: saeuiens in semetipsam, pro pietate, superstitio, nisi ab hominibus leuissimis, laudata vel commendata nunquam fuit. Qui neminem occidit, non est homicida. Qui semetipsum occidit, vt homo est, non potest non esse homicida. Vt criminis fieret insons, iustam et necessariam supponit caussam occidendi, quae vbi nulla est, occidentem criminis eum oportet facere valde reum. Caussam vero, nisi vim tyranni alienam, mortis voluntariae esse nullam, alibi satis clare demonstratum iuimus.

aa) Quid, obsecro, cum rhetoribus est nostro? Nihil, opinor, nisi vt, ficto et sibi odioso artis nomine, aduer-

 sarium

rat, delectatus, omissa accurata et philosophica disserendi ratione, non tam vera et solida conquirere, paucisque et necessariis complecti, quam varia quae speciem quandam veritatis subito conspecta haberent, et vulgi ac imperitorum aures animosque caperent et implerent, longa oratione commendare et velut circumducere allaborauit. Hoc v. videtur id quod M. Antoninus vocat φανταστωπλήκτως agere, et ad aemulationem ambitionemque sophisticam et declamatoriam declinare. Vtcunque fuerit, discutiemus ea quae multis Capp. l. 1. de C. D. in vanum contra mortem voluntariam disputauit. Presse illum eo qui ipsi placuit ordine sequemur. Quod si liberius cum ipso tanta eruditionis sanctitatisque fama florente, quandoque agere videamur: ab) cogita

sarium omnibus redderet suspectum, qui suis meritis et scriptis vbique commendatissimis immortalem sibi nominis famam comparauit. Sapienter et recte, vt hominum saluti consuleret, inuehitur in autocheiriam, siue mortem voluntariam, ab insanientibus Stoicis, sapientiae nomine, reuera sceleratissimo paricidio, et verbis vix exprimendo dedecore, ad extremam animarum desperantium fraudem, sensim sine sensu, atque adeo sine ratione inductam. A nostro infringenda patris doctissimi argumenta videbimus.

ab) Nouum excusationis genus, ad fucum faciendum lectoribus, nimiamque carpendi et sanioribus insultandi libertatem commendandam. Vnum equidem credendorum et agendorum fundamentum habeo in Sacra Scriptura: et, quae his non aduersantur, veritates atque demonstrationes claras distinctasque amplector, vndecunque mihi suppeditantur, sine cuiusquam vel spectatissimi doctoris auctoritate: adeo nihil apud me vel sectae alicuius, vel ordinis, vel

cogita agi nunc de re omnium rerum humanarum et totius philoſophiae grauiſſima, omniumque ante Auguſtinum conſenſu, atque tot illuſtribus exemplis probata: ac) de re quae ſit fulcrum et munimentum felicitatis, libertatis et tranquillitatis animi: ad) de re quae ſola omnes fortunae et neceſſitatis vires impetusque frangit et elidit. ae) Ad haec nullus mortalium ſemper

vel celebritatis, contra veritatem et ratione, et oraculis diuinis comprobatam, praeiudicia valent. Auguſtini vero ſententia de morte voluntaria et cum ratione, et cum diuinis oraculis omnino conuenit: ergo vera eſt, et omnibus commendanda, neutiquam ſcommatibus oneranda et perſibilanda.

ac) Tranquillitas profecto animi et vera voluptas, quae ſummi boni poſſeſſione tenetur, vna debet eſſe humanarum actionum, ſtudiorum ac philoſophiae vniuerſae finis. Sed illi quam maxime contraria eſt rerum omnium deſperatio, pervicacia, temeritas, rebellio: ex quibus peſtiferis fontibus illud ſatis triſte venit Stoicorum de morte voluntaria decretum. Quod illuſtribus quidem exemplis, vt alia quaeuis hominum ſcelera, paſſim viſum ac deploratum: bonis vero et ſapientibus nunquam, nedum omnium ante Auguſtinum conſenſu, probatum. Quod ſatis ſuo loco iam demonſtratum vidimus.

ad) Communi bonorum et ſapientum omnium conſenſu, fulcrum et munimentum humanae felicitatis, libertatis, et tranquillitatis, eſt pietas, fides, conſtantia, obſequium, ſpes, patientia, et qui reliquas virtutes in ſe continet omnes, timor Domini: cui nos noſtraque omnia referimus accepta. Sed infame atque triſtiſſimum Stoicorum decretum eſt praeſentiſſima felicitatis humanae profuſio, funeſtiſſimus libertatis abuſus, tranquillitatis naufragium.

ae) Frangit vtique et elidit, quae forti magnoque animo

per et in omnibus ſapit: praeſertim dum opiniones quasque ſuas tuetur: immo ſtultiſſimus eſt qui id de ſe ſentit ipſe, et ab aliis omnibus vult ſentiri. Stultus qui ipſi quoque ſentienti ac volenti aſſentitur. af) Praeterea quis hic vel mediocriter ſaltem peritus rerum et verborum ceſſerit Auguſtino, etiam millies doctiori ſanctiorique? Dempto corpore, vt ſic loquar, vocum, phraſium, nugarum, et in ſenſus quoque oculosque ipſos incurrentium fallaciarum, tota velut anima eius ſententiae, alias mox exſpiraturae, pendet ex duobus verbulis his, Non occides. ag) Cui autem hic opus eſt interprete, praeceptore et doctore Auguſtino? An nemo

mo ferenda eſſent, turpiſſima rebellione, ita quidem, ut infelix anima, rupto corporis amiciſſimo vinculo, fortunae poſthac nullas ſentiat viciſſitudines, ſed grauiſſimas aeternum pertinaciae ac tyrannidis nefariae poenas luat.

af) Vt homines ſumus ratione diuinitus praediti, et ſapientiae ſtudioſi, omnia probare, et meliora retinere debemus; non altum ſapere, non oracula contemnere diuina, non gulae, non affectibus indulgere, DEO deuoti ne latum quidem a virtutibus vnguem recedere, aequo fortunam vtramque ferre animo, certaque fiducia nos Numinis aeterni gratiae incomparabili committere: ſic certe, quicquid ſuadeant alia malorum irritamenta, quicquid male ſani doctores ſuppeditent, ſtationem ante non relinquemus noſtram, aut de corpore rumpendo cogitare poterimus, quam ab ipſo Domino et imperatore ſummo vocati gaudiorum coeleſtium participes fiamus. Quorſum ergo, quae nihili faciendae, ſequentes in beatum Auguſtinum cumulatae calumniae?

ag) Et hoc ſufficit: *non occides.* Vel quis huic ſummi imperantis et omnipotentis DEI praecepto refragabitur impune? Quod cum negare poſſit: de figuris et ambitu que-

mo ſine ipſo quid non, quid occides ſignificet, intelligere poteſt? Dic ergo neminem quoque ſine Auguſtino intelligere quid ſignificet nox, quid dies; et quid inter vtrumque ſit diſcriminis. An ſi jubeat cogatque ipſe verba dicere id quod non dicunt, ei protinus credendum? Vel an quia verba illa olim pronunciata fuerunt in monte Sinai, alium aut longe ampliorem quam ante et poſt, ad tempora vſqve Auguſtini, ſenſum nacta ſunt? An quia inſerta libris Canonicis, ſubiecta fuerunt arbitrio Auguſtini, vt ipſe ea quo vellet, traheret et extenderet? idque contra omnium, etiam Iudaeorum et Chriſtianorum, qui praeceſſerant, ſenſum et conſenſum? Itaque doctrina (quae hic certe

querens, omnia verborum lenociniis inuoluit. Cum ordine inſtituerit progredi, et Auguſtini de ciuitate DEI circa hanc rem monita refellere ſaluberrima. Primum ſilentio tranſit lib. I. c. 17. *Si non licet priuata poteſtate alicui hominem occidere, vel nocentem, cuius occidendi licentiam lex nulla concedit, profecto etiam, qui ſeipſum occidit, homicida eſt. Et tanto fit nocentior, cum ſe occiderit, quanto innocentior in ea cauſſa fuit, qua ſe occidendum putauit.* Sunt vero diſerta ipſius T. O. M. DEI praecepta Geneſ. IX. 6. Qui effundit ſanguinem hominis, per hominem ſanguis illius effunditor: quoniam ad imaginem ſuam hominem fecit DEVS. Exod. XX. 13. Deut. V. 23. 1 Ioh. III. 15. Qui odit fratrem ſuum, homicida eſt: et noſtis, nullum homicidam habere vitam aeternam in ſe manentem. Rurſum Auguſtinus de ciuitate DEI lib. I. c. 18. *Cur autem homo, qui mali nihil fecit, ſibi malefaciat, et ſeipſum interficiendo, hominem interficiat innocentem, ne alium patiatur nocentem: atque in ſe perpetret peccatum proprium, ne in eo perpetretur alienum?* etc. Sed mauult noſter confugere ad exempla, quaſi quid illa, ſi vel maxime cumularentur, probare ac iuſtitiam cauſſae demonſtrare valerent.

nulla apparet: nisi alibi maior, tota esset spernenda) et sanctitas Augustini hic cessant, tanquam speciosa duntaxat et inania nomina, quae nihil huc faciunt. Quid dicatur, non a quo aestimandum est. Si deliret vel nugetur quandoque vir alias sapiens, verum est ipsum delirare, vel nugari; neque omnis eius sapientia effecerit vt sit falsum. Sed haec hactenus.

Cap. 19. l. 1. alleg. de C. D. agit Augustinus cumprimis de Lucretia. Hic, nisi valde fallor, nihil rei et grauitatis, vel philosophicae, vel theologicae. Verba duntaxat sunt, colores, lenocinia, argutiae rhetoricae et poeticae. Confestim implorat fere Quiritium et poetarum fidem. Certe appellat tanquam aequos et legitimos causae iudices poëtas, et nominatim Virgilium: ac si is post 500. circiter annos Lucretiam ad tribunal suum ab inferis reuocatam damnasset; aut dudum damnatam ipse apud inferos lugentem vidisset. Appellat curiam, ius, leges, iudices Romanos: absurde et praepostere. ah) Lucretia enim Romanis autor fuit, vt

ah) De Lucretia Romana dictum saepius, etiam progymnasmatum c. 10. §. 12. Sed Augustinum audiamus ipsum de ciuitate DEI l. I. c. 19. *Adultera haec, an casta iudicanda est? quis in hac controuersia laborandum putauerit? Egregie quidam ex hoc veraciterque declamans ait: mirabile dictu, duo fuerunt, et adulterium vnus admisit. Sed quid est hoc, quod in eam grauius vindicatur, quae adulterium non admisit? Ille patria etiam cum patre pulsus est: haec summo est mactata supplicio. Si non est illa impudicitia, qua inuita comprimitur, non est haec iustitia, quae casta punitur. Vos appello leges iudicesque Romani. Nempe post patrata facinora, nec quemquam scelestum et indamnatum impune voluistis occidi* etc.

vt libertatis, ita iuris, legum plerarumque, iudicum et magiſtratuum creandorum. Brutus, vel ſi quis alius apud Dionyſ. Halicarn. l. 4. c. 86. ſcelere Sexti Tarquinii relato, Quam, inquit, iniuriam indigne ferens (Lucretia) vt intolerabilem, poſtquam patri ceterisque cognatis ſuum denarrauit infortunium, multum precata et obteſtata, vt illata ſibi mala vlciſcerentur, ſtricto cultro quem ſub veſte celauerat, patre inſpectante, Quirites, ferrum demerſit in viſcera. O admirandam et ſumme praedicandam ob tam generoſum animum feminam! Abiiſti, periiſti, non ferens tyrannicam inſolentiam, contemptis omnibus vitae voluptatibus, *ne quid* tale *tibi poſthac accideret.* „ Quid hic damnandum Romanis legibus et moribus? ai) Infra dicemus Tertullia-

etc. Quaedam vero quaſi peſtis mulieres inprimis, ſub Tarquinii Superbi tyrannide, infecit ea ſemet enecandi cupido. Tantoque facilius illa ſanguinis Regii Romana, virtutibus, vt ipſi videbatur, et forma illuſtris matrona, cum a Tarquinio Sexto, Superbi filio, et cognato ſuo, ſtuprata eſſet, iracundia, pudore, ſuperbia, vindictae flagranti cupiditate, peſſimis affectibus victa et perturbata, vt ſuos tanto facilius ad facinoris vltionem commoueret, Romanorum enthuſiaſmum voluit imitari, ſuasque in ſemet ſaeuas conuertere manus. Ecquid femina haec impotens furensque inſania tandem exemplo ſuo mortis voluntariae poterit probare iuſtitiam? Scorta ſemper et vbique fuerunt plurima, quae laſciuiam ne quidem probis vnquam commendare potuerunt, nec furta fures, vtut pulcherrime ſuas artes exercere nouerint.

ai) Egregia ſcilicet argumentatio: miſeranda morte Lucretia ſuos commouit, vt Reges expellerent, remp. ordinarent,

tullianum hoc quoque exemplum proponere martyribus Christianis, eoque illos ad fortitudinem stimulare. ak) Sed finge Lucretiam carminibus Virgilii, sententiisque iudicum Romanorum damnatam, vel damnandam: quid inde? an id, nemini vlla ex causa licere sponte mori? al) Sed omissis cauillationibus, Lucretiae

narent, leges ferrent nouas: ergo legibus moribusque Romanis αὐτοχειρία probatur. vid. dissert. praelim. de morte voluntaria p. 19. seq.

ak) Hic vero noster, ipsius plane immemor sui, amplectitur iam Tertulliani, Montanistarum patroni, valde suspectam autoritatem, vt Augustini refelleret saniorem sententiam. Vid. sup. animadu. a b.

al) Lucretia laudetur et vituperetur, cum ipsa natura legibus diuinis et humanis prohibentibus, semet occidere prorsus nemini licebit. Exemplis qui gaudent virum atque mulierum impotentium suisque ad summum dedecus succumbentium affectibus: vt omnia desperantes semet enecauerint ipsos: haud difficulter aliquot millia proferre possent: vnum vero id tantum ostenderent, miserrimam ac deplorandam, sine diuina gratia et mascula virtute, hominum affectibus suis nimis indulgentium, ad exitium vsque conditionem esse. Fortes multi cupiunt videri, sed nihil pati, vel generoso ferre animo, suisque calamitatibus, sine spe vel solatio, turpissime succumbunt. Mulierculas, si quae sunt castae et violatae, summus suffundit pudor, ac mente captis aut furiosis aliquando similes, voluntaria morte, in exitium ruunt. Haeccine vero etiam sexus fragilitas et impotentia animi sanioribus atque philosophis, contra naturam et rationem, ne quid de legibus dicam atque decoro, actionum adeo suspectarum et horribilium poterit esse norma? Non sine commiseratione ac dolore quodam singulari casus hominum funestissimos legibus, et meliorem nobis

tiae licuit alieno sceleri superesse: (quis dubitet? Occidit se: id inter magna exempla magni animi, et indolis rarae ac singularis. Mori maluit, quam polluta quodammodo viuere. Pudicitiam suam, honorem, vitam, non Augustini, sed suo sensu et Romano aestimauit. De ea Quintilianus: Dicam nunc ego praecipuam semper curam Romanis moribus pudicitiae fuisse? Referam Lucretiam, quae condito in viscera sua ferro poenam a se necessitatis exegit, et vt quam primum pudicus animus a corpore polluto separaretur, seipsa percussit, quia corruptorem non potuit occidere?,, Errauerit v. Lucretia: quid ad summam rei de qua quaeritur? Simile, aut maius etiam exemplum est Blancae Scardeoniae, de qua ex aliis Lipsius Exempl. Polit. 2, 17. Paucis, capta et ab Actiolino iam violanda, ex fenestra se praecipitauit. Semianimis sublata et refecta, sed vitae adhuc potius quam pudicitiae perdendae certa, violatur ligata. Tum v. ad mariti sepulcrum properans, alleuato et suffulto lapide, super foetidum cadauer se proiiciens atque id amplexa, Teneo te, inquit, mi anime . . . fulcrumque reuellens caput obtriuit. De aliis dictum est supra, et ex S. Chrysostomo de ipsa B. Virgine, atque ex Tertulliano de Didone vel Elissa, de qua etiam Iust. 18, 6. Denunciatione belli et dolo suorum

nobis gratulamur fortunam: considerantes vero sine numine nihil nobis accidere, in morbis, calamitatibus, insidiis et aperta vi fidere debemus diuinae gratiae, huic vni nos nostraque omnia commendare, ac nihil prorsus contra naturam aut voluntatem creatoris et seruatoris nostri, qui sapientissimus et omnipotens est Dominus, admittere, quo salus et ipsa felicitas aeterna pessundari queat.

compulsa Hiarbae nubere, pyra in vltima parte vrbis extructa, velut placatura viri manes, inferiasque ante nuptias missura, multas hostias caedit, et sumpto gladio pyram conscendit; atque ita ad populum respiciens, ituram se ad virum, sicut praeceperant, dixit, vitamque gladio finiuit. Ex his aliisque elucet, magnos feminarum quoque et puellarum animos, am) quippe meliorem forte multis externis paedagogis in se habentes magistrum, vti fere de Socrate dictum, non pati se alligari ordinariis, et mortem peiorem turpioremque quam

am) Obsecro, quae magnitudo animi, perniciosis succumbere affectibus, ipsi Stoicorum disciplinae exosis, atque illorum perturbatione eo redigi, vt quae pretiosissima atque adeo commendatissima homini, vita profundatur, et homo, nobilissimum DEI opificium, adeo tristi casu manuque violenta pereat? Qui magistrum in se habet externis pluribus paedagogis meliorem, sanam videlicet rationem, bonam mentem, et Spiritus Sancti felix imperium, eius, inuito Domino, certe non franget templum, & miseriarum, quae pluribus mortalium communes, pertaesus, rebellansque summi iudicis et vnius rerum humanarum arbitri sanctissimam voluntatem non reformidabit. Nulla sine constantia virtus, quae pluribus aerumnis et patientia probatur: vt ne indignationi quidem, nedum extremae desperationi relinquatur locus. Miseriarum, si DEO T. O. M. fuerit visum, certissimus tandem et gloriosus erit finis: quem pro lubitu nos non praeripere decet: cum et ipse DEI filius I. C. Seruator noster extremo conflictu, et Spiritus anxietate ineffabili, precibus in hunc modum fuerit patrem coelestem allocutus: si possibile est, transeat a me poculum istud, veruntamen non vt ego volo, sed vt tu vis: pater mi, si poculum hoc a me non potest abire, quin bibam, fiat voluntas tua, Matth. XXVI. 39. 42.

quam ſtuprorum, aut indignorum etiam matrimoniorum patientiam dictantibus plebeiorum, vt Tullius ait, magiſtrorum praeceptis. Vtcunque id fuerit, in quamcunque, inquit Seneca, partem rerum vel ciuilium, vel externarum, memoriam miſeris, occurrent tibi ingenia, aut profectus, aut impetus magni.

Cap. 20. Nullam eſſe autoritatem diu. quae Chriſtianis in quallbet cauſa ius voluntariae necis attribuat. Neque enim fruſtra in ſanctis Canonicis libris nusquam nobis diuinitus praeceptum permiſſumue reperiri poteſt, vt vel ipſius adipiſcendae immortalitatis, vel vllius carendi cauendique mali cauſa nobiſmet ipſis necem inferamus.„

Iam 1. vel hinc manifeſte patet, falſum eſſe, quod Auguſtinus et eius velut pediſſequi dictitant ac contendunt, omnem mortem voluntariam directe repugnare Scripturae et legi diuinae. Nam ſi id verum, vtique abſurdiſſimum fuerit dicere, non reperiri praeceptum permiſſumue, ut necem nobis inferamus. Sic quia directe repugnat Scripturae et legi diu. alios temere, absque iuſta grauique cauſa occidere: nemo tam abſurdus eſt: vt dicat non reperiri id praeceptum permiſſumue. an)

H 2 2. Obie-

an) Bene Auguſtinus monet, non eſſe diuinitus praeceptum mortalibus, vt ipſi, malis ingruentibus, educerent animam: nec in ſacris permitti cuiquam ius voluntariae necis. Praeter rem ergo calumniatur noſter, id perperam dici aut deſiderari ab eo, qui ſcripturae ac legi diuinae, ſibi perſuadeat, mortem voluntariam repugnare. Ab illis vero, qui hoc fortaſſis negarent, ſacrae ſcripturae auctoritatem

2. Obieceris Augustino id quod ipse aliique, dum vrgentur silentio Scriprurae, toties repetunt. Non omnia quae diuinitus per legem naturae iussa, vetita, permissa sunt, reperiri in Scriptura. Haec obiter tantum, generatim et confuse, aut promiscue officia quaedam ordinaria, ac pleraque vel ex communibus notitiis nota, attingit. Certe quam multa de toto genere virtutis, et de partibus eius: de prudentia priuata, domestica, ciuili: de temperantia, frugalitate, modestia, clementia, liberalitate: de iustitia per vniuersam generis bumani societatem diffusa: de fortitudine et magnitudine animi: de caritate patriae, defensione libertatis, depulsione tyrannidis, etiam cum interitu sui ac rerum suarum: de amicitia, et constanti erga amicos beneuolentia et fide: denique de aliis virtutibus et officiis singulis recte, egregie et accurate a philosophis tradita sunt: ao) quae si ideo reiiceres ac damnares,

tem capitis initio statim postulat, ac frustra praeceptum aut permissionem ait quaeri, vt, vel ipsius adipiscendae immortalitatis, vel vllius carendi cauendiue mali caussa, nobismetipsis inferamus necem. Quod in ea maximi momenti atque adeo difficili caussa videatur omnino esse necessarium: cum nostra a nobismetipsis neque vita, neque salus ac felicitas aeterna dependeat.

ao) Atqui etiam haec omnia in sacris continentur et commendantur: neque ad vitia sceleraque atrocia, inter quae necem merito referimus voluntariam, trahi possunt. Virtus conspicua semper ac facile semet suo splendore commendat, imo tantum non omnibus sacri codicis vulgo notioribus paginis quam liberalissime laudantur. Triste noli cum virtutibus et ipsius naturae legibus confundere Stoicorum

res, quia non in libris Canonicis, ſaltem clare, diſtribute, in ſingulis partibus, atque concinno nec interrupto ordine reperiantur: vel licet alicubi, in turba aliarum et alienarum rerum latentia, aegre fortaſſis ab aliquo id vnice aut praecipue per otium agente, reperirentur; non quilibet ſtatim dicere ac demonſtrare poteſt vbi reperiantur. Si ita, inquam, ageres; nemo non paulo perſpicacior vel ſuperſtitioſam ſimplicitatem tuam, vel ſubtilem occultamue ſuperbiam deteſtaretur, aut rideret. Obtentu enim autoritatis diuinae et librorum Canon. teipſum vis facere latorem legum; iubere,

 veta-

rum decretum, aut illi aliud, quam in timore, faſtu, faſtidio, inuidia, iracundia, vindictae cupiditate, ſacrorum contemtu, ac rerum denique omnium deſperatione, aut nefaria in Dominum coeleſtem rebellione, ſi cauſſam defendere velis, aſylum quaerere. Naturae nos ſacra iubent viuere conuenienter: iſtud contra naturam rumpere corporis et animae vincula. Iubent illa ſtatione ſua, donec ſoluens liberansque dominus ipſe venerit, forti quemque et conſtanti animo manere: iſtud vero miſeris ſuadet ſui eſſe iuris, et animam ante diem educere pro lubitu. Illa quam maxime DEO et Seruatori deuotis patientiam commendant; iſtud, ne quid patiantur mali, voluntariam necem. Sacris Chriſtianos viuere perpulchre Spiritus Sanctus, Stoa miſellos ac rerum humanarum pertaeſos mori quam turpiſſime, Zeno miſellus, et ipſe male ſanus, docet. Sequuntur inde hominis plane Stoici, vtvt nomine Chriſtiano lateret, ineptae criminationes et calumniae: quas, qui ſapit, nihili faciendas eſſe, haud difficulter iudicare poterit. Etiam de lege Ariſtoteles agit moralium Nicomachiorum lib. 5. cap. 15. *Nonnulla*, inquit, *ſunt iura, quae ad vniuerſam virtutem ſpectantia a legibus ſunt inſtituta. Exempli cauſſa*

vetare, permittere quicquid tibi visum fuerit. ap) Dixi ab initio inter omnes conuenire, conditione temporum, locorum, personarum, fieri inhonesta honesta, et contra. aq) vt negare nec reddere depositum, non serua-

caussa, lex non iubet se ipsum quempiam occidere: quae autem non iubet, vetat. Praeterea cum quis praeter legem laedit non referens laesionem, sponte iniuriam facit: qui autem sponte facit is sciens et quem, et quomodo, facit. At qui ob iram seipsum iugulat, sponte praeter rectam legem id agit, quod lex non permittit: iniuriam igitur facit. Sed cui? ciuitati nimirum, non sibi: quippe cum sponte patiatur: Nemo vero sponte iniuria afficiatur. Vnde etiam ipsum ciuitas mulctat: eique, qui seipsum necauit, quasi ciuitatem iniuria affecerit, ignominia quaedam irrogatur.

ap) Hac vero valde miror, hominem euangelica doctrina imbutum, qui et inuitus ad Pontificios transierit, acerbius inuehere iam in euangelicos doctores, qui nisi diuinis oraculis sua dogmata aedificare volunt, vnumque legislatorem suum agnoscunt DEVM. Ecquis mortalium legislator fuerit, dum legislatoris scrutatur sententiam, eamque profert, ad suam aliorumque promouendam salutem? Omnis autem scriptura, cuius diuinam auctoritatem noster, puto, in dubium non vocabit, vtilis est ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad disciplinam in iustitia, vt perfectus sit homo DEI, ad omne opus bonum perfecte instructus. 2 Timoth. III. 15. seq. Idem vero etiam Apostolus ad Galatas I. 9. scribit: *quisquis euangelizarit praeter id, quod accepistis, anathema esto.*

aq) Recte. Et puerulos id excellentium imperatorum praefatione Cornelius Nepos docet, non eadem omnibus esse honesta atque turpia, sed omnia maiorum institutis iudicari. Licet gentibus diuina gratia destitutis sine dedecore esse idololatris; Plures Muhametanis in matrimonio habere vxores. Sunt sua cuique pulchra: et stultis pro sapientia valet stultitia: vt insigni cum voluptate ad exitium ruant

ſeruare datam fidem, non ſtare promiſſis, vbi v. haec in libris Canonicis? vbi ea de quibus Cicero l. 3. de Officiis? An ſi forte non ſint, protinus damnabimus? ar)

Sed quis vnquam exegerit, vt omnia quae permittuntur et licent, dum ſingula enumerari ac definiri nequeunt: quod ſi poſſent, ineptiſſimum id, et ſaepe contra pudorem et verecundiam eſſet: nam multa licent, quae turpe, et nulla quidem neceſſitate, vel dicere: vt omnia, inquam, eiusmodi ex Script. demonſtrentur? Et vel ex illis patet eſſe quae ex ſe non ſunt turpia, imo ſunt naturalia et neceſſaria; adeo tamen omnibus perſonis, locis ac temporibus non conueniunt, vt multi malint mori, quam ea, vbi non decet, admittere. as) Metrocles cum aliquando meditare-

ruant. Sic turpe non fuerit Stoicis, ſemetipſos enecare in illis regionibus: vbi pridem iſtud miſerabile decretum ſapientibus, qui videri volebant, vſuvenit. Quam maxime vero damnatur, et bonis non poteſt non eſſe horrori nunc in regionibus noſtris: et vbi homines doctrina Chriſti ſaluberrima ſunt imbuti, legum cuſtodes ſunt, atque ſibimetipſis melius conſulere didicerunt.

ar) Vtique commendatur in ſacris vbique prudentia; commendantur omnes virtutes, decorum, atque honeſtas: paſſim et multis exemplis probatur, quod vtile nunquam diſcrepet a decoro; et quod ſola bona, quae honeſta. Ecquid homini prodeſſet, mundum ſi lucretur vniuerſum, et animae iacturam faceret? Aut quam perditae compenſationem dabit animae. Marci VIII, 36. ſeq.

as) Non de rebus naturalibus et homini valde neceſſariis, et illis ne quidem memoratu dignis, ſed de morte voluntaria quaeſtio eſt: quae profecto eſt maxime momenti, quandoquidem ab illa hominis, non dicam temporalis haec

taretur, nescio quomodo, ait Laërtius, crepitu ventris emisso, animi tristitia domi se inclusit, e vita per inediam discessurus. at) Suetonius in Claud. c. 32. refert eum meditatum fuisse edictum, quo veniam daret flatum crepitumque ventris in conuiuio emittendi: cum periclitatum quendam prae pudore intellexisset ex continentia. av) Profecto autem si id requiritur, vt omnia demonstrentur ex Script., pleraeque actiones, praesertim eorum qui Scripturam vel non legerunt, vel minus diligenter, cessabunt. ax) Porro si quicquid praecipi, vetari,

haec, verum aeterna felicitas aut miseria, damnatio formidanda vel incomparabilis voluptas dependet. Via nobis ad vitam et felicitatem aeternam in sacris descripta est: de illa vero per voluntariam mortem est altum silentium: neutiquam ergo ab homine sapiente, qui sibimetipsi vult esse consultum, perfide ac temere ineunda.

at) Ecquid ab homine, qui videri volebat esse studiosus sapientiae, ineptius aut perniciosius fieri potuisset? Sed, referente Laertio lib. 6. p. m. 425. seq. Metrocles ille adeo corruptus erat, vt quum saepe inter differendum ventris crepitum emitteret, prae dolore animi domi inclusus moraretur. Crates ergo eum consolaturus conuenit, ac multis verbis docuit, nihil mali fecisse, et prodigiosum fore, si flatum non secundum naturam emitteret. Ad hoc vero etiam praeparatus ipse crepitum emisit, ac facilius misellum philosophum rei similitudine seruauit, qui eius postea discipulus est factus, vtinam prudentior, senex autem obiit a semetipso suffocatus.

av) Quid inde, si promulgasset quoque illud edictum? Naturalia enim non sunt turpia. Pudore vero etiam sibi nocere, insanum.

ax) Omnino necessaria est omnibus Sacrae Scripturae lectio

vetari, permitti poteſt, contineatur Scriptura; ſuperuacuum et inutile fuerit totum ius ſaltem, quod dicitur Canonicum: Ciuile etiam cum omnibus legibus, inſtitutis, conſuetudinibus omnium populorum. His v. cunctis quoque Scripturae Canonicae iuri adiunctis, quam anguſta innocentia eſt ad ea bonum eſſe? quanto latius officiorum patet quam iuris regula? quam multa pietas, humanitas, liberalitas, iuſtitia, fides exigunt, quae extra publicas tabulas ſunt? ay) Denique Couarruuias apud Grotium dicit non pati humanam cognitionem iuris naturalis non ignaram, quicquam naturali ratione permitti, quod apud DEVM non ſit idem permiſſum. Saltem id firme tenendum, donec praeciſe ſingulatim, omnibusque in caſibus, vbi ratio permiſerit, a DEO vetitum demonſtretur. az

3. Si

ctio et accuratiſſima obſeruatio: quod ipſi, pro aſſumta pontificiorum hypotheſi falſa, non videtur.

ay) Vide, quam ſe torqueat noſter immerito pro adſtruenda voluntariae mortis iuſtitia. Quae ſunt ad vitam et ſalutem neceſſaria in ſacris literis continentur omnia. Sunt diſciplinarum et artium praecepta peculiaria, quae facile quisque videt eo non pertinere. Quicquid vero etiam in iure ciuili aut canonico diuinis legibus et ſacrae ſcripturae, imo et honeſtati et bonis moribus aduerſatur, iuris vim et auctoritatem habere nequit. Quaeſtio hic ſolum de ἀυτοχειρία eſt: ſed mauult noſter confundere omnia, et ſacris miſcere profana, quam tanti ſceleris turpitudinem agnoſcere, et aliam inire ſalutis quaerendae viam.

az) Bene. Τὸ θεῖον in homine rationalis eſt anima, ad imaginem DEI facta, melior pars hominis, quae dum ratione ſibi propria vtitur, fallere nequit, quae vera ſunt, intelligit.

3. Si libris primum Canonicis ſublatum fuit ius, vel libertas ſponte moriendi quandoque, ergo natura valuit ante illos, ideoque per 4400 circiter annos ab O. C. vſque ad tempora fere Auguſtini, quibus libri Canonici omnes traduntur definiti, et certiore fide vel autoritate recepti. Itaque ipſe non omnibus, ſed Chriſtianis ſolis ius illud eripere, aut denegare videtur. Aſt v. vel DEVS non eſt autor naturae, jurisque adeo naturae; vel Chriſtiani non habent eandem quam alii naturam, idemque ius; vel nullum habent illi naturae ius; vel denique eſt etiam autoritas diuina, quae Chriſtianis aeque ac aliis ius voluntariae, vt ait Auguſtinus, necis attribuat. ba)

4. Con-

git, recte iudicat, omnesque actiones ſuas ad voluntatem gloriamque ſummi numinis ita dirigit, vt non poſſint non ipſi DEO et bonis omnibus probari. Atqui etiam hoc philoſophi aiunt eſſe hominis decorum, et naturae viuere conuenienter. Hoc naturae ius, quod neceſſarium et immutabile, et ipſi auctori ſuo, rerum ſummo arbitro diſplicere nequit. Audiamus, quid Apoſtolus ſcripſerit ad Romanos I. 18. ſeqq. *Quod de DEO cognoſci poteſt, manifeſtum eſt in ipſis*, ſc. hominum animis: *DEVS enim id illis manifeſtauit. Inuiſibilia DEI a condito mundo, ex iis, quae fecit, mente perpenſa conſpiciuntur, aeterna videlicet eius potentia et diuinitas: vt ſint inexcuſabiles. Propterea, quod, cum DEVM norint, eum non glorificarunt, vt decet, neque gratias illi egerunt: ſed vani facti ſunt in ratiocinationibus ſuis, et obtenebratum eſt cor eorum inſipiens. Cum ſe dictitarent ſapientes, facti ſunt ſtulti.*

ba) Hic vero noſter philoſophus plane inſanit, atque in ipſum codicem ſacrum inuehitur, quem, velut ex ignorantia, mentitur, primo S. Auguſtini temporibus prodiiſſe, et immo-

4. Conuerterit aliquis, et melius, clarius certiusque dixerit, nusquam in Script. Canon. reperiri nobis diuinitus praeceptum, bb) vt in caſibus ſupra deſcriptis vitam producamus: nuſquam vetitum in illis vitam abrumpere et finire: itaque permiſſum eſſe. Vtique enim quae leges nec iubent, nec vetant facere, ſunt

immerito reieciſſe, quod ab orbe condito probatum fuerit, ac vſu receptum. Haec et ſequentia ſunt eiusmodi, vt reſponſione videantur eſſe plane indigna. Falſiſſime ſcilicet ipſe perſuadet ſibi αὐτοχειρίαν iuris eſſe naturalis, quae, contra naturam, omnesque naturae leges, non DEO, ſed diabolo ſuadente, miſerrimis ac male ſanis, quibusdam hominibus, ad accelerandum exitium, hinc inde aliquando placere coepit.

bb) Et hoc diuinando quaſi B. Auguſtinus praeuidit, qui et maſcule huic obiectioni potuit ire obuiam. Sed audiamus ipſum de ciuitate DEI lib. I. cap. 20. *Prohibitos*, inquit, *nos eſſe intelligendum eſt, vbi lex ait: non occides: praeſertim quia non addidit, proximum tuum: ſicut falſum teſtimonium cum vetaret, falſum, inquit, teſtimonium non dices aduerſus proximum tuum. Nec ideo tamen ſi aduerſus ſe ipſum quisquam falſum teſtimonium dixerit, ab hoc crimine ſe putauerit alienum, quoniam regulam diligendi proximum a ſemetipſo dilector accepit: quandoquidem ſcriptum eſt, diliges proximum tuum ſicut te ipſum. - Quanto magis intelligendum eſt, non licere homini ſeipſum occidere, cum in eo, quod ſcriptum eſt, non occides, nihilo deinde addito, nullus, nec ipſe vtique, cui praecipitur, intelligitur exceptus. - Non occides, non alterum, ergo nec te. Neque enim, qui ſe occidit, aliud, quam hominem occidit.* Quisque procul dubio proximus ſibi: atque etiam hinc iubentur homines diligere alios, quemadmodum diligerent ſemetipſos. Matth. XXII. 39. Nemo ſuam ipſius carnem vnquam odio habuit, ſed enutrit ac fouet

uet

fūnt per eas permiſſa. bc) Eodem modo ratiocinati ſunt priſci illi Chriſtiani, qui vltro ſe profitebantur et morti offerebant, cum fugere, latere ac viuere potuiſ-ſent:

uet eam. Epheſ. V. v. 29. Pellem pro pelle, et quicquid eſt hominis, daturus eſt pro ſe ipſo. Iob. II. 4.

bc) Scelera, niſi quae dicta ſufficere viderentur, poſſunt eſſe tam atrocia, vt iſtorum prohibitio Legislatori videretur ſuperuacanea eſſe, quod per rerum naturam nequidem fieri poſſe, aut in mentem venire cuiquam, valde dubitarit. Solon interrogatus, cur ſupplicium non conſtituiſſet in eum, qui parentem necaſſet, reſpondit, ſe id neminem facturum putaſſe. Confer. comment. in leges XII. Tab. pag. 348. Quanto magis de eo fuerit dubitandum, qui ſaeuas in ſemetipſum vellet conuertere manus. Cuius quidem facinoris nefaria et longe maxima turpitudo facilius inde pateret, iſtius ſi nequidem in legibus vetuſtiſſimis vſquam fuerit facta mentio. Sufficit ab iſto mortalium, alioqui ad vitia properantium, animos abhorrere, ipſamque alienam eſſe naturam. Peccat homo ἀυτόχειϛ quam maxime in T. O. DEVM, inuolando in eius ſummam auctoritatem, qui vnus vitae et mortis eſt arbiter; in eius dominium, qui ſua quemque vult ſtatione forti conſtantique animo perſiſtere; in eius ſummam bonitatem, qui rebellantem, vel ordinem ſuum deſerentem, quoad vixit, infinitis beneficiis cumulauit; in eius prouidentiam, qui ſapientiſſime peruicacis rationibus conſulere voluit. Atqui haec ſumma praeceptorum eſt: *diliges Dominum DEVM tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota cogitatione tua.* Matth. XXII. 37. Qui contra voluntatem DEI ſemet educere cupiunt: abnegantes ſummi numinis imperium, idolum ſibimetipſis ſtatuunt affectibus indulgentem atque miſerrimam animam, vel eius ne habita quidem ratione, deſperabundi frangunt, quod DEVS coniunxit, niſi morte diuinitus immiſſa, indiſſolubile et iucundiſſimum vtrinque corporis

et

ſent: b d) item illi his aduerſi qui pecunia et tributo latendi viuendique facultatem ſecuritatemque emebant. be) Nempe nusquam in Scriptura reperiri vetitum

et animae vinculum, et inſanientes importunitate maxima in exitium ruunt. Praeceptorum pars altera, vt modo diximus, priori ſimilis: *diliges proximum tuum, vt te ipſum.* ibid. Diligere ergo debemus noſmetipſos: ad quod natura facti ſumus, neque aliter poſſumus. Et vitae praeſertim conſeruandae ac tuendae maximus et communis inſtinctus necem quamcunque abhorret: tantumque abeſt, vt homo eam ſibimetipſi poſſit aut debeat inferre. Adeo haec lex naturalis, etiam brutis animalibus indita, vitam aduerſus quoscunque impetus eſſe tuendam, abrumpendam vero nequaquam. Peccat ergo αὐτόχειρ in ſemetipſum, omnem humanitatis ſenſum exuit, naturae leges flocci facit, ſtultaque pertinacia ruit in exitium. Ciuibus ſuis peſſimum ſuppeditat rebellionis, peſtiferum infirmioribus extremi furoris exemplum. Conſanguineos atque domeſticos triſtitia ſumma et pudore ſuffundit. Omnes horribili mortis genere offendit. Sed audiamus ipſius Seruatoris noſtri ſententiam. *Quisquis*, inquit, *offendiculo fuerit vni ex paruis, qui in me credunt, dignus vt ei ſuſpendatur mola in collo, et in profundo maris demergatur. - Vae homini, per quem offendiculum euenit.* Matth. XVIII. 6. 7.

b d) Fruſtra ad ſanctos martyres prouocat, qui non ſua ſponte, ſed aliena vi ac tyrannorum crudelitate fuerunt oppreſſi, et conſtantiſſime ſalutaris doctrinae veritatem profeſſi, quascunque iniurias, cruciatus intolerabiles, et ipſam mortem perpeti, quam Chriſtum abnegare ſuamque felicitatem aeternam profundere, maluerunt.

b e) Illi vero ſatis clare ſuo docuerunt exemplo, quam caute et prudenter, etiam perſecutionibus atrociſſimis, ad immortalis DEI gloriam, vita ſit conſeruanda. Tributum

 ipſe

tum ne fiat: ergo licitum esse ac permissum: idque quamuis vniuersis Christianis districte praeceptum videatur, publice confiteri Christum. Eodem etiam modo ratiocinari necesse est eos omnes qui imaginum religiosarum, vel vsum saltem, vel insuper cultum defendunt, etiam contra praeceptum, Non facies tibi sculptile etc. bf) Et notandum est, hoc aliisque eiusdem sententiae verbis et praeceptis, vel interdictis nonobstantibus, ipsum quoque cultum acerrime defendi, ita vt contrarium tanquam stulta, superstitiosa et impia haeresis damnetur. Itaque nunc denuo clare vides explicari quandoque Scripturam, sicut variis varie placuerit, aut variis opinionibus hominum defendendis expedierit. Itaque etiam reperitur, vel non reperitur in Scriptura quicquid nonnulli in ea reperiri, vel non reperiri volunt. bg)

5. Au-

ipse Christus dedit: suam vero tranquillitatem et securitatem pecunia redimere, fuit nusquam prohibitum.

bf) Fallax et miserrimum refugium, defendi errores aliquando vel vsus Ecclesiae pessimos, aduersus praeceptum DEI expressum. Viderint, qui faciunt. Mihi, forsan et omnibus, qui sapiunt, credendorum et agendorum norma constantissima et vnica est verbum DEI. Et ipse dixit Iehoua Deuter. XXVII. 26. *Maledictus, qui non praestiterit verba legis huius, ea faciendo.* Leuit. XVIII. 4. 5. *Iudicia mea exercetote, et statuta mea obseruatote, ambulando in iis: ego sum Jehova DEVS vester. Si obseruabitis statuta mea, et iudicia mea: homo, qui fecerit ea, viuet in eis. Ego sum Iehoua.*

bg) Haeccine vero legis diuinae et religionis calumnia est? Studioque insanit, qui ad errores, imo ad flagitia sua

tegen-

5. Auguſtinus ipſe hic videtur concedere, tanquam per Scripturam quoque conceſſum, fas eſſe ſemper, cauere quodcunque malum, praeſertim graue, turpe, extremum, mortiferum, morte intolerabilius; eoque carere. b h) Aſt malum eiusmodi ſaepe aliter cauere non poſſunt homines, eoque carere, quam per mortem voluntariam: ergo vel fas quoque per Script. ipſam ſponte mori quandoque: nempe dum ad cauendum, quod dictum fuit malum, eoque carendum, neceſſe eſt: vel falſum eſt quod modo conceſſum fuit, tanquam verum certumque. Sed de hac re pluribus infra.

Ceterum Auguſtinus hic fruſtra triſtiſſimum illud lucubrationis ſuae telum ſtringens, obducit denuo praeceptum, Non occides; et coniungit ac confert huic, Non dices falſum teſtimonium. Praeter ea enim quae ſuperius contra violentam hanc, nullaque ratione, nedum autoritate librorum Canonicorum ſuffultam interpretationem allata ſunt: inprimis autem ſi verba, Non cides, ſignificant aliud quam quod vetitum eſt lege naturae, et ſenſu ac conſenſu omnium populorum, etiam Iudaeo-

tegenda, veritatem, naturae legem, ipſaque diuina praecepta, quouis modo peruertere, atque adeo, ſi fieri poſſet, infringere penitus non veretur.

b h) Imo non conceſſum modo, verum etiam neceſſarium homini, vt quoscunque, quantum quidem fieri poteſt, ab ſe propelleret calamitates et iniurias. Sed noli credere, ad hoc voluntariam mortem requiri, quae calamitatum et iniuriarum certe omnium eſt longe maxima, tantoque maior, ſi quis ea ſemetipſum afficere non erubeſcit. Miſerorum oportet eum eſſe miſerrimum, qui ipſa morte miſeriam adaugere inſtituit ita, vt ſalutis et recreationis remedia nulla ſuperſint.

Iudaeorum et Christianorum veterum: bi) nempe non occides temere, sine iusta et necessaria causa: bk) praeceptum illud tanquam nouum et singulare solum Augustinum et qui eiusdem sunt opinionis ligat: non ex se quidem, sed ob hanc ipsam animo praesumptam opinionem. Quia enim hi sibi contra omnes peruicaciter persuaserunt et persuadent, vetitum a DEO ex quacunque causa: iusta etiam ac necessaria, sponte mori: ergo id ipsis solis nefas est. bl) Aliis v. omnibus fas; idque vel ideo quia, vt paulo ante dictum et ab Augustino concessum, fas est semper iuxta Script. quoque et legem diuinam cauere mala, vtique quae morte sunt gra-

bi) Atqui satis clare et fuse iam, cum ipso Augustino, praecepti huius diuini sententiam ostendimus: vt partis aduersae calumniis nullum plane videatur superesse refugium.

bk) Concedamus vero, occidendum esse neminem temere, et sine iusta vel necessaria caussa. Vt magistratus non peccat, qui homicidas aliosue maleficos, caussa cognita, capitis damnat, et carnificis manu occidendos curat. Miles non peccat, qui iusto bello, hostem occidit. Violenta manu adactus vt vi vim repelleret, moderamine seruato inculpatae tutelae, si aggressorem occidit, non peccat. Caussa vero plane nulla, nedum aliqua necessitas est voluntariae mortis. Contra hominis adeo desperantis ac semet occidentis iniustitia et longe maxima temeritas poenam ac sceleris turpitudinem auget.

bl) Haec mira cauillatio, nulla responsione digna, hominis, neque diuinas, neque humanas leges respicientis, summam peruicaciam, et rationis defectum prodit. Nihil autem philosophus mihi sapere videtur, qui sibi non sapit.

grauiora, atque vel hoc ipſo ſubuertitur etiam opinio et interpretatio Auguſtini, tanquam non rationi modo, inſtinctui et legi naturae, inſtitutis, factis et exemplis omnium populorum; ſed DEO quoque ipſi et Scripturae contraria. bm) Praeter haec v. Coqueus ad alleg. Cap. reiicit comparationem Auguſtinianam, et ex communi aliorum ſententia ait longe aliam et diſparem eſſe vitae atque famae rationem. bn) Poſſe enim hominem

bm) Saepius haec repetita, et ſufficientibus argumentis refutata, eſt auctoris peſſima hypotheſis: quam ipſi et omnibus Stoicis quam lubentiſſime relinquimus.

bn) Recte Leonnardus Coqueus ad Auguſt. de ciuitate DEI l. 1. c. 20. p. m. 75. ſeq. *Quod dicit D. Auguſtinus in praecepto, quo quis prohibetur ferre falſum teſtimonium aduerſus proximum, prohiberi etiam, ne quis aduerſus ſeipſum falſum dicat teſtimonium, et vtrumque prohiberi, ſicut prohibetur occiſio tum alterius, tum ſui ipſius. Non id ita intelligendum eſt, quod vtrinque eadem ſit ratio peccati; et quod quemadmodum eſt mortale peccatum ſe ipſum occidere, quemadmodum et proximum, imo et grauius, quod non ſit vitae ſuae dominus, vt nec vitae proximi: ita peccatum ſit mortale, non minus falſum de ſe, quam de proximo crimen fateri: cum aliquis ſit famae propriae dominus, non autem famae proximi.* etc. Vitam ſoli DEO, eiusque ſingulari gratiae, referimus acceptam. Nominis fama ab actionibus noſtris dependet, ſaltem dependere debet. Et conſcia mens recti, famae mendacia ridet. Ergo et noſtrum nunc ea de re differentem audiamus. Ante omnia probe notandum, nihil aliud eſſe famam, quam populi de noſtris actionibus iudicium, aut multitudinis quoddam de nobis teſtimonium, et illud profecto non contemnendum, ſi verum et iuſtum, non mendax aut liuidum: vt rebus noſtris, quoquo ſe habeant modo,

nem acquirere sibi famam, sicut diuitias, ideoque etiam posse prodigere: itaque esse dominum famae suae non vitae. Hic relicto tantisper Augustino, vtpote nec theologis hic probato, examinemus obiter

Dominium illud famae et diuitiarum, non v. vitae.

Praetereo nunc, nec ista reperiri in Script. Canon., b o) et confiteor DEVM esse dominum vitae, sed non solius, sed famae etiam ac diuitiarum, sed omnium denique

do, prout obiecto suo speculum, omnino respondere videatur. Sic sane magni facienda est fama, quae diuitiis omnibus praestantior, atque cum hominis vita pari passu ambulat. Virtutis comes est gloria: et recte dicitur, quisque, vbi vbi versatur, famae et fortunae suae esse faber. Ecquis eam negabit ab hominum actionibus, vitiis aut virtutibus, venire, et homines ipsos ad res bene gerendas excitare? Negligere enim, quid de se quisque sentiat, aut loquatur, non solum arrogantis, verum etiam omnino dissoluti esse, a Cicerone docemur, de officiis lib. 1. c. 28. Ac Demipho, apud Terent. Phorm. A. 4. S. 5. v. 12. notanter inquit: *Non sat, tuum te officium fecisse, si non id fama approbat.*

b o) Omnino. Hinc enim vbique ad exercitium virtutis excitamur, vt bonam inde nobis conciliemus famam. Haec nostras comitatur actiones, atque adeo a nobismetipsis repetenda videtur. Ad Philippenses IIII. 8. Apostolus scribit: *Quaecunque sunt vera, quaecunque honesta, quaecunque iusta, quaecunque pura, quaecunque amabilia, quaecunque bonae famae, si qua virtus, et si qua laus est, haec reputate.* Nusquam a nobis requiritur vita, quae a DEO est, vbique vero bene ac laudabiliter instituendae vitae ratio exigitur illa, quae studii et arbitrii est nostri, quamque bona fama sequitur.

que rerum. Vtique enim omnia ſunt DEI. bp) Dominium v. iſtud vniuerſum ac ſupremum DEI, auferentis quod dedit, quandocunque voluerit, nihil officit peculiari dominio noſtro, quo, dum ſuadet ratio, et cogit neceſſitas, abalienamus ea praeſertim quae ſunt noxia et perniciosa. Vel an negas quidquam eſſe noſtrum quod ab aliis, et a DEO accepimus? Ad rerum v. qualitatem, non ad dominium earum in ſe ſpectat, quod tales ſint, vt nec parari, nec reparari poſſint. Etiam pauci poſſunt ſibi diuitias, ſaltem maiores, et famam clariorem parare: longe pauciores poſſunt famam et opes ſemel perditas ac dilapidatas recuperare. bq) Ad haec plerique omnes, praeſertim generoſiores, et molliori

K 2

bp) Vtique DEVS, rex regum et dominus dominantium, vt coelorum coelos, hanc terram, et omnia conſilio et potentia ſua produxit, in ſua manu quoque habet omnia, et quo vult, facillime dirigere poteſt. Quod nemo certe negabit, qui DEVM eſſe ex eius ſtupendis operibus cognouit.

bq) Ita ſane vt prudentibus et probis adminiſtratoribus ab ſummo numine data ſunt plurima, quibus vti, minime vero abuti, vel in dedecus noſtrum conuertere debemus: vti primorum par hominum, cuius dominio hortus Edenis erat traditus, de fructu omnium arborum edere poterat: contra mandatum vero diuinum comedens de arbore ſcientiae boni et mali, calamitatem ſibi ac poſteris ad extremam vſque miſeriam atque mortem certiſſimam acceſſiuit. Geneſ. II. 16. Porro ea eſt beneficiorum diuinorum natura, vt quae nobis adminiſtranda ſunt tradita, non ſtudio vel dominio noſtro, parari aut reparari queant. Tantoque magis culpandi ſunt omnes, qui, quod coeleſti bonitate gratiaque ſingulari acceperunt, peruicaci et ingrato animo profundunt.

liori vitae affueti, malunt vitam, quam famam et opes necessarias perdere, neque id male, quoad famam: quae poterit esse immortalis fere, dum vita, quantacunque sit, breuis est et incerta. Quem etiam vtcunque bonum et honestum virum iuuat viuere infamem? br) Ceterum an negas quoque licere feram, bouem, ouem interficere; quia Ps.49. diserte dicitur: Meae sunt omnes ferae siluarum, iumenta in montibus et boues? Sed DEVS, inquis, id permisit, eamque potestatem dedit. Nihilominus DEVS non exuit se dominio. Itaque

br) De generosis longe alia nobis opinio sedet. Rem sibi, molliori vitae affueti, habeant suam. Diuitiis virtus semper fuit potior. Necessaria vitae subsidia nusquam fuerunt, vel egentissimo, negata. Per tot ambages tandem noster ad famam vitamque redit; vt hominis in vtramque dominium, vel sibi potius, nefaria nece peracta, vindicaret triumphum. De fama iam satis dictum. Non possunt mali bene audire, nisi apud malos. Bonis vero tantum bonis etiam probari sufficit: quemadmodum laudis cupidissimo Ciceroni ad diuersos l. 5. epist. 12. n. 25. valde placuit Hector ille Naeuianus, qui non tantum *laudari* se laetatur, sed etiam addit, *a laudato viro*. Quamuis et Chrysippus, et Diogenes, de bona fama dixerint, ne digitum quidem eius caussa porrigendum esse, detracta vtilitate: sapienter monet, de finibus bonorum et malorum l. 3. c. 17. bonam famam propter se praepositam et sumendam esse, hominesque ingenuos et liberaliter educatos velle bene audire a parentibus, a propinquis, a bonis etiam viris, idque propter rem ipsam, non propter vsum. Inebriat homines aliquando gloria, vel gloriae fumus: neminem fore tamen puto tam fatuum, vt opibus amissis et vitae commodis, aut perdita meliori fama, suam ipse velit perdere vitam, atque adeo post fata sibi etiam facere infamiam.

que 1. poteſtas humana occidendi poteſt conſiſtere cum dominio DEI. bs) 2. Si permiſſio et poteſtas, quam dicis, non reperiretur conceſſa in Script.; an ideo nefas feram interficere, et qui faceret, eſſet impius et violati dominii diuini reus? Et quid ante Scripturam? quid poſt? cum pauciſſimi potuerint legere, pauci legerint Scripturam, atque per eam nouerint ſibi datam a DEO illam poteſtatem. bt) Hic obiter obſerua quoque, quomodo ii qui ſolent alios verbis Scripturae, et ſpecie fidei, religionis ac pietatis capere, ipſi ſua velut indagine et arte circumuenti, et crudeliter interfecti fuerint; atque id obtentu dominii diuini. bv) Bernabo

 Vice-

bs) Sed, obſecro, quae differentia eſt, inter animalia bruta, ad hominis vitam ſuſtinendam, ipſius creatoris ac Domini mandato, mactanda, et hominem, qui prae ſe fert imaginem DEI, vt contra naturam, et numinis aeterni ordinationem, ſemetipſum interimere non vereatur. Ad vſum beſtiae mactantur ab aliis reluctantes: et homo ſine vſu, ad ſummum dedecus et irreparabile damnum, prohibentibus aliis enecaret ſeſe.

bt) Ah! homo, homo, ſi verbum deſpicis diuinum, quae te dementia cepit! Ratione ipſa et viuendi ratione ſic certe miſerrime deſtitutus in exitium rues. Veriſſime priori ad Corinthios VI. 19. *An ignoratis, corpus veſtrum eſſe templum Spiritus Sancti, qui habitat in vobis, quem accepiſtis a DEO; neque vos eſſe veſtri iuris? - Glorificate igitur DEVM in corpore veſtro, et in ſpiritu veſtro, quae ſunt DEI.* 1 Corinth. III. 22. *Omnia veſtra ſunt: vos autem Chriſti, Chriſtus vero DEI.*

bv) DEO fidens eiusque verbo, perpeti omnia, quam ſtudio inſanire et furere in mea viſcera mallem. Pſ. CXIX. 1. *Beati, qui ambulant in lege Iehovae: et beati cuſtodientes eius teſtimonia, ex animo ac integerrime quaerentes eum.*

Vicecomes Mediolan., ſi quis ruſticorum leporem, capream, aprum, aut aliud ferarum genus inſectatus convincebatur, oculos ei effodiebat, facultates confiſcabat. Adeunt eum duo monachi, libereque et grauiter corripiunt. Ille v. ſciſcitatus, an lepus a venatore ruſtico captus eius eſſet; cum affirmantes accepiſſet, ore renidens, Non ergo DEI? inquit: protinusque vt impietatis manifeſtos cremari viuos iuſſit. bx) An nunc quoque negaueris vere a Tullio dictum, iniurias ſaepe exiſtere calumnia, ſiue preſſiore verborum interpretatione? by) Porro Bion apud Sen. 7. de Benef. c. 7. modo omnes ſacrilegos eſſe argumentis colligit, modo neminem. Cum enim omnes de ſaxo deiecturus eſt, dicit: Quisquis id quod deorum eſt ſuſtulit et conſumſit, atque in vſum ſuum vertit, ſacrilegus eſt: omnia enim deorum ſunt.

Praeterea, quamuis ex ſe et ex ſuperioribus euidens ſit, quaero adhuc, ſumne dominus corporis mei, annon.

bx) Ecquid poterunt tyranni probare facinora? Quid impiorum ſcommata, qui ſatis quidem profane dictis ſacrae ſcripturae abutuntur? Noli putare, vſum propterea tolli: et bonos ſapientesque in eundem cenſum venire cum malis atque ſtultis. Dauidem audiamus rurſum Pſalm. I. 5. *Beatus, qui non ambulat in conſilio improborum, et viae peccatorum non inſiſtit, neque deſidet in conſeſſu deriſorum: ſed cuius oblectatio eſt in lege Iehouae, ac interdiu noctuque de ea meditatur.*

by) Qua de re plane non dubitandum. Ecquis vero eam religionis calumniam probare poterit. Equidem id genus hominum et cauillatores, vt profanum vulgus, odi et arceo.

annon. bz) Si non ſum; ergo, vt alia cuncta taceam, non licebit mihi, etiamſi vltima neceſſitas cogat, amputare, aut amputandum praebere vllum membrum. ca) Id v. ſaepius fit et factum eſt: neque vllus ideo peccaſſe, aut in rem non ſuam dominium ſibi arrogaſſe dicitur dictusque eſt. cb) Hic recole etiam ſuperius dicta de Sanctis illis, qui paene crudeliter corpora ſua tractaſſe et afflixiſſe traduntur. cc) Si v. ſum dominus corporis mei, partiumque et membrorum eius; ſum etiam capitis, cordis, ſanguinis, ideoque et vitae. Igitur ſicut ſanguinem corruptum, aut exundantem emittere et minuere mihi licet vtique; ita ſi ingens neceſſitas

bz) Dominus eſt, qui nos creauit atque conſeruat, coeleſtis pater. Huic viuimus atque morimur, omnesque actiones ad illius Domini noſtri honorem et gloriam conuertere debemus.

ca) Licet omnino, ad conſeruandum, non ad perdendum aut mutilandum, corpus: cuius et alendi, et ornandi curam natura ipſa nobis indidit.

cb) Dominium in nos non eminens, ſed vtile habemus, et illud, cuius Domino et Regi noſtro rationem reddere debemus. Neque adeo deſipere quemquam puto, vt ipſe nocere ſibi, affligere ſemet, ac doloribus cumulare velit. Quod quis ad conſeruationem vitae ac ſalutis agit: diuinitus ipſi datum, vt ſumma annuente Numinis poteſtate, ſua poſſit promouere commoda. Sic emolumentum quisque ſuum, non exitium, aut irreparabile damnum quaerit. Qui perfide et arroganter non veretur vim ſibimet ipſi inferre, ſummi iudicis et rerum vnius arbitri vindicem fortemque ſentiet manum.

cc) Male. Eoque ipſo maiorem prodiderunt ſuperſtitionem, quam ſanctitatem: et bona iactitarunt opera, quae laudari non poſſunt.

tas exigit, licebit etiam facere patique vt omnis effluat. c d) Vel vbi extat praeceptum diuinum, quod distincte alterum permittit, aut praecipit; alterum vetat? c e) Adde quod dominus, et id cuius quis dicitur esse dominus, sunt res distinctae ac separatae: dominus v. et eius vita sunt eadem res. Dum enim dicis dominum

c d) Nequaquam. Mihi puerum quidem meum, vt emendetur, castigare et verberare, sed non occidere licet. Qui enim ius vitae ac necis non habet, illud exercere nequit. Vt viuerem atque valerem, vrgente necessitate, sanguinem ego quidem mittere possum; omnem vero, vt viuere desinam, profundere non licet, vel alio alioque modo, vt anima emigraret, in mea viscera saeuire.

c e) Hominis iniquitatem vide, praeceptum postulantis, quo venae sectio, recens medicastrorum inuentum, et corporis afflictio permittatur simul atque mors voluntaria prohibeatur, quasi legum ferendarum summo legislatori modus et ratio praescribi possit. Ἀυτοχειρίαν esse prohibitam, ipsa nisi velimus caecutire veritatis luce, iam vidimus. Prudenter et reliqua sunt ponderanda. Matth. XIX. 11. *Sunt eunuchi, qui seipsos castrarunt propter regnum coelorum, qui potest capere, capiat.* Est vero illud castrare nihil aliud, quam a rebus Venereis abstinere, vt cultui diuino se consecrarent, ac si partibus illis carerent, quibus sunt viri. Atque etiam ita manus, aut pedis amputatio, et oculorum priuatio intelligenda est: Matth. V. 29. XVIII. 8. 9. Corpora nostra membra sunt Christi. 1 Corinth. VI. 15. Et vbi corporis exercitatio commendatur, Coloss. II. 23. 1 Timoth. IV. 8. non illa est immodica et superstitiosa, aut impia, quae ipsas naturae leges impugnat, sed tamen rigida et carni domandae vtilis victus ratio. Corporis ita debemus habere curam alendo et fouendo, vt viuere possit atque vigere, nec tamen luxuriare incipiat.

num, dicis etiam vitam eius: loqueris enim de domino viuente. Vides ergo te lepide hic nugari tantum, aut improprie loqui: nihilominus eiusmodi locutioni, tanquam fundamento, firmissimum ac solidissimum argumentum, quod turpissimam quoque, miserrimam et periculosissimam vitam conseruare cogat, videris tibi imponere. cf) Itaque nescio denuo, quo iure solis fere illis qui fidem, Scripturam et libros Canon. praetexunt, nugari et ineptire liceat; idque tanta auctoritate et felicitate, vt ineptiae eorum partim tanquam oracula diuina, partim tanquam axiomata quaedam apud multos valeant. O igitur praeiudicium autoritatis, praesertim superstitione circumdatae, quantum tu es malum! Tu nos facis paene pecudes, et quandoque deteriores. Ob te a natura, ratione et sensu communi deficimus. Ob te quibusuis opinionibus, nugis et ineptiis hominum obnoxii sumus. Ob te stultitia, aut simplicitas et crudelitas aliquorum saepe vertit in furorem, et in aliorum perniciem; dum hos et omnes nobis

cf) Lepidissime vero hic disputat contra semetipsum. Si dominus ipse, et cui dominatur, non potest vna eademque esse persona, liquido sequitur, quod homo sui ipsius non possit esse dominus, tantoque minus in semetipsum ius vitae ac necis habere. Sed anima, quam in statum meliorem educere volunt illi scilicet philosophi, persuadere sibi conatur, corpus, quod inhabitare debuit, sub potestate sua esse, vt rupto, quo iucundissime illi iungatur, vinculo, miserrimum prosternere aut lacerare, semet vero libera exutansque ad coelestem felicitatem euehere possit. Vitam viuere nunquam debemus turpem, siue delicta vitiaque cumulare; nec fugere miseriam, quae mortalium vbique communis est omnium. Certe mortis voluntariae sufficiens caus-

nobis similes, nec plus videre ac sapere volumus. Ob te turpissime et miserrime viuere perseueramus. cg)

Sed rursus non sit homo dominus vitae: ergo haec et omnia, vtpote quae non nisi per vitam, et propter eam possidet, sunt aliena. ch) Nemo autem aliena, quae-

sa nunquam esse potest. Diuinitus quippe nobis imposita, vt mutari aut auerti nequeat, forti et constanti animo ferenda: vt nos non ad desperationem et exitium, sed multo magis ad emendationem, atque maiora, missis prioribus delictis, commoda vitae sentiamus traducere.

cg) Fidem omnino praestare debemus Christo deuoti, et sacram scripturam, quae nobis tutissimam ostendit rerum gerendarum normam, lubentissime amplecti: vt eius auctoritate semper et vbique staremus pugnantes aduersus malorum nugas et ineptias, nobismet vero ipsis quam rectissime consuleremus. Hinc nostram nobis gratulamur felicitatem, quam in Christum fide, constantia, et obsequio tenemus, a fallacibus praeiudiciis et superstitione liberrimi. Superfluam ergo et ineptissimam ridemus auctoris querelam, quod adeo saniorum quasi diuinis oraculis et axiomatibus urgeatur. Vnde maximum ominatur malum. In pecudes conuertuntur, qui legum diuinarum immemores affectuum suorum procellis succumbunt: illis vero etiam deteriores fieri necesse est, qui semet enecantes sponte in exitium ruunt, naturae aduersantur, humanitatem exuunt, rationem abiiciunt, neque sensu communi afficiuntur. Qui sacra scriptura loquentem sapientiam non audiunt, prauorum atque delirantium nugis et ineptiis delectantur, suaque stultitia vel credulitate in furorem acti perniciem struunt, turpiter viuunt ac miserrime obeunt: vt sortem id genus hominum non satis deplorare possimus.

ch) Non sequitur. Quamuis enim homo non sit dominus et arbiter vitae, illam ipsi tamen dedit Numen supremum ad salutem probe et sanctissime custodiendam, vt coe-

quaecunque et qualiacunque ſint, inuitus, et praeſertim cum ingenti damno ac tormento ſuo, conſeruare tuerique cogitur: ci) atque ſi is quidem ſit dominus, qui ſua facile ipſe, ſi velit, tueri poſſit. Si nolit ipſe; etiam ego: vt bene mihi cum domino conuenit. Idem enim volumus et nolumus. ck) Deinde reputans mecum

coeleſtis domini, creatoris, et ſeruatoris ſui gloriam ſummis laudibus euehere, ſuaque commoda prudentiſſime et quouis modo promouere ſtudeat. Vitam ergo velut propriam, non alienam, Numinis aeterni gratia et beneficio incomparabili acceptam, grato et obſequenti animo, quoad Datori placuerit, non negligere, ſed cura ſingulari fouere et conſeruare debet, ſemetipſum vero per vitam ad futurae felicitatis olim et percipiendae vſuram ea, qua decet, prouidentia praeparare.

ci) Quae vero ſolicitudini ac fidei noſtrae a domino ſunt commiſſa, in cuius manu et poteſtate ſumus: illa minime gentium relinquere aut abiicere poſſumus. Ecquis ſibi dixerit a miſericorde et benefico domino vitam, inaeſtimabile et irreparabile bonum, ingenti damno vel tormento eſſe datam, vt pro lubitu et impune ſemetipſum enecare velit ac poſſit? Beneficia, fateor, nemini ſunt obtrudenda renitenti: homo vero a potentiſſimo et ſapientiſſimo domino ad id factus, vt viuat, viuensque omnibus beneficiis cumuletur: quod qui ſpernit et ipſi Numinis, creatoris et conſeruatoris ſui, conſilio et liberalitati refragatur, eoque impudentiae et ferocitatis procedit, vt miſeriarum et viciſſitudinum humanarum impatiens, cum vita et corpore ipſo, diuina beneficia negligat vel abiiciat: eum profecto nefarium paricidam et rebellem eſſe oportet.

ck) Haec inepta ſane repetitio principii, vt ſibimetipſi dominium arroget, vnamque aſſeueret eſſe perſonam domini et paricidae. Vtinam eandem ſemper eſſe noſtram atque coeleſtis domini voluntatem: noſtra ſic nunquam

 adeo

cum quomodo vitam acceperim, propiores inuenio causas, auos; et proximas, parentes. cl) Adiice quod vita, siue propria, siue aliena, data vel impacta est nescientibus. cm) Demum tota argumentatio est futilis, et sibi potius contraria: Non sumus domini vitae, ergo non licet eam deserere. Imo vel eam praecise ob causam licet. Quid mihi cum re aliena, eaque incerta, et ex se paulo post desitura? quid mihi cum illa in ingenti necessitate? cn) Sed DEVS iussit, inquis. Dic, ubi? Deinde

adeo cumularemus peccata. Sic certe magister nos orare docuit: *fiat voluntas tua, quemadmodum in coelo, ita etiam in terra. - Tuum est regnum, et potentia, et gloria in seculorum secula.* Matth. VI. 10. 13.

cl) Haec vero instrumenta sunt in manu domini et artificis summi: sine cuius efficaci potentia et sapienti consilio nihil possunt.

cm) Vnde multo magis elucet, non nos nostraque nobis sed omnipotenti et benefico Domino referre accepta: quo iubente, cum nihil essemus, homines facti, vt creatoris manifestetur longe maxima gloria, in huius mundi scenam prodire tandem potuimus, nec inde, nisi iubente Domino, pro lubitu atque adeo rebellantes decedere debemus. Hinc acerbissimae summi iudicis querelae Esaiae I. 2. *filios educaui et extuli, ipsi autem deficientes rebellauerunt in me. Agnoscit bos possessorem suum, et asinus praesepe domini sui: Israel non agnoscit, populus meus non animaduertit.*

cn) Argumentum vero illud quam maxime stringit. Quod in nostra potestate non est, de eo pro lubitu disponere nequimus. Vita nobis diuinitus impertita in potestate nostra non est. Ergo. Ad effugia, lusum in verbis quaerit, et fallitur egregie, non fallit. Quod diuino beneficio, ea lege nobis datum, vt sancte seruetur et custodiatur, nostrum,

Deinde aberras a dominio, de quo nunc agitur; non de iuſſione.

Denuo non ſit homo dominus vitae ſuae: ſed nec, imo multo minus alienae. Attamen haec ſaepe ob iuſtas, honeſtas et neceſſarias cauſas eripitur, nequicquam obſtante friuola illa dominii deficientis ratione, aut cauillatione.

Hinc quoque reiicies et comparationem Auguſtini inter praecepta, Non occides, et Non dices falſum; et diſtinctionem theologorum, ac ſi eſſemus domini famae aliarumque rerum quas parare poſſumus, non autem domini vitae. co) Nam etiamſi eſſet verum, licet tamen aliquando alios ſaltem occidere; nunquam vero falſum contra eos teſtimonium dicere. Saepe enim datur iuſta et neceſſaria cauſa occidendi; nunquam v. mentiendi, ſenſu vero verborum praecepti, nec contra alium,

noſtrum, non alienum eſt, ac relinqui ſine ſcelere nefario nequit. Vita nobis ea lege, vel maxime naturali, ac diuino beneficio data eſt. Ergo noſtra, non aliena, eſt, neque ſine ſcelere nefario relinqui poteſt. De lege noli quaerere, quam ſecum natam animo et praecordiis quisque ſentit. Finge, dominum feudi, ea lege tibi ſubiecto ciui caſtellum aut fundum tradere, vt commodorum et fructuum vſu, aduerſus quoscunque hoſtium impetus, fortiter et maſcule defendas. Si, periculis imminentibus, feudum dicas non eſſe tuum, ſed alienum, ac perfide relinquas: dic, quaeſo, nonne ingratus atque rebellionis eſſes reus, etiamſi ſponte illud perdas beneficium tuum? Si ſtationem quamcunque imperator committit vel aſſignat militi: ingruentibus vero calamitatibus ille deſerit, an quocunque modo excuſandus, quin capite plectatur?

co) De eo ſupra iam ſatis dictum.

nec contra seipsum. cp) Tanti enim non est vita. cq) Egregie Sen. ep. 65. Nunquam me caro ista compellet ad metum, nunquam ad indignam bono simulationem, nunquam in honorem huius corpusculi mentiar. Cum visum fuerit, distraham cum illo societatem. Et Epict. Ad omnia ianuam patefieri oportet. Sic nobis nulla exhibebitur molestia. Nec necessitas incumbet faciendi quidquam contra fidem et veritatem. cr)

Cete-

cp) Illud vero ad hanc caussam non pertinet, vt aliquo mors voluntaria defendatur modo. Nusquam vlli mortalium, ne summo quidem magistratui, licet occidere insontem. Nec falsum dici potest testimonium, nisi aduersus insontem. Merito qui capitis damnatus, etiam iuste necatur. Et qui scelesti hominis turpitudinem indicat, verum loquitur, nec falsi potest argui testimonii. Quod cuique haud difficulter patebit.

cq) Vtique vita, quae irreparabilis, maximi facienda: cuius itaque, ceu longe maximum, beneficum filiis obedientibus promissum, Exodi XX. 12. Vt viuere quis vere possit, seruanda mandata. Matth. XIX. 17.

cr) Monita iam non attendimus Stoicorum, vtpote quorum triste vulgo notissimum est de morte voluntaria decretum. Ad Senecam quidem quod attinet, ille morum doctor bonus, in aula tamen Caesarea minus profuit exemplo suo. Nihil magis metuit, quam imperatoris indignationem, simulator fuit turpissimus, atque, vt suas cumularet diuitias, mentitus est saepe. Dissimulare voluit arctissimam cum corpore societatem, atque vt ambitioni satisfaceret minus honestae, etiam meliorum libros supprimere studuit. Tandem Neronis potius, quam suo scelere, tamen perire voluit. Epictetus, qui maximo cum applausu docuit, si molestiae vitam postposuerit, iniquissimo Domitiani edicto, Roma Nicopolin in Epirum non secessisset, placidam a DEO mortem exspectans. Maxima paupertate

vixit,

Ceterum melius vtique clariusue diceretur cum Socrate et philosophis nonnullis in hanc sententiam, esse nos DEI seruos, atque in eius custodia: seruis a, non licere se interficere. cs) Ast si placet et valet ista comparatio, necesse est negare quoque, quemquam esse vllius rei quam habere et possidere dicitur, dominum. Neque enim corpus tantum et vita serui, sed omnia, et cetera quidem magis, sunt domini. ct) Sed nec ser-

uo

vixit, et quamuis naturae vix necessaria obtineret, miserrime dormiens humi iaceret, suoque detrito palliolo tegeretur, sibi tamen sufficere visus est, neque alias desiderare diuitias. Atque etiam, si ipse suum ἀνέχου καὶ ἀπέχου, sustine et abstine, quod puto, voluit obseruare, in orbe nullam plane mortis voluntariae caussam inuenit. Et hoc eius mihi semper fuit egregium, quod enchiridii cap. 38. legimus: *religionis erga Deos immortales praecipuum illud esse scito, rectas de eis habere opiniones: vt sentias, et esse eos, et bene iusteque administrare vniuersa: parendum esse eis: et omnibus iis, quae fiant, acquiescendum: et sequenda vltro, vt quae a mente praestantissima regantur. Sic enim nec incusabis eos vnquam, nec ab eis negligi te conquereris.*

cs) Optime. Seruorum autem est seruire et obedire domino. Ad hoc per Christum, seruatorem nostrum e manu inimicorum, siue diabolorum, sumus liberati, vt seruiamus ipsi. Luc. I. 74. Quis autem seruus fidelis et prudens? Qui suo fungitur officio, vt, si dominus venerit improuiso, sedulo reperiat facere opus suum. Ad hoc enim creati, et sua quisque statione, positi sumus. Matth. XXIV. 45. seqq. Qui domino ipsi aduersatur, nequam est homo, et recte seruire desinit.

ct) Ita se res omnino habet. Nos nostraque omnia, quae possidemus, et quibus fruimur, Domino coelesti referimus

uo aufugere licet: nobis vero per aduerſarios ipſos conceditur fuga. Sed non fugimus, inquis, DEVM, vel ab eo. Imo nec per mortem voluntariam: ſed neque perimus DEO, cui omnes et omnia viuere quodammodo dicuntur. cv) Ad haec ſeruitus DEI toto, quod dicitur, coelo diſtat a ſeruitute hominum. Qui enim proprie et ſpeciatim ſunt ſerui DEI, iidem ſunt et filii et amici, et domini, iique liberrimi, imo ſunt reges. Nam ſeruire DEO, regnare eſt: vel, vt bene Seneca, In regno nati ſumus: ſeruire DEO libertas eſt. Itaque omnia ſeruis DEI, ſaltem per DEVM ipſum, licent, niſi peccare. Id autem eſt agere contra legem aliquam, vel praeceptum diu. Hoc v. non extat; ſed ſuperſtitio, ſed opinio noua, ſed falſa interpretatio humana. cx) Alias quoque dicitur melior eſſe conditio poſſiden-

rimus accepta: et impendere debemus ita, vt ſummo iudici ac benefico ſeruatori noſtro, tanquam fideles ſerui, rationes reddere poſſimus. Matth. XXV. 14. ſeqq.

cv) Qui ſemet interimere non veretur, omnino ſimilis eſt ſeruo fugitiuo, qui ſemet obſequio ac diuinae ordinationi ſubtrahere, et ſeruitutis impatiens, velut rebellis, dominium ipſi arrogare ſtudet. Effugere licet, imo debemus, ſi fieri poteſt, tyrannorum nos perſequentium crudelitatem. Peruicaces iudicia diuina vbique manent: viderint autem, qua deducantur, enecantes ſeſe. Dum ergo Rex Dauid Pſalmo CXXXIX. 7. ſeqq. alloquitur: *Quo irem a Spiritu tuo? aut quo a facie tua fugerem? Si ſcanderem in coelos, illic es: ſi ponerem in ſepulchro ſtratum, ecce ades: ſi alas ſumerem aurorae, habiturus in maris extremitate, illuc etiam tua manus me deduceret, tuaque me deprehenderet dextra* etc.

cx) Serui, non negandum, ſunt etiam filii DEI, ſed qui Domini

sidentis; neque quisquam iuste, vt puto, certa posses-sione sua eiicitur ob incertam et dubiam legem, nedum ob nouam et antiquis omnibus contrariam legis interpretationem. Itaque nec homo velut possessione libertatis et iuris naturalis finiendi vitam sibi, saepe aliis quoque molestam ac perniciosam. cy) Adiice quod malus et crudelis dominus vult superesse seruum, vt habeat quem diu vexet et torqueat: bonus, quia seruo eius-que opera indiget. DEVS a. nec crudelis esse potest, nec seruis

Domini et Regis sui quam deuotissime et subiectissime obtemperant voluntati, nihil prorsus arrogant sibi, summaque patientia et constantia semet suaque omnia, quarumcunque calamitatum non habita ratione, in manus domini clementissimi commendant, qui satis opportuno tempore ex aerumnis vnumquemque gloriosius educere, corporis liberare vinculis animam atque satis mature ad coelestia gaudia transferre vult atque potest: vt nostra in nosmetipsos saeuitia, et rebellione in dominum patremque coelestem non sit opus.

cy) Optima profecto vitam possidentis conditio; contra vero pessima est conditio eorum, qui vita, velut gratissima possessione, semetipsos priuare non dubitant. Huiusce turpitudinis admittendae, vitaeque pro lubitu finiendae libertatem homini cum iure naturali datam esse, noster sine vllo fundamento aut veritatis colore quodam, perperam et stolide sibi persuadet, mihi ceterisque omnibus, quorum sana in corpore sano mens est, nunquam certe persuadebit. Omnis sic perit hominis grata, quae semper arbitrio subiecta diuino, libertas: vt miserrimus ille non vereatur sua sponte, ad extremam vsque tyrannidem fieri mancipium diaboli. Ius naturae, nisi quod sibi fingat peculiare, vt priuilegia dantur aliquando hominibus, inuertitur plane et

feruis suis indiget: neque hi vita sua DEO prodesse, nec morte sua nocere queunt. Igitur illis per DEVM legemque diuinam licet saluti suae prudenter consulere, a tyrannisque ad DEVM ipsum confugiendo sese in tutum deducere, furoremque hominum impiorum vitare. cz) Nunc videas etiam illinc officia dominorum. Vtique

expugnatur. Docet enim illud vitam aduersus quoscunque impetus et calamitates defendere atque tueri: viuere semper docet naturae conuenienter, quae non vult tristis et iniquioris sui possessoris truculenta manu propelli.

cz) Vide, quibus cuniculis malae caussae iniquissimus defensor procedat. Sed fucum, nisi male sanis et imprudentibus, facere non poterit. Nihil nobis cum crudelibus dominis seruisque malis, quorum facinora, credo, et funestos exitus nemo probare, aut cum sanctissima coelestis domini gubernatione, eiusque fidelium seruorum fatis componere vnquam ausus fuerit. Relatum non sine horrore legimus de Maioracensi quodam ciue et eius seruo, etiam Melchioris Iunii orationum Argentinensium parte 5. p. 131. de ira. Seruum ille suum grauissime, leuem ob caussam, caecidit. Hic ira et vindictae cupiditate inflammatus, hero absente, clausit domum, et arctius vincta matre familias, eius tres filios in editiorem domus partem secum duxit, domini reditum exspectans. Qui, cum aduentaret, seruo de culmine semet ostendenti vehementer coepit minari. Duos iste filios illico praecipites obuiam patri de tecto iecit. Perterritus et obstupescens pater, de filio tertio solicitus, facti veniam seruo et libertatem promisit. Iste vero, nihil, dixit, efficies: nares te tibi oportet praecidas, si tertium cupis seruare tuum. Accepit conditionem miser. At, naso iam mutilato, scelestus et furiosus ille seruus tertium quoque et matrem e tecto deiecit. Quo facto, semetipsum praecipitem dedit, ne alias

Vtique omnium horum eſt, curam ſeruorum ſuorum habere, eos alere, tueri, vim, libidinem, iniurias et ſaeuitiam aliorum arcere. Quod ſi domini non faciant, ſi alimenta non praebeant, ſi alienae credulitati ac li-

bidini

alias dare poenas cogeretur. Egregium ſcilicet vindictae ac voluntariae mortis exemplum, quod Zeno forſan obſtupuerit ipſe. Sed dominum noſter credit bonum eſſe Deum. Et eſſe qui negaret, anathema eſto. Seruis non indiget ſuis. Attamen, quos gratia ſingulari vult eſſe, et quos infinitis ab infantia cumulauit beneficiis: ad propagandam ſanctiſſimi nominis ſui gloriam, ſtatione cupit perſiſtere ſua, eiusque ſapientiſſimis non aduerſari conſiliis, aut mortem anteuertere, quam ſuae potentiae et eminenti dominio reſeruauit immittendam. Homunciones nos DEO prodeſſe aut nocere nullo modo poſſumus; nocere autem quam maxime nobiſmetipſis, dummodo non dubitamus voluntati praeceptisque diuinis refragari, aut noſtra illius ſummae ſapientiae et arbitrio ſaluberrimo praeferre deliria. Natura nos noſtra iubet exſpectare fata, idem oracula iubent diuina: et nos pro lubitu, contra naturam, ac Domini noſtri voluntatem, vellemus aliam procedendi vel agendi rationem inire? Sic ſane poſſumus ad exitium properare, non ad propoſitum vitae finem, qui ſalus et felicitas aeterna eſſe dicitur. Sic neque per DEVM, neque per legem diuinam, neque vlla ratione, licet nobis rumpere, quod DEVS et natura coniunxit. Sic non noſtrae conſulimus ſaluti, et peruicaciter et imprudentiſſime non veremur adſciſcere irreparable damnum. Sic non ad DEVM confugimus a tyrannis, neque nos in tutum deducimus a perſecutorum furore: ſed rebellantes, ac de diuina ope deſperantes, animo praefracto ad impotentem nos conuertimus pertinaciam, atque a Domino alieni et profugi, dum qualescunque ſtudemus vitare moleſtias, a tyrannis, quos noſter vocat, propera-

mus

bidini permittant, et velut prostituant; serui eo ipso iuris sui facti quoquo modo possunt sibi prospicere ipsi. d a) Claudius Caesar, cum quidam aegra et affecta

mus ad diabolos: a persecutorum furore transimus ad perpetuos et ineffabiles cruciatus, ab aerumnis perbreuibus ad vexationes aeternas summamque molestiam. Ad quid, qui summi numinis deserit ipse gratiam, quae continuo nobis ac indesinenter amplectenda, insaniens ac miserrimus prolabitur homo! Audiamus, quod ad Romanos VIII. 6. seqq. 35. seqq. Apostolus scribit: *Quod sapit caro, mors est: quod autem sapit spiritus, vita et pax: quoniam quod sapit caro, inimicitia est aduersus DEUM. Legi enim DEI non subiicitur. - Vos non estis in carne, sed in spiritu: siquidem Spiritus DEI habitat in vobis. Qui autem Spiritum Christi non habet, is non est eius. - Quis nos separabit a charitate Christi? num afflictio, num angustia, num persecutio, num fames, num nuditas, num periculum, num gladius? - Imo in his omnibus magis quam victores sumus per eum, qui dilexit nos. Nam mihi persuasum est, neque mortem, neque vitam, neque angelos, neque principatus, neque potestates, neque praesentia, neque futura, neque sublimitatem, neque profunditatem, neque vllam rem aliam posse nos separare a charitate DEI, quae est in Christo JESV, Domino nostro.* Et nos, qui Christiani vocari cupimus, et eius esse profitemur, ne quid illi obsequentes patiamur, aut ipsius sequamur vestigia, quamcunque calamitatem, vt virtus et charitas probetur nostra, diuinitus immissam, excutientes, manus violentas in nosmetipsos verteremus, ac domini coelestis, eiusque directionis sapientissimae pertaesi, atque adeo charitatem in odium permutantes, nostra sponte in exitium rueremus?

d a) Absit blasphemia. Nunc plane summam philosophus stultitiam prodit, qui vt ipse caussam iustificaret suam, cum iustissimo iudice summoque et coelesti domino iure quasi

fecta mancipia in insulam Aesculapii taedio medendi exponerent, omnes qui exponerentur liberos esse sanxit, nec redire in ditionem domini, si conualuissent, Sueton. c. 25. db) Plutarchus summae duritiei morum Cato-

quasi certare ac litigare conatur. Ecquis quid Domino dedit, aut praestitit seruiendo, quod illi retribuatur: vt pro meritis remunerationem postulare queat? Nos vero, vermiculi nos, miserrimi nos homunculi, qui, quod sumus et valemus, sumus atque valemus ab infinito, omnipotente, maximo DEO, nobis tribuere quidquam audeamus, et expostulemus cum summo numine, benefico nostro creatore et conseruatore? Num etiam vasculum quodcunque suo poterit exprobrare fictori, quod tale factum, et non aliud? Rom. IX. 20. Nullum plane nostrum potest esse meritum coram DEO. Saluberrime igitur omnes Seruator ipse monet Lucae XVII. 10. *Quum feceritis omnia, quae praecepta sunt vobis, dicite, inutiles sumus serui, qui fecimus, quod facere debuimus.* Officia in DEVM nulla cadunt, neque cum hominibus vllo modo componi potest. Ex incomparabili gratia et bonitate suos beneficiis innumerabilibus cumulat, nutrit liberalissime, tuetur, atque conseruat; adeo quidem, vt, quicquid eueniat, quod ipsis durissimum videatur, pro sapientissimi rerum arbitri prouidentia curaque singulari, non possit non semper conducere ad eorum salutem. Adeone impium et blasphemum, sit venia verborum repetitioni, si DEVS me non alere vult atque protegere, sed aliorum libidini me permittit, non ego seruus eius ero, sed iuris factus mei, mihimetipsi pro lubitu prospicere potero. Ah Domine! misericors DEVS! fac hominis stultitiae vel ignorantiae gratiam. Fac nos viuere prudenter, et facere voluntatem tuam.

db) Bene. Istud vero ad dominium diuinum applicare noli: vel minime quadrat. DEVS misericors et sapientissi-

Catonis maioris fuiſſe iudicat, quod aetate affecta mancipia expulerit et vendiderit. Quid v. ſi excruciaſſet? ſi inedia confeciſſet? ſi ſtupranda, ſi beſtiis deuoranda, aut proculcanda obieciſſet? d c) Quid Caeſar Auguſtus Vedio Pollioni et eius ſeruo fecerit, vide apud Sen. 3. de Ira c. 40. Sed non eſt opus his ambagibus, niſi vt ſimilitudines et argutias iisdem artibus eludamus. Nam amphiboliam, vel obſcuram illam, ambiguam et captioſam phraſin, non eſſe nos dominos vitae noſtrae, ad clarum et proprium ſenſum ſtatim reduxeris, adhibita explicatione et diſtinctione. Nempe non ſumus domini vitae, id eſt, non licet temere et inconſulte, ſine graui ac honeſta cauſa vitam proiicere: id extra quaeſtionem eſt, et vltro conceditur. Non ſumus autem domini vitae, id eſt, non licet nobis vlla ex cauſa, quantumuis iuſta, honeſta et neceſſaria, vitam ſponte finire: id vero eſt idipſum quod quaeritur, ſed profecto non probatur per hoc

tiſſimus, vt virtus et conſtantia probaretur, ſuos facit aegrotare et conualeſcere: quos vulnerat, ipſe ſolus etiam ſanare poteſt. Suorum deſerit neminem. Deſerere autem ſi quem videatur: eum arbitraris emancipatum ſuique iuris eſſe factum, vt miſer et aberrans ad dominum reuerti non debeat? Eius conditionem ego longe omnium miſerrimam eſſe dixerim.

d c) Multa ſunt certe maioris et vix tolerandae crudelitatis exempla, quae huc non pertinent. Paulo poſt vero etiam ipſe agnoſcit ambages atque has ineptias ſuas; quibus vtatur, quoniam infringere nequeat ſententiam, adeo ſibi aduerſam, non eſſe nos vitae noſtrae dominos: qui et fieri nunquam poterimus, ſumma coeleſtis domini ſalua maieſtate et poteſtate. Huius enim ſolius eſt gloria, laus et honor, in ſeculorum ſecula.

hoc ipſum, non ſumus domini vitae: ſed nec probatur praecepto, Non dices falſum; neque illo, Non occides. Nam praeter tot modo dicta, multas magnasque patitur exceptiones, vt poſtea dicetur praeeunte Auguſtino ipſo. dd)

Nunc prius nouo facto initio examinemus iſtud, Neque enim fruſtra in ſanctis Canonicis libris nusquam nobis diuinitus praeceptum permiſſumue reperiri poteſt. etc.

Hic 1. putemus verum, non reperiri: cur ergo relicta ratione, aequitate, humanitate, natura DEI, hominis et rerum, ad Scripturam trahis cogisque cauſam, homini miſero, ſi cadat, nocentiſſimam, nemini vero vt vincat vtilem, quae ad Scripturam non ſpectat, nec ab ea definiri poteſt, vtpote quae nec in ea reperitur? de) Cur, vt repetam fere verba Tullii, ex campo illo aequitatis ceterarumque, quas dixi, rerum, ad

dd) Toties eadem repetita, atque ſolide iam refutata, ſilentio praeterire, quam pluribus exaggerare, praeſtat.

de) Aequo animo non ferre poteſt, rem tanti momenti ad normam ſacrae ſcripturae examinari. Conſtat ἀυτοχειρίαν in ſacris nuſquam probari aut praecipi. Demonſtratum vero etiam eſt, eam ſeuere diuino praecepto prohiberi: vtut ille ſibi perſuadeat, cauſſam eo non pertinere, ſed iniquiſſime rapi, nec ita definiri poſſe. Ipſi enim videtur relinqui. 1. *Ratio*, quae voluntariae morti quam maxime aduerſatur; 2. *Aequitas*, quae in voluntaria morte profecto non obſeruatur; 3. *Humanitas*, quae ante omnis exuenda, quam ſemetipſum enecare poteſt; 4. *Natura DEI, hominis*, et *rerum*, quam ipſe homo crudelitate et inſania, ſaeuiens in ſemetipſum, trifariam impugnat: vt ratiocinatio hic hominem plane videatur relinquere deſipientem.

ad istas verborum angustias, et ad omnes literarum angulos reuocas?

2. Sed vnde scis non reperiri? Legi, inquis vtique, Scripturam, nec reperi. Nihil valet. Memento enim Scripturam comparari abysso, et mari immenso. Itaque istud quidem est, ac si quis Oceanum forte aliquoties emensus diceret, in eo nihil reperiri, ne in intimo quidem eius recessu, altissimoue fundo, nisi quod ipse viderit et repererit. Quid vero si oculos auerterit, videreque ac reperire noluerit, quae alioquin potuisset? Dixi autem, et ostendi, theologis, praesertim diuersarum factionum, reperiri, et non reperiri in Scriptura quicquid ipsi volunt, vel nolunt. d f)

3. Rur-

d f) Etiam, pro sua hypothesi, quoniam Stoicorum in sacris nusquam probatur decretum, oraculorum negat diuinorum perspicuitatem. Fatemur in illis malos sua non reperire deliria, quorum veritatem et iustitiam adstruere satis impudenter velint ex limpidissimis fontibus. Inperuia et obscura sunt improbis, quorum mentes occalluerunt, quique sua sponte pereunt. Esaiae VII. 9. 10. 1 Cor. III. 14. seqq. IV. 2. seqq. Multa fatemur esse mysteria, eaque saepius adeo sublimia, vt captum longe superent mortalium. Sacrae scripturae sua fatemur esse βάθη, profunda, et intellectu difficilia. Perscrutantibus vero atque diligentibus obseruatoribus, illuminatione Spiritus Sancti accedente, sacra scriptura lectu intellectuque iucundissima est, atque satis perspicua, vt quae ad salutem sunt necessaria, inde haud difficulter haurire queant. Etiamsi, res quomodo fiant, non capere possint: eas tamen esse, et quicquid ad hominis salutem, vitamque recte instituendam, pertinet, non superficiaria lectione intelligunt, ac valde familiaria sibi diuina faciunt praecepta. Sed mortis voluntariae commendationem

3. Rursus putemus non reperiri: sed multa sunt ex se tam clara et certa, vt nulla reuelatione indigeant; imo vel contra eam, si extaret, vel fingeretur, firme tenerentur. Certe quis tam stolidus est, vt vel dubitet bis duo esse quatuor, totum esse maius sua parte, quodlibet esse aut non esse? Puta haec non reperiri in Scriptura: et fortassis non reperiuntur, clare saltem et diserte quis tamen propterea dixerit, Non frustra in sanctis Canon. libris nusquam nobis diuinitus praeceptum permissumue reperiri, vt iudicemus, nostroque assensu probemus, bis duo esse quatuor etc.? dg) Porro quis dubitet quemque natura sibi conciliatum esse, seseque suum bonum et felicitatem ante omnia amare ac desiderare; cauere autem et fugere mala quaecunque praesertim grauia, extrema, intolerabilia? Quis hic quoque dixerit, nusquam nobis in libris Canon. diuinitus praeceptum permissumue, vt ita erga nos affecti simus? dh) Puta non reperiri: imo puta nullam esse Scripturam, nullos

nem in sacra scriptura quaeres frustra, damnationem, nisi diserte, pluribus circumstantiis tamen descriptam animaduertes.

dg) Qualis, obsecro, mathematicarum veritatum comparatio est cum morte voluntaria? Illas certissimas esse nos ratio docet: hanc vero ipsi naturae, atque adeo summo rerum opifici aduersam, itidem, sine vllo etiam sacri codicis testimonio vel praecepto, clarissime ostendit. Vt procul dubio, vel rationis dictamine, affirmare possemus: quemadmodum bis duo sunt quatuor, et in triangulo tres anguli sunt aequales duobus rectis: ita in morte voluntaria est naturae voluntaria destructio, et ipsi numinis aeterni sapientissimae gubernationi aduersatur.

dh) Bene monet, quemque sibi natura conciliatum. Et hoc

nullos libros Canon.; nihilominus ita erimus, beneque affecti. Ita enim a DEO ipſo et natura facti conditique ſumus. Itaque id quidem conſtat, quaedam eſſe per

hoc naturale corporis cum anima vinculum requirit. Cur ergo, quoties extra te calamitates ingruunt, vel tu aliqua tui parte laboras, amiciſſimum et naturale iſtud vinculum vis rumpere, et odio plus quam Vatiniano temet perdere ipſum, vt natura nunquam tibi poſthac conciliari poſſis. Natura ſemet quisque ante omnia amat ac deſiderat. Quomodo ergo quis contra naturam ſemet odiſſe, fugere, et quod horribile dictu, perdere poſſet ipſe? Si quae ſunt bona nobis amamus ac deſideramus: quae mala, imo quae ſunt peſſima, nobis acciere non poſſumus, aut irreparabilia damna contra naturam inferre ipſis. Si natura felicitatem quisque ſuam ante omnia amat ac deſiderat: eam quoque conſeruare ac tueri quouis modo ſtudebit, non perdere, atque adeo ſemetipſum reddere infeliciſſimum. Nemo autem infelicior eſt eo, qui ne habita quidem naturalis inſtinctus ratione, aduerſus conditorem ſuum ac ſemetipſum rebellare conatur, et quod omnipotentis maximi DEI eſt, arrogare ſibi. Mauult ergo, qui ſibi ſapit ac naturae viuit conuenienter, extra ſe contingentia aequo fortique animo perferre omnia, et ſuae conditionis memor, quascunque rerum humanarum viciſſitudines et aerumnas pati, quam violenta manu ſibimet ipſi creare moleſtias, eaque mala, quae longe ſunt omnium grauiſſima, extrema et intolerabilia, ſubire. Et ita erga ſe quemque affectum eſſe debere, non vno loco, ſed omnibus fere paginis, oracula diuina teſtantur. Ecquid prodeſſet homini, ſi cuncta in orbe lucrari poſſet, animae vero ſuae, cuius nulla redemtio, iacturam facere vellet? Hanc ſecurius multo atque adeo felicius, quidquid rerum aduerſarum nobis obueniat, ab ipſo rerum ſapientiſſimo et potentiſſimo arbitro exſpectata morte, manibus, i. e. immutabili gratiae et voluntati ſanctiſſimae ſummi numinis et creatoris, qui noſter eſt dominus et conſeruator, quam deuotiſſime commendamus.

per naturam tam euidentia, certa et firma, vt ad ea labefactanda futilissime aduocaueris istud, Non frustra nobis in libris....di) Iam restat quid de morte voluntaria sit sentiendum. Id vero ex prioribus fluit, iisque inseparabiliter est connexum: ita vt vel non liceat amare bonum et felicitatem suam, fugere infelicitatem et cauere mala qua dixi, mala grauissima, vltima, intolerabilia: quod est vtique falsissimum: vel liceat quoque occupare mortem, generale illud omnium malorum et scelerum remedium, commune legum naturae officiorumque tutamen; dum mala ista et crimina quaeuis aliter caueri nequeant: idque siue in libris Canonicis sit permissum, siue non. Nam, vt dixi, ad ea, quae ex se patent et certa sunt, nullis indigemus libris Canonicis: qui praeterea frustra sunt, si per eos ratione vti, adeoque vere homo esse, non licet; si conuellunt intimam constitutionem naturae humanae, si iudicia, impetus actusque ex ea necessario fluentes abolent, aut detorquent; si fugienda fugere vetant, aut non permittunt. dk)

 4. Iam

di) Augustini verba immerito cauillatur de ciuitate DEI l. 1. c. 20. init. Nam, si naturae et rationi conueniens esset voluntaria mors, vt illis vidimus hanc esse omnino contrariam, non opus esset, in sanctis canonicis libris eius requirere licentiam aut praeceptum.

dk) Ecquid vero inde credamus fauere nostro? Satis quidem hactenus demonstratum, quod voluntaria mors aduersetur rationi et naturae ipsi, quae conseruationem sui suadet ac praecipit omnibus; ac destrui non potest, nisi ab hostibus suis atque nefariis aduersus diuinam dispositionem rebellibus. Eum oportet, iam perdita ratione, humanitatem exuisse, qui ad mala, quae leuia sunt atque diui-

nitus

4. Iam plurifariam, ſed obiter, quia vltra non eſt neceſſe, demonſtrabo ego reperiri paſſim in vniuerſa Scriptura, id quod negat Auguſtinus reperiri; adeoque licere quandoque per ipſos ſanctos libros Canon. ſponte mori. d l)

I. Nihil ex iſtis, et in iſtis certius, quam DEVM eſſe ſapientem, gnarum infirmitatis humanae; eſſe bonum, aequum, ſuauem, miſericordem, bonorum virorum amantem; velle vt ipſis bene ſit, et in malis ipſis non pati eos tentari ſupra vires. Atqui DEVS non eſſet talis, non ſciret, aut ſaltem non reſpiceret infir-

nitus immiſſa mortalibus, fugienda, ſemetipſum enecare, animamque ſuam praecipitare non veretur in eam calamitatem et miſeriam, quae verbis non exprimi poteſt. Patientia mortalibus opus eſt, vt diuinae ſatisfaciant voluntati, ac Numinis aeterni miſericordiam impetrare queant. Sic vera magnitudo animi, virtus, et conſtantia ſemet tribulationibus exerit: vt, qui Domino coeleſti fideliter adhaerent, vincere ſemetipſos, a quibuslibet prauis cupiditatibus abſtinere, qualescunque calamitates ſuſtinere fortiter, atque ita, ſi DEO, qui vnus vitae ac mortis Dominus, aliquando placuerit, glorioſius de morte ipſa, tempeſtiue coeleſtia petentes gaudia, triumphare ſoleant. Nam quicquid in mundo patimur, flocci et nihili eſt, reſpectu felicitatis aeternae; quam DEVS ſuis in fide, charitate, et ſpe, ad finem vſque, perſeuerantibus promiſit. Nihil ergo nos ab amore DEI avellere debet, qui ſuo tempore, qualemcunque in his terris experiamur calamitatem, lucta etiam ſuperata longiſſima, nos tandem, gratia et bonitate plenus, liberare poteſt et vult: vt ſaeuientibus noſtris contra nos non opus habeamus armis: niſi rebelles ipſi vellemus ruere in exitium.

d l) Nuſquam reperiet. Nec S. Auguſtinum poterit arguere mendacii.

infirmitatem humanam; nec esset verum, non pati eum, passumque saepe bonos vtique etiam piosque tentari supra vires: si vetuisset in totum sponte facileque mori, iussisset autem pati quicquid immanitas tyrannorum imperauerit vnquam, quaeque innumeri adeo non potuerunt pati, vt potius fidem, religionem et Deum ipsum eiurauerint. dm) Quid? quod ex solo in Script. frequentissimo nomine Patris, quo DEVS appellatur, totumque etiam dominium eius et potestas in

dm) Maledictus hominum atque stultissimus esset, qui negarit, DEVM esse sapientem, imo sapientissimum, gnarum infirmitatis humanae, imo certissimum, bonum, imo optimum, aequum, imo aequissimum, suauem; imo suauissimum etc. Ens omnium perfectissimum: suis ergo, miseriis omnibus, subuenire et auxilio vult esse atque potest. Hinc seruator Ioh. XV. 7. *Si manseritis in me, et verba mea in vobis manserint, quicquid volueritis petite, et fiet vobis.* Rex Dauid Psalm CIII. 8. 13. *Misericors et gratia plenus est Iehoua, longanimis, et multus benignitate. - Vt miseretur pater filiorum, miseretur Iehoua timentium ipsum. Nouit enim, quale nos figmentum, memor puluerem nos esse.* 1 ad Corinthios X. 13. Apostolus scribit: *Tentatio vos non capit, nisi humana. Fidelis autem DEVS est, qui vos tentari non finet supra id, quod ferre potestis: sed vna cum tentatione praestabit etiam exitum, vt possitis eam sustinere.* 2 Petr. II. 9. *Nouit Dominus pios e tentatione eripere, iniustos autem in diem iudicii poenas dantes seruare.* Apocal. II. 20. *Esto fidelis vsque ad mortem, et dabo tibi coronam vitae.* Et haec nobis sufficiunt. Ecquis inde vllo modo probarit, licere homini: ne quid ab immanitate hostium pateretur, semet enecare ipsum? Qui fidem non seruare, qui DEVM ipsum eiurare, qui Domini coelestis iudicia et consilia, mortalibus saluberrima, anteuertere non verentur: istos longe maior post fata calamitas et intolerabilis miseria manebit.

bonos ſaltem viros comprehenditur, ſolide probaueris licere, graui id exigente neceſſitate, quam vincere nequis, ad DEVM, tanquam patrem et dominum bonum, confugere? Quo enim mihi ille pater, ad quem ne in extrema quidem neceſſitate confugere licet? dn) Vel an protinus degener ſum, ſi non par Herculi omnia velut monſtra calamitatum ſuperauero? Sed et ipſe demum ſe exſoluit. Annon demens potius, arrogans et ſtolide ſuperbus, ſi iis me tanquam laturus ſubiiciam, quae ſcio me fortiter ferre non poſſe? Recte filius ille apud Sen. Contr. 4. patri, ſi quid exegeris maius viribus meis, dicam, Ignoſce, non poſſum. Ignoſcit filio pater nauigationem recuſanti, ſi non ferat mare: ignoſcit non ſequenti caſtra, ſi non poteſt.„ Nihil certius quam vulgatum illud, Non omnia poſſumus omnes: et minime atrocia illa, de quibus loquor, ad quae omnes potius imbecilles. do) Et finge DEVM non eſſe patrem,

dn) Filius autem, vrgente neceſſitate, confugiens ad patrem ſemet non occidit: vel ea deſperatione oſtendit, ſibi patris non opus eſſe auxilio. Suis praeſto ſemper eſt pater coeleſtis gratia et forti praeſidio: quem in ſummis anguſtiis praeſentem vbique inueniunt atque propitium: vt Stoica et deſperata miſerrimae et afflictae mentis eductione non ſit opus, ſed piis precibus fiduciaque filiali fore, vt qui poteſt atque vult, ipſi quando fuerit viſum, certo nobis opituletur. Qui degener et impius, auxilium non exſpectat diuinum, ſuaque ſibi manu conſulere mauult.

do) Nihil vero nos poſſumus omnes, ſine gratia auxilioque diuino. Stulti profecto ſunt, et omnium minime valent, qui ſuis nituntur viribus, et arrogantes, cum ſibimetipſis ne quidem ſufficiant, neſcio quid oneris ferendum

trem, ſed inimicum, hoſtem, tyrannum: quid grauius exegerit, idque cum comminatione aeternarum poenarum? et quid intereſt Deusne ipſe torqueat, aut torquere iubeat promiſcue quoscunque filiorum ſuorum, an torquentes pati; morique volentes ob grauiſſimas cauſas, viuere cogat, nec niſi per immaniſſimos cruciatus, ſpiritum effundere ſinat? Eſtne hoc patris hominum communis? dp)

2. Com-

dum ſuſcipiunt. Vtut imbelles ac miſeri ſumus, ſi DEVS pro nobis, quis contra nos ſtare poterit? Ita ipſe DEVS ad populum ſuum Ierem. I. 18. 19. *Ego, ecce, pono te hodie velut ciuitatem munitam, et velut columnam ferream, murosque aheneos, toti huic terrae, regibus Iehudae, principibus eius, ſacerdotibus eius, et populo huius terrae, qui oppugnabunt te, ſed non praeualebunt tibi: nam adſum tibi, dictum Iehouae, ad eripiendum te.* Rurſum XV. 20. 21. *Oppono te populo iſti pro muro aeneo munitiſſimo, vt oppugnantes te non praeualeant tibi: quia tecum ſum, ad ſeruandum te, et ad eripiendum te, dictum Iehouae. Eripiam enim te e manu malorum, et redimam te e manu violentorum.* Ita ſane cum Deo poterimus tranſcendere muros, i. e. afflictiones et miſerias omnes, vel crudeliſſimam tyrannorum perſecutionem haud difficulter ſuperare, ſi Deo deuoti perſeueramus in fide, cauſſamque noſtram iuſtiſſimo iudici et rerum humanarum omnium arbitro commendamus.

dp) Impius et malus es, vel ſtudio inſanis, philoſophorum iniquiſſime. Quod blaſphemum et impoſſibile fingere noli, nec dicere quidquam, ſummi Numinis diuina Maieſtate indignum. Coeleſtem nobis gratulamur patrem Deum, qui clementiſſimus et ſanctiſſimus, ſuiſque nihil, niſi quod ipſis vtiliſſimum et ſaluberrimum imponit perpetiendum, vtut graue et moleſtum videatur. Ad Hebraeos XII. 5. ſeqq. ſcribit: *mi fili, ne parui caſtigationem*

Domini

2. Complures extant in Script. promissiones diuinae, quae, concessa morte voluntaria, per eam compleantur, aliquo saltem modo; imo eodemque per mortem tempestiue a DEO oblatam: illa vero exclusa et vetita sunt fueruntque iudicio humano inanes, et suo frustratae effectu, atque in posterum frustrabuntur. dq) Praeter alia dicitur Deus eripere et liberare iustos ex omnibus tribulationibus eorum, alere eos in fame, custo-

Domini facito, neque animo frangitor, quum ab eo argueris. Quem enim Dominus diligit, illum castigat: flagellat autem, quemcunque suum agnoscit filium. Si castigationem sustinetis, Deus semet vobis exhibet vt filiis. Quis enim est filius, quem pater non castiget. Si estis absque castigatione, cuius participes sunt omnes, suppostitii, non filii, estis. - - Omnis castigatio in praesens quidem non videtur esse gaudii, sed tristitiae: at postea fructum tranquillum iustitiae reddit iis, qui per eam fuerint exercitati. Longe vero maximam credito esse differentiam inter passiones aerumnarum quarumque huius temporis, quae sunt perbreues et leues, atque cruciatus aeternos damnatorum. Vix aestimanda poena, vbi quam longissime absumus a culpa. Etiam dulce, pati cum Christo, vt glorificemur cum illo. Equidem reor cum Apostolo ad Rom. VIII. 18. minime pares esse praesentis temporis perpessiones gloriae post hanc vitam in nobis reuelandae.

dq) Falleris. Promissiones diuinae ad eos non pertinent, qui calamitatibus suis morte voluntaria succumbunt, atque semet ipsos coelestibus beneficiis audacter priuare non verentur. Errant quam vehementissime homines miselli, si quid arbitrantur suis tribuendum esse meritis. Qui vero etiam aliquid putant morte promereri voluntaria et extrema desperatione sua, ratione et omni humanitatis sensu iam istos esse priuatos oportet.

custodire vt pupillam oculi. dr) Iam quod ad me attinet, si DEVS reliquerit mihi libertatem potestatemque vna cum ratione et natura ipsa datam, opportune moriendi; confido promissionibus illis, ago gratias, laetusque, quantum possum, viuam et moriar. ds) Si vero per

dr) Neque dicitur solum, sed vsu semper etiam ipse testatus est. Et miser ego, non iustus, sed peccatorum nequissimus, grato ac deuotissimo fateor animo, ab vtero materno me, diuino beneficio et incomparabili gratia, ex omnibus miseriis ereptum fuisse, et imminentibus liberatum quibusque tribulationibus, liberalissime, dum fames vrgeret, nutritum, e domus paternae contremescentis protractum ruinis, atque in hunc vsque diem per annos LVIII. quam clementissime, instar ocularis pupillae, ringentibus vbique inuidis et calumniatoribus, custoditum. Quanto magis id crederem euenire iustis atque nominis diuini amantissimis hominibus: quos sua spes ipsos fefellerit nunquam? Equidem, me beneficiis omnibus cumulari, nunquam satis praedicare potero. Dicam vero ingenue et profitebor cum Dauide Psalmo XXIII. 1. seqq. Iehoua pastor meus est, non possum egere. - - Instruit coram me mensam e regione hostium meorum, vnguento delibutum reddit caput meum, et exuberare meum facit poculum. Misericordia et benignitas me prosequetur, quoad viuam, ac per longa tempora conquiescam in domo Iehouae.

ds) Adeone tu, quem senescentem vidi et audiui omnibus excellere corporis et animae dotibus, quem robustum et beneualentem misericors Deus per tredecim lustra liberalissime nutriuit et ornauit, animo ingrato et impio postulares etiam plura, et supremum, quod soli Deo competit, ac vsurpatum sua primitus felicitate priuauit diabolum, tibimet ipsi arrogares imperium? Ipsa te ratio docet, eum,

per Scripturam eripuerit id quod per rationem dedit, fio Scepticus, et dico, Fortaſſis, et Fortaſſis non. Nam multos ſcio in tribulationibus ſuis miſere exſpiraſſe, multos fame contabuiſſe, idque poſt inhumanas dapes et aliorum caedes. Scio eccleſias, vel coetus totos, ciuitates, regna, imperia, etiam Chriſtianorum, corruiſſe. Scio etiam me eſſe hominem, et nihil humani a me alienum puto; nec DEVM aliud, et aliter mihi quam aliis promiſiſſe. dt) Sed forte dixeris, per mortem

qui fecit atque conſeruat omnia, ceu dominum, omnia quoque in ſua poteſtate habere; idem te tua cum ratione natura docet, cum tui ipſius non fueris auctor et opifex, neque perditam reſtituere poſſis valetudinem, neque morienti olim addere vnicum momentum vitae; nihil tibi vel imperii vel pro lubitu agendi libertatis datum aut promiſſum, neque aliud tibi relictum eſſe, quam obſequii et ſubiectiſſimae pietatis gloriam.

dt) Calumniari deſine, miſer homuncio, deſine mentiri turpiter, atque nimis ſcepticiſmum intolerabili cum ſtultitia prodere tuum. Tibi cum ratione pro lubitu moriendi datam eſſe licentiam, non eſt verum. Contra te ratio ipſa, ſi volueris eam audire, fortius a morte voluntaria retrahet: illam vero non minus atque naturam, aduerſus Dominum rationis et naturae turpiſſime rebellando, frangere cupis ac peſſundare fruſtra, quae perpetuo iuſtitiam cauſſae defendent, atque hoſpitem te ingratum perfidiae ſemper et crudelitatis accuſabunt. Quod tibi non datum, etiam tibi per S. Scripturam eripi non poteſt. Fuerunt in orbe ſemper malos inter atque bonos inimicitiae, perſecutiones, miſeriae, caedes, et innumerabilia piorum incommoda, quibus, ſic Deo volente, per tribulationes, in regnum coelorum tranſitus et via paratur: fieri tamen

tem voluntariam, non DEVM nos liberare; ſed ſi haec ſit liberatio, eam per nos ipſos fieri. Acute et praeclare ſcilicet. Hac certe contradictione effeceris vt DEVS ſit iners et nihil faciat, aut nobis praeſtet. Neque enim naſcimur, nec viuimus, nec morimur ſine noſtra, aliorumque, et rerum quarundam ope et opera. Non votis, ait Cato, neque ſuppliciis muliebribus auxilia Deorum parantur: vigilando, agendo, proſpere omnia cedunt. Et alius, ni fallor: Dii prohibebunt haec, inquies: ſed nunquam propter te de coelo deſcendent: tibi dent mentem oportet vt prohibeas. d v)

tamen ſine numine nihil, etiam abſque diuina reuelatione gentes agnouerunt. Sic ſane pro immenſa bonitate et ſapientia Deus, rerum ſummus arbiter ac dominus, maxima et minima quaeque ad ſui nominis gloriam, ac piorum ſalutem certiſſimam, prouidere, conſtituere, et regere nouit: vtut ſanctiſſimae gubernationis ordinem et modum homines ipſi non intelligant vel obſtupeſcere cogantur. Pilis nihil vilius eſſe poteſt: attamen dicuntur omnes a Deo in capite numerati. Luc. XII. 7. Neque paſſerculus in terram cadit ſine patris noſtri coeleſtis voluntate. ibid. Matth. X. 29. Et aues omnes nutrit prouidentia ſua. Matth. VI. 26. 28. Et pullis coruorum dat eſcam tempore ſuo. Pſ. CXLVII. 9. Tu vero ne quid calamitatis vnquam cum ceteris hominibus ſentias aut moriaris olim: temetipſum non vereris enecare. Proh pudor veſaniaque hominis! Hoc ſcilicet in Fannio Martialis laudat l. 2. epigr. 80.

Hoſtem cum fugeret, ſe Fannius ipſe peremit.
Hic, rogo, non furor eſt, ne moriare, mori?

d v) Per voluntariam mortem, non te Deus liberat, qui vult atque poteſt ſine te per mortem naturalem a corpore

3. In Script. diserte dicitur vita nostra esse vapor duntaxat ad modicum apparens; ideoque homo comparatur gramini, faeno, herbae, flori, cito exarescentibus. Iam vero incredibile est, Deum velle, vt tanti aestimemus, tam arcte complectamur, et tam peruicaciter prosequamur eiusmodi rem et vitam, vt omnia potius mala, dictu etiam audituque horrenda, patiamur, quam eam sponte deseramus. dx)

4. Rursus

pore animam separare, sed tua manu diabolus abutitur, vt contra te tuamque naturam instituas saeuire, et animam prius in Tartaro sepelias, quam corpus afflictissimum in terris acciperet tumulum. Sapientissime et potentissime Deus operatur, mouet, ac gubernat mundum vniuersum naturae quam condidit, motusque ipsius legibus, et nostra plane non indiget ope, quamuis ad salutem suam homo, quas ipsi largitur Deus, vires suas et omnia impendere debeat; ad exitium vero, non Deo volente, sed cacodaemonis instinctu, et peruicacia vel desperatione sua, turpissime ruit. Orare et laborare debemus: vt ex gratia et bonitate diuina redundarent in nos, quaecunque naturaliter ad vitae sustentationem sunt necessaria, et nos ab interitu defendunt.

dx) Vitam pretiosissimum esse donum Dei, supra, puto, iam satis clare fuit demonstratum, et omnibus patet, adeo quidem, vt diabolus ipse Iobi II. 4. dixerit, pellem pro pelle, et quicquid esse hominis, daturum pro se ipso. Tanti vero boni breuitatem atque fragilitatem significaturum sacra scriptura talibus vtitur metaphoris. Cum ergo vita breuis et fragilis, hominibus profecto maiori cura et solicitudine, incomparabilis instar thesauri, est custodienda et conseruanda, donec ipse Deus, qui mortalibus eam fuerat impertitus, cum morte permutarit. Is enim solus vitae ac mortis potestatem habet, deducit reducitque ad

portas

4. Rursus in Script. diserte monemur, Nolite fieri sicut equus et mulus, in quibus non est intellectus. Atqui si non liceret vti intellectu ad cauenda per mortem, dum aliter fieri nequit, tormenta et mala grauissima; necesse esset hominem quandoque fieri sicut equum et mulum, brutumque ac stolidum aliquod animal, intellectu carens: imo his deteriorem.

Cautus enim metuit foueam lupus, accipiterque
Inspectos laqueos, et opertum miluius hamum. dy)

5. Apostolus Eph. 5. Videte, ait, fratres, quomodo caute ambuletis, non quasi insipientes, sed vt

portas inferni. Sapientiae XVI. 13. Eum ergo insanire oportet, qui, Domino vitam adhuc conseruante, pro lubitu ipse inaestimabile et irreparabile donum Dei profundere ac semet enecare velit.

dy) Capiant hoc sibi, qui perdita ratione bona, et humanitatis sensu abiecto, diuinam gubernationem respuunt, ac sibimet ipsis morte voluntaria consulere malunt: qua quidem ferocia et immanitate semet equo effrenato assimilare non verentur. Id vero genus hominum rex Dauid, seruus Dei fidelis, monet atque hortatur Psalm. XXXII. 9. 10. *ne estote, vt equus aut mulus, expertes intelligentiae, cuius os freno et habena constringendum est, vt adducatur.* i. e. ne obstupescite et obbrutescite ad exercitationes et regimen sapientissimum Dei, sed animos prudenter ac sedulo aduertite, vt cognoscatis administrationem eius saluberrimam: ne frenos potentiae suae ad edomandam feritatem vestram adhibere cogatur. *Magni enim*, subiungit continuo, *dolores sunt improbo: qui autem fiduciam habet in Iehoua, eum eius benignitas circumdat.* O si sapere inde didiceris! Vitam vtique suam vel abiectissima animalia bruta conseruare ac defendere student: tu vero nihili faciens vitam, arbitraris licere homini, ruere in exitium.

sapientes, redimentes tempus, vel occasionem aut opportunitatem. Et Ecclesiasticus, ni fallor: Qui amat periculum, peribit in illo. Atqui is non ambulat caute, non est sapiens, non obseruat tempus, non redimit occasionem; is amat quodammodo periculum, ideoque et in illo peribit; vti multi perierunt: is, inquam, qui instantibus periculis et malis maioribus, quam vt ea fortiter tolerare queat, iis se non caute subtrahit, prudenter et opportune occupando mortem, dum alia melior tutiorque non suppetit ratio euadendi. dz)

6. Scri-

dz) Et hoc saluberrimum est Apostoli monitum, quod ad Ephesios V. 15. 16. 17. *Videte, quomodo accurate ambuletis, non vt insipientes, sed vt sapientes, redimentes opportunitatem, quoniam dies sunt mali. Propterea ne estote desipientes, sed intelligentes, quae sit voluntas Domini.* Hoccine vero aduersus voluntariae mortis scelus quam maxime dictum? Cum pessima viuamus tempora, vel, quod idem est, cum mores hominum videamus esse corruptissimos: prudentia quam maxime opus est, vt ab eiusmodi vitiis nobis caueamus, eiusdemque cum pessimis culpae non simus participes. Sic ergo viuere debemus caute, ac temporum opportunitatem ad bene faciendum quasi redimere, in omnes occasiones intenti, atque inter ceteros eius tantummodo studiosi, quod optimo rationis vsu praediti probe intelligamus esse voluntatis diuinae. Huic autem valde aduersatur αὐτοχειρία. Pericula, si quae nobis imminent, alio alioque modo euitare possumus. Quod non mutandum, sapienter ferendum est ac forti animo sustinendum. Ac diaboli non audienda persuasio: auxilium diuinum frustra exspectandum: patientiae virtutem esse nullam: rationis et naturae legem alio conuertendam: dominium a domino

6. Scriptura quoque nobis saepe depingit eos homines quos Seneca 1. de Ira c. 16. nempe quibus insanabilis est animus, et sceleribus scelera contexens: qui perbiberunt nequitiam, et ita visceribus immiscuerunt, vt nisi cum ipsis exire non possit. Tales vtique, praeter alios innumeros, fuerunt illi quos Deus olim immisso diluuio extinxit. Hoc autem ipso id quoque monstrauit Deus, quid homini, si eo induratae nequitiae deuenerit, sponte sit faciendum; et hoc saltem vnum bene. Nam bene et laudabiliter finit nequitiam suam moriendo, dum non potest, vel diffidit se posse viuendo. Si vero possit, prudenterque speret se posse; per me viuat et se emendet. e a)

7. De

mino in nos translatum vna cum vitae ac mortis summa potestate: educendam i. e. perdendam esse animam, corpus proiiciendum: et quae pestifera stultitiae argumenta sunt alia. Sic sane miserrimi homines non periculum sed exitium ineunt sponte ac pereunt non sine aliorum horrore.

e a) Hoc sane satis insipienter: vt, qui malus, malitiam suaque scelera possit augere voluntaria morte, atque adeo suam, quod nequissimus certe nunquam voluerit, damnationem incurrere sponte. Antequam diluuio iustus iudex et misericors Deus perderet malos, per Noachum, iustitiae praeconem, non homines semet enecare iussit, at centum et viginti annorum spatio voluit praemoneri de formidando Numinis aeterni iudicio futuro, vt vitam conseruatam emendarent atque resipiscerent. Genes. VI. 3. Deus non vult mortem improbi, sed eius conuersionem et vitam. Ezech. XXXIII. 11. Imo vult homines seruari, et serio ad agnitionem veritatis venire. 1 Timoth. II. 4. 2 Petri III. 9.

7. De Samſone eb) dicetur etiam inferius, ſimulque oſtendetur, quomodo Auguſtinus aliique tractent interdum Scripturam, eamque opinionibus ſuis ſeruire cogant: certe ea comminiſcantur et dicant, quae in nullis libris Canon. reperiuntur; imo iis quae in illis contradicant, vel ea detorqueant, et quantum in ipſis, impediant ne dicant id, ſaltem totum, quod dicunt: ec) vti nunc ſtatim videbitur. Nam

8. Chriſtus Dominus ipſe diſerte Ioan. 12. ait: Qui amat animam ſuam, perdet eam: et qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam aeternam cuſtodiet eam. Conf. Luc. 14. Si quis venit ad me, et non odit... animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Et Matth. 16. iubet abnegare ſemetipſum. ed) Id explicans

eb) Vid. diſſert. de morte voluntaria p. 246. 308. praelim. XIX. Cetera, quae promittit inferius proferenda, eo vſque exſpectabimus.

ec) Atqui ſatis aperte noſtrum videmus et magis magiſque nunc intelligimus in numero eſſe iſtorum, quos merito vituperat. Quam ſanctiſſime diuinis vtendum oraculis, quorum calumniatores ipſe iudicabit Deus, ſecundum id, quo canonem obſignauit S. Iohannes Apocal. XXII. 18. 19. Si quis quid adiecerit, impoſiturum iſti Numen plagas, in eo libro ſcriptas; ſi quis quid abſtulerit, eius partem ablaturum e libro vitae.

ed) Itane, ad ſua ſcelera defendenda, ſacram ſcripturam peruertere, quam intelligere et obſeruare, mauult? Ne minimum inde quidem elici poteſt, ad voluntariam mortem probandam. Ioh. XII. 25. Matth. X. 39. et ſimilibus locis pluribus, Seruatoris ſententia haec eſt: Qui ſuſpicioſiſſimis temporibus iſtis, et imminentibus nomini Chri-

cans S. Chryſoſtomus: Si intelligis, inquit, quid ſit alium abnegare, tunc recte percipies quid ſit abnegare teipſum. Qui alium abnegauit, fratrem puta, aut ſeruum, aut quemuis alium: ſi caedi illum virgis videat, ſi coerceri vinculis, ſi quicquid aliud mali pati eum conſpexerit, non auxiliatur, non flectitur, nec prorſus vllo modo mouetur, ceu ille qui penitus ab eo alienatus eſt. Sic igitur nos nullo pacto vult corpori noſtro parcere: vt neque ſi caeditur, neque ſi pellitur, neque ſi vritur, neque ſi aliud huiuſmodi patitur, ei parcamus. e e) Auguſtinus animaduertens quo verba

Chriſtiano periculis pluribus, animam i. e. vitam ſuam temporalem, Chriſto Seruatore ſuo abnegando, ſeruare ſtudeat: eum multo maiori damno, iſta perfidia ſuaeque ſalutis deſertione, vitam eſſe perditurum aeternam. Qui propter Chriſtum eiuſque coeleſtia dona, non, magno conſtantique animo, quaſcunque inſtituerit perpeti ac ſuſtinere calamitates, ipſamque mortem, atque adeo abnegare aut vincere ſemetipſum: Chriſti eum non eſſe dignum fieri diſcipulum. Quicquid ergo regni coeleſtis cauſſa patimur, ab aliis et illis quidem Chriſti hoſtibus venit: a nobiſmet ipſis nullum periculum. Nec vllum credo fore exemplum, quod, propter evangelium, aut Chriſti gloriam, tanto furore ſemet quiſquam enecarit.

e e) Sic ſane, ex mandato diuino, quicquid nobis obuenerit, aut quacunque corpus noſtrum afficiatur plaga vel iniuria, patienter ſuſtinere debemus eaque pati, quae mutanda non ſunt. Ipſis vero nos inde non poſſumus eſſe graues aut iniurii, nedum inferre caedem. Neque propter Chriſtum nobis illatas iniquitates et miſerias ab aliis exſpectare et ſuſtinere poſſumus, vbi deſperabundi ſtatim ſaeuientes in nos ipſi voluerimus conuertere manus. Hoc ergo

verba Christi de odio animae proprie, presse et integre cum toto suo sensu cunctisque actibus comprehensis accepta tenderent, ex facilique duci possent, ef) cum dixisset magnam et miram esse sententiam: vtique quia opinioni Augustini non conueniebat: Sed vide, ait, ne tibi subrepat, vt teipsum velis interimere, sic

ergo non est semet vincere aut abnegare ipsum: vt ad vitam gloriamque coelestem seruetur: sed aduersus aeternum atque coelestem rerum moderatorem perfide rebellare, ac praesumere scelus, a quo fortassis aliena manus abhorruisset.

ef) Eo Seruatoris verba certe nunquam duxeris, vt, animae odio, dixerit, cuiquam licere semet occidere ipsum. Audiamus Dominum, Luc. XIV. 26. *Si quis venit ad me, et non odit patrem suum et matrem, et vxorem et liberos, et fratres et sorores, atque adeo etiam animam suam, non potest esse meus discipulus. Et quisquis non portat crucem suam, et sequitur me, non potest meus esse discipulus.* Hoc vero solum innuere voluit, qui in eius disciplinam atque adeo salutis partem venerit, eum pro coelestibus contemnere, quicquid in orbe ipsi carissimum esset; vel etiam tenerrimos ac valde laudabiles coercere affectus: vt felicitatis aeternae cupiditas vincat omnia, pietasque superemineat; adeo quidem vt, eorum desiderio, quae mortalia non sunt, odisse videatur ipsi alioqui charissima. Si quis vero decenter et iuste potuerit occidere, sibi necessitudinis et amoris arctissimo vinculo iunctos, parentes, vxorem, liberos, fratres atque sorores; itidem illi, ac ne tunc quidem, semetipsum enecare licebit. In re satis aperta, et omnium persuasioni commendatissima caussa, perperam accusat S. patris Augustini fidem, qui recte sentit, ac non vult, quemquam sapientissimis Christi, Seruatoris nostri, verbis abuti, aut ea rapere ad mortis voluntariae defensionem.

ſic intelligendo quod debes odiſſe in hoc mundo animam. Mox addit de quibuſdam, quos, ſuppreſſis cauſis, cunctiſque quae circa actiones verſantur, eaſque et agentes ipſos nunc laudabiles, nunc illaudabiles faciunt, malignos et peruerſos homines vocat, et in ſeipſis crudeliores et ſceleratiores homicidas; atque hos flammis ſe donaſſe, aquis ſe praefocaſſe, praecipitio ſe colliſiſſe, et periiſſe: hoc vero Chriſtum non docuiſſe. Mox videbimus quid Chriſtus docuerit, interim ſufficit, et fixum manet quod diſertis verbis docuerit odiſſe animam, adeoque vitam vtique animalem: et ſimul patet eg)

eg) Puto nemini non ſatis patere, quomodo Seruatoris verba intelligenda ſint. Noſter autem ſtudio inſanire, captare ſibi aduerſa, et quos coepit fouere, ſuos errores, ad ſcelus, iuſtitiae tamen quadam ſpecie, patrandum, pertinaciſſime quocunque modo colorare videtur. Ecquis, Chriſtum, filium Dei et ſeruatorem mundi, nobiliſſimam amoris virtutem, quam velut legis ſummam ipſe commendat conſtantiſſime, ius naturae, et praecepta diuina, ſuſtuliſſe, vnquam ſibi perſuadere poterit? Odium illi quammaxime odioſum, qui amor ipſe eſt. Sed comparatiue loquitur, quod, propter aeternam ſalutem noſtram et regnum coeleſte, parati eſſe debeamus ea quoque, ſi nobis aduerſarentur, negligere aut relinquere, quae nobis ſunt cariſſima, vt parentes etc. Ita ſatis clare apud Matth. X. 37. *Qui amat patrem aut matrem ſupra me, non eſt me dignus: et qui amat filium aut filiam ſupra me, non eſt me dignus: et qui non accipit crucem ſuam, ac ſequitur me, non eſt me dignus.* Qui ergo ſemet cruci, i. e. perſecutionibus et aerumnis ſubtrahere mauult morte voluntaria, quam ſuſtinendo Chriſtum ſequi, eo non eſt dignus, neque

1. Augustinum committere hoc quoque declamatorium flagitium, a Cicerone, vel autore ad Heren. grauiter meritoque damnatum: nempe augere et exaggerare, adiectis etiam turpissimis probris et maledictis, id quod conuenit doceri, ad hoc supprimere, vt modo significaui, cuncta ex quibus de hominibus, eorumque actionibus iudicetur. eh) Ita magistratus quoque domi, grauius interdum punientes, et duces militiae ferro et igne grassantes, crudelissimos et sceleratissimos feceris dixerisque homicidas. ei)

2. Ma-

neque regni coelorum particeps fieri potest. Hoc scilicet, vt literam sequitur iniquissime, fuerit odisse animam suam. Aut licuerit secum parentes, liberos, et qui eius sunt amantissimi, occidere cuiquam, et imitari Xanthiam mulierem, quae sese laqueo suspendit, vna manu filium paruulum, a se necatum, altera facem ardentem tenens, qua domum accendit.

eh) Augustinus, vt dixi, recte iudicat: noster vero, quae obiicit illi, vitiis impudentissime vtitur.

ei) Quomodo haec cum ἀνθοχειρία conueniunt? Magistratus Dei minister est, vindex ad iram ei, qui scelus patrauerit. Rom. XIII. 4. A Deo est datus, ad vltionem facinorosorum. 1 Petri II. 14. Bello iusto et necessario vim vi repellere licet; sed nemini, vtut furioso, in semetipsum saeuire. Militibus Iohannes baptista Luc. III. 14. ex mandato diuino persuasit, vt neminem concutiant opprimantue dolo, sed contenti sint stipendiis suis. Et homo priuatus viuere nollet sua sorte contentus, vt, non dolo dicam, sed aperta vi, semet opprimere non vereatur? Illum oportet bellum gerere cum semetipso, aut magistratus officio fungi aduersum animam scelestam, vt corpore velut hospitio propellatur suo. Ius autem vtriusque nullum

2. Malignos illos et peruerſos Auguſtini homines fuiſſe vtique Chriſtianos, legis et praeceptorum diuinorum, euangelii etiam et doctrinae Chriſti gnaros. ek)

3. Hoc ne tunc quidem poſt annos fere 400. ab exortu fidei Chriſtianae nouiſſe, certe non agnouiſſe ac recepiſſe hoc dogma Auguſtini, tanquam verum et Chriſtianum: Nefas eſſe ex cauſa honeſta et neceſſaria ſponte mori. el) Itaque

P 3 4. Hoc

lum illi competit: vt inſolenter ac temere, quod iudicis ſummi eſt, arrogans ſibi, rebellionis aut maieſtatis fieret reus.

ek) Chriſtiani nunquam ſemet trucidarunt ipſos: ab aliis vero contumelia, iniuriis, cruciatibus, et ipſa morte affecti, quam conſtantiſſime, vix vnquam ſub cruce grauiſſima, quam baiularunt, gementes, Seruatorem fuerunt ſemper ſecuti, atque adeo, ringentibus tyrannis, ſuo ſanguine, quem non ipſi, ſed veritatis hoſtes profuderunt, Chriſti euangelium confirmantes, vincentes, morienteſque triumpharunt.

el) Verbum ſemper habuere diuinum: et Chriſti praecepta ſanctiſſime obſeruarunt, eiuſque, vt modo dictum, veſtigia fuerunt ſecuti. Falſiſſimum autem, ante Auguſtini tempora, Chriſtianos neſciuiſſe, cum ſacris literis fuerint ſatis imbuti, ſuaque didicerint ratione recte vti, quod, periculis imminentibus, eſſet nefas ſponte mori. Nouit mundi ſeruator, quot quantaeque ipſi eſſent ſubeundae calamitates; ac facillime, cum ipſe eſſet Deus ac vitae mortiſque dominus, voluntaria morte ſemet hoſtium furori ac longe maximis cruciatibus ſubducere potuiſſet. Stephanus, martyrum primus, quam ſemet enecare, lapidibus obrui maluit. S. Apoſtoli, praeter Iohannem, omnes violenta, nullus voluntaria morte obiit. Mulierculae aliquando

4. Hoc dogma fuiſſe tunc nouum, quodque primus fere omnium Auguſtinus procuderat, aut eruditionis ſuae opinione credulis ignauiſque perſuaſerat: ſed alii vel ignorabant, vel tanquam nouum et priuatum, nec rationi, nec Scripturae congruens explodebant. e m)

5. Qua-

quando victae ſexus fragilitate ſummoque pudore, vt caſtitatem ſeruarent, atque laſciuientium fallerent furorem, ſemet enecare maluerunt ipſas. Exempla recenſet Leonhardus Coqueus comment. in Auguſtini de ciuitate Dei l. 1. c. 26. p. 92. ſeqq. Haec vero neutiquam probant iuſtitiam cauſſae: tantumque abeſt, vt praeceptis quid diuinis abrogare queant. Dandum aliquid imbecillitati humanae, et ſexus honori, vt, quod non licet, pietatis nomine commiſerint deſperantes. Nec ego cum Auguſtino l. 1. c. 26. de his temere audeo iudicare.

e m) Idem repetit, quod tertio loco poſuerat, iterumque mentitur. Lex antiquiſſima eſt de non occidendo inſonte neque alio, neque ſemetipſo, vt pluribus ſupra iam docuimus, noſtrique putamus fregiſſe fallacias. Hominum contra peſſimorum, Stoica magis, quam Chriſtiana, exercitatorum diſciplina, hoc nouum intelleximus aduerſus ſupplicia refugium fuiſſe: atque peſtiferum iſtud malum voluntariae mortis inferendae ſibi, tot inter haereſes ſub nomine Chriſtiano paſſim errantes, proprium fuiſſe Donatiſtarum, et circumcellionum inſaniam. Quo plura confugerunt, exhauſtis voluptatibus, proſtibula, quam piae caſtaeque Chriſtianorum virgines et matronae: vt Auguſtinus contra Gaudent. l. 1. c. 36. ſcribit, ſanctimoniales quaſdam Donatiſtarum grauidas ſemet per ſaxa miſiſſe, ac, diſſilientibus vteris, homicidiorum et ſtuprorum ſcelera prodidiſſe. Hieronymus in Ionae l. 12. noſtrum non eſſe putat, mortem arripere, ſed illatam ab aliis libenter

5. Qualescunque alioquin fuerint isti, quos Augustinus tot contumeliis obruit, si ea quae dicit, non temere et inconsulte, sed, vt credibile est, prudenter ac grauiter pro locis et temporibus fecerint, ingentis animi viros fuisse, et vel fortissimis totius antiquitatis comparandos: en) certe longe praeferendos iis qui viuere quidem perseuerant, sed turbulente, vt Tullius ait, humana patiuntur, et calamitatibus aut oppressi iacent, aut ne opprimantur, vix mente constant. eo)

Iam

benter excipere: vnde et in persecutione propria manu non liceat perire, nisi vbi castitas periclitatur. Quota vero quaeque earum casta fuit, quae, ad publicam ignominiam euitandam, sceleris impatientes alieni, semetipsas enecare non erubuerunt.

en) Qualescunque fuerint, qui sua manu periere, summo iudici, eiusmodi necem prohibenti, nullo potuerunt placere modo; nec inter mortales sibi comparare fortium virorum laudem. Hinc Martialis l. 1. epigr. 9.

Nolo virum, facili redimit qui sanguine famam:
Hunc volo, laudari qui sine morte potest.

eo) Impiis et pertinacibus diuinorum praeceptorum contemtoribus procul dubio semper obedientes et boni fuerunt praeferendi. Hominis nequidem digni sunt nomine, qui humanitatem exuunt, dictamen oppugnant rationis, ipsamque naturam peruertunt. Sunt homuncionum abiectissimi, qui in sua viscera exitiumque ruunt, ac ne quid perferant calamitatis, in longe maximam calamitatem semetipsos praecipitare non verentur. Adeo nihil egregii, fortis, et magnanimi viri prae se ferunt, vt ipsis etiam animalibus brutis deteriores bonorum misericordiam, non laudem, mereantur.

Iam videamus quid Chriſtus docuerit: id vero ex verbis ipſis elucet. Neque enim aliud Chriſtus aperte verbis diſertis dixiſſe, aliud tecte in animo, ab Auguſtino detegendum, ſenſiſſe credi poteſt. Itaque docuit omnino odiſſe animam ſuam, id eſt eam vtique qua corpus viuit, viget, ſentit, mouetur, quamque philoſophi ſenſitiuam vocant; adeoque corpus et vitam ipſam: ep) item docuit abnegare ſeipſum, eq) et forte eo, quem Chryſoſtomus diffudit, ſenſu: nempe vt graui id exigente cauſa corpori, etiamſi caedatur et vratur, nullatenus parcamus. er) Iam his confer ſponte mori in illis caſibus et ex illis cauſis, quas ab initio poſuimus: dic deinde quid ſit plus et maius: dic quid

ep) Vtique Chriſtus, vt dixi, per animam intelligit vitam, atque eam docet, cum illis, qui homini ſunt et eſſe debent chariſſimi, diuino amori et curae bonorum coeleſtium poſtponendam eſſe.

eq) Abnegare ſe ipſum, eſt cupiditatibus ſuis obicem ponere, et non nimis indulgere affectibus: illecebris mundi et vanitatibus relictis, vnam quaerere ſuam voluptatem in ſummo bono: vt non ſit mortale, quod optant: eſt viuere, non ſibi, ſed Chriſto, et in omnibus rationem habere ſalutis ſuae. Quae omnia e diametro morti voluntariae ſunt aduerſa. Eiuſmodi enim abnegatione ſui ipſius homo calamitatibus et miſeriis quibuſque patientiam et conſtantiam inſignem teſtatur, crucem non detractat ſuſcipere atque perferre ſuam, et quocunque premeretur modo, melioris olim futurae ſortis certa ſpe atque fiducia ad vitae finem vſque perſeuerat lubentiſſime et ſequitur Chriſti ſeruatoris atque doctoris ſui ſaluberrimum exemplum.

er) Quod ab aliis patimur, non eſt cum voluntaria morte confundendum.

quid omni rationi, imo ſenſui humano conuenientius. Dic non licere permiſſumue eſſe quod minus, quod naturae, rationi, ſenſui humano magis congruit; cum id quod maius eſt, et a ſenſu naturaque communi magis abhorret, ſit non modo permiſſum, ſed etiam praeceptum: dic, vt ſoles, alterum eſſe execrabile ſcelus, cum alterum ſit pium, iuſtum, honeſtum. Prouoco ad iudicium omnium ſanae mentis hominum: iudicent, quid vel auditu tolerabilius, etiam fortibus et magnanimis viris: vtrum odiſſe animam ſuam, abnegare ſeipſum, corpori nullo modo parcere: an extrema vrgente neceſſitate ſponte ſua mori; vel inſtante certa et ineuitabili morte, ſed cum longis tormentis; ſed cum turpitudine aliqua, eligere mortem faciliorem et honeſtiorem, ſua opera inferendam. Hic ſine dubio nihil repugnat, ne amor quidem ſui, nedum odium et abnegatio ſui, a Domino ipſo diſertis verbis iuſſa. es)

Rurſus

es) Falleris quam maxime, tuaque nihil efficis loquacitate. Grauius in orbe nihil aut peſtiferum magis in orbe excogitari poteſt ea ſaeuitia, quam quis in ſemetipſum exercere non erubeſcit. Ponamus, quemquam incredibilibus excruciari plagis, aliaque poſt alia miſero abſcindi membra: nonne martyrum pluribus docemur exemplis, nihili qualeſcunque cruciatus feciſſe, nefandos nequidem ſenſiſſe dolores, et maſcule ſtantes, vincentes, atque morientes, triumphare potuiſſe, ratos, omnes huius temporis paſſiones coeleſtium gaudiorum praemio nemini comparandas fore. Qui contra ſibimet ipſis facillimo, ſi fieri poteſt, vitam adimunt negotio: id nonniſi furore ſummo et infernali deſperatione peragunt, ah! quantam ad miſeriam, ad intolerabiles cruciatus aeternos properantes, vnde nulla

Rurſus Chriſtus docuit omnino odiſſe animam ſuam, id eſt vtique, nulla corporis vitaeque ſuae ratione habita, prompte eam periculis et damnis obiicere, eamque vi ſaltem externa et aliena perdere, dum pietas, iuſtitia, virtus, honeſtas exigit. et) Itaque 1. id

redemtio. Ecquis non ab eiuſmodi morte, quoad mens ſana eſt in corpore ſano, cum ipſa ratione et natura hominis, abhorret? Prouoco ad ſaniorum quorumque iudicium. Miſerrimi profecto illi homines animam oderunt ſuam, ſed diabolico inſtinctu, non ex mente ſeruatoris amantiſſimi, qui viuere vult homines, non morte perire. Abnegant, ſed ita, ſe ipſos, vt Chriſti amorem ac dominium ſimul excludant, ac peſſima cacodaemonis perſuaſione, legibus cum ratione exulantibus naturae, non dubitent fieri omnium abiectiſſima et nunquam ſatis deploranda crudeliſſimi hoſtis mancipia. Corpori ſuo non parcunt, vti nec animae. Atqui maior quae poteſt excogitari tyrannis? Extrema vrgente neceſſitate poſſumus, imo debemus, mori; ſed, non noſtro ſcelere, ſed vnius coeleſtis Domini noſtri potentia et voluntate, quae vna debet eſſe noſtra voluntas. Cum certo nobis moriendum ſit, vtut non ſine tormentis, cur breuia et leuia tormenta tormentis aeternis atque grauiſſimis redimere, noſtraque manu iniquiſſima interire mallemus. Turpitudo nulla in morte et cruciatibus eſſe poteſt, quibus immerito afficimur: ſcelus vero noſtrum, voluntaria morte, merito ſummum dedecus ſequitur atque aeternum luenda turpitudo. Et bonos teſtor omnes, mortem, quam Deus et natura immittit ſuis, voluntaria et violenta longe faciliorem et honeſtiorem eſſe. Repugnant hic ſane omnia: quae, in Chriſti ſuauiſſimo iugo, ad ſalutem et voluptatem aeternam, eſſe coniunctiſſima, ſapientibus atque piis facillime patet.

et) Quid ſit, odiſſe animam, puto, ſatis clare ſupra fuiſſe

id manifeſte liquet, et ex odio illo animae conſequitur, amorem corporis et vitae eſſe, quantum quiſque poteſt, minuendum, et eo quidem vſque, vt vertatur in pium honeſtumque odium. ev) 2. Tantam eſſe virtutis dignitatem, vt pro ea conſeruanda vitam amittere

fuiſſe demonſtratum. Quae noſter infert, Chriſtum docuiſſe, nuſquam inuenire poterit. Sed videamus conſequentia.

ev) Malus es atque diuinum calumniaris Chriſti verbum. Aeterna vult eſſe praeferenda vanis atque temporalibus, etiam illis, qui ſunt nobis chariſſimi, et ipſi vitae noſtrae. Odiſſe ergo hic nihil aliud eſt, quam minus amare, cum alioqui res eſſet noſtro amore digniſſima et nobis arctiſſimo neceſſitudinis vinculo iuncta. Non potuit Chriſtus, cuius diuina veritas et ſapientia, praecipere contraria, odium et amorem. Si odium animae ſeu vitae nobis noſtrae praecepiſſet: odium multo etiam magis valeret erga proximum, quem amare debemus vt noſmetipſos. Audiamus immutabile Numinis aeterni praeceptum Leuit. XIX. 17. *Ne odio habeto fratrem tuum in corde tuo: libere corripito proximum tuum, neque in eo peccatum ferto. Ne vlciſcitor, neque iram aſſeruato in populares tuos: ſed diliges proximum tuum ſicut te: ego ſum Iehoua.* Confer. Matth. V. 21. ſeqq. XXII. 37. ſeqq. 1 Ioh. II. 9. ſeqq. *Qui dicit, ſe in luce eſſe, et fratrem ſuum odit, adhuc in tenebris eſt. Qui diligit fratrem ſuum, in luce manet, et non eſt offendiculum in eo. Qui autem odit fratrem ſuum, in tenebris eſt, et in tenebris ambulat, et neſcit, quo eat.* Quanto magis eum in tenebris eſſe oportet, qui ſemet non veretur odio habere ipſum. Odium ſi quod dici poteſt pium atque honeſtum, abominatur malum, deſtructionem ſui, et quicquid diuinis humaniſque legibus aduerſatur. Pſalm. XCVII. 10. CXXXIX. 21. Amos V. 15. VI. 8.

oporteat. ex) Itaque 3. si virtus aliter conseruari nequeat, vel prudenter iusteque diffidas eam aliter a te conseruari posse; sponte, tuaque opera esse moriendum. ey) Nam summa et caput huius doctrinae Christi est odisse, aut contemnere saltem paruique facere corpus et vitam eius; tanti vero aestimare virtutem, vt pro ea, dum necesse est, moriaris. ez) Vtrum sponte tua, an per vim alienam, nihil ad rem ipsam interest. fa) Vtrobique enim pro virtute, vel ne eam laedas et perdas, moreris. Quod si tamen sit vis et mors velut ordinaria, humana et vtrumque honesta, haec praeferri potest: si vero cum lentis et exquisitis tormentis, quibus pauci sunt fueruntque fortiter, vt decet, ferendis pares: si stupra, vel alia cuicunque virtuti aduersa immineant; sine dubio mors volun-

ex) Nulla est virtus, quae nefaria possit conseruari nece, aut aliquo scelere virtutibus aduerso. Neque licet cuiquam facere malum, vt promoueatur bonum.

ey) Si virtutes, iustitia, pietas, constantia, patientia, fides, amor, spes, atque fiducia, non conseruantur, sed pessundantur atque in vitia conuertuntur contraria, morte hominis desperantis voluntaria, sequitur sponte tuaque opera moriendum non esse.

ez) Vtique, cum necesse est, Deo scilicet volente, et vrgente natura, moriamur placide. Si quae vis etiam crudelitasque tyranni, vt nostram experiretur constantiam, intercesserit, propter evangelium Christi ac profitendam veritatem, non nostro, sed alieno, moriendum est scelere.

fa) Atqui multum interest, vtrum me alius opprimat innocentem, an ego bipedum nequissimus, diuinae gubernationis ac prouidentiae taedio vel desperatione, animam proiicere non erubescam.

voluntaria eſt arripienda. Alioquin contra hanc, de qua agimus, doctrinam Chriſti amas vitam quam nunc odiſſe deberes; prodis, aut euidenti periculo exponis virtutem: praeſertim ſi noſti te, vti alios pleroſque, non adeo magno robore animi virtutiſque praeditum eſſe: demum loco fiduciae, quam nonnulli crepant, quamque vel ab his, vel a teipſo cupiditate vitae corrupto perſuaſus, videris tibi habere in Deo, eum tentas: ac ſi is tibi daturus eſſet gratiam aliquam ſingularem vincendi omnia tormenta, et in ſtupris omnem voluptatis ſenſum ac conſenſum. fb) Itaque in Augu-

fb) Virtutem laudat, vitiaque amplectitur. Qui ſcit, ſaltem ſcire deberet, ſine ſummi rerum arbitri conſilio et voluntate, nihil fieri: et quicquid eueniat, quod non mutandum, fortiter ſapienterque ferendum: nos vero noſtraque omnia gratiae et miſericordiae diuinae eſſe commendanda, inuincibili fiducia, fore vt maximae calamitates quoque ad ſalutem et bona coeleſtia ducant, quae crudeliſſima tyranni manus eripere nobis nunquam poteſt: Domino inuito et prohibente, ſua ſponte tamen, quae perſentire nondum potuit, lenta exquiſitaque tormenta longe maiori crudelitate mauult anteuertere. Stupra aliaque virtuti aduerſa, quorum in nos nulla redundat culpa, ſceleribus longe maioribus noſtris vindicare nunquam licebit. Nullum in verbis Chriſti refugium, cui odium adeo peſtiferum in mentem non venit. Humanae fragilitati et impotentiae diuina vult atque poteſt ſubuenire ſingularis gratia potentiaque in afflictis atque miſerrimis ſufficiens. Illud vero impudentiſſimi videtur eſſe hominis, virtutum pulcherrimam, qua nos diuinae permittimus gratiae, fiduciam, tentationis ſuſpecto nomine, criminari. Tua, bone Deus, tua clementia nos nunquam tentationibus per-

ſtinum reiicitur id quod ipſe eodem quo ſupra loco in alios iacit: imo quicquid hic verborum, conuiciorum et calumniarum in aduerſarios effudit, in ipſum, vel opinionem eius, eamque amplexos, recte retorquentur: nempe malignos et peruerſos homines eſſe, atque in ſeipſis crudeliores ac ſceleratiores homicidas, qui dum poſſunt honeſtiore, faciliore ac mitiore morte defungi, ſponte permittunt, et velut tradunt ſeipſos libidinibus, ſtupris, ignibus, tormentis: atque hoc temerario, ſi quis vnquam, auſu exponunt ſe periculis, toties compertis, peccandi, animamque adeo laedendi perdendique. fc) Id certe Chriſtus neque hoc, neque vllo loco, vlliſque verbis docuit: quin etiam diabolo praecipitium ſuggerenti reſpondit: non tentabis Dominum Deum tuum. fd) Qui enim neceſſitate impulſi

mittet, verum tuis fidentes promiſſionibus ab omni malo nos liberabit: Amen!

fc) Haud difficulter hactenus infringere potuimus argumenta, quibus noſter ſibi longe turpiſſimum ſcelus aliquo modo colorari perſuaſit. Conuicia, in S. Auguſtinum et veritatis amantiſſimos reiecta, ne tanti quidem facimus, quandoquidem nihil probant, cauſſamque peſſimam multo etiam magis ſuſpectam reddunt. Vitia pro virtutibus venditare non niſi homo impudentiſſimus conatur, licere ſibi ratus audacia pro ſapientia vti; vel Chriſtum affirmare cum Apoſtolis et beatis martyribus, qui ſemetipſos enecare noluerunt, auſu temerario ſemet periculis et cruciatibus expoſuiſſe. Reſponſionem non merentur, ſed calamitate ſua quam maxime deplorandi ſunt, qui eo vſque, ad promouendum exitium et irreparabile damnum, inſanire deprehenduntur.

fd) Et nos Chriſti ſeruos decet repellere ſatanam, ſi praecipitia nobis ad mortem voluntariam oſtendit.

impulſi ſe praecipitant honeſte moriendi animo, longiſſime ab hoc peccato abſunt. Nihil enim minus ſperant; ſed ne optant quidem cupiuntque vitam ſibi a Deo conſeruari. Qui vero conſcii ſibi ſuae infirmitatis, et vniuerſim humanae, ſinunt ſe torqueri et ſtuprari potius quam ſponte mori, ii profecto ſunt, praeſertim poſt innumera exempla in contrarium, qui tentant Deum. Quid? quod S. Petrus Act. 15. diſerte ait eos tentare Deum, qui iugum grauius quam vt quiſquam (ſaltem ſine ſingulari gratia, et robore animi) portare poſſit, imponunt. fe)

Ex

fe) Hoc ſcilicet eſt inuertere ſcripturam, ſuaque malitia et pertinacia intelligendo facere vt intelligatur nihil. Ne Satanas ipſe quidem tanta potuit eſſe impudentia, vt Chriſto praecipitium ſuaderet, ad honeſte moriendum, ſed ad vitam ſcripturae veritatem experiendum, an fuerit angelorum manibus ita ſuſtinendus, vt pes non offendatur lapide. Scriptum vero etiam ſeruator reſpondit, *non tentabis dominum Deum tuum.* Matth. IV. 7. Sed non eſt tentatio, ſed fides et obſequium, diuinae ſemet ſemper et vbique committere gubernationi et gratiae: 1 Petri IV. 19. quandoquidem et certiſſimam et ſapientiſſimam Dei prouidentiam fallere nemo poteſt. Diffidens ſuis viribus, ſe ſuaque omnia forti et omnipotenti commendat Deo, eiuſque promiſſiones et auxilium deſperare nunquam poteſt: vt ad ſaeuientis ſuae manus opem, diuina excidens gratia rebellanſque, confugiat. Qui ſuam non vult a Deo conſeruari vitam, pernicax mancipium ſatanae, eius tantum obſequitur monitis ac tentationibus, eaque miſerrima ſeruitute in exitium ruit. Exempla mortis voluntariae ſemper deploranda, ſed nunquam imitanda fuerunt. Allegans

verba

Ex dictis elucet quam valde Augustinus abutatur quandoque verbis et exemplis Scripturae: idem id quod Tertullianus L. de Praescript. ostendit, Scripturam, vt ita dicam, rationalem et moralem, siue ea continentem, quae ad rationem, virtutem, mores et officia pertinent, esse ex rationis, vt ipse ait, disciplina intelligendam explicandamque. Itaque non ob verba quaedam Scripturae, nedum ob interpretationes, comminationes, vituperationes et maledicta hominum esse

verba Petri Actor. XV. 10. *Quid tentatis Deum, ad imponendum iugum ceruici discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare valuimus? Imo per gratiam Domini I. C. credimus nos seruatum iri, quemadmodum et illos*: diuinis non veretur miscere humana. Homo homini, vel etiam homo ipse sibi, quod ferre nequit, imponere non debet, respiciens illud semper, quid valeant humeri, quid ferre recusent. Apostolus ergo non vult, Christi membris atque discipulis ab hominibus imponi ea, quibus videantur esse impares. Docet Apostolus, seruari hominem non operibus, sed fide in Christum Iesum. Transiens itaque a ceremoniis ad legem ipsam, in genere monet, si a lege tantum salus petenda esset, non autem a gratia diuina et meritis Christi, nullum fore seruandum: quoniam satisfacere legi nemo vnquam satis potuerit, ne ex patriarchis quidem, aut ipsis Apostolis. Sic ergo non tentandum ab hominibus esse Deum, quasi non fide magis, quam operibus, suos seruare valeat. Dominus autem nouit pios e tentationibus eripere, iniustos in diem iudicii poenas dantes seruare. 2 Petri II. 9. Quam ob rem prudenter Apostolus 1. ad Corinthios X. 13. scribit: *Tentatio vos non cepit, nisi humana. Deus autem fidelis est, qui non sinet vos tentari supra id, quod potestis, sed vna cum tentatione praestabit etiam exitum, vt possitis eam sufferre.*

esse vel minimum a ratione discedendum. ff) Hoc vt luculentius statim appareat, et simul

9. Permissam esse per Scripturam et Christum Dominum εὔλογον ἐξαγωγὴν, en alia diserta verba Matth. 18. Si autem manus tua, vel pes tuus scandalizat te, abscinde eum et proiice abs te: bonum tibi est ad vitam ingredi debilem vel claudum, quam duas manus, vel duos pedes habentem mitti in ignem aeternum. Et si oculus tuus scandalizat te etc. Iam si proprium sensum verborum sequamur, vtique licet saltem manum, pedem, oculum, membra quaeque corporis, alias vtilissima et valde necessaria, si sint scandalo vel offensioni; si animae, virtuti, saluti sint impedimento et noxae, abscindere, eruere, proiicere; adeoque parem ob causam, profundere sanguinem et vitam. Nulla enim ratio est, cur corpus mutilum, sanguis et vita, etiam noxia et perniciosa sint retinenda; cum partes corporis minus damnosae sint abscindendae ac proiiciendae: praesertim cum honestiorum plerique malle videantur vita priuari quam mutilari; idque cum manifesto dedecore, quod verbis fateri pudeat. fg) Si verba

ff) Imo ex dictis clarissime patet, non Augustinum, sed auctorem nostrum satis quidem impie et peruicaciter dictis et exemplis sacrae scripturae abuti. Et non negamus, oracula diuina, nisi maiora vbi nobis reuelantur mysteria, rationis lumine, post infinitam Spiritus Sancti gratiam, illustrari: cum alioqui spissis caecutiremus et oberrantes, vt noster, falleremur tenebris.

fg) Sic ergo captare verba, et sensum intelligere non vult. Omnia Seruator nos iubet amouere scandala, atque

 adeo

verba Domini aliter intelligamus et explicemus, vtique id fit ex rationis, vt dixit Tertull, disciplina; atque eius solius autoritate mouemur. Nam, vt repetam fere verba Augustini, nusquam nobis in sanctis Canon. libris diuinitus praeceptum permissumue reperiri potest, vt a disertis Scripturae verbis, proprioque eorum sensu discedamus; idque etiam longius: per manum, pedem, oculum intelligendo aliquem nobis carum

adeo istorum omnes euitare vel praescindere occasiones, etiamsi nobis ita essent charae, ac ipsa corporis membra, manus, pes, oculus. Haec vero innocentissima, et necessaria diuinitus homini adornando data corporis membra nemini vnquam scandalo, ergo etiam non abscindenda vel eruenda fuerunt. Sanctissimus et sapientissimus autem mundi seruator Matth. V. 29. 30. XVIII. 8. 9. locutione vtitur prouerbiali, sicut Matth. VI. 3. manus nesciat sinistra tua, quod facit dextera, suis vero studium commendat quouis modo euitandi peccata et sequentem inde damnationem aeternam. Amplificatio est ab inusitato desumta, cuique maxima cura conandum esse peruenire in vitam aeternam, atque adeo scandala quaecunque vitanda fore, vt, si propria corporis etiam membra partesque tui carissimae te impedirent, esse potius abiiciendae viderentur: et rationes adduntur a comparatione malorum, quorum maius fugiendum magis, ac minore redimendum esset. Simili quoque vtitur exaggeratione vel dicendi vulgo notissima consuetudine: Matth. XVII. 20. *Si habeatis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic: demigra hinc illuc, et demigrabit, nec impossibile quidquam erit vobis.* Vt alia silentio transeam. Neque adeo credidissem insanire quemquam, qui saluberrimo Christi abusus consilio, sibi persuaserit licere, sui corporis perdere membra, vel etiam, vbi fuerit visum, atrocissimo furore semetipsum enecare.

carum et vtilem, ac si eum relinquere idem esset quod abscindere manum et pedem, atque eruere oculum. Nihilominus si liceat ita a verbis Scripturae et proprio eorum sensu recedere, praecipiente aut permittente ratione; licent etiam, eadem suadente, alia quaecunque, et singulatim mori sponte: etiamsi verum esset, quod falsum esse demonstrauimus, non reperiri id diuinitus in Script. permissum. fh)

10. S. Paulus Hebr. 2. ait Christum venisse, vt liberaret eos qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant seruituti. Atqui si veniens ademisset libertatem, in quantacunque necessitate, moriendi; si coegisset inuitissimos quosque, miserrimos ac moestissimos viuere: vtique non liberasset timore mortis, et seruitute; sed vtrique adstrinxisset arctius, ac magis obnoxios fecisset. fi) Reuoca huc supra dicta de libertate:

fh) Non ab ore Tertulliani vel Augustini, etiamsi nobiscum sentiunt, sed ab ipsa diuinitus reuelata veritate saluberrimaque doctrina dependemus. Equidem, qui recte sapiunt, testor omnes, si quid contra Iesu Christi sententiam, eius adhortatione paucissimis exposita, vel contra sanam rationem, quae fallere nequit, peccatum. Sed vim facit verbis noster, et rationem ipsam oppugnat: neque voluntariam vllo modo tamen poterit probare mortem suam; neque persuadere nobis, vt et nos audacissimam eamque satis apertam probemus religionis calumniam.

fi) Hebr. II. 14. 15. Christus carnis et sanguinis particeps, i. e. homo factus est, vt per mortem aboleret eum, penes quem est mortis imperium, siue diabolum: ac liberos redderet, quotquot metu mortis per omnem vitam serui-

bertate: nempe nulli rei ſeruire, nulli neceſſitati, nullis caſibus. fk) Cicero, vel alius in Conſol. enumeratis

ſeruituti ſunt obnoxii. Quod etiam pueris nuper Chriſtiana doctrina initiatis debet ac ſolet eſſe notiſſimum; Chriſtus, mundi ſeruator, propter homines, qui peccato atque adeo triſtiſſimae ſeruituti eius, penes quem mortis imperium, obnoxii, cum alias mortis ſemper verſarentur metu, factus eſt homo: vt pati ac mori poſſet, ſuaque paſſione et morte ſatanam, peccatum et mortem ſuperaret; homines vero eius amplectentes merita e ſeruitute et mortis metu liberaret. Peccatum inducit mortis ac damnationis aeternae timorem: Chriſtus autem iuſtitiae ac irae diuinae ſatisfecit, atque peccati poenam, quae temporalis, ſpiritualis aeternaque mors eſt, iam plane ſuſtulit: nequid ſeruilis metus in morte, alioqui per totam vitam formidanda, ſupereſſet. Contra pii nunc, mediante Chriſto, quandocunque Deus voluerit eſſe vitae finem, certa gaudiorum coeleſtium fiducia, hilari moriuntur animo, ſiue potius a morte ad vitam tranſeunt. Ecquis ita non cupiat diſſolui et eſſe cum Chriſto? Noſter vero ſatis impie concludit, a Chriſto non liberatos eſſe homines timore mortis et ſeruitute; ſi libertatem illis ademiſſet pro lubitu moriendi. Id vero genus hominum, qui, velut mortis ac ſatanae mancipia, ſub graui iugo ſeruitutis, perpetuo tremore et angore, hanc vitam, vtpote ipſis moleſtiſſimam, aegerrime tranſigunt: nihil participant de Chriſti meritis et gratia diuina: ſuam ipſi deſperant ſalutem; et eo vſque tortoris infernalis tyrannide agitantur, vt ſua ſponte in exitium ruant.

fk) Obſequium et religioſa diuinorum praeceptorum obſeruatio vna noſtra et longe maxima libertas: quae non ſinit nos ſeruire mundo, prauis affectibus, atque diabolo, ad internecionem vſque noſtram: ſed nos vult ſubeſſe T. O. M. Dei iucundiſſimo imperio.

meratis malis nonnullis dominationis Marii et Syllae, quam multos, ait, ex illa reip. tempeſtate commemorare poſſumus innocentiſſimos homines atque optimos, vt acerbiſſimam calamitatem effugerent, libertatem morte quaeſiſſe. Hos, vt iſtos ſupra, appellet Auguſtinus homines peruerſos, crudeles ac ſceleratos homicidas: ſed fama, hiſtoria, ratio, natura, conſenſus omnium pro Tullio, et libertate per mortem quaeſita optimos. fl)

11. Denuo Chriſtus Dominus Matth. 23. ait Scribas et Phariſaeos alligare onera grauia et importabilia, eaque imponere in humeros hominum: et ob haec aliaque vocat eos hypocritas, coecos, ſtultos: demum

fl) Dandum aliquid Caroli Sigonii, qui conſolationis perhibetur fuiſſe doctiſſimus auctor, fictionibus et luxurianti ſtilo. Sint qualeſcunque homines, Chriſti non fuerunt imbuti doctrina, neque laudandi, quod deſperantes, quam ſibi conſulere, maluerunt triſte amplecti Stoicorum decretum, atque ſua ſponte mori, ne qua ſpes ipſis ſupereſſet ſalutis. Cicero Tuſculanarum quaeſtion. lib. I. cap. 30. *Vetat*, ſcribit, *dominans ille in nobis deus, iniuſſu hinc nos ſuo demigrare.* Paucis interiectis, de Socrate: *vir ſapiens laetus ex his tenebris in lucem illam exceſſerit, nec tamen illa vincla carceris ruperit. Leges enim vetant. Sed tanquam a magiſtratu, aut ab aliqua poteſtate legitima, ſic a deo euocatus, atque emiſſus exierit.* Summus quoque Stoicorum patronus Seneca epiſt. 24. *Vir fortis ac ſapiens non fugere debet e vita, ſed exire. Et ante omnia ille quoque vitetur affectus, qui multos occupauit, libido moriendi.* Q. Curtius lib. 5. *Fortium virorum eſt, magis mortem contemnere, quam odiſſe vitam.* Et Plato in Phaedone maiori cenſet ſupplicio afficiendum deſertorem vitae, quam deſertorem militiae.

vt talibus grauiter damnatis Vae denunciat. fm) Porro, vt superius significatum, Act. 15. ait S. Petrus: Quid tentatis Deum, imponere iugum super ceruices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus? Ast vero omnes leges Mosis, omnia onera Scribarum et Pharisaeorum in vnum collata, adeo non possunt aequare pondus vnius oneris et legis huius, quae fingitur omnem mortem voluntariam vetare, vt sint etiam pluma, quod dicitur, leuiora: quemadmodum conferenti et consideranti liquido patet. fn) Olim

fm) Christus carpens Pharisaeorum simulationem Matth. XXIII. 4. *Ligant onera grauia difficiliaque portatu, et imponunt in humeros hominum: digito autem suo nolunt ea mouere.* Sic hypocritarum describit consuetudinem pessimam, quod seuerissimi eorum sint exactores, quae ipsi maxime negligunt: et, cum Pharisaei iactarent, se in cathedra Mosis sedere, et legem Mosaicam docere, quam strictissime obseruandam, ligent onera quidem portatu difficilia, quae aliis imponant, ipsi vero omnium minime ferant. Sed quae Deus, imperator summus, ferenda suis imponit: illa certe haud difficulter pati debent atque possunt: dominus enim ipse vires gratiamque, vt velint, suppeditare promisit. Audiamus ipsius Seruatoris verba Matth. XI. 28. seqq. *Venite ad me omnes, qui fatigati estis et onerati: et ego faciam vt requiescatis. Attollite iugum meum in vos, et discite a me, quod mitis sim et humilis corde: et inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum facile est, et onus meum leue.*

fn) Praeter imo contra sensum communem et hominis naturam fingit, grauissimam esse de non occidendo legem. Capitis quaere quemcunque reum, et intelliges, acerbissimam ipsi atque adeo vix tolerabilem esse legem, quae poenam

Olim dicebantur Draconis leges non atramento, ſed ſanguine ſcriptae, quamuis non vltra ſimplicem mortem procederent: lex vero Auguſtiniana eculeis, crucibus, ignibus, lacerationibus membrorum, dentibus vnguibuſque immanium ferarum, omnibus demum omnium cruciatuum generibus ſcripta eſt; idque in dedecus, damnum, perniciem hominum, etiam innocentiſſimorum ac optimorum, vt paulo ante dictum. Hic fere, quod Cicero in Rullum, dixeris: Quis hanc legem tulit? Auguſtinus. Quis diſſenſum et conſenſum omnium populorum ac ſapientum ſuppreſſit, ſpreuit, reiecit? Auguſtinus; ac ſi nemo ante eum, et praeter eum habuiſſet rationem, vel ſatis ingenii ad intelligenda duo verba: Non occides. Quis ipſas notitias communes, quis ſenſum, rationem naturamque communem, quis impetus ex ea neceſſario fluentes, amorem felicitatis, odium et fugam infelicitatis ac cruciatuum intolerabilium, quantum in ipſo erat, aboleuit, aut ſequi vetuit? Idem Auguſtinus. fo)

12. Su-

nam illi mortis irrogat, eam contra longe omnium gratiſſimam et iucundiſſimam, quae iubeat vitae cum aliis, tum ſibi, facere gratiam.

fo) Minime gentium Auguſtinus, quem criminatur immerito, ſed ipſe Deus, legislator ſummus et ſapientiſſimus, cuius proponit atque commendat omnibus merito ſanctiſſimam voluntatem, prohibet occidere quemquam, multo etiam minus ſemet ipſum. Iniurius atque blaſphemus noſter, diuinas non veretur componere cum Draconis Legibus, et maioris accuſare crudelitatis: quod viuere, non mori iubeant quemque, donec, volente ipſo Numine coeleſti, per naturam aut hoſtium vim, ſoluatur vinculum, quod

12. Superioribus adde omnes eas Scripturas, quibus boni virtuteque praediti viri, timentes amantesque Deum et proximum, viri pacifici, mites, misericordes, alii praedicantur in hac quoque vita beati. Adde etiam hoc apostoli Philip. 4. Gaudete in Domino semper. Scilicet beatus eris et gaudebis semper, si inuictissimus stupra ac tormenta quaeuis pati cogaris, nec liceat parato cupientique facilem et honestam mortem eligere. fp)

Cap.

quod inter corpus et animam est arctissimum, neque ab alius, vel potentissimi regis, arbitrio dependet. Admirabilis atque laudanda semper diuina Numinis providentia, cui res creatae subsunt omnes, ac refragari prorsus nihil potest. Si quid aduersi contingat forsan hominibus: patientia illis opus est, vt voluntati satisfaciant diuinae, et misericordiam obtineant. Pluribus ea patientia commendatur 2 Corinth. VI. 4. seqq. et omnibus sacrae scripturae paginis. Rumpatur ergo, quisquis rumpitur desperatione et malitia: vt longe maximam experiatur calamitatem suam.

fp) Audiamus Apostolum ad Philippenses IIII. 4. seqq. *Gaudete in Domino semper: rursus, inquam, gaudete. Aequitas vestra innotescat omnibus. Dominus prope est. De nulla re soliciti estote: sed omni in re precibus et deprecatione cum gratiarum actione petitiones vestrae innotescant Deo. Et pax illa Dei, quae exsuperat omnem mentem, praesidio custodiet corda vestra, et mentes vestras in Christo Iesu.* Hoc ergo age. Qui gratiam et opem desperant diuinam, et semet enecant ipsos: nimia illos oportet sua vinci tristitia, et beneficiis Dei, quae sunt innumerabilia, nunquam gaudere: precibus neglectis, sunt plane a misericordia Domini coelestis alieni, neque aliud quam a semetipso volunt

exspe-

Cap. 21. De interfectionibus hominum, quae ab homicidii crimine excipiuntur. Quasdam, ait Augustinus, exceptiones eadem ipsa diuina fecit autoritas, vt non liceat hominem occidi: sed his exceptis, quos Deus occidi iubet, siue data lege, siue ad personam pro tempore expressa iussione... Ideo nequaquam contra hoc praeceptum fecerunt, quo dictum est, non occides, qui autore Deo bella gesserunt, aut personam gerentes publicae potestatis, secundum eius leges, hoc est iustissimae rationis imperium, sceleratos morte puniuerunt.

Ne curatius agamus, nec quaeramus saltem, quid ante legem, de qua loquitur Augustinus, et ante exceptiones, sero in notitiam vel vnius popelli Iudaici progressas, fas vel nefas? fq) ex allatis illis apparet

1. Legem, vel praeceptum, non occides, pro nouo

exspectare auxilium. Ita scilicet erunt beati, et gaudebunt semper infernalibus damnatorum cruciatibus: a quibus, qui sapiunt sensumque sibi seruant hominum communem, non possunt non quam maxime abhorrere, et omnia potius in hac vita sustinere patienter, quam diabolico instinctu corpus affligere suum miserrime, et animam propellere ad paricidii poenam aeternum luendam.

fq) Friuolae quaestioni paucis respondendum, esse hanc de non occidendo quouis homine aut semetipso legem antiquissimam, naturalem, et cum ipso homine conditam, ad quam non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus. Ciceron. orat. pro Milone cap. 49. neque minus gentes alias omnes, quam Iudaicam obligare, vel ab nefaria quacunque caede, velut instinctu quodam naturali, retinere.

nouo et absurdo Augustini sensu, omnes qui occidi, omnesque causas ob quas occidi possunt, promiscue comprehendente, pati exceptiones. fr)

2. Non omnes hominum caedes esse homicidia proprie et simpliciter. Itaque non posse nude et crude asseri, sicut antea, nemini licere quenquam occidere, vllo in casu, vllaque ex causa: ideoque etiamsi concederetur praecepto eodem vetari mortem voluntariam, non inde consequi, nunquam, et nemini licere in quantacunque necessitate sponte mori. fs) Bene Seneca Contr. 27. ft) vbi de hac lege, qui patrem pulsa-

fr) Lex illa naturalis atque diuina de non occidendo innocente intelligenda est, neque aliam exceptionem patitur. Homines scelerati secundum leges a magistratu puniendi. Et hostes iusto bello, vel internecione, propellendi: ab istis ne occiderentur insontes, neque res patriae publica ingens detrimentum caperet. Sic, salua etiam lege, vim vi repellere licet, ac eum quouis arcere modo, qui nefarie nos opprimere conatur.

fs) Si non licet occidere innocentem, multo minus amicum, qui nos beneficiis cumulat, vel quodam necessitudinis vinculo nobis iunctos, occidere licet; omnium vero minime nosmetipsos, qui proximi nobis, qui amicissimi, qui coniunctissimi: vt, qui semet, cum sibi nunquam nocuerint, iucundissimam contra semper et vbique praestiterint operam, insontes plane, non dubitant enecare, turpissimi habeantur paricidae, neque scelus, quod longe maximum, vllo modo excusare queant.

ft) Nostrum miror ad Senecam rhetorem prouocare, propter cuius disciplinam, profecto nobilissimam et iucundissimam, supra voluit sanctos patres atque theologos Lactantium et Augustinum, mendacii facere suspectos. Caussam

pulsauerit, manus ei praecidantur: Necessitas magnum humanae infelicitatis patrocinium est. Haec excusat Saguntinos, quamuis non caeciderint patres, sed occiderint. Et inferius: In lege nihil excipitur: sed

S 2 multa

Caussam ipsam, suae contrariam, silentio praeterit. Tyrannus patrem cum filiis duobus in arcem accersiuit, et adolescentibus imperauit, vt patrem caederent. Cum lex dicat, qui patrem pulsauerit, ei manus praecidantur: filiorum vnus se praecipitauit, alter patrem caecidit. Postea, tyranno iam occiso, accusatur caesi patris, eiusque manus petuntur. Hunc ergo pater defendit, alterum, qui se praecipitauit paricidam vocat, deplorat, *si qua est fides*, inquit, *iratus filium extuli, quod me non caeciderat. Necessitas magnum humanae infelicitatis* (al. imbecillitatis) *patrocinium est.* Imo necessitas durum telum, non habet legem. Hinc elegantes Laberii Mimi versus apud Macrobium Saturnal. l. 2. c. 7.

Necessitas, cuius auersi cursus impetum
Voluerunt multi effugere, pauci potuerunt,
Quo me detrusit paene extremis sensibus.

Sed mortis voluntariae nulla necessitas. Necem filius vterque potuisset exspectare a tyranno potius, quam semet enecare, aut caedere patrem. Saguntina fames et necessitas extrema, non temeritas, aut sponte moriendi cupido, miseros enecauit ciues: alioqui alter alterum non mactasset, vitamque carnibus humanis sustinere et conseruare non studuisset. Vnde Petronius in satyrico: *Saguntini, oppressi ab Hannibale, humanas edere carnes, nec hereditatem exspectabant. Petilini idem fecerunt in vltima fame: nec quicquam in hac epulatione captabant, nisi tantum ne esurirent. Cum esset Numantia a Scipione capta, inuentae sunt matres, quae liberorum suorum tenerent semesa in sinu corpora.* Confer. Liuius lib. 21. et 23. Frontinus lib. 4. cap. 5.

multa quamuis non excipiantur, intelliguntur. Et ſcriptum legis anguſtum eſt. fv) Idem Contr. 28. Quaedam iura non lege, ſed natura nobis attributa. Item, quaedam iura non ſcripta, ſed ſcriptis omnibus certiora ſunt. fx) Bene etiam Grotius 1, 2. Docet ipſa aequitas et communis ratio, non tantum verba generalia contrahi, et ambigua commode explicari, ſed et a proprietate vſuque recepto verborum diſcedi nonnihil, vt is ſenſus euitetur, qui maxima ſecum incommoda ſit allaturus. Et ſi iſta, inquit, mens legislatoris Dei fuiſſet, haud dubie verbis quam maxime diſertis ac ſpecialibus edicendum id ei fuerat. fy) Haec Grotius contra eos qui iure diu. vetitum eſſe contendunt omne bellum, praeſertim Chriſtianorum cum Chriſtianis; idque variis Scripturis allatis clare demonſtrare videntur: ſaltem multo clarius quam qui ex ſolis verbis,

fv) Addenda fuiſſent, quae continuo ſequuntur: *interpretatio diffuſa eſt: quaedam vero tam manifeſta ſunt, vt nullam cautionem deſiderent.*

fx) Veriſſimum hoc eſt. Et multo magis obſeruanda ſunt ea, quae non ſolum nos docet cogitque natura; verum etiam diſerte legibus diuinis continentur, nullaque intercedit neceſſitas, quae contra ius diuinum et naturae quemquam vrgere videatur. Hinc iniquiſſima voluntariae mortis temeritas atque ſcelus nefandum ſemet clariſſime prodit.

fy) Equidem nihil habeo contra. Leges enim ſunt prudentibus ſcriptae. Attamen probationis inde nihil venit: legibus diuinis atque naturalibus mortem voluntariam non aduerſari.

verbis, non occides, extorquere conantur, vetitam esse omnem mortem voluntariam. fz)

3. Apparet vel ex exceptionibus, quas dicit Augustinus, praeceptum non occides, presse intelligendum duntaxat de caedibus aliorum, iisque iniustis: de morte voluntaria, praesertim eorum de quibus disceptatur, nihil dicere, nihil definire. ga)

fz) Qualis, obsecro, consequentia vel comparatio? Iure naturae, vim vi repellere licet, ne quis opprimatur ab alio, et vitae, cuius tuendae vel conseruandae naturalis incumbit illi necessitas, et bonorum, quae possidet iusto titulo, iacturam faciat Recte Cicero de officiis l. 3. c. 6. *Vnum debet esse omnibus propositum, vt eadem sit vtilitas vniuscuiusque, et vniuersorum: quam si ad se quisque rapiat, dissoluetur omnis humana consociatio. Atque, si etiam hoc natura praescribit, vt homo homini, quicunque sit, ob eam ipsam caussam tamen, quod is homo sit, consultum velit: necesse est, secundum eandem naturam, omnium vtilitatem esse communem.* Ad diuersos l. 12. epist. 3. n. 3. *Quid est, quod contra vim sine vi fieri possit?* Et Vlpianus l. 1. D. de vi et vi armata: *Vim vi repellere licere, Cassius scribit, idque ius natura comparatur. Apparet autem, inquit, ex eo arma armis repellere licere.* Ergo voluntaria mors omnis, quam ipsa aduersatur natura, imo quae destruit naturam, lege non vetita est de non occidendo. Multo etiam magis vetita est, quod magis contra hominis naturam, nec perpetrari a quoquam potest, quoad mens sana est in corpore sano: aut quod quis sibimet ipsi infert damnum, vllo modo resarciendum.

ga) Ex Augustini sententia, in quam noster maxime inuehitur, de ciuitate Dei l. 1. c. 21. excipiuntur illi solum, quibus ipse Deus gerenda praecepit bella, vel ad puniendos homines sceleratos, cum magistratu gladium tradidit.

Ceterum flexibus, quos sibi hic ad circumuenien-dam et implicandam veritatem disposuit Augustinus, relictis, res paucis clare expediri potest.

1. Ratio, et Deus ipse perpetuo vetat, atque ante omnem quoque legem scriptam et Mosaicam vetuit quenquam sine iusta ac necessaria causa occidere. gb)

2. Nec ratio, nec Deus hinc excipit; adeoque quasi manente nihilominus praecepto, non occides, inuiolato, iubet, permittit, probat, aliquos etiam sine iusta et necessaria causa occidi; vel quoscunque demum, eos saltem quos prius vetuerat occidi. gc)

3. Eo ipso, quod vetatur, tantum sine iusta et necessaria causa, occidere, tam manifeste permittitur ex huiusmodi causa occidere, quam si dicatur, non comedes absque fame, licet, ea vrgente, comedere.

Itaque

didit. Quisquis praeterea hominem, vel se ipsum, vel quemlibet occiderit alium, homicidii crimine innecti. Omnino hominis caedes intelligitur, sed destinata, et innocentis. Praemeditata vero et destinata est mors voluntaria hominis miserrimi et innocentis. Ergo homicidii grauissimum scelus.

gb) Vtique. Verba sunt clarissima Genes. IX. 5. 6. *Vestri quidem sanguinis et ereptae vitae poenas, cum ab omnibus bestiis expetam, tum hominum inter ipsos necem in auctore cuiusque vindicabo: vt, quoniam ad diuinam imaginem factus est homo, qui hominis sanguinem fuderit, ipsius inuicem sanguis per hominem fundatur.*

gc) Iniquissima haec legis calumnia est. Nec potest Deus, iustissimus iudex, probare, nedum iubere, homines sine iusta et necessaria caussa occidi, quos ante occidi vetuerat.

Itaque non per exceptiones aliquas, ſed per praeceptum ipſum, licet aliquando occidere. Profecto ridiculum eſt putare, Deum prius praecepto, non occides, vetuiſſe omnes et ſingulos, etiam hoſtes, latrones, ſceleratos, occidi: deinde vero aliquos, et ſpeciatim hos ipſos, quos dixi, excepiſſe ac iuſſiſſe occidi. gd)

4. Verus ergo et integer praecepti, tanquam ad omnes, ſine vllo perſonarum diſcrimine pertinentis, eoſque obligantis, ſenſus eſt: Non occides vnquam et vllum ſine iuſta, vt toties dictum, ac neceſſaria cauſa: cum

gd) Nihil efficies, argutator, ſed contra temetipſum loqueris. Nam ſi, diuina ſalua lege, nemo quemquam occidere poteſt ſine iuſta et neceſſaria cauſſa: omnium minime quiſquam poteſt ſemet occidere ipſum. Iuſtam non intercedere cauſſam, ex ſuperioribus abunde patet. Mortalium nemo ſui iuris eſt. Vni T. O. M. Deo, creatori, domino, conſeruatori, ius vitae ac necis competit, qui ſuos beneficiis omnibus cumulat, omneſque pro lubitu et ſanctiſſimo arbitrio venire, ordine ſuo quemque ſtare, et redire iubet. Huius ſapientiae et immutabili prouidentiae nunquam renitendum. Quiſque ſibi proximus, quiſque ſibi amiciſſimus, quiſque ſibi iucundiſſimus: eum erga ſemetipſum itaque oportet iniquiſſimum et iniuſtiſſimum eſſe tyrannum, erga Deum rebellem nefarium, qui ſemet ipſum, refragante natura et ratione, occidit. Moriendi neceſſitatem Deus et natura hominibus, niſi vis intercedat aliena, non homines ſibimetipſis imponunt, aut maieſtatis aperte ſemet faciunt reos. Calamitas nulla vel iniuria poteſt excogitari tanta: vt ſemet occidendi hominibus iuſtam atque neceſſariam cauſſam ſuppeditare queant.

cum ea vero, et ex ea, fas tibi, si volueris et potueris, occidere. ge)

5. Cum nemini minus liceat in se quam in alios, licet vtique, idque per hoc ipsum praeceptum, sine vlla superflua et inutili exceptione Augustiniana, sese siue emittere, siue occidere: gf) si quis, dum iusta denuo et necessaria causa exigit, voluerit. Si nolit, viuat et patiatur quicquid praesens necessitas imperat. Si

ge) Cessante ergo caussa, cessat effectus, et nemini per leges diuinas et naturae semet occidere licet. Quas tu tibi imaginaris esse mortis voluntariae caussas, nullae sunt. Longe maxima etiam vrgente miseria, ignominia, penuria, vel quicquid aduersi, cum intolerabilibus corporis et animae cruciatibus, in homines deuolui potest: virtutis et patientiae, ad exspectandam certoque captandam coelestis Domini misericordiam gratiamque singularem, non mortis teterrimae, hominibus piis atque mortalibus suppeditantur argumenta.

gf) Nihil minus. Iudici profecto licet captum torquere et cruci affigere latronem: semetipsum neque iudex innocentissimus, neque pessimus latro, ipsa renuente natura, torquere vel occidere potest. Possumus imo debemus aditu arcere malos: arcere nos a nobismetipsis nunquam possumus; viuere autem debemus iucundissimo commercio, et vincere nosmetipsos nobilissimo vincendi genere, cum alios neque vincere, neque pro voto nobis reconciliare valemus. Nobiscum facillime, cum aliis aegerrime in gratiam redire solemus. Secundum legem diuinam et naturae immutabilem et sanctissime seruandam, qui studio innocentem occidit hominem est homicida certamque tanti criminis debet luere poenam. αὐτόχειϱ studio innocentem occidit hominem. Ergo.

Si bene et fortiter; laudetur et ornetur: gg) si male, turpiter, ignaue; vituperetur, et pro merito puniatur: praesertim quia non tam inuitus et coactus, quam sponte et volens passus est. Si enim omnino noluisset, certoque statuisset non pati, sponte moriendo effugere potuisset. gh) Itaque bene Valerius Max. Nulla in his

gg) Vt nolimus diaboli tentationibus obsequi, voluntas diuina est. Mundique seruator, Christus, vnumquemque suorum Apocal. II. 10. adhortatur: *esto fidelis vsque ad mortem, et dabo tibi coronam vitae.* Hanc ergo sibi promittere nequeunt illi, qui afflictionum impatientes, malunt satanae persuasiones audire, manuque temeraria saeuire in semetipsos, quam fideliter perseuerare, atque ipsis impositam crucem forti constantique animo, vt vitae promissam adipiscerentur coronam, et probe explorarentur, sustinere ad mortem vsque.

gh) Fac officium, Deus prouidebit. Qui diuinae semet committit, imo totum tradit prouidentiae, spe fiduciaque sua nunquam frustratur, et quam certissime a Deo, fallere fallique nescio, incomparabilem gratiam atque pulcherrimum post victoriam triumphum exspectare potest. Inuincibili virtutis tramite, Domino praecipienti ac serio volenti qui deuotissimam praestare non desinunt obedientiam: nunquam male, nunquam turpiter, nunquam ignaue agunt, tantoque minus sunt vituperandi aut puniendi, quod tanquam inutiles serui, vt debuerunt, omnipotentis et clementissimi domini mandata exequi studuerunt, qui et ipse illis, ex amore gratiaque singulari, ad omne bonum opus perficiendum, vitam viresque suppeditauit. Omnem vero qui cum humanitate excutiunt patientiam, suamque directioni et prouidentiae diuinae voluntatem et pertinaciam opponunt: illos omnium oportet esse miserrimos, ignauos, turpes, malos: neque poterunt Deum iudicem

his necessitatis excusatio. Nam quibus mori licuit, sic viuere necesse non fuit. gi)

DE MORTE SAMSONIS, gk) IVXTA OPINIONEM AVGVSTINI ET ALIORVM.

Porro Augustinus eodem hoc Cap. 21. Nec Samson, inquit, aliter excusatur, quod seipsum cum hostibus

iudicem fugere iustum et vbique praesentem. Sponte moriuntur, qui viuere potuissent, neque de futuro soliciti et peruicaces in exitium ruunt.

gi) Valerii Maximi nihil opus est monitis. Coecutiens ipse et veritatis expers eorum iactitat l. 3. c. 2. et 3. facinora, quae laudanda non sunt. Lib. 7. c. 6. extern. n. 2. relatum legimus, Numantinos, a Scipione vallo et aggere circumdatos, cum omnia, quae famem eorum trahere poterant, consumsissent, vltimo corporum humanorum dapibus vsos fuisse. Quapropter, capta iam vrbe, complures fuerint inuenti, artus et membra trucidatorum corporum suo sinu gestantes. Hoc ergo subiungit stultissimum et insolens effatum: *nulla est in his necessitatis excusatio: nam quibus mori licuit, sic viuere necesse non fuit.* Sic sane intelligendo facit, vt nihil intelligat. Numantini vero etiam suo docuerunt exemplo, quod diximus praecipi Christo deuotis, iuris naturae et gentium esse, ac suo cuiuis incumbere quodam instinctu, vel extrema calamitate et miseria, vitam quocunque modo conseruare, donec immortale Numen ipsaque natura moriendi necessitatem imponat.

gk) Samsonis mors voluntaria non fuit: vt aliqua ratione ad desperantium suaque crudelitate miserrimorum caussam pertrahi nequeat. T. O. M. Dei consilia et sapientissimae gubernationis rationes laudare et admirari debemus, perscrutari et capere omnes satis nunquam possumus. Vid. animaduersiones nostrae ad Robecci de morte voluntaria

ſtibus ruina domus oppreſſit, niſi quia Spiritus latenter hoc iuſſerat, qui per illum miracula faciebat. „ Hic rurſus obieceris Auguſtino iſtud ſuum, Nuſquam in ſanctis libris Canon. reperiri, Spiritum vtique San-

taria exercit. p. 246. et 308. Cum eſſent Iſraelitae ſub Philiſtaeorum graui iugo, neque copiis hoſti pares ſemet in priſtinam poſſent vindicare libertatem: omnipotens Deus, quod ſaepius factum, inſolentibus atque ſua ſemet efferentibus potentia, oſtendere voluit, iſtos, non dicam perexigua manu, ſed vnius etiam viri fortitudine, frangi ac debilitari, vel ad internecionem vſque vinci, poſſe; miſerrimos vero etiam, ac diuinae fidentes clementiae, vbi nihil ſperandum, praeter opinionem facillime liberari. Ad ſtupendum illud opus Samſonem inſtruxit, qui callidus, imperterritus, et manu fortis, excitatus a Deo Iſraeliticae libertatis vindex, velut imperator inuictus, iure belli aduerſus hoſtem vſus eſt, atque cum eſſet ſolus, ille contra ſtipatus ingenti armatorum copia, variis ſtrategematibus, atque laboribus Herculeis, vim fregit formidandam hoſtium. Debilior aliquando factus laſciuia, ſuaeque Delilae peramatae auaritia et proditione traditus hoſtium crudelitati, cum effoſſis oculis ad maiorem ignominiam in carcere ſeruaretur, ad vindictam victoriamque inſignem a Deo priſtinas accepit vires, vt arrepta domus columna, eius ruinam ac Philiſtaeorum in ea congregatorum caedem promouere potuerit. Iudic. XVI. Fecit ergo, quod imperatores fortiſſimi omnes faciunt in iuſtiſſimo bello: non ſemet enecare, ſed domum, vt caderent hoſtes, euertere voluit: etiamſi caſu, quo ſuus liberandus erat populus, opprimeretur eodem: vt omni copia deſtitutus militari, ſtans acie ſolus et pugnans, vincens, moriensque triumpharet. Potuiſſet etiam ſub domus ruina ſeruari: vt caſu magis, et prouidentia diuina, quam voluntate ſua, cecidiſſe videatur.

ctum latenter hóc iussisse. Itaque ipse id comminiscitur et addit: non quia necesse est, sed quia ita suspicatur et vult, ne mors Samsonis velut extinguat, aut eadem ruina domus opprimat suam opinionem. g I) Sed putemus Spiritum S. latenter id iussisse: vnde id Augustino soli, nemine alio, quem scio, hoc animaduertente, post mille amplius annos, innotuit? Deinde quomodo potuit Spiritus S. siue latenter (et an publice non est ausus?) siue aperte iubere id quod sensu Augustini semper est grande nefas? An Spiritus S. aperte vetat, occulte iubet peccata et scelera, ad eaque instigat ac prodigiose iuuat? Vel an peccata iubente occulte Spiritu S., et ideo duntaxat quia ipse ea iubet, fiunt piae honestaeque actiones? Prodigiosa

g I) Veritatem defendimus, non Augustini sententiam et auctoritatem. Neutiquam vero eius contemnenda commentatio, quam repetit lib. 1. contra Gaud. cap. 31. *Quod cum inimicis occidit se ipsum, quando super se atque illos euertit domum, mortem, quam mox ab eis fuerat perpessurus, communem voluit cum illis habere, quam non posset euadere. Quandoquidem non sua sponte fecit, sed hoc spiritui Dei tribuendum est, qui vsus est eo, vt faceret, quando illi adfuit, quod facere non poterat, quando idem spiritus defuit.* Atqui etiam ipsum Samsonem dixi non ex intentione semet interfecisse, sed hostes opprimere voluisse, quibuscum, sic Deo volente, oppressus fuit ipse: cum, si fieri aliter potuisset, semet superstite saluo, maluisset istos perdere solos. Vel quis dubitat, fortem in proelio, vel arce defendenda, belli ducem, etiam cum praesentissimo periculo mortis, facinus aggredi posse, quod sit patriae quidem saluti, hostibus autem magno detrimento futurum? Vt facinus laudatur, aduersus Antiochum, Eleazaris audax. 1 Machab. VI.

giosa est sine dubio ista theologia et explicatio Scripturae. gm)

Hic obserua Spiritum S. vtique non impellere caeco modo homines ad aliquid faciendum, ita vt nesciant ipsi quare et quomodo, bene an male, faciant: sed infundere lumen quo videant hic et nunc recte quidque fieri, et ob iustam causam. Hanc si prudentibus monstrauerit ratio, ipsa in illis idem faciet, quod in rudibus et indoctis lumen Spiritus S. saltem quod ad actuum rectitudinem honestatemque pertinet. gn) Non

gm) Imo prodigiosa haec est hominis impudentissimi quaestio de rebus ad eum non pertinentibus. Nunquam certe probauerit, scriptura tacente sacra, Samsonem semetipsum enecasse. Facinus autem deturbatis hostibus laudabile per fidem, atque adeo Sancti Spiritus instinctum, perpetrasse, agnouit longe ante Augustinum etiam Apostolus ad Hebr. XI. 32. vbi veteris testamenti adscribitur sanctis, qui per fidem admiranda ediderunt. In quem diuorum atque fidelium indicem profecto non venire potuisset, si tantum moriendo scelus admittere non fuisset veritus. De operationibus, gratia, reuelatione Sp. S. priuatis et publicis non temere disputandum, omnium vero minime respondendum insipientibus atque profanis. Orandus autem flexis genubus coelestis pater, pro infinita gratia et gloriae abundantia, nos fortiter suo spiritu corroborare velit, vt Christus per fidem in cordibus nostris habitet: sic nulla nos vnquam poterit opprimere calamitas.

gn) Vae miseris hominibus, qui eo vsque procedunt impudentiae vel insaniae, vt suas in Spiritum Sanctum non erubescant euomere blasphemias! Ita mundi Seruator ipse, omnia, inquit, peccata, et conuicia remittuntur: conuicium autem, quod est contra spiritum, non remittetur hominibus

enim Spiritus S. facit, vt actus absolute, necessario, semper et vbique malus, fiat bonus: id quod sine dubio fieri nequit: sed id praestat, vt actus, qui in aliis circumstantiis, plerumque et ordinarie occurrentibus, foret

minibus in hoc et futuro seculo. Matth. XII. 31. 32. Marc. III. 29. 1 Ioh. V. 16. peccatum vocatur ad mortem, pro quo non orandum. Est melior pars hominis anima ratione instructa, quam si quis audit, fateor, ratiocinio fallere nequit. Quotus vero quisque mortalium, vt decet, eam audire consueuit semper? Neque minus in rudibus et simplicibus illa, quam in doctis suaque scientia elatis hominibus reperitur. Nisi vero Sancti Spiritus accedat illuminatio et sanctificatio: rationem homines ipsi pessundant, vel obfuscatam pessimis aliquando non verentur subiicere dominantibus affectibus. Etiamsi hominis ratio vigore suo persistat, eiusque sententiis et actionibus sapienter consulat: in rebus religionis tamen atque mysteriis diuinis obstupescit, ac sine Sp. S. ope nihil valet. Hinc norma credendorum et agendorum non est ratio humana, sed scriptura diuinitus reuelata mortalibus: vnde cognitas veritates diuinitus quoque illuminata mirifice nonnunquam iuuare potest. Nam et ratio me ipsa docet, finitum infiniti, terminatum indeterminati non esse capax. Omnipotentem etiam posse, quae vt plurimum imbecillibus videntur esse impossibilia. Vnum a tribus diuersum, ratio dicit, formam a Deo non posse assumi humanam, partum non edi a virgine, ex nihilo nihil fieri, ad habitum non dari a priuatione regressum, neque reuiuiscere mortuum, et similia, quorum nobis sacer codex in operibus diuinis ostendit contraria, ipsaque ratio Sancti Spiritus beneficio illuminata quam lubentissime amplectitur. Haec enim a Deo mortalibus data, non potest non suae scaturiginis et immensae veritatis aut sapientiae cupidissima esse. Nos autem, nos miseros

foret malus, ſit in his et ſimilibus ob vnam pluresue cauſas ſingulares, lumine ſuo perſpectas, bonus. Quid? quod certior tutiorque vtique eſt agendi modus per rationes diu multumque in animo expenſas ac diſcuſſas, atque ob illas, quam per ſubitum aliquem motum foris quaſi prouenientem. Cicero lepide dixit, oratores, qui altum clamarent, ob imperitiam dicendi ad vociferationem, ſicut claudos ad equum, confugere. Ita hic fere dixeris eos, qui ob imperitiam explicandi rariores actus humanos, vel officia illa περιςαλικά, eorumque honeſtatem, dum neſciunt quo ſe vertant, confugere demum ad Spiritum S. Hic ipſis aeternum turpia faciet ſubito recta et honeſta. Prodigioſa denuo, ac pernicioſa etiam theologia, vel ipſis autoribus ſuis. Certe ſi Spiritus S. poteſt iubere quandoque necem ſui; manifeſtum eſt, eam non eſſe ſemper malam et illicitam: ſed dari quoque eiuſmodi tempora et caſus, in quibus liceat, et vel ipſe Spiritus S. eam iubeat. go) Ex his vero apparet

1. Quam

miſeros homunciones, quorum praeiudiciis laborans intellectus prauaque voluntas, cum doctiſſimis quibusque et ratiociniis omnibus, ſine gratia diuina, et Spiritus Sancti rationem illuminantibus donis, coecutire ſtudio, et pudefieri oportet.

go) Quorſum, impie, haec omnia? Inſanis, neque intelligis, quae Spiritus ſunt Dei. O! ſi ratione velis recte vti: profecto ſcires ſaltem, quae bona et mala, nec ſordide aduerſus Sancti Spiritus admirandum ſapientiſſimumque regimen, aduerſus rationem et naturam rerum, aduerſus temetipſum pugnares. Quotus vero quiſque, vel mediocriter doctus, non dicam theologus, ſed humanitatis

1. Quam facile ſit theologis audacioribus, quaſcunque opiniones, etiam falſas et abſurdas, defendere, ſeſeque ex omnibus difficultatibus expedire, alios vero irretire et capere. gp) Quicquid enim dixeris, et quaſcunque rationes adduxeris, ſufficit illis opponere Auguſtinianum illud, non reperiri in Scripturis. gq) Quod ſi eas quoque attuleris, confugiunt etiam, dum aliter nequeunt, ad audaciſſimas explicationes: gr) qualis haud dubie eſt haec: Spiritum S., dum nulla ſecundum ipſos apparet ratio, nulla honeſtas, prudentia, fortitudo, iuſtitia; imo dum haec directo repugnant, latenter iuſſiſſe, vt Samſon ſe vna cum aliis opprimeret, adeoque ex ſe, et ſola iuſſione illa ſecluſa, execrabile ſcelus committeret. Id quod vel ſolum vtique deſperatiſſimae cauſae eſt argumentum; idque hinc futile, inde impium. gs)

Alii

nitatis ſtudioſus, non poterit nequitiae tuae argumenta quisquiliasque refutare? Perplacet vero ita tibi cacodaemonis obſequi nefandis perſuaſionibus: vt maximum ipſe quaerens detrimentum atque dedecus ſummum, ſenſus humani et rationis abiecto vſu, cum Stoicis perire, quam cum feliciſſimo Chriſti populo viuere, malles.

gp) Hoc vero non theologorum eſt, nec vſquam facile apud Auguſtinum inuenies; ſed peſſimorum hominum et haereticorum, quos lubentiſſime noſter Stoicus imitatur.

gq) Infelix enim et maledictus, qui aliam dicit ſtatuendam eſſe credendorum et agendorum normam, quam oracula diuinitus nobis tradita.

gr) In bonos nulla redundat religionis calumnia: quae malis, proh dolor! iucunda et valde familiaris eſſe ſolet.

gs) Ea de re iam ſatis dictum: et crambe bis cocta mors eſt.

Alii alia, ſed pari et inutili, imo ipſis cauſaeque pernicioſa audacia praetexunt: vti quod Samſon fuerit perſona, vt dicunt, publica: item typus Chriſti. Ac ſi eiuſmodi perſonis et typis fas eſſet violare praecepta Dei, et nefanda patrare ſcelera: vel e contrario, ſi quae ipſis quandoque licent, ſemper eſſent ſcelera. An eorum priuilegium ſaltem eſt, facere mala vt eueniant bona? gt)

2. Peculiaria doctorum Chriſtianorum de virtutibus, praeſertim exterorum, iudicia nullius eſſe momenti. Nulla enim ſunt certa et immota fundamenta, quibus inſiſtunt. Scripturam vero detorquent quocunque voluerint: et ſicubi ipſa deficit, attrahunt Spiritum S. ad ea etiam honeſtanda, quae ex ſe inhoneſta eſſe fatentur. Qua ratione bonum, malum, turpe, honeſtum fecerint quicquid ipſis ſic, vel aliter placuerit. gv)

3. Vi-

gt) Hanc litem non facio meam: vtpote quae neutiquam huc pertinere videtur. Sufficit, Samſonis exemplo, qualis qualis ille fuerit, mortem voluntariam defendi non poſſe; multo etiam minus, ſi, quod inſaniens noſter tantopere impugnat, haec vltima Philiſtaeorum cum ipſius Herois morte coniuncta caedes dicatur non eſſe facta Sancti Spiritus inſtinctu, vt fieret prouidentiae diuinae ſatis.

gv) Iſtius apparentiae fundamentum obſerua. Doctores Chriſtiani iudicant, et vere iudicant, de morte voluntaria, Stoicis veteribus adeo familiari, praeceptis aduerſari diuinis, nec vllo modo excuſari poſſe: de virtutibus ergo eorum iudicia ſunt nullius momenti. Quoniam ſacrae nituntur ſcripturae dictis: abſit blaſphemia, certis et immotis non inſiſtunt fundamentis. Perperam rurſus bonos

V falſi-

3. Videri exteros, vel ethnicos et profanos, quos vocamus, quandoque melius, clarius, Deoque et naturae ac captui humano accommodatius explicasse lumina, et impetus diuinitus excitatos. Vide quae in hanc rem disserit Plutarchus in Coriolano. Confer De Genio Socratis, et Max. Tyr. Diss. 3. vbi praeter alia ait, oraculum diuinum et ingenium humanum res cognatas esse. Vt si quid aliud vsquam, nihil sit similius quam virtus hominis et consilium Dei. gx)

Cete-

falsitatis et malitiae arguit, quod pro lubitu scripturam torqueant, et Sp. S. auctoritate ad coloranda dedecora iniquissime, pro lubitu abutantur. Quod qui faciunt, Christiani doctores non sunt, verum pessimi calumniatores, et illis non dissimiles, qui longe maximum voluntariae mortis scelus virtutem esse aiunt, atque illius concessionem aut praeceptum in sacris inueniri, si non sibi, ea enim flocci habent ipsi, ad fucum tamen faciendum, aliis persuadere conantur.

gx) Noui, nec facile quisquam, credo, inficiabitur, egregia et verissima, rationis ope vel insito lumine, ab ethnicis et illis, qui extra sanctorum communionem fuerunt, esse dicta non pauca; clarius autem vel melius, quam a doctoribus Christianis, cum Robeccio credat Iudaeus Apella, non ego. Norunt ex operibus, et ipsius dictamine rationis, esse Deum, ens entium, et summe perfectum: sed quis sit, et quomodo colendus, cum salutis via et peccatoris reconciliandi ratione, verbo diuinitus ipse tantum suis reuelare potuit. Vnde alienorum discimus, quas iactitarunt ad hominis perfectionem, virtutes splendida repraesentare vitia. Cum essent idololatrae criminibusque volutarentur suis: ipsa istos aliquando excitante natura et ratione, quendam habuerunt diuinitatis gustum:

scele-

Ceterum Victoria allegatus hic a Coqueo, videns causae nocere potius commentum explicationis August., ostendere conatur Samsonem sine omni reuelatione, vel inspiratione diuina excusari posse. Non enim, inquit, ex intentione se interfecit, sed voluit hostes opprimere, et interficere; vnde mors ipsius est secuta. Optasset enim ipse alios, si fieri potuisset se saluo perdere: quod sine noua reuelatione licitum habetur. Haec ille. gy) Iam

1. Constat, hac quoque Victoriana explicatione admissa, licere aliquando, quamuis sine vlla auctoritatis diuinae exceptione, seipsum occidere. gz)

V 2   2. Dicit

sceleribus ne quam obtenderent ignorantiam, eaque dicerent aut literis mandarent, quorum confessione ipsi olim conuincerentur. Roman. I. 19. seqq. At nihil praestantius, nihil salubrius diuina lege, quae perfecta, vt restauraret animam, atque simplici daret sapientiam. Psalm. XIX. 8. 9. CXIX. tot. De genio egimus dissertatione peculiari. Religiosius, quam noster, vbique Plutarchus et Maximus Tyrius, quos laudat, scribunt. Hic quidem allegata dissertatione tertia agit περὶ τοῦ, εἰ μαντικῆς οὔσης ἐστί τι ἐφ' ἡμῖν. Inde quod noster allegare dignatus est, sano sensu non negandum: paucis vero etiam interiectis, *pudet me*, inquit, *referre singula, ne minus digne de Deo loqui videar.* Vtinam in eo Tyrium quoque noster imitari constituerit.

gy) Misso aliquantisper Augustino, eius commentatorem, Leonhardum Coqueum Aurelianensem, aggreditur, qui comment. in Augustini de ciuitate Dei l. 1. c. 21. p. 81. sententiam recenset Victoriae, eamque, ceu verissimam, lubentissime non dubitat amplecti. Videamus ergo etiam, quae aduersus vtrumque profert, argumentorum pondera.

gz) In angulo stat baculus: ergo cras pluet. Necessitate

2. Dicit Victoria id licitum haberi sine noua reuelatione. Concedo. Sed

3. Inauditum et intolerabile est, actionem ex se malam, vt ponitur, fieri bonam per solam intentionem, ac per eam quidem quam necessario sequitur effectus malus, siue eum intendas, velis, optes; siue non. Talis autem fingitur hic fuisse intentio Samsonis, vtpote necessario trahens malam semper, vt contendunt, necem sui. Si id admittimus, licebit quaeuis scelera patrare, modo patrans intendat, velit, optet aliud, quam id, quod reipsa facit. ha) Licebit e. g. furari, si non intendas damnum alterius, sed lucrum duntaxat et commodum tuum: hb) quod optares quidem

tate ac salute populi sui vrgente, sine reuelatione aut inspiratione alia, hostem occidere licet hosti. Neutiquam, hominis ipsa prohibente natura et ratione, diuina etiam lege prohibente, nunquam homini licebit occidere semetipsum. At falsa nititur sua hypothesi, quod negat cum Victoria Coqueus, Samsonem obiisse morte voluntaria, qui, Deo volente, profecto viuere maluisset.

ha) Intentio est ipsa voluntas: qui ergo moritur sine intentione, mortis voluntariae non potest esse reus. Nec ordinaria statuitur in eum poena, qui casu et fortuito percutit alium sine intentione aut voluntate sua. Neque alio, nisi volens, potest peccare modo, nedum patrare scelera: vt noster studio confundit omnia, nec vlla ratione semet expedire nouit. Cum delicto semper coniuncta esse debet ipsa delinquentis voluntas.

hb) Quasi haec diiuncta aut diuulsa esse queant. Qui furatur, et suum quaerit commodum, et alterius damnum. Si quid imprudens mihi tribuo, quod alterius esse nescio: nisi immerito, furti non possum accusari. Et sic satis per se patent reliqua.

dem alio modo promouere; ſed quia nunc aliter non potes, niſi furando: itaque furaris, et bene facis, vel excuſari ſaltem potes iuxta hanc doctrinam Victorianam.

4. Falſum eſt, et verbis Scripturae contrarium, Samſonem non voluiſſe in iſta neceſſitate ſuam ipſius mortem: Moriatur, inquit, anima mea cum Philiſthiim. Et poëta recentior, Guil. Dondinus S. I.

. . . . . Sponte cadens frangenda ruinis
Membra dedit, voluitque mori, ne viueret hoſtis. hc)

Et ſi noluit, quis eum inuitum coëgit? hd) Sed optaſſet, inquit, ipſe alios, ſi fieri potuiſſet, ſe ſaluo perdere. Non quid optauerit, ſed quid fecerit, quaeritur. Deinde hoc commune eſt omnium qui in graui neceſſitate aliquid faciunt, etiam eorum qui ſe educunt. he)

V 3 5. Ho-

hc) Perinde ſuam oppoſuit animam aut vitam imminenti periculo, ac fortis belli dux, proelium committens, vt vinceret hoſtem, ſi fortuna velit, ſibimetipſi parcere nequit. At manus ſibi non intulit ipſi: neque ſui, ſed hoſtium occidendorum cauſſa, fecit, vt corrueret domus: quamuis ipſi timendum, ne mox mox enecandus ab iſtis, eadem ſepeliatur ruina.

hd) Noluit ſeſe, at voluit perdere hoſtes: nihil ergo in eum redundat peccati. Neque aliud fecit, quam quod ipſi viſum pertinere ad ſcopum obtinendum, qui patriae communis et publica erat ſalus; neutiquam vero, ni caſus et fata voluerint, ipſius praemeditata caedes.

he) Qui, obſecro, id dicere poteſt? Sunt aliquando, proh

5. Honestissima quae Samsoni attribui potest intentio est, qua voluit quacunque morte fortiter finire captiuitatis, seruitutis et caecitatis suae mala ac opprobria, atque demere hostibus materiam calamitatibus suis gaudendi, iisque petulanter insultandi. Quicquid ab hac mente alienum addideris; vel fingitur, vel turpius est, aut minus excusabile. hf) Alias constat quoque magna, militaria et heroica ingenia animosque non sinere se arctioribus philosophiae aut theologiae legibus

proh dolor! qui extremo furore, et nescio qua morbi vehementia et anxietate, semet cum instituunt dare praecipites, aut submergere aquis, alioue sibi nocere modo; imaginantur sibi, ad amoena procedere loca, paradisi appetere delicias, et omnibus incedere gaudiis. Praeoptant id certe, et faciunt quod ipsis quam maxime contrarium vel exitiosum. At qui studio semet, secundum pestifera Stoicorum placita, conantur educere, nec aliud optant, et faciunt, cuius nimis seram in continenti oportet suboriri poenitentiam.

hf) Noli fingere, vir bone, aut vehementius irasci. Qua fuerit mente Samson, ille per viginti annos populi Israelitici vindex atque Philistaeorum fortissimus hostis, optime testatur ipse, cum excoecatus ludibrio vix viuere videretur, atque suas nollet in sese conuertere manus, extrema ad summum Numen directa eaque perbreui oratione, Iudic. XVI. 28. *Domine Iehoui, recordare mei, obsecro, et confirma me tantum hac vice, o Deus! Et sumam de Pelischthaeis vltionem semel propter oculos meos ambos.* Et, quod petiit, a Deo, vt Israelitae liberarentur, atque vis hostium vnius viri manu frangeretur, non solum obtinuit, verum etiam sua, ne quid laboraret vlterius, ipse miseria liberatus est.

bus conſtringi. h g) Impetum ſuum et quo gloria, decus ac ſpecies quaedam maior honeſtatis vocauerit, ſequuntur. h h) Marius aliquando dixit, inter ar-

morum

h g) Non ſunt philoſophiae ſanioris aut theologiae leges aliae, quam quae ordinum, dignitatum, conditionum quarumque hominibus ſingulis et omnibus ab oraculis diuinis ipſaque ratione ſuppeditantur: quaeque ſimul omnia, magna et parua, militaria et ciuilia, heroica et ſubmiſſa ingenia naturaliter ac religioſe ad obſequium atque piam obſeruationem obligant. Si quis ferocius contra niti, leges ſibi fingere peculiares, aut effrenata brutaque animalia imitari velit, imo et ſuperare aliquando immanitate ac turpitudine: damnum ſero nimis ſentiet ipſe, atque ſuam, vindices domini et iudicis ſummi experiendo manus, ſtultitiam feritatemque deplorabit. Quoquo ſe res habeat modo, non hic de facto, ſed de iure quaeſtio eſt. Ac plures ſemet trucidarunt imbecilles mulierculae, delirio vel deſperatione adacti homunciones nequam, imparia ſeruituti mancipia, puſilli ac miſerrimi nebulones, quam viri fortes et magnanimi. Vel ſuam eo ipſo deſeruerunt virtutem: quod, ſi hoſtes olim vincere conſueuerunt, peſſimis non dubitant ſuccumbere affectibus ſuis. Nam fortior qui ſe, quam qui munitiſſima moenia vincit: et regium eſt regi ſaluberrimis legibus, atque ſuam illis felicitatem ſtabilire.

h h) Impetus omnis periculoſus, nec facile ſapientem aut fortem virum praecipitare poteſt. Inſtinctum vero qui ſequitur naturae, ſuaque, vt decet, ratione vtitur: eo certe nunquam perueniet inſaniae, quo deſperantes furentesque audacia, non decus, ſed turpitudo, non gloriae, ſed exitii cupido, ne minima quidem honeſtatis ſpecies, verum ignominioſa et inſolens peruicacia, vocat aut rapit. Virtutem atque honeſtatem qui ſeruat, cane peius et angue, nefandum mortis voluntariae ſcelus fugit.

morum ſtrepitum ſe verba iuris exaudire non potuiſ-
ſe. hi)

Quae diſſertat Auguſtinus Capp. 22. 23. et 24.,
vbi etiam de Cleombroto et Catone, eiuſmodi ſunt,
vt inde aliis interſertis extorquere conetur, mortem
voluntariam nunquam reuocari poſſe ad magnitudinem
animi: quia maior, inquit, animus merito dicendus
eſt, qui vitam aerumnoſam magis poteſt ferre quam
fugere. Et non fecerunt, ait, patriarchae, non pro-
phetae, non apoſtoli. „ Augebo ipſe ſtatim in immen-
ſum numerum, dicamque, non fecerunt plerique
mortalium: non ignauiſſimi quique: non infantes
omnes, pueri, puellae: non innumerae anus, femi-
nae, ſcorta, meretrices, lenones, demum plerique
omnes in voluptates, libidinem et Venerem proiecti.
Ecce quam facile eſt hic imitari patriarchas, prophe-
tas, apoſtolos ipſos! Quanta ſunt agmina et antece-
dentium et ſequentium! hk)

Ceterum

hi) Inter arma ciuiles non audiuntur leges, illae vero,
quae ſunt naturae, et ſui conſeruationem cuique imperant,
vt pace, ſic bello, etiamſi foris perturbata et confuſa ſunt
omnia, quam fortiſſime intrinſecus vnumquemque ad
ſalutaria et honeſta perpetranda impellunt. Accedit,
quam Chriſto debemus, fides certaque fiducia, quam,
niſi deſperantes, ſine Chriſto ſeruatore ac domino noſtro
infeliciſſimi, culpa noſtra perire velimus, ad vitae finem
vſque firmam retinere debemus. Hebr. III. 6.

hk) Relicto tandem Coqueo, ad Auguſtinum ipſum re-
dit, cuius infenſiſſimum propterea ſemet oſtendit eſſe ho-
ſtem, quod ſibi in voluntaria morte defendenda fauere
noluerit. Alioqui pontificiorum non facile quemquam re-

peries,

Ceterum ea quae ex Augustino attulimus merae sunt (pace eius et admiratorum dixerim) confusaeque nugae

peries, qui in S. Augustinum inuehere ausus fuerit. Neque adeo mirandum, quod noster apostata, qui forsan atheorum magis, quam Iesuitarum castra secutus, cum vitia in virtutes conuertere, veritates in mendacia transformare non erubuerit, ipsique diuino parcere noluerit codici, oraculorum interpretem pium atque felicem fuerit criminatus satis impudenter: vt blandis satanae tentationibus genioque liberalius indulgeret suo. Qui veritatis ipsius sunt inimici, eius professores ferre non poterunt. Augustinus de ciuitate Dei lib. 1. c. 22. sincere et verissime scribit, nullam in istis animi esse magnitudinem, qui aspera tolerare nequeant, aut semet, propter aliena peccata, interimere non vereantur. Mentem magis infirmam prodere, nec duram sui corporis seruitutem, nec stultam vulgi opinionem ferentes. Maiorem merito dicendum esse animum, qui vitam aerumnosam ferre magis potest, quam fugere; iudicium vero humanum, quod erroris inuoluitur caligine, prae conscia recti sua mente, contemnit. cap. 23. Multos ait semet interemisse, in manus hostium ne venirent. Non quaeri, vtrum sit factum, sed vtrum fuerit faciendum: quando quidem sana ratio exemplis semper anteponenda fuerit. In persecutionibus sic sane non patriarchas, non prophetas, non Apostolos fecisse: quoniam et ipse Dominus Christus, cum persecutiones imminerent, suos fugere quidem monuerit de ciuitate in ciuitatem, neutiquam vero manus inferre sibi. Ecquid rei vel caussae potuisset scribere conuenientius aut certius? Sed malitiam vide summamque in bonos nostri auctoris excoecati impietatem. Non enim erubuit cum patriarchis, prophetis, et apostolis, ignauissimos quosque, pueros, lenones, scorta, et meretrices componere: vtut praemonuerit Augustinus, omnino cum sana ratione sanctorum

nugae et fallaciae. hl) Ac primum quidem manifeste apparet ex quaestionibus initio positis fallacia, quae dicitur Ignoratio elenchi, siue summae rei de qua agitur. hm) Fac mortem voluntariam non posse reuocari ad magnitudinem animi Augustinianam, nescio quam, et nesciuit ipse: certe non definiuit. hn) Ne dicam

conuenire exempla, tanto digniora imitatione, quanto excellentiora pietate. Alioqui spectandum semper, non quid ante factum, sed quid fieri secundum diuinas et humanas leges debuerit. In sanctis virtutum exempla nobis ad imitandum proposuit Deus, vt eorum vestigiis ad salutem veramque felicitatem peruenire possimus. Et noster ille pessimorum quorumque hominum vitia eodem vellet habere pretio: sunt enim illi similes, et qui sub iugo satanae tristissimo contremiscentes voluntaria morte in exitium ruunt, omnium sanctorum loco: hi sapiunt, hi virtute pollent, hi fortes sunt et magnanimi viri.

hl) Audin', peruerso calumniatoris iudicio, veritates esse confusas nugas, sapientiam fallacias?

hm) Norunt omnes controuersiae statum: vtrum variis ingruentibus malis, egestate, fame, morbis, persecutionibus, seruitutis mortisue periculo, honoris aut bonae famae naufragio, similibus, homini voluntaria morte semetipsum liceat educere: an, calamitatum quarumque non habita ratione, homo ad vitae finem vsque auxiliatrices domini coelestis debeat exspectare manus, omniaque constanti ac patienti animo perferens, quoad rerum summus arbiter eum dimiserit, statione sua, quamuis pluribus hostium insultibus turbata, perseuerare. Et hoc defendimus: illud, hominis rationi et ipsi naturae aduersum, diuinis et humanis quoque legibus prohiberi, quam constantissime asseueramus.

hn) Rem vulgo notissimam definire non opus erat. Constat

dicam in coacta patientia dirae famis, ac necessitatis occidendi et vorandi homines, vel alia dictu foeda, vix locum habere fortitudinem, aut magnitudinem animi; neque in patientia deliriorum et furorum: in patientia vero stuprorum et adulteriorum apparere etiam turpitudinem. Vtique turpe, aut sane ridiculum est dicere, fortiorem maioremque esse animum, qui plura possit pati stupra, aut qui ea magis possit pati, quam fugere. h o) Praeter tot alia exempla,

 occur-

Constat enim inter omnes, animi magnitudinem esse constantem et perpetuam voluntatem ita secundum rationis persuasionem et summi numinis voluntatem viuendi, vt moderatione et prudentia insigni aeque fortunam vtramque ferat. Non est profecto mortale, quod magnanimus optat homo, vt semper et vbique viuat sua sorte contentus, omnesque repellat iniurias generoso contemtu. Ita mihi saltem videtur. Visum dubio procul etiam Augustino. Quem quod noster intelligere non vult, intellexerit certe, vt exercitatus est Iesuitarum more philosophus, summum Aristotelem. Ille ad Nicomachum de moribus lib. 3. cap. 11. *mortem*, inquit, *sibi consciscere, vt vel paupertatem, vel amorem, vel molesti quidpiam fugiamus, fortis viri minime est, sed potius timidi: quippe cum laboriosa fugere, mollities sit: neque hanc mortem sustinet quispiam, quia honestum sit, sed vt malum euitet ac fugiat.* Idem ethicorum ad Eudemium lib. 3. cap. 1. *Neque si quis dolorem fugiens, quod solent multi, mortem accersat, fortis fuerit. Quemadmodum et Agathon inquit, praui namque homines, doloribus victi, mortem optant. Veluti Chironem fabulae perhibent, ob dolorem vlceris mortem optasse, licet immortalem.*

h o) Fugienda sunt vtique stupra vel adulteria, quibuscunque fieri potest modis, neutiquam vero, tanquam aliena

occurrit nunc quod de Heracleensibus refert Iust. 16, 5. Clearchus tyrannus, ne quid mali afflictis honestissimis domibus deesset, vxores eorum filiasque nubere seruis suis, proposita recusantibus morte, compellit. Sed matronis tam lugubres nuptiae grauiores repentinis funeribus fuere. Itaque multae se ante nuptias, multae in ipsis nuptiis, occisis prius nouis maritis, interficiunt, et se tam funestis calamitatibus virtute ingenui pudoris eripiunt. „ hp) Fac, inquam, mortem voluntariam non posse reuocari ad magnitudinem animi, praesertim Augustinianam: satis fuerit, si reuocari possit ad prudentiam, sine qua nulla est vera virtus, falsa autem omnis quae iactatur animi magnitudo: satis, si ad cautionem et fugam inhumanae crudelitatis, violentae stuprationis, demum perpetuae infelicitatis. Satis, si ad magnitudinem animi, vel fortitudinem Stoicis aliisque philosophis descriptam: nempe scientiam rerum formidolosarum contrariarumque, aut perferendarum, aut omnino negligendarum. hq) Vide Cicer.

na scelera, proprio et longe maximo scelere, quod voluntaria morte committitur. Vis illata et omnis turpitudo, sine partis oppressae peccato culpaue vlla, in auctorem redundat: vt caedis non possit esse caussa innocenti.

hp) Fuerat minime approbanda tyrannis et miserrima sane conditio mulierculanum: quae, nisi fuga alioue modo suam potuissent tueri castitatem, a tyranno mortem exspectare debuissent propositam, non, nouo scelere, ne occiderentur, semet occidere ipsas.

hq Neque vlla in desperatione et voluntaria morte reperitur prudentia. Haec enim quocunque modo nouit cauere sibi, neque, ad perniciem vel irreparabile damnum, cum

Cicer. 4. T. Q. n. 53. vbi affert quoque alias varias fortitudinis definitiones, quarum quamque ait aperire notionem noſtram, quam habemus omnes de fortitudine tectam atque inuolutam. Et in vniuerſum virtus realiter, vt dicitur, nihil eſt niſi animus opinionibus falſis purgatus, et ratio perfecta, adeoque prudentia, ſapientia, vel ſcientia Socratica, id eſt, clara, firma, immota boni malique humani. Haec, inquam, eſt

cum furore aut crudelitate hinc orta habet quidquam commune: eam contra homines docet cautionem atque malorum fugam eſſe miſerrimam, quae non ad ſalutem, ſed maius malo fugiendo malum exitiumque praeſentiſſimum ducit. Perperam igitur noſter ab ſimulata fictaque prudentia redit ad illam triſtem Stoicorum fortitudinem et, quae puſillanimitas vere nominanda, magnitudinem animi. Potius audiatur Ioſephus de bello Iudaico l. 3. c. 14. vbi veriſſima oratione ſocios a voluntaria nece detinere ſtuduit: quam animaduerſionibus noſtris ad exercit. de morte voluntaria pag. 245. laudauimus. Inter alia, *timidus*, inquit, *eſt, et qui non vult mori, quando oportet, et qui vult, quando non oportet. - - Quis enim ignorat, femineae timiditatis eſſe, et muliebris formidinis, ne moriare, mori velle. An quia grauiora ſupplicia exacturus eſt aduerſarius, ideo praeueniendum putatis? At viri fortis eſt, ſemet occidere: imo vero ignauiſſimi, quantum opinor. Nam et gubernatorem timidiſſimum puto, qui tempeſtatem metuens, ante vim turbinis nauem ſponte ſubmergit. Quin etiam propria manu perire, a communi omnium animalium natura diſcrepat: eoque modo in creatorem noſtrum, Deum, ſummum ſcelus admittitur.* Eademque ſententia eſt Platonis de legibus lib. 9. et Galeni de locis affectis lib. 5. Nec facile quiſquam, niſi malus, dubitauerit vnquam, αὐτοφονίαν καὶ αὐτοχειρίαν non fortis aut magni, ſed abiectiſſimi puſillique eſſe animi.

virtus: alia omnis nihil nisi σκιαγραφία, siue adumbratio quaedam, nihil sani verique possidens: ceu pulcre ostendit Socrates apud Platonem in Phaedone. hr) Speciatim autem fortitudo ita posita est in scientia rerum perferendarum, vt hac sola subtracta, quaecunque patientia aerumnarum, vel vitae aerumnosae sit inanis, stulta, bruta. hs) Profecto si ex patientia nuda aestimaueris fortitudinem, omnes bestiae, vti sunt hominibus patientiores, ita erunt quoque fortiores. Imo iuxta Augustinianum illum concludendi modum, cum illi non sint fortes, quibus alii sunt fortiores; solae bestiae erunt fortes, homines vero ignaui: illi quoque, qui ferunt quidem aerumnas, sed non sine tristitia, nec facile sine gemitibus, suspiriis et lamentis; aliquando nec sine lacrymis et eiulatu: quae omnia a patientia bestiarum absunt, vel breui euanescunt. ht) Certe

hr) Atqui haec noster contra semetipsum scribit, eo vsque obnubilato animo, vt ne vitia quidem a virtutibus apertissima discernere queat. Nec scelus mortis voluntariae maximum defendere conaretur, si animum opinionibus falsis purgatum haberet, ac ratione, non dicam perfecta, sed aliquali, atque adeo prudentiae quadam particula vti vellet.

hs) Sit ergo, vt nobis persuadet, fortitudo rerum perferendarum scientia: qui perferre nequit, aut non vult, necessario perferenda, quoniam a voluntate diuina dependent, neque prudens, neque fortis meretur dici.

ht) Pari modo, vt patientiam, potest etiam fortitudinem animalibus tribuere brutis. Eaque, per me licet, cum Rorario credat, melius ratione vti, quam homines. Hoc vero satis certe scio, ex omnibus nullum eo vsque feritatis

Certe ſoli Celtae exiſtimabuntur fuiſſe fortes, de quibus refertur, quod turpe aeſtimarint parietem aut domum corruentem fugere: inundatione autem maris ingruente armati occurrentes ſuſtinuerint, donec vndis obruerentur, ne viderentur fugiendo mortem pertimeſcere. hv) Porro diſerte ad noſtram ſententiam Clemens Strom. 7. Nonnulla quoque recte fiunt (externa ſpecie) ab iis qui non ſunt cognitione praediti: ſed non ex ratione, ſicut in fortitudine. hx) Nonnulli enim cum ſint natura iracundi, et deinde id absque ratione aluerint, ad multa citra rationem quodam feruntur impetu, faciuntque ſimilia iis qui ſunt magni

ritatis progredi, vt ſemet enecare velit: e contrario inſtinctu naturali omnia quocunque modo vitam tueri et pro viribus conſeruare.

hv) Noli quaerere de tota eaque ampliſſima gente, vt omnes ad ſolem occidentem populi, Germani, Galli, Hiſpani, cet. venerunt Celtarum nomine: quorum alii fortes, alii magis minusue timidi, alii inertes, alii audaces fuerunt. Omnes vero ſalutis ac vitae inprimis ſuae perquam ſoliciti cuſtodes ac manu ſtrenui fuiſſe dicuntur. An ſoli fuerint fortes, quaeſtio ineptiſſima, nullaque reſponſione digna videtur. Pars aliquando in exercitu fortitudinem audaciamue tantam prae ſe tulit: vt eiuſmodi bellica fortitudo et audacia, quae cum propriae ſalutis contemtu coniuncta, vulgo Celtica diceretur. Vnde Ariſtoteles ethicorum ad Eudemum l. 3. cap. 1. oper. tom. 2. p. m. 276. exemplum petiuit, ſi Celtae ſumtis armis, occurrant fluctibus, fortitudinem prorſus fore barbarorum furioſam. Attamen erit minus tamen furioſa, quam ſi quis voluntaria morte in exitium ruit.

hx) Fortis actionibus, inconſulta ratione, dici nemo poteſt.

magni et excelsi animi: adeo vt sordidi et illiberales opifices eadem nonnunquam recte gerant, quod attinet ad tolerantiam: sed neque ex eadem causa, ex qua qui praeditus est cognitione, neque idem sibi proponentes. . . Quaecunque ergo fit actio a sciente, ea est recta actio: quaecunque ab insciente, mala est, etiamsi maxime persistat et in hoc proposito maneat. hy) Et Iamblichus apud Stob. Serm. 7. atque alicubi Plato in eo potissimum ponunt fortitudinem quod eadem semper conseruentur rectae opiniones. hz) Consentit quoque

hy) Interea temporis, quod quis irascitur, omnino sibi cauere debet, ne quid turpis admittat peccati. Si quando rationi dominatur ira: fieri plerumque solet ex homine bestia: tantumque abest, vt fortitudinis mereatur laudem. Virtus incomparabilis haec atque nobilissimum vincendi genus, se ipsum vincere posse. Impetus citra rationem raro possunt prodesse homini, neque ex fortitudine oriuntur, sed ex matre, quam animalia bruta communem habent, audacia feroci. Vitia, nedum scelera, virtutis aliquam speciem prae se nunquam ferre possunt. Et qui sciens intelligensque peccat, atrociori semper fuit dignus poena. Si quis imprudens, vel ex ignorantia, perpetrat malum, in culpa ne quidem versari videtur.

hz) At, qui desperantes in semet suas conuertunt manus, easdem et rectas non semper conseruant opiniones: ergo non sunt fortes. Iamblichum certe apud Stobaeum serm. 7. p. 89. contra se noster habet totum. Graeca vt fecerunt Latina, *fortitudo*, inquit, *primaria intelligatur quaecunque immota intellectualis facultas, et maximi vigoris intellectualis actus, mentisque constantia, et immutabilis habitus intra sese. - - Post haec demum, ea, quae circa grauia et non grauia, circa metum et confidentiam, circa voluptatem et do-*

quoque Arist. Eudem. 3, 1. vbi loquens de timidis et audacibus, vtrosque visis vel opinionibus suis decipi ait. Illis enim non horribilia videntur horribilia; et quae leuiter metuenda sunt, vehementer: contra vero audacibus. ia) Rursus Serm. 8. apud Stob. Hierocles ait timiditatem esse corruptionem legitimi iudicii de rebus metuendis, aut non metuendis: vel ignorationem terribilium, non terribilium, et neutrorum. ib)

Sed

et dolorem, fortiter resistunt affectibus, et semper conseruant, easdem rectas opiniones atque competentes et mediocres habitus animi seruant, et mansuetum reddunt eum, qui rationi paret, et excitant eum pro tempore. - - Inde strenuitas rerum agendarum omnino inuicta et inexpugnabilis, quae sponte honesta et propter se ipsa eligit et peragit, quaeque bonorum caussa omnes labores et pericula perfert, seque ipsam alacriter dat ad ea, quae videntur difficilia, et quae mortem meditatur, subitque magno animo, et cruciatus facile fert et capessit. Haeccine omnia sunt morti voluntariae contraria: quae fortitudinem in vecordiam atque timorem conuertit, et nihil omnino laudis; vituperium autem longe maximum, a fortitudine praestantibus viris, exspectare potest.

ia) Eo quidem loco, vt paulo ante dictum, Aristoteles vehementer in mortem voluntariam inuehitur. Et nihil timidius vel audacius illis excogitari potest, qui omnia desperantes eo vsque suis opinionibus decipiuntur, vt furiarum instar non vereantur saeuire in semetipsos. His profecto, si cuiquam alias, horribilia videntur, quae non sunt; ac vehementissime timenda, quae leuia, et parum, vel plane non, sunt timenda sapientibus.

ib) Atque etiam ita recte Hierocles apud Stobaeum serm. 8. p. 95. timiditatem describit: atque sua semet enecantes desperatione pudenda graphice depingit. Ea enim

oritur

Sed fac nec ad prudentiam, cautionem, fortitudinem; nec ad vllam virtutum principum referri posse mortem voluntariam: inde tamen non sequitur, adeo non esse licitam, vt sit execrabile iuxta August. scelus. ic) *Non postulo*, inquit ille apud Sen., vt *gloriosum*, sed *vt tutum* sit *mori*. id) Vtique autem licet ambulare, licet comedere et bibere, licet se lauare, fricare, tondere: quamuis ex se ad nullam virtutem, certe non ad magnitudinem animi pertineant. ie) Licuit

oritur e corruptione iudicii de rebus metuendis: vt formidine rerum aduersarum atque calamitatum, quae, si grauissimae, sunt tamen ferendae ac breuissimi temporis, intolerabiles aeternosque malint subire cruciatus, ac sibimet ipsi, abiecta cum ratione anima, inferre penitus excoecati longe maximum et irreparabile damnum.

ic) Ex illis, quae hactenus satis quidem copiose et perspicue dicta, facillime clarissimeque, puto, cuilibet patebit, αὐτοχειρίαν non modo nullam virtutem, sed vitium longe atrocissimum esse, vel, quod idem, execrabile scelus: vt nullo modo, per diuinas aut humanas leges, possit esse licita.

id) Itane vero quisquam tuto moritur, cui, quod ipse sciens volensque ruit in exitium, aeternae mortis imminet periculum?

ie) Ludere noli, vel ineptire. Toto coelo terraque tota differunt, mori, et suo quidem scelere mori, atque ambulare, comedere, bibere, aut lauare sese: quandoquidem ab hominis morte tota eius dependet salus: vt, quo quis casu cadat, aeternum iacere dicatur. Caedem hominis cuiuscunque, si lubet, cum lautiori compone conuiuio, furta cum iocis, aduersus dominum serui rebellionem cum familiaritate. Aduersus Deum rebellio, et summae

cuit Augustino ipsi, praeter alia multa, queri, gemere, deflere calamitates huius vitae, etiam ordinarias et communes: quis haec ad magnitudinem animi reuocauerit? imo quis non pusilli potius et mollis, aut queruli saltem ac morosi animi indicia esse dixerit? Certe maior est animus, qui non queritur, non gemit, non deflet: iis saltem verbis et modis, quibus Augustinus. i f) Demum licet alios graui ex causa occidere, licet iacturam facere, licet se mutilare: licet id ipsum quod August. hic negat licere, nempe fugere, et fugiendo dicteria eius contemnere. Certe fugerunt quandoque viri ingentis animi, viri fortissimi ac constantissimi: fugerunt quandoque ipsi patriarchae, prophetae,

summae crimen est maiestatis laesae, mors voluntaria hominis, qui leges violat humanas atque diuinas, qui naturae facit iniuriam, qui in ius alienum inuolat, quod penes Deum atque remp. est, qui suam ipsi ab summo imperante assignatam stationem peruicaciter relinquit, ac sortis impatiens suae citius e vita properat, quam ipse Deus, qui vnus vitae mortisque humanae dominus, statuisse videtur. Hinc S. Hieronymus bene super obitu Blesillae ad Paulam scribit, epist. 25. Oper. tom. 1. p. 103. Christum inducens loquentem: *nullam animam recipio, quae, me nolente, separatur a corpore. Tales stulta philosophia habeat martyres, habeat Zenonem, Cleombrotum, vel Catonem. Super nullum requiescit Spiritus meus, nisi super humilem et quietum, et trementem verba mea.*

i f) Licet, ac possumus, salua et fortitudine, et magnanimitate, ipsorum etiam hominum aliorum vitia, stultitiam, et imminentia inde pericula deplorare: cum id genus paricidae, vel immemores sui suaeque salutis, omnem exuant humanitatem, saeuiantque in semetipsos quam crudelissime: vt sceleris immanitas vix satis describi possit.

phetae, apoſtoli: et mala quidem leuiora iis quae toties notauimus: mala cum nulla turpitudine coniuncta, aut ad eam impellentia: mala longe tolerabiliora viris feminiſque honeſtis, quam ſtupra, adulteria, tormenta, ignes. ig)

Sed non fugerunt, inquis, per mortem voluntariam. Quid ad rem, nempe fugam ipſam, et cauſam allegatam, ob quam non ſit fugiendum? Deinde quaecunque fuga citra mortem, ex ſe, praeſertim in tanta generis humani imbecillitate, in tantaque cupiditate et amore vitae, fuga et horrore mortis, longe minoris eſt animi, quam quae fit ſponte moriendo. Rurſus id quod fugis, vel leuius eſt morte, vel ea grauius. Si leuius;

ig) Quorſum haec omnia? Vti ſcilicet effugia quaereret, vbi nulla ſunt: aliisue ſua loquacitate, ſi fieri vllo modo poſſet, aſtute imponeret. Laborat autem fruſtra, et nihil obtinebit, imitando pueros, qui ſummo ſtudio aerem verberare contendunt. Falſa miſcet veris, ſuamque magis implicat, quam expedit cauſſam. Magiſtratui licet iure meritoque capitis damnatos occidere, licet in bello, licet priuatis quoque ſibi vim inferentes, moderamine ſaluo inculpatae tutelae. Etiamſi liceat, nemo, dum ſapit, ſponte iacturam faciet. Non, niſi ad ſalutem vitamque conſeruandam, per alios ſe mutilandum curare licet. Non licet fugere a malo in deterius, nedum ad malorum extremum, ipſamque naturam euertens miſerandum exitium. Non licet fugere a ſapientia et veritate ad ſtultitiam et mendacia. Fuga ſalutem boni quaeſiuerunt ſaepius. Non licet vero inde malis, vt perderent ſalutem, fugere ad diabolum. Licet minima ſapienti fugere mala: tanto etiam magis atrocia. Prorſus vero nemini licet confugere ad voluntariam mortem: vt ſuo ſcelere, quod longe maximum, leuius, ad ſe vt non pertinebat, alienum euitaret.

leuius; vtique ignauus es, aut minus fortis saltem, quam is qui moritur: si grauius; stultus es, nisi alia quaedam te excusent, qui non oppetis potius mortem, minus tibi grauem. ih)

ih) Mala fugere cuique per naturam licet, imo in sacris etiam legimus esse mandatum. Semet vero enecare, non est fugere, et suam quaerere salutem: sed malum conuertere in peius exitiumque suum. Eamque differentiam quisque haud difficulter intelligit, quae est inter vitae conseruationem et perditionem. Hanc morte voluntaria, illam fuga quaerimus. Neque hic repetenda sunt, quae paulo ante satis clare demonstrata, etiam ab ipso auctore concessa fuerunt: qui perperam sed frustra iterum iterumque omnia confundere studet. Nec poterunt auctorem iuuare quascunque produxerit, iniquiores illi omnes fallaciae. Sint honesta morte grauiores iniuriae: Sit ipsa mors piis vita potior: nunquam tamen honesti et pii viri mortem oppetent voluntariam, sed ad vitae finem vsque constantes perferent, quaecunque secundum prouidentiam diuinam, ipsis imponuntur calamitates vel iniuriae. Nihil autem fieri potest grauius, nihil euenire tristius aut miserabilius in orbe totaque mortalium vita, quam mors malorum voluntaria. Hanc enim, vt dixi, frustra exspectaueris, nisi a malis aut furiosis, mente saltem captis, vt sine rationis vsu ad tantum dedecus atque suum irreparabile damnum prolabantur. Iobi morte grauior erat calamitas, qui non solum omnia bona omnesque liberos suos amisit, verum etiam intolerabilibus morbi doloribus et intestina calamitate oppressus, vix respirare potuit. Attamen suadente mala eius coniuge, noluit summa miseria sponte mori, sed illi bene respondit: vt solent stultae, iam tu loqueris. Cum a Deo bonum acceperimus: num etiam licebit nobis recusare malum? Iob. II. 10. Stultum interficit indignatio: et fatuum morte afficit zelus. Iob. V. 2.

Sed fugio, inquis denuo, non tamen vitam aerumnosam. Verba sunt sensus inuoluti et ambigui. Dic vero clare, aperte et distincte, praeter vitam ipsam solam, cuius omnes, etiam timidissimi quique sunt cupidissimi, quamque nullus mortalium, ne sponte quidem morientium, fugit ipsam per se: quid fugis nisi aerumnas et mala quaedam, eaque denuo morte vel leuiora, vel grauiora? Vtrumuis dixeris feceris-que, verba tua te constrictum tenent, et vel ignauiae, vel stultitiae damnant: forte etiam superbiae, si putas publicam rem ex tua vnius vita et fuga pendere. ii) Sed de fuga mox pluribus: nunc reliqua videamus.

Falsum

ii) Falleris, et qui sapit, nunquam poterit tuam probare sententiam. Quantum quidem possumus, aerumnas et omnia vitae mala fugimus: si quae nobis imponit Deus, nullo modo auertenda, patienter, vt decet, ea ferre solemus, rati, sustinenda semper ea esse fortiter, quae mutari nequeunt. Si qua calamitas morte grauior: eam superare tamen debemus, atque mortem aut vitam potius beatam exspectare ab eo, qui suis auxilium gratiamque suam negare non potest. Etiamsi morte nobis nihil videretur esse iucundius, summaque nos premeret miseria: rerum ipsi tamen non sumus arbitri, sed omnipotenti maximo subiecti Deo, creatori ac domino coelesti nostro, ab cuius sapientissimo nobisque saluberrimo consilio dependent omnia, et sine cuius sanctissima voluntate prorsus nihil accidere, nihilque nobis vllo modo nocere potest. Lucta, spe, fiducia et fide ad finem vsque perseuerantibus parata est vitae corona. Illa qui semetipsos priuare non dubitant, excidunt fide, fiduciam deponunt, atque desperantes simul, ac relinquunt luctam, in exitium ruunt: merito stultitiae, ignauiae, et, quae lerna malorum, superbiae accusandi

sunt:

Falſum autem eſt, mortem voluntariam nunquam reuocari poſſe ad magnitudinem animi: ceu vel ipſae vitioſiſſimae ratiunculae Auguſtini, et tot exempla demonſtrant. Etiam ſine illis patet, ex honeſta, iuſta et graui cauſa contemnere vitam, occupare mortem, hanc pleriſque omnibus terribilem (quae proinde tanquam vltima et grauiſſima poena denunciari ac irrogari ſolet) illam cariſſimam, eſſe magni animi, atque eo reuocari poſſe. Auguſtinus vt probet non poſſe, nouas et vix ſophiſtae cuiuſdam diſcipulo ac tirone dignas, atque facile vel a puero, qui ex Grammatica didicit gradus comparationis, refutandas congerit fallacias. Ait enim: Maior animus merito dicendus. Hic vel puer iſte ſtatim exciperet, diceretque per Comparat. maior non tolli poſitiuum magnus: imo ſublato poſitiuo tolli potius comparatiuum: aut ridiculam certe fieri comparationem, dum nulla ſit magnitudo abſoluta, certa et ſtabilis, iuxta quam fiat. Longe melius quam Auguſtinus iudicauit Luciani Minos, qui audito Hanibale, deinde Alexandro, demum Scipione, Per Iouem vera, inquit, dicis Scipio. quapropter primus quidem iudicetur Alexander, deinde poſt illum tu, atque tum, ſi placet, tertius hic Annibal. ik)

Addit

ſunt: quam ſero nimis tandem voce miſerabili deplorabunt.

ik) Cum ratione non poſſet, conuiciis atque vocabuli captatione ſuam aduerſus Auguſtinum conatur defendere cauſſam. Satis iam ſupra demonſtratum, non fortis et magni, ſed puſilli animi, vecordiae et aegritudinis effectum voluntariam eſſe mortem. Exempla putat ſupereſſe virum:

Addit Augustinus: Qui aerumnosam vitam magis potest ferre quam fugere: captiose rursus et fallaciter,

rum: quae certe nihil probant, considerantibus, non quid, sed quo iure sit factum. Contra naturam, rationem, et voluntatem diuinam, contemnendae vitae et occupandae mortis prorsus nulla, nedum honesta, iusta et grauis, potest esse caussa. Et ipse fatetur, mortem natura plerisque omnibus esse terribilem, vitam contra carissimam: eum ergo non magni, sed furiosi animi, et nullius plane humanitatis aut sensus communis esse oportet, qui, contra ipsas naturae leges, quod carissimum, perdere, et, quod terribile, sibimet ipsi obtrudere velit, solaque calamitatum fuga, illarum quae maxima, iustam subire numinis vindictam. Reliqua, profecto puerilia, vix nostram attentionem merentur. Cum Augustinus de ciuit. Dei l. 1. c. 22. scripserit ex aliquorum Stoicorum maxime hypothesi, vid. Seneca epist. 12. 17. 24. 58. 59. 70. 71. 78. passim alibi. Curtius l. 8. et Arrianus l. 7. de expedit. Alexandri, Plutarchus in Alexandro, Suetonius in Othone, ipse Cicero oratione pro Cluentio, si fortes fuerint viri, qui magnis in doloribus non dubitauerint sibimetipsis consciscere mortem, vt magnitudine animi sint fortassis mirandi, eos sapientiae tamen non esse laudandos sanitate: quamuis si rationem consulas, animi non esset magnitudo: maiorque, tandem subiunxerit, animus merito dicendus est, qui vitam aerumnosam magis potest ferre, quam fugere: e grammatica disputare incipit, vbi comparatiuus, vt loquuntur, etiam gradum esse positiuum: quamuis ergo maioris non essent animi, qui semet educunt, magni esse eos tamen oportere. Ex opinione sc. Stoicorum, quod positiuo gradu S. Augustinus supposuit. Ecquid tantis verborum ambagibus opus est? Non magni, sed pusilli et infelicissimi sunt animi: vt longiorem misericordiam sanorum, quam confutationem mereantur.

citer, ſaltem quia confuſe et generatim. Nam aerumnoſae vitae innumerae fere ſunt ſpecies et differentiae, ob quas proinde aliter atque aliter ſit ſentiendum. Variae quoque ſpecies et differentiae cum ferentium, tum fugientium aerumnas: varii modi rationesque, turpes et honeſtae, eas ferendi aut fugiendi. Innumeri ferunt aerumnas, ſed adeo non magno, nedum maiori animo, vt ſint fere ignauiſſimi mortalium. Fert aerumnas totum illud infimum, Tullii verbis, hominum genus, omnibus calamitatibus et angoribus propoſitum: cui inopia, fames, contumeliae, iniuriae, miſera denique omnia. An totum hoc genus forte et magnanimum? Etiam boues et aſini, aliaque animalia, ad labores et aerumnas nata, eas ferunt: an ideo haec quoque fortia et magnanima? Vtcunque fuerit, certe miſera illa ratiuncula Auguſtiniana non efficitur, nefas eſſe, per mortem voluntariam fugere grauiſſimas et perpetuas, vel quas non decet, aut expedit, nec ferentibus, nec aliis, ferre. Bene Seneca ſupra: Sapiens viuit quantum debet, non quantum poteſt. Videbit vbi victurus ſit, cum quibus, quomodo, quid acturus. Cogitat ſemper qualis vita, non quanta ſit.„ Adde quod nullus hominum poteſt diu ferre ingentes dolores ac tormenta. i l)

Ad

i l) Si quid captioſe, hoc profecto noſtri Stoici eſt dictum. Simus ergo liberales, atque ex Auguſtini mente ſtatuamus, calamitatem longe maximam eſſe, quae corpus etiam ſupra modum afficiat, certamque et lentam homini miſerrime afflicto minatur mortem. Illa tamen longi temporis eſſe nequit, multo minus componi cum infernalibus

 aeter-

Ad id quod dicit August: Non fecerunt patriarchae, non prophetae, non apostoli: respondet apostolus ipse: Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt (neque etiam conueniunt. Recole quae initio annotaui de decoro personae) item: Numquid omnes apostoli? numquid omnes prophetae? Deinde inauditum puto, nefas esse quicquid patriarchae, prophetae, apostoli non fecerunt. Inauditum, necesse esse vt omnes faciant, et ea solum quae illi fecerunt, atque ne Augustinus quidem ipse fecit. Imo nefas esset, quaedam facere. im) Praeterea ego hic iustius, quam Augustinus

aeternisque cruciatibus. Illam sustinere, et inuicto animo, diuinam exspectante liberationem, vsque ad vitae finem perseuerare, viri fortis atque constantis est: hos, ne quid sentiatur duri vel ignominiae, turpissimo ac nefario impetu incurrere, desperantis et insanientis est, non dicam hominis, nedum viri, sed miserrimi affectuum suorum mancipii. Aerumnas mortalium communes, fac, infimae plebis ferre plurimos: constantia et fortitudine praeferendi sunt omnibus philosophis et eiusmodi heroibus, qui sibimet ipsis sapere et recte consulere non didicerunt. Ridicula est brutorum animalium cum hominibus comparatio: quae responsione non indiget nostra. Optandum vero, vt, qui semet enecant ipsos, animalibus brutis essent simillimi, atque suam cum vita calamitatem obrumpere feliciterque tandem finire valerent. Sapiens, contra quam Seneca somniat, sua sorte contentus, si viuere non potest, vt vult, viuere, nec inuitus tamen, debet, vt potest. O si cogitaremus semper, qualis et quanta sit nostra praesens vita, eaque futura. Quod quis non diu fert, facilius ferre potest.

im) Malae caussae non fallax mihi semper fuit indicium, si quis

ſtinus ſupra de Samſone, dixero apoſtolos aliosque complures fuiſſe occulte, imo manifeſte a Spiritu S. confir-

ſi quis ad deuia confugiens miſcere ſtuduit quocunque modo aliena, et quae ad ſtatum controuerſiae non pertinent. De morte voluntaria quaeſtio eſt; non de aliis quibuſcunque bonorum actionibus: aut quatenus eas omnes imitari debeamus. Bleibe, Germani prouerbio aiunt, bleibe bey der Klinge. Diuerſam plane, a quibus neſcio, noſter didicit, aut diſputandi, aut fallendi rationem. Hunc ergo caueto. S. Apoſtoli Pauli 1 ad Corinth. VI. 12. iniquiſſime captat ſenſuque peruerſo non dubitat vſurpare verba: *omnia mihi licent, at non omnia conducunt: omnia mihi licent, at ego non redigar ſub vllius rei poteſtatem.* Non agit Apoſtolus de rebus ad ſalutem pertinentibus, vitiis aut virtutibus, de quibus praecepta ſunt vulgo notiſſima; ſed de rebus mediis, quibus pro lubitu cuique licet vti. Atqui et illarum oſtendit abuſu peccari: omnia nobis ad vſum concedi: nec tamen ſine diſcrimine omnia, ſed, quantum quaeque conducant, vſurpanda fore, atque ita, ne cuiuſquam rei abuſu, vel intemperantia noſtra, videamur ipſi illis ſubiici, tanquam dominis noſtris. Habeamus omnia, tanquam non haberemus ea. Fiat inde ad mortem voluntariam concluſio. Debemus etiam rebus mediis quibuslibet moderate vti. Ergo licet, vt Apoſtolus dixit licere ſibi omnia, vbi res nobis non ſuccedunt ex animi ſententia et voto, noſmet educere ipſos. Decorum omnino ſeruandum eſt in quibuſcunque actionibus noſtris, ergo ſummum dedecus, quod cum morte volnntaria coniunctum, imo nefandum ſcelus, ad noſtrum irreparabile damnum, admittere nunquam licet. Fruſtra porro et inepte quaerit, num apoſtoli, prophetae, et patriarchae idem fecerint omnes: vt, ſibi licere, probaret, etiam id facere, quod illi nunquam fecerunt. Hoccine inauditum atque ſtultum? Fac ergo, quod illi nunquam fecerunt,

matos ad permanendum in vita, malisque ac tormentis vitae. Ponamus, ea fuisse humano sensu intolerabilia, fuisse turpia, fuisse ea quae toties significaui. Itaque quia prophetis et apostolis, iisque, vt videtur, plerisque ex infima plebe electis, viliquc ac duro generi vitae assuetis, ob singularia dona diuina, publicasque vtilitates ac necessitates permanendum fuit in vita: nulla vel specie rationis sequitur, debere cunctos, etiam sibi aliisque inutiles, graues et molestos, permanere. in)

Cete-

stupra, adulteria, furta, caedes, alia crimina, tibique, vel extremo delirio, persuade, licere omnia. Viuas, vt Augustinus vixit: temet enecaueris nunquam.

in) Vtinam sit aequus, dc iustitia hominis nihil diam, qua sibi videtur Augustinum superare, suaque velit ratione vti: mea profecto non opus esset iterata responsione ad cumulatas, vt mortem voluntariam defenderet, fallacias nugasque insulsissimas. Recte monet, gratiam S. Spiritus singularem fortiores reddere bonos, vt vincere facilius omnia mala queant: Deus enim, quod promisit, etiam efficere potest. Rom. IV. 21. XVI. 25. Potens est Deus efficere, vt omnis in nos exundet gratia, vt in omnibus omni tempore simus apti ad omne bonum opus. 2 Cor. IX. 8. Et mundi seruator, qui ipse cruciatus longe maximos perpessus, atque tentatus est, illis quoque suorum fidelium, qui tentantur, succurrere et auxiliari valet. Hebr. II. 18. Iniurius mox iterum in sanctos, eorum genus persibilat ignobile et magis ad perferendas iniurias aptum. Insignem haec quidem hominis impudentiam et impietatem produnt. Et Apostolus 1. ad Corinth. I. 27. seqq. scribit: quae stulta sunt mundo, elegit Deus, vt pudefaciat sapientes: et infirmos elegit mundi, vt pudefaceret potentes:

Ceterum innumera exempla potuiſſet Auguſtinus prophetis et apoſtolis addidiſſe: 10) ipſe defenſor mortis voluntariae Seneca facile ſuppeditauerit, et argumenta quaedam, et exempla, atque ea inter inſigne illud Mecaenatis. Audiamus hunc maximi animi virum ſcilicet, quia vitae aerumnoſiſſimae cupidum etiam, non tolerantem duntaxat. Debilem facito manu, Debilem pede, coxa. . . De hoc homine eiuſque voto tale eſt Senecae iudicium, quod ego ſane praefero ſpectro magnitudinis animi Auguſtiniano: Quod miſerrimum erat, ſi incidiſſet, optatur: et tanquam vita petitur

tentes: quorum genus eſt tenue et ignobile in mundo elegit Deus, vt aboleret eos, qui nobilitate ſibi praeſtare videntur: ne qua in eius conſpectu glorietur caro. Apoſtoli, poſt diras perſecutiones atque miſerias vix ſuperabiles, cuncti, et innumerabiles prope Chriſto deuoti morte violenta, non voluntaria, veritatem euangelii obſignare debuerunt. Aliis, vbi vis nulla intercedit malorum, vtut ſibi aliisque inutiles, graues, et moleſti videantur eſſe, vtut maxima illos etiam vrgeat miſeria, Deo ita volente, omnino manendum eſt, donec ipſe veniat Dominus, placidaque morte obeuntes liberare decreuit. Sic mundi Seruator Petro dixit de alio ipſi chariſſimo diſcipulo Iohanne: *ſi velim eum manere, donec veniam: quid ad te? tu me ſequere.* Ioh. XXI. 22. Si cui ſaluo et incolumi, dum grauia quaedam aut dura ſubeunda, permanere non lubet: calamitatem ipſa morte immane quantum vbique cumulatam inueniet.

10) Noluit vero, quod noſter quam lubentiſſime facit, ſacris miſcere profana: et bonorum bonis ſufficiunt exempla, quae aliorum qualibuscunque nihil intereſt cumulari fatis. Videamus tamen, quae noſter illis adiungenda putat.

titur supplicii mora. Vide ibi plura ep. 101. Sed Mecaenatem effeminatissimum fuisse constat. ip) In alium, quem

ip) Ad quem lubentius confugeret, quam ad Stoicorum antesignanum Senecam, qui secundum Zenonis sententiam, illud triste mortis voluntariae decretum quouis modo defendere debet. Salutis aeternae qui certus et electionis suae, maxima cum voluptate, quamprimum summo numini placuerit, ex hac vita discedere, suoque cum Domino coelesti felicitate perfrui cupit: nec est mortale, quod optat. Quibus vero scelerum perpetratorum conscia mens est: post fata maxime iudicis iustissimi iudicio aeternum luendas pertimescunt poenas, atque adeo nec immerito a morte formidanda abhorrent. Id genus hominibus ergo nil dulcius vita: quam ipsa cuique inprimis tuendam atque conseruandam insigni solicitudine commendat natura. Hinc Maecenas ille Augusti minister primus atque deliciis assuetus aulicis, vt hominum viuendi naturalem exprimeret instinctum, versibus apud Senecam epist. 101. voluit ludere sequentibus: *Debilem facito manu, Debilem pede, coxa: Tuber adstrue gibberum: Lubricos quate dentes. Vita dum superest, bene est. Hanc mihi, vel acuta si sedeam cruce, sustine.* Cui et Homericum illud simile Odysseae lib. 11. p. m. 105. quod ex Graeco reddendum Latine: *Ne sane mihi de morte loquaris, inclute Vlysses. Mallem rusticus mercede seruire ali Viro inopi, cui non victus multus esset, quam omnibus mortuis vita defunctis imperare.* Et lib. 3. p. m. 21. *Verum enim vero mortem omnibus molestam neque dii ipsi Etiam ab amato viro possunt arcere, quandocunque tandem Fatum perniciosum corripuerit asperae mortis.* Iphigenia apud Euripidem: *Lucem videre hominibus est suauissimum, Inferna minime desipit, qui vult mori. Meliusque viuere male, quam mori bene.* Epicurus, in eius vita teste Laertio, docuit, sapientem, etiam oculis cassum, in vita mansurum. At aliam cum nostro in Stoa doctorum constat fuisse mentem. Veritatem atque

quem necesse est iuxta August. fuisse fortissimum ac generosissimum, quia aerumnas et indignissima quaeque pati potuit magis quam fugere: nempe Dionysium iuniorem, de quo Iust. 21, 5. Corinthi exul, humillima quaeque tutissima existimans, in sordidissimum vitae genus descendit, eoque vitam conseruauit. iq) Porro magis iuuabimus criminationem Augustini exemplo et verbis Cleomenis, regis Spartae, viri sane fortis et magnanimi: qui victus in Aegyptum fugiens, ita apud Plutarchum in Vita disseruit contra necem sui, intempestiuam puta, et contra Therycionem suadentem: qui mox se solum interfecit, velut praeuidens, aut praesagiens quae Cleomeni et familiaribus in Aegypto euentura erant. ir) Inde, et ex Pompeii postea aliorumque

atque dogma sanctissimum diuina nobis tradiderunt oracula: quibuscum et ratio ipsa, et natura hominum conueniunt: vt aliorum sententiae nos iam nihil morari queant.

iq) Ceteris paribus, fuit optimum Dionysii Syracusani institutum, quod patria pulsus, quam male mori, bene viuere in exilio maluit, atque, vt pueros doceret, ad literas, velut suauissimum refugium, a tyrannide semet conuertere. Et hoc, bone Deus! quod mea quidem sententia est nobilissimum ac omnibus deliciis praeferendum, noster, quasi studio velit insanire, cum affectat sapientiam, vitae genus sordidissimum appellare non erubuit. Praestat Ciceronem audire, orat. pro Archia, vbi, haec studia, inquit, adolescentiam agunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, aduersis perfugium et solatium praebent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur.

ir) Cleomenes Spartanorum reges fuerunt tres. De miserando interitu primi dictum dissert. praelim. de morte volunt.

rumque exemplis vides quoque, quam intuta saepe sit fuga, is) et non nisi breuis dilatio mortis, minus honestae. Antiochus Hierax fugiens a latronibus interficitur.

volunt. p. 46. Exitum tertii Cleomenis eiusque sociorum descripsimus animaduers. ad Robeccii dissert. de morte volunt. p. 181. et 205. seq. Et hic quidem nobis testimonio esse potest, quantum in miseris desperatio ad exitium valeat. Ille necem extremo suis atque sibimet ipsi persuasit, vt deploranda simul obierint ea morte, quam ante, cum mentis esset integrae ac sana vteretur sua ratione; poterat nullo probare modo. Plutarchus in eius vita p. m. 153. D. vt sequitur, memoriae prodidit. Cum Therycion eius familiaris, atque virtutum ostentator, voluntariam suasisset mortem, respondit: *inter humana omnia facillimum, quodque omnibus maxime in promtu est, mortem homo perdite prosequens, fortis esse nonnullis fortasse videreris, cum re vera turpior haec, quam tu laudas, fuga sit, quam cum nuper ex pugna profugimus. - Qui labores aut aerumnas, aut ignominiam supra modum formidat, is a sua mollitie superari se non animaduertit. - Turpe est, sibi soli viuere ac mori: ad quod tu profecto nos cohortaris, properans praesentes calamitates effugere, cum tamen hanc mortem nihil honestum aut vtile sequatur.* cet. Therycion vero ad ea nihil respondens, quam primum e conspectu Cleomenis discedere potuit, ad littus descendens, semetipsum iugulauit. Confer. Polybius l. 2. Iustin. l. 28.

is) Etiamsi fuga sit aliquando non satis tuta, quam maxime tamen est e praesenti periculo necessaria homini, et prorsus nemini prohibita. Pompeii M. Romanorum imperatoris casus non a fuga, sed Aegyptii perfidia deriuandus: vt melius percussoris, quam sua manu interiret. Prudens atque naturalis erat, vtut breuis, dilatio mortis, et honestioris multo, quae non ab insanientis saeuitie et miseri desperatione, sed a fato exspectanda.

ficitur. it) Seleucus quoque Callinicus iisdem ferme diebus, amisso regno, equo praecipitatus finitur. Iust. 27, 3. Sed de Cleomene, qui tum fortius, vt regem Stoicum, et virum militarem decuit, quam Augustinus ceterique mordaces quidem et contumeliosi, sed eneruęs aduersarii, pro vita locutus, suasorem mortis pungentissimis castigauit verbis. Tu vero, inquit, improbe fortis tibi videris, mortem appetens, qua nihil omnium rerum humanarum omnibus magis in promptu est situm. Turpior haec tua priori est fuga. Hosti-

it) Etiam Hierax ille, a rapacitate dictus, Antiochus III, magnus Syriae et Asiae rex, suo nos docet exemplo, si perdita fuerint omnia, et inuincibilis immineret calamitas, vitam fuga et alia quacunque ratione custodiendam esse: vt, si quid alienae intercesserit nequitiae, culpa vacantes, nec inuiti, necessario moriamur. Victus ille, multorum dierum fuga fatigatus, tandem ad socerum suum Artamenem, Cappadociae regem, venit. A quo cum benigne primum esset exceptus, interiectis aliquot diebus, cognouit, insidias sibi parari, et fuga salutem quaesiuit. Cum profugo nusquam tutus videretur esse locus, ad Ptolemaeum hostem decurrit, cuius fidem, quam fratris, tutiorem existimabat. Sed nihilo Ptolemaeus amicior factus dedito, quam hosti fuit, eum arctissima iubet seruari custodia. Hinc opera meretricis adiutus, deceptis custodibus, elabitur, atque fugiens a latronibus interficitur. Sic fuit in fatis: et inciderunt saepe in scyllam, qui voluerunt vitare charybdim. Sufficit Hieracem suo se sanguine non voluisse commaculare ipsum. vid. Iustinus l. 27. c. 3. Neque Seleucus, eius frater, propterea accusandus, quod iisdem ferme diebus, amisso regno, cum fugeret, equo praecipitatus vitam finiuit. ib. extr.

Hoſtibus quidem alii nobis praeſtantiores conceſſerunt... Qui vero ob labores et moleſtias, aut opinionem reprehenſionemque hominum animum deſpondet, is a ſua ipſius vincitur mollitie. Mors enim ſpontanea, non fuga actionum, ſed actio eſſe debet. Turpe vero eſt, nos nobis ipſis tantum viuere et mori. „ Haec Cleomenes, qui poſtea ſibi cum duodecim familiaribus et fugae comitibus mortem conſciuit. Vide praeter Plut. l. alleg., Polybium l. 5. cuius verba quaedam appono, vt denuo et de ratione mortis voluntariae, et de prudentiorum conſenſione approbationeque conſtet. Ampliſſima domus Cleomeni tradita eſt, in qua ſub cuſtodia diuerſabatur: hoc a ceteris captiuis differens, quod in ampliore carcere degebat vitam. Quod animaduertens Cleomenes, et perexiguam de cetero ſpem habens, omnia experiri decreuit: nihil tamen vt in ſumma deſperatione perficere ſe poſſe exiſtimans, ſed potius honeſtiſſimam mortem cupiens mori, nihilque perpeti, quod magnitudine animi ſui indignum videretur. Simul autem, vt mihi videtur, illud in animo voluebat, ſibique proponebat, quod viris magnifice animatis vſu venire ſolet, Ne contemptim et ſine honore perirem. . . Obſeruata igitur regis ad Canopum profectione, poſtquam aſtu ſe, amicos et ſeruos expediiſſet, ſed omnia quae ſubito poterant tentantibus nihil ſatis ſucceſſiſſet: adhibitis ſibi manibus honeſtiſſimam mortem, et Spartanis animis dignam oppetiuere. „ Sed Cleomenem (inquit Grotius, omnes, vt alii hic, captans vmbras colorum quorundam) in crucem egit Ptolemaeus. Scilicet omnis mors voluntaria inauditum, immane, cruceque dignum ſcelus habe-

habebatur Aegyptiis, apud quos ingenti ſucceſſu docuerat Hegeſias ille. iv) Et ipſe quidem rex Cypri ex Ptolomaei huius poſteris veneno vitam finiit, hanc ſponte, quam opes vi iniuſta amittere malens. ix) De

iv) De Cleomene ſatis dictum, neque placet nunc de eo relationem Polybii examinare: cum et Iuſtinus lib. 28. cap. 4. memoriae prodiderit, eum non ſemetipſum enecaſſe, ſed a Ptolemaeo cum omni familia interfectum fuiſſe. Audiendus vero magis cum Pauſania Graeciae l. 2. p. m. 132. laudatus in eius vita Plutarchus. Cum in proelio eſſet ab Antigono victus, toto corpore, ſuo pariter et hoſtium cruore madens, ſemet interficere noluit, rebus perditis omnibus, ſed conſtanti animo ſuos adhortatus eſt, vt ſe ad meliora reip. tempora conſeruarent: et ipſe cum coniuge et liberis in Aegyptum ad Ptolemaeum Euergetem confugit, a quo ſatis honorifice acceptus eſt. Poſt obitum vero eius, Nicagorae calumnia apud filium et ſucceſſorem Ptolemaeum Philopatorem in proditionis venit ſuſpicionem, vt cum aliis tredecim ſociis cuſtodiae traderetur. Carceris autem cuſtodibus deceptis et muneribus vinoque obrutis, Cleomenes et eius ſocii prodeunt incolumes, a ciuibus auxilium fruſtra petentes: atque, cum ſeſe nuſquam conuertere ſcirent, mutuis vulneribus pereunt omnes. Quae cum Ptolemaeo nunciata eſſent, vt mortis voluntariae teſtaretur horrorem maximamque ignominiam, Cleomenis corpus excoriatum iuſſit ſublimius appendi, matrem, vxores, et omnem ſobolem extingui. vid. Plutarchus Cleomenis vita p. m. 155. A. Nam, vt noſter ipſe fatetur, Aegyptii et plures alii populi credebant, voluntariam mortem inauditum eſſe et cruce dignum ſcelus. Confer. praeliminaris de morte volunt. diſſert. p. 20.

ix) Inſaniam huius Ptolemaei, regis Cypri, notauimus loc. cit. p. 39.

Cleopatra alibi dictum. iy) Duae eius ancillae, Naaera et Charmione, prouerbio etiam notae sunt. Vide Erasm. Adag. iz)

Ceterum ea quae Augustinus allegatis capp. vndequaque corrasa congessit, etiamsi vera et solida essent, rem, de qua agitur, ne attingunt quidem. Non enim quaeritur, an omnes, qui calamitatibus quibuscunque premuntur, debeant se interimere: neque etiam asseritur, omnes, qui se eduxerunt, alios omnes magnitudine animi, vel superasse, vel exaequasse: denique nec id quaeritur, annon aliqui maiori animo vixissent, quam occubuissent. Ad virtutem et magnitudinem animi sufficit, bene, honeste et fortiter pro tempore et loco fecisse. ka) Faciat alius, et alio tempore

iy) Exercitatione philosophica de morte voluntaria pag. 90. 180.

iz) Chil. 3. cent. 6. adag. 36. Erat hoc in Aegypto genus firmum amicitiae, quod συναποθνησκόντων commorientium appellabant. Quibus hoc necessitudinis vinculum placebat, ea lege copulabantur, vt, si quid alteri accidisset fatale, alter illi se mortis vltro adiungeret socium. Ita saltem Antonius atque Cleopatra simul perire voluerunt. Extincta vero Cleopatra regina, eius duae pedissequae, Naaera et Charmione, spontaneam imitatae sunt mortem: quas inuenerunt semiuiuas, atque dominae iam mortuae delapsam capite reponentes coronam. Vid. Plutarchus M. Antonii vita, nostraque praeliminaris dissertatio de morte voluntaria p. 43.

ka) Bene statum controuersiae nouimus, nouit et S. Augustinus: vt fallaciarum et ignorantiae immerito accusetur. Neque nos poterimus ire inficias, neque, credo, negabunt alii, sufficere ad virtutem et magnitudinem animi,

pore locoque, qui potuerit, conſtantius et animoſius: non inde nocetur honeſtati alterius; nedum ſit magnum nefas quicquid non eſt aequale. kb) Obſeruat etiam Ariſtoteles, et Nicom. 3, 1. ait: Difficile eſt interdum iudicare quid cui anteponendum ſit, quidque prae quo praeferendum: atque etiam difficilius, in eo quod decretum ſit perſtare ac perſeuerare. Fere enim ea,

 quae

mi, bene, honeſte, et fortiter ſuo tempore et loco feciſſe. Atqui haec omnia quam maxime deſideramus in morte voluntaria: neque poſſumus hinc affirmare, fortitudinis aut magnanimitatis nomine commendandum eſſe, quod inter ſcelera primo loco ponendum, et nihil omnino humanitatis oſtendit.

kb) Hoc vero, ingenue fateor, non capio. Virtus vna et eadem ſemper, neque laſciuientium vnquam poteſt commaculari pruritu. Operantis vnius Dei perfectiſſima virtus. Si quis conſtans et animoſus, ſummam habet virtutis laudem, etiamſi quis eo poſſit aliquando videri conſtantior et animoſior. In medio conſiſtit virtus, neque plus minusue patitur, neque ad vnum alterumue latus declinationes, aut comparationis gradus admittit. Omne nimium vertitur in vitium. Vitium qnoque defectus inuoluit. Summum ius eſt ſumma iniuria; liberaliſſimus prodigus, frugaliſſimus auarus; inferior liberali auarus, inferior frugali prodigus. Dicere non poteſt impius, pium ſe religioſiorem eſſe, non crudelis mitem ſe mitiorem, non timidus fortem ſe fortiorem cet. Conſtantia ſemper cum virtute coniuncta: quae non poteſt non actionibus quibuscunque, ſecunda et aduerſa fortuna, et maxime quidem vbi calamitates ſuperandae, ad vitae finem vſque perſeuerare, partaque victoria coronari triumphans. Mors autem voluntaria ne minimam quidem virtutis ſpeciem prae ſe ferre poteſt: atque humanitati vel naturae ipſi aduerſa magnum oſtendit nefas peſtiferumque ſcelus.

quae exspectantur, acerba sunt: ea vero, ad quae quis impellitur, turpia. „ kc) Sed nec praeter fortitudinem et magnitudinem animi nulla est virtus, quam respicere ac sequi liceat. An quisquam vetuerit, vitioque verterit, prudenter et caute fecisse, atque effugisse pericula, quae vincere te posse, post innumeros alios, fortiores quoque et constantiores, turpiter victos,

kc) Quod actione bonum, vel malum, effectu melius, optimum, vel peius, pessimum, fieri potest. Sic rhetores per transnominationem, quam metonymiam vocant, vulgo solent effectum confundere cum caussa efficiente: sed cum virtutibus vitia confundere nequeunt. Sic malus et iniustus est, qui hominem occidit innocentem; peior et iniustior, qui necessarium occidit: vel amicum suum; pessimus et iniustissimus, qui semetipsum occidit: eum sufficit tamen esse homicidam. Sola bona, quae honesta. Pluribus tamen etiam in officiis ostendit Cicero, aliud alio honestius, vel turpius, vtilius vel damnosum magis atque perniciosius. At quod turpe, non potest esse honestum: nec damnosum vtile: quamuis difficile aliquando dictu, quid eiusdem generis sit praeferendum alteri. Quae generis sunt diuersi, facillime diiudicanda sunt: et nemo negabit, vitiis semper et vbique praeferendas esse virtutes; appetendum quod vtile et honestum, contra quam maxime fugiendum quod noxium ac turpe. Vel maxima desperatione quis vitam atque salutem exitio vel internecioni anteponet: satana tamen isti suggerente, cruciatus esse maiores atque moriendum, voluntariae mortis, necessariae virtutis nomine; turpissimum excoecati et miserrimi homines non verentur admittere scelus. Ipso iudicante M. Tullio de officiis lib. 1. cap. 2. fortis, dolorem summum malum iudicans, aut temperans, voluptatem summum bonum statuens, certe nullo modo esse potest.

Caedes

ctos, cum ratione dubitas? kd) Quid? quod in vniuersum monent prudentes, aestimanda esse ea quae aggredimur, et vires nostras cum rebus comparandas. Debere enim semper plus esse virium in latore, quam in onere. ke) Et singulatim in magnis angustiis non speciosa

Caedes autem voluntaria profecto inter ea videtur esse referenda, de quibus lib. 1. c. 45. scribit, esse ita foeda, ita flagitiosa, vt sapiens ea, ne conseruandae quidem patriae caussa, facturus sit. Nihil optabilius sapientia, nihil praestantius, nihil homini melius, nihil homine dignius: eam qui obtinet ac seruat, interimere semet profecto nunquam poterit.

kd) Virtus vix vna sine altera subsistere potest. Deliciis et voluptatibus qui vitam studet conseruare suam, caute facit atque prudenter; qui calamitatibus extremis, etiam fortiter. Si quis maluerit occidere semetipsum: non agit fortiter, non prudenter et caute; sed timide, inconsulto, nequissime. Non sibi cauet, non prospicit, sed, omni ratione abiecta, stultissime in exitium ruit. Si mala me opprimunt, quibus perferendis non sufficio, cur, ipsa etiam instante morte, memetipsum enecarem? Hinc maxima turpitudo: illinc vel morientis victoria insignis.

ke) Vtique prudentia hoc requirit, vt suo se quisque metiatur modulo ac pede, neque suscipiat onus, cui ferendo impar. Dimicare non potest cum gigante pumilio, homunculus imbellis vnus cum armatorum magna caterua. Nihil aggrediendum, quod perficere nequeas: et probe illud obseruandum poetae, quid valeant humeri, quid ferre recusent: ne quid sumamus nobis, nisi viribus aequum. Sed videamus, quid homines nostri, calamitatibus, vt videri volunt, suis oppressi, aggrediantur. Cum in statu passionis versentur, et exitum possent imo deberent exspectare: opus aggrediuntur longe difficillimum, atque noxium

speciosa dictu, sed vsu necessaria esse eligenda. kf) Et recte sine dubio Cicero pro M. Marcello n. 21. Si in alterutro peccandum est, malim videri nimis timidus, quam parum prudens. kg) Et 1. Offic. n. 46. annotat, fortem animum et magnum in homine non perfecto, nec sapiente feruentiorem plerumque esse; leniores autem virtutes illas, modestiam, temperantiam, iustitiam, videri virum bonum propius attingere. kh) Epi-

xium maxime sibi. Afflictam volunt educere animam, quam opifex summus et omnipotens vitae, mortis, rerum omnium, arbiter corpori nexu arctissimo vult esse adiunctam. Peruicaciter sapientissimo Numinis aeterni conantur resistere consilio, rebellare aduersus dominum coelestem, expugnare naturam. Haeccine conamina, quae ratio cuiusque ipsa abhorret?

kf) Et suam hic ostendunt sapientiam prudentiamque insignem. E magnis angustiis malunt migrare in maximas, commutare leues cum grauissimis, breues cum aeternis. Hoc scilicet vsu necessarium, vt afflictum magis affligerent imo enecarent ac proiicerent corpus; animam infelicem atque miserrimam infinitis traderent cruciatibus; alius ne succumberent crudelitati, sua in semetipsos saeuirent manu.

kg) Vrgente nulla necessitate, peccandum in neutro. Timidum vero magis etiam oportet esse prudentem, atque suum quouis modo fugere damnum; non timore semet in exitium praecipitare formidandum.

kh) Omnino. Mortalium nemo dicendus esse perfectus, nemo sapiens: sapientiae vero et perfectionis, quantum fieri potest, cupidi ac studiosi debemus esse omnes. Qui parum videri volunt, valent plerumque magis, eamque seruant magnitudinem animi, quae in aliis, vtut sibi videantur esse perfecti ac sapientes, inueniri nequit. Modestiae, temperantiae, atque iustitiae vir bonus quam maxime

Epictetus Diss. 2, 21. ait timidum esse, placidi moris signum censeri. ki)

Praeterea Cleombroti kk) et Catonis exempla hic sunt

xime studet; malus vero, vt perderet se ipsum, iniquissime aduersatur. Qui sibi sapit atque suam quocunque modo cupit promouere salutem, res extra se omnes despicit, persecutiones, inopiam, dolores, quascunque mortalibus communes aerumnas, ipsamque mortem generoso discit ferre animo, ratus, hominem nihil, nisi quod immortale, quod honestum atque decorum, admirari, optare, vel expetere oportere: nulli vero homini, nullis animi perturbationibus, nulli fortunae, succumbere. Eaque tanto faciliora sunt philosophis, quanto pauciora patent in eorum vita, quae feriat imminens calamitas, quantoque magis sunt sua sorte contenti: vt, si quid aduersi eueniat, sine solatio tamque grauiter cadere nequeant: nedum iniquissimas conuertere in semetipsos manus, quibus, velut ab ipsa natura, ab ratione saltem fauentiori, constantiae, moderationis, verecundiae, pietatis ac temperantiae datae sunt partes. Hinc sapienter Cicero monet de officiis lib. 1. c. 36. multo etiam magis elaborandum est, ne animi motus a natura recedant: quod assequemur, si cauebimus, ne in perturbationes atque exanimationes incidamus: et, si attentos animos ad decori conseruationem tenebimus.

ki) Verecundiae profecto, quae moderationis et continentiae castissima est filia, in iuuenibus praesertim, laus manet semper insignis atque dignitas. Eam vero omnem cum ipsa humanitate exuunt, qui, sine pudore, nec tamen sine timore, illo desperationis perpetuo comite, miserrimum proiiciunt corpusculum, animamque ad cruciatus damnatorum aeternos educunt.

kk) De Cleombroto satis perspicue et verissime S. Augustinus iudicat de ciuitate Dei l. 1. c. 22. *Si magno animo fieri putandum est, cum sibi homo ingerit mortem, ille potius*

 Cleom-

ſunt aliena. Neuter enim ſe eduxit, tanquam ad demonſtrandam inſignem quandam animi magnitudinem; ſed longe alia ſpectarunt, et Cato quidem maxima iam parte vitae peracta, et poſtquam fruſtra feciſſet quaecunque poterat pro vetere rep. ac libertate conſeruanda. Itaque comites et ipſum filium dimiſit, et abire viuereque tantum non coëgit. kl) Ita quoque Otho

Cleombrotus in hac animi magnitudine reperitur: quem ſeruat, lecto Platonis libro, vbi de immortalitate animae diſputauit, ſe praecipitem dediſſe de muro, atque ita ex hac vita migraſſe ad eam, quam credidit eſſe meliorem. Nihil enim vrgebat aut calamitatis, aut criminis, ſeu verum, ſeu falſum, quod non valendo ferre ſe auferret, ſed ad capeſſendam mortem, atque ad huius vitae ſuauia vincula rumpenda ſola affuit animi magnitudo. Quod tamen magne potius factum eſſet, quam bene: Teſtis ei potuit eſſe Plato ipſe, quem legerat: qui profecto id praecipue potiſſimumque feciſſet, vel etiam fieri praecepiſſet, niſi ea mente, qua immortalitatem animae vidit, nequaquam faciendum, quin etiam prohibendum eſſe iudicaſſet. Legit Cleombrotus procul dubio Platonis Phaedonem, in quo multis argumentis animarum immortalitatem docet. Atqui poſt mortem etiam ille malorum poenas, bonorum praemia ſtatuit: et Phaedonis initio ſtatim monet, licere nemini mortem conſciſcere ſibi: vt ex alterius ſcelere Platonis doctrina haud quaquam videatur eſſe redarguenda. Confer. Lactantius diuinar. inſtit. l. 3. c. 18.

kl) De Catone, illo quidem Vticenſi, Auguſtinus agit l. 1. de ciuit. Dei cap. 23. M. Porcius ille Cato, maioris et cenſorii pronepos, adhuc praetorius in bello ciuili Pompeiano aduerſus Caeſarem pro libertate reip. ſtetit: victoque ad Pharſaliam Pompeio, in Africa Scipione Metello, Pompeii ſocero, cum ſuperata videret eſſe a Caeſare omnia, neque ſemet illi credere auderet, Vticae in Africa, perlecto

tho km) mori certus Saluium Cocceianum fratris filium, prima iuuenta, trepidum et moerentem, vltro solatus est, laudando pietatem eius, castigando formidinem, demum erecto animo capessere vitam iussit. Non enim eadem adolescentium istorum, et Catonis atque Othonis erat persona ac officia. kn) Itaque recte Cato prius etiam grauiter obiurgauit Ciceronem, quod se Pompeio adiunxisset. Se quidem dicebat honeste non potuisse eam, quam ab initio delegisset, reip. constitutionem deserere: Ciceronem autem, qui et patriae, et

lecto eadem ipsa nocte Platonis Phaedone, semetipsum gladio transfixit, vir Stoicae et Graecae disciplinae callentissimus. In eius vita referente Plutarcho, ea etiam nocte, qua semet occidit, disputatio fuit orta super coenam de his rebus, quae ad veram hominis libertatem pertinerent: vbi Demetrius peripateticus multa dixit aduersus ea, quae Cato constantissime affirmabat de laudibus semet occidentium, adeo quidem vt amicis fecerit suspicionem suae necis futurae. Dissuaserunt eam quam maxime amici, qui cum eo frequentes erant, in primis Apollonides Stoicus et Cleanthes medicus. Hinc loc. cit. S. Augustinus: *amici eius etiam docti quidam viri, qui hoc fieri prudentius dissuadebant, imbecillioris, quam fortioris animi facinus esse censuerunt: quo demonstraretur, non honestas turpia praecauens, sed infirmitas aduersa non sustinens. Hoc et ipse Cato in suo charissimo filio indicauit. Nam si turpe erat sub victoria Caesaris viuere, cur auctor huius turpitudinis pater filio fuit, quem de Caesaris benignitate omnia sperare praecepit? Cur non et illum secum coegit ad mortem?* cet.

km) De Othone imperatore vid. praeliminaris de morte voluntaria differt. p. 40. Animaduers. p. 77.

kn) Vtrorumque iuuenum atque senum erat, perquam solicite vitam conseruare sibi diuinitus concessam.

amicis vtilior fuisse potuerit, si neutram partem secutus ad euentum se accommodasset, inconsulte et nulla necessitate hostem Caesaris factum ad tanti periculi societatem venisse. Seneca l. de Const. Sap. c. 2. vitae et mortis rationem Catonis paucis ita describit. Cum ambitu congressus, multiformi malo, et cum potentiae immensa cupiditate, quam totus orbis in tres diuisus satiare non poterat, aduersus vitia ciuitatis degenerantis, et pessum sua mole sidentis, stetit solus, et cadentem remp., quantum modo vna manu retrahi poterat, retinuit: donec vel abreptus, vel abstractus, comitem se diu sustentatae ruinae dedit: simulque extincta sunt quae nefas erat diuidi. Neque enim Cato post libertatem vixit, nec libertas post Catonem. Ep. 71. Catoni morituro has cogitationes et verba attribuit. Omne humanum genus, quodque est, quodque erit, morte damnatum est. Omnes quae vsquam rerum potiuntur vrbes, quaeque alienorum imperiorum magna sunt decora, vbi fuerint, aliquando quaeretur, et vario exitii genere tollentur. . . . Quid est ergo quare indigner aut doleam, si exiguo momento publica fata praecedo. ko) Cicero de Catone et Socrate ita scribit T. Q. 1. Cato sic abiit e vita, vt caussam moriendi se nactum esse gauderet. Vetat enim dominans ille in nobis Deus iniussu hinc nos suo demigrare.

ko) Ita scilicet sua scribit innixus hypothesi, atque Catonem gaudet Stoicorum triste suo tam illustri exemplo confirmasse decretum. Insanit, qui perexiguo nouit sibi viuendum momento, et vitae finem non exspectans, quam placide obdormire, si dominus voluerit, sua caede fieri reus, et ipse corpus miserrimum trucidare mauult.

grare. Quum vero iustam causam Deus ipse dederit, vt tunc Socrati, nunc Catoni: nae medius fidius vir sapiens ex his tenebris in lucem illam excesserit. kp)

 Sed

kp) Cicero loquitur ex ipsius Catonis Stoici sententia: qua cum et illam Socratis ipsam conciliare studet academicus. Accedit patriae libertatis incredibilis amor: atque laetatur, Catonem illum tantae auctoritatis virum ex eo, quem seum habuit communem, mori, quam Caesari victori, cum rerum potiretur, adulari maluerit. Ipse vero noluit, et recte noluit, Catonis exemplum, adeo commendatum, sequi. Lib. 9. epist. 18. ad L. Papirium Paetum scribit: *forte mori melius fuit: in lectulo fateor, sed non accidit: in acie non fui. Ceteri quidem, Pompeius, Lentulus tuus, Scipio, Afranius, foede perierunt; at Cato praeclare.* Ad eundem sua caede infamem defendendum, plane Stoica et falsissima profert de officiis l. 1. c. 31. vbi, *differentia*, inquit, *naturarum tantam habet vim, vt nonnunquam mortem sibi ipsi alius consciscere debeat, alius in eadem caussa non debeat. Num enim alia in caussa M. Cato fuit, alia ceteri, qui se in Africa Caesari tradiderunt? Atqui ceteris forsitan vitio datum esset, si se interemissent, propterea quod eorum vita lenior, et mores fuerunt faciliores. Catoni autem cum incredibilem tribuisset natura grauitatem, eamque ipse perpetua constantia roborasset, semperque in proposito susceptoque consilio permansisset, moriendum potius, quam tyranni vultus aspiciendus fuit.* Mortis ergo voluntariae caussa naturalis est, quam non intelligo. Neutiquam ergo fuit ille Vticensis Cato cum Socrate componendus, qui capitis damnatus a magistratu, non sua sponte, venenum sumsit: atque, eodem referente M. Tullio Tusculan. quaest. l. 1. c. 29. seq. cum pene in manu iam mortiferum teneret poculum, locutus ita est, vt non ad mortem trudi, verum in coelum videretur ascendere. Ita disseruit, duas esse vias, duplicesque cursus animorum, e corpore excedentium. Qui se huma-

Sed Auguſtino videtur Cato habuiſſe potius iuſtam cauſam viuendi. Non eſt nouum, aliud aliis, et praeſertim Auguſtino, atque hic quidem, videri faciendum. Olim Alexander Parmenioni dixit fere: Facerem, ſi Parmenio eſſem; nunc quia Alexander ſum, non faciam, nec me decet. Ita vixiſſet vtique Cato, ſi Auguſtinus, aut alius eius animi ac opinionis fuiſſet: ſed quia Cato erat, non tanti aeſtimauit paucas miſeraſque vitae reliquias; honeſtiusque ac ſe dignius iudicauit mori, non indigentem clementia Caeſaris, quem tyrannum, et patriae libertatisque oppreſſorem putauit. kq) Hic vide de Catone denuo Cicer. 1. Offic. n. 112.

humanis vitiis contaminaſſent, et ſe totos libidinibus dediſſent: iis deuium quoddam iter eſſe, ſecluſum a concilio deorum. Qui autem ſe integros caſtosque ſeruaſſent, quibusque fuiſſet minima cum corporibus contagio, eſſentque in corporibus humanis vitam imitati deorum: his ad illos, a quibus eſſent profecti, reditum facilem patere. Cato cauſſam moriendi non aliam nactus eſt, quam deſperationem atque peruicaciam ſuam: neque dominus eum, vt per naturam ſolet mortemque neceſſariam, e vita demigrare iuſſit. Ficta eſt falſaque mortis voluntariae cauſſa: quae ſceleris eum commiſſi nunquam liberare poteſt. Ecquis hunc aeque ac illum dixerit laetum ex his tenebris in lucem tranſiiſſe, aut tanquam a magiſtratu, vel poteſtate legitima quadam, ſic a deo euocatum emiſſumque deceſſiſſe? Quod de Socrate quidem affirmandum; de Catone nullo modo.

kq) Sunt fueruntque ſua ſemper cuique pulchra. Mens alia Chriſtianorum, alia Stoicorum: audienda vero ab vtriſque ratio et veritas: ſecundum quam rex vniuerſi ac dominantium dominus, abſque perſonarum reſpectu, ſeruandos

n. 112. Valerius Max. vbi de Fortitud. ait ex fortiſſimis vulneribus Catonis plus gloriae quam ſanguinis manaſſe: ſiquidem conſtantiſſime in gladium incumbendo magnum hominibus documentum dedit, quanto potior eſſe debeat probis dignitas ſine vita, quam vita ſine dignitate. kr) Sed neque Socrates patronum quaeſiuit ad capitis iudicium, nec iudicibus ſupplex fuit: adhibuitque liberam contumaciam a magnitudine animi ductam, non a ſuperbia. ks) Socrates ipſe apud

dos damnandosue iudicabit omnes. Faciat pro lubitu quiſque: ſuis indulgeat affectibus: credat, quod vult, perſuadeatue ſibi: rumpat, rumpatur, ſaeuiat in alios ſuaque viſcera. Sciat vero etiam fore, vt ipſe Deus, qui nouit ac perſcrutatur omnia, certo ſit eum poſt fata in iudicium adducturus. Rerum ſumma haec eſt: reuerere Deum, eiuſque fac obſerues praecepta: hoc enim totum eſt hominis. Deus autem ipſe omnia opera in iudicium adducet, etiam quae ſunt occultiſſima, ſiue bona, ſiue mala ſint. Eccleſiaſtae XII. 1. 15. 16. Gentium quarumcunque vero etiam vt nulla ſit excuſatio: diuinitus illis indita eſt ratio, qua ſemet ſuaque praecepta, quae ſunt vniuerſalia, naturalia, communia omnibus, abunde manifeſtauit Rom. I. 19.

kr) Haec ſc. Valerii Maximi I. 3. c. 2. n. 14. ex aliorum opinione commendatio, et nullius profecto momenti epiphonema, cuiuſmodi aliquod plerorumque actionibus ſatis imprudenter ac frigide adiecit.

ks) Sunt verba Ciceronis Tuſculan. quaeſtion. I. 1. c. 29. Nec vituperanda eſt Socratis actio tota: qui nouit, ſuam de vno vero Deo ſententiam idololatris videri capitalem, nec veritatis et innocentiae apud iudices, vt gratiam ipſi facerent, ſupereſſe locum: velut martyr veritatis, obire

apud Xenoph. l. 4. significat, se a genio suo fuisse reuocatum. Mori enim, quam diutius viuere, sibi melius esse. kt) Seneca ep. 24. In carcere, inquit, Socrates disputauit, et exire (cum essent qui promitterent fugam) noluit: remansitque vt duarum rerum grauissimarum hominibus metum demeret, mortis et carceris. kv) Errauerit autem Socrates, errauerit [illegible] Cato, [illegible]

obire maluit, quam istis frustra fieri supplex, aut ineptum caussae iustissimae, ad maiorem ignominiam, quaerere patronum. Hinc minime gentium illis annumerandus est, qui pessimo instituto semetipsos occiderunt.

kt) Non inepte. Gratia enim diuina Socratem praecipue illuminauit: quod nunquam non accuratissime consueuit rationem audire, eiusque praecepta omnia suis actionibus obseruare. Rationem daemonis instar habuit, quod in homine τὸ Θεῖον esse intellexit, illud semper consulendum, et obsequio venerandum. Eoque perpetuo virtutis studio, cum vni vero Deo viueret deuotus, a pessimis autem hominibus accusatus, a iudicibus capitis damnatus esset, magistratus sui iudicio cedere, quam frustra suam innocentiam apud iniquos suisque captos erroribus defendere, maluit, ratus, ita ex his vitae communibus aerumnis a Deo genioque suo reuocari, et praestare, iucunda recti conscientia mori, quam viuere diutius, atque malorum insidias experiri. Hoc sensu, vt Xenophon, apologia pro Socrate, oper. p. m. 569 memoriae prodidit, bis iam defensionem meditanti daemonium fuisse aduersatum. De factis et dictis Socratis lib. 4. oper. p. m. 514. familiarem habuisse daemonem, quem in rebus agendis consuluerit, qui eum interpellauerit, vt semet defendere non potuerit. Hoc vero etiam inter alia dixisse: si iniuste morior: illis erit facinus hoc turpitudini, qui me iniuste interemerunt.

kv) Fuga non opus erat illi, qui magistratus innocens maluit

Cato, vt antea ex opinione Auguſtini, Lucretia: kx) nihil id quaeſtioni vniuerſae et principi officit: nempe, an nulli vnquam liceat ſe educere, vel ſi mauis denuo vocem tuam, occidere: ky) vel an nulla ſit, nec eſſe poſſit vlli iuſta cauſa ſe educendi. kz) Acceſſoria eſt quaeſtio, qua pro varietate rerum hominumque negare et tueri poſſis, annon magni ſit animi, vitam ſponte dimittere, mortem contemnere et vltro oppetere. la) Mors quin habeat aliquid in ſe terribile, nemo

maluit ſatisfacere iudicio, quam ſemet ipſam vna cum iuſtiſſima cauſſa facere ſuſpectam. Et qui mortem non timuit, ne quid timere videretur, in carcere, nec inuitus, permanſit.

kx) Vti nos omnes circumſtantiae ſatis ſuperque docent, non errauit Socrates, qui iuſſu magiſtratus, non ſua ſponte, mortuus eſt. Errauit autem Cato, qui viuere potuiſſet, ac cedere neceſſitati, turpius vero ſemet cruore ſuo commaculare voluit. Errauit Lucretia, quae caſta fieri non potuit particeps ſtupri, ſua vero caede corpus miſere afflictam animamque furioſam longe maxima ignominia cumulauit.

ky) Dictum ſaepius, iſta quaeſtione propoſita, non licet.

kz) Eſt, aut eſſe poteſt, ſemetipſum occidendi cauſſa prorſus nulla.

la) Satis ſuperque iam paulo ſuperius demonſtratum, ab ipſo etiam auctore conceſſum fuit, in morte voluntaria hominis timiditatem, non fortitudinem aut magnitudinem animi quandam deprehendi. Siquidem ad felicitatis aeternae firma electione ſumus certi, atque Deo gratioſi, mortem contemnere, non vltro oppetere poſſumus: vt ipſius Ennii quoque illud a Cicerone commendatum: *emori nolo, ſed me eſſe mortuum, nihil aeſtimo.*

nemo dubitat: nec animum neceffe effet in id comparari et acui, in quod inftinctu quodam voluntario iremus, ficut feruntur omnes ad conferuationem fui. Sen. ep. 36. Idem ep. 82. Etiamfi indifferens mors, non tamen inter ea quae facile negligi poffunt: magna exercitatione durandus eft animus, vt afpectum eius acceffumque patiatur." 1b) Alexander confpecta ratione mortis Calani, attonitus dixiffe fertur, Calanum potentiores hoftes debellaffe, quam fe. Vide Ælian. V. H. 5, 6. 1c) Strato autem rex Sidonis, referente S. Hieron., manu propria fe volens confodere, ne imminentibus Perfis ludibrio foret, quorum foedus Aegyptii regis focietate neglexerat, retrahebatur formidine, et gladium, quem arripuerat, circumfpectans, hoftium pauidus exfpectabat aduentum. Quem iamiamque capien-

1b) Ita fe res habet, omnium terribilium maxime terribilis mors eft: ergo non, nifi ab animo defperante fuique ipfius parum memori, oppetenda. Hinc nulla fortitudo, nulla virtus, fed vis nefaria. Virtus autem in conferuatione fui, quae, nifi quis humanitatem exuerit plane, hominibus a natura quibufque indita. Nufquam animus ad malum, fed ad bonum fuamque promouendam falutem, acuendus aut confirmandus. Contra naturam atque adeo contra femetipfum animi non eft fortitudo, fed furor et infania. Qui femet didicerunt vincere ipfos, forti conftantique animo perferunt fortunam vtramque, et mortem, piis ipfa vita potiorem, exfpectant, non inferunt fibi, aegritudine fuperante ac plus quam feminea mollitie.

1c) De Calano et Alexandro M. fatis dictum animaduerf. ad differt. de morte voluntaria p. 210. feqq. Quotus vero quifque virum imitabitur vtriufque, non dicam virtutem, fed temeritatem atque adeo brutum exitium?

piendum vxor intelligens, extorsit acinacem de manu, et latus eius transuerberauit, compositoque ex more cadaueri se moriens superiecit, ne post virginalia foedera alterius coitum sustineret. I d) Cunctationem Neronis in hac re graphice describit Suetonius. Ille quaesito percussore cuius manu periret, sed nemine reperto, procurrit quasi praecipitaturus se in Tiberim: Sed reuocato impetu, manibus pedibusque per vepres et sentes correpsit in villam quandam. Ibi vnoquoque hinc inde instante, vt quamprimum se impendentibus contumeliis eriperet, scrobem coram fieri, et quaedam curando mox cadaueri conferri imperauit, flens ad singula. Inter moras accepit se a senatu hostem iudicatum quaeri, vt puniatur more maiorum; et comperto, quale id genus poenae esset, conterritus duos pugiones arripuit: tentataque vtriusque acie rursu condidit, causatus nondum adesse fatalem horam. Vide ipse plura. I e)

I d) Viri fuit stupor, feminae insania, vtriusque desperatio satis luculenta. Stratonis mors melior non potuit esse vita. Cum Hieronymo aduersus Iouinianum lib. I. confer. Athenaeus lib. 7. et Aelianus variae historiae lib. 7. cap. 2. vbi legimus Stratonem Sidonium hunc regulum omnes homines luxu et magnificentia superasse, et Phaeacum comessationes fuisse imitatum. Isti non vnum praesto fuisse cantorem, qui coenam ipsius cantando oblectaret, et ipsum demulceret, sed multas etiam mulieres musicae peritas, tibicinas ac meretrices decora facie, et saltatrices: vt cum Nicocle Cyprio luxuria et lasciuia certaret.

I e) Suetonii Nerone cap. 47. seqq. Qui fieri aliter potuit relicto desperantique tyranno, religionum contemtori, timido, lasciuo, hominum quorumque saluti et ipsi inimico?

Porro Auguſtino, et vniuerſo illi fortiſſimo heroum ſophiſticorum generi, opponimus 1. tot in diſſertatione de voluntaria morte adducta exempla, ſacra et profana. lf) 2. Tertullianum ſupra laudatum, qui tanquam illuſtria fortitudinis exempla, et magna eius incitamenta affert Lucretiam, Didonem, vxorem Aſdrubalis, aliaſque et alios ſponte extinctos. Puta veram opinionem et verba Auguſtini, mortem voluntariam nunquam reuocari poſſe ad fortitudinem et magnitudinem animi: quid ſtultius Tertulliano, qui damnatis profeſſae ignauiae exemplis vtitur ad inſpirandam fortitudinem, et martyrii etiam conſtantiam? lg)

3. Au-

mico? Maluit generis humani maximum illud dedecus aliena tamen Epaphroditi, quam ſua manu, interfici. Sic ſine caede et vulnere pauci ad orcum meritaſque poenas deſcendunt reges et ſicca morte tyranni.

lf) Diximus vero etiam ſupra, de facto non quaeri, ſed de iure. Exempla, proh dolor! innumerabilia ſunt vitiorum omnium, quae gentes omnium locorum atque temporum ſuppeditare poſſunt, neque ſi plura proferrentur vitium vnicum in virtutem conuertere audent. Exempla mortis voluntariae ſacra nulla ſunt. Contradictio alioqui fuerit in adiecto. De Samſone vidimus. Iudae ſi cui placet facinus memorandum, et in ſacris deſcriptum, habeat ſibi. Auaritiae, perfidiae, proditionis, ipſius diuinae maieſtatis laeſae, quodcunque deſperans lytrum, coepit, ſi quod ſuo corpore ſoluendum, aeternas per ſe maturius dare poenas. Si quid perſecutionibus diriſſimis, ad ſeruandam caſtitatem, patrauit imbecillitas ſequioris ſexus, deplorandum magis extrema piarum calamitate, quam imitandum eſſe videtur.

lg) In rebus diuinis autem Tertulliani auctoritas nulla

eſt.

3. Augustino opponimus Augustinum ipsum, qui I. de C. D. c. II. diserte ait: Satius est vnam perpeti

est. Alioqui tristem ac saepius damnatam omnes amplecteremur Montanistarum sectam. Confer. animaduers. ad dissert. de morte voluntaria p. 278. Multo minus iniquitas Robecci attendenda est, qui stultum opinatur esse, si quis quem ignauiae exemplis velit ad constantiam excitare. Quasi vero non liceat argumenta petere a contrario, a minori saltem ad maius concludere, vel a maiori ad minus. Si numero plures alii non veriti sunt interimere semet ipsos, vt cupiditatibus satisfacerent suis, aut alias animi passiones testarentur: quanto magis Christo deuoti, a nominis Christiani hostibus atque tyrannis, hilares ac laeti persecutiones ipsamque mortem exspectarent, vt suo sanguine veritatem euangelii confirmarent, suamque in fide, spe, atque charitate, constantiam ostenderent. Ipsum ergo Tertullianum audiamus libro ad martyras, oper. pag. 225. Antuerpiensis Pamelianae editionis. *Timebit forsitan*, inquit, *caro gladium grauem, et crucem excelsam, et rabiem bestiarum, et summam ignium poenam, et omne carnificis ingenium in tormentis. Sed spiritus contraponat sibi et carni acerba licet ista, a multis tamen aequo animo excepta, imo et vltro appetita, famae et gloriae caussa; nec a viris tantum, sed etiam a feminis, vt vos quoque benedictae sexui vestro respondeatis. Longum est, si enumerem singulos, qui se gladio confecerint, animo suo ducti. De feminis ad manum est Lucretia, quae vim stupri passa, cultrum sibi adegit in conspectu propinquorum, vt gloriam castitati suae pareret. Mutius manum suam dextram in ara cremauit, vt hoc factum eius fama haberet. Minus fecerunt philosophi, Heraclitus, qui se bubulo stercore oblitum exussit. Item Empedocles, qui in ignes Aetnaei montis dissiluit. Et Peregrinus, qui non olim se rogo immisit. Cum feminae quoque contemserint ignes. Dido, cum post virum dilectissimum nubere cogeretur. Item Asdrubalis*

mortem moriendo, quam omnes timere viuendo. Nec ignoro, addit, quam *inertius* eligatur diu viuere sub timore tot mortium, quam semel moriendo nullam deinceps formidare. Sed aliud est quod carnis sensus infirmiter pauidus refugit (en rationem quam volunt, et legem naturae!) aliud quod mentis ratio diligenter enucleata conuincit. lh)

Nihi-

vxor, quae iam ardente Carthagine maritum suum supplicem Scipionis videret, cum filiis suis in incendium patriae deuolauit. Regulus dux Rom. captus a Carthaginiensibus, cum se vnum pro multis captiuis Carthaginiensibus compensari noluisset, maluit hostibus reddi, et in arcae genus stipatus, vndique extrinsecus clauis transfixus, tot cruces sensit. Bestias femina libens appetiit, et vtique horridiores aspides serpentes tauro vel vrso, quas Cleopatra immisit sibi, ne in manus inimici perueniret. Sed mortis metus non tantus est, quantus tormentorum. Itaque cessit carnifici meretrix Atheniensis, quae conscia coniurationis, cum propterea torqueretur a tyranno, et non prodidit coniuratos, et nouissime linguam suam comestam in faciem tyranni exspuit: vt nihil agere se scirent tormenta, etsi vltra perseuerarent.

lh) Nihil mutandum. Nec sibi obloquitur vllo modo. Non de voluntaria, sed naturali morte agit: eaque communi formidine quaerit, vtrum satius sit, vnam perpeti moriendo, an omnes timere viuendo. Non ignorare se, quam inertius eligatur, diu viuere sub timore tot mortium, quam semet moriendo nullam deinceps formidare. Noli credere quidquam illi de sponte moriendo pro lubitu in mentem venisse: sed miratur, qui fieri soleat, vt mortales aduentantem mortis horam perhorrescant, cum ea mortis omni timore liberentur. Sic quoque epist. 45. scribit: *Quantis laboribus agitur, vt longiori tempore laboret, et mors cum impendet, torquet, ideo cauetur, vt diutius timeatur:*

nam

Nihilominus maioris ſaltem, inquis, eſt animi, tolerare quoſcunque labores, dolores, ludibria, tormenta, quam ea moriendo fugere. Non tolerare ſimpliciter, inquam ego; ſed tolerare fortiter et animoſe. li) Deinde haec vna tantum eſt quaeſtio et cauſa. Enumera vero reliquas, et perge quaerendo, annon maioris etiam animi ſit delirare perpetuo ex ſenio vel morbo? annon furere? annon caſtrari, et conſtuprari vſque ad mortem? annon viuere in eo animi habitu, quem Scriptura depingit in Nabuchodonoſoro in beſtiam mutato; vel in aliis qui a Deo deſerti, excaecati, indurati; qui venditi vt faciant malum, qui non magis mores quam Aethiops pellem et pardus maculas mutare poſſunt? Quid in his omnibus maioris animi, imo vllius fortitudinis vel veſtigium deprehendis? niſi forte tibi ſit fortitudo quaedam, aliis omnibus inaudita: fortitudo quaedam delira et furioſa; fortitudo quaedam abominabilis, et ne in flagitioſiſſimis quidem ſcortis tolerabilis; fortitudo quaedam belluina; fortitudo quaedam continuo peccandi, et ſcelera quaeuis perpetrandi. His addendae videntur cum aliae fortitudinis ſpecies,

nam inter tot caſus fragilitatis humanae quam multae mortes timentur, quarum certe vna cum venerit, reſtat, ceteras non timeri, et tamen fugitur vna, cum omnes timeantur. Timor vero ille naturalis eſt hominum atque communis: tantoque magis cauendum, ne mortem, quam quis infert ſibi, malamue excipit vitam, mortes infinitae ſequantur: cum bona mens atque ratio, quicquid prouidentia et voluntas diuina immittit, quam lubentiſſime amplectatur.

li) Qui ſapit, fortiter vtique et animoſe, quicquid accidit, vel diuinitus imponitur illi, ad vitae finem vſque, tolerare conſueuit.

cies, aut partes, tum singulatim fortitudo vorandi in magna fame; homines, stercora, aliaque huiusmodi 1k)

Rursus fuerit maioris animi tolerare quaecunque mala, quam fugere et sponte mori: fuerit, inquam, aliquando et raro, in diuinae ac consummatae sapientiae virtutisque viris, immortalitate etiam dignis, quos quantumcunque possint viuere publicae rei expedit: sed respicienti in vniuersum homines, et non tam quid, quam quomodo quisque toleret, apparet manifeste falsum. Nam tolerant, ceu superius significaui, ignauissimi quique, imo sceleratissimi: tolerant mulierculae, meretrices, et vniuersa illa infima plebecula, nec sciens, nec aestimans fortitudinem, ac maiorem quandam animi magnitudinem.

Proh! quanto leuius mortalibus aegra subire
Seruitia, atque hiemes aestusque, fugamque fretumque
Atque famem, quam posse mori.

Itaque plerique per ignauiam potius et formidinem

1k) Petitio eadem semper est principii. Si quis delirio semet interficit, aut furore: deplorandus ille quidem, sed dicendus non est ratione vti, vel consulto agere quidquam. Reliqua, cuiuscunque sint generis, aequo animo ferenda, eodemque virtutis tramite, spe certae salutis, ad vitae finem vsque a Deo destinatum, ab cuius sapienti consilio et prouidentia dependent omnia, perseuerandum. Alioqui non fortes, non pii, non fideles sumus domini coelestis subiecti, sed brutis animalibus deteriores et miserrimi homunciones, qui, dum student vitare Charybdim, incidunt in Scyllam, atque furioso impetu lubentes in exitium ruunt.

nem mortis omnia misere ac turpiter sufferunt; complures quoque vulgari nunc imbuti opinione timent inferorum poenas, ideoque non animi, sed metus magnitudine aegre et periculose viuere perseuerant. Multi vero quasi maiorem animi magnitudinem ostensuri, turpissime sunt lapsi: alii gemitibus, eiulatibus ac clamoribus tyrannos, hostes et carnifices delectarunt, amicorum vero animos emollierunt et fregerunt: alii rursus, tanquam timidissima quaeque animalia, in quascunque latebras perreptarunt, seseque abdiderunt. 11) Non

11) Mala imminentia fugere, praesentia tolerare debemus; neutiquam vero sponte mori. Non nego, homines quoque ignauos, leues, et non optimae famae tolerare mala. Quanto magis tolerare debent fortes et magnanimi? Qui mori malunt, quam patientia exerceri, vecordes sunt atque nimis timidi, eoque genere saltem vincuntur a mulierculis, meretricibus, et infima plebecula, quae viuendo mala non mutanda ferre, quam moriendo fugere, ac turpiter perire, malunt. Praestat timere, quam incurrere poenas inferorum: eaque formidine ad veram animi magnitudinem traduci: vt calamitatibus sustinendis si non insignem fortitudinem, patientiam tamen atque constantiam prae se ferant. Securius aiunt atque tutius: quam qui semet furiose in orcum praecipitare non verentur. Hi turpissime labuntur: nec poterunt post tristia fata gemitibus, eiulatibus, atque clamoribus aeternos auertere aut fugere cruciatus. Casum ergo ponamus, in vnum omnia cumulari mala: si sapit, perbreuis ratus dolorem esse temporis, neque cum aeterno futurae felicitatis vsu componendum, forti constantique animo grauissimum onus cuiuscunque calamitatis vsque ad vitae finem perferre non desinit: ipsaque patientia ferendo diuinitus confirmatur.

 Potest

Non nego licere fugam; ſed eam multo minus eſſe maioris animi indicium et argumentum, quam mortem voluntariam contendo: praecipue in hominibus, quos viuere aut mori nihil publice intereſt; adeoque in pleriſque omnibus. lm)

Porro Epit. Ann. Baron. ad A. C. 253. vbi de perſecutione Deciana: Huiuſmodi terrore incuſſo multi datis libellis ſeipſos deferentes, ne vitae, aut rei familiaris iacturam facerent, fidem Chriſti, ſuppliciis nondum admotis abnegarunt; multi fuga dilapſi: inter quos Cyprianus.". . ln) Et poſt: Greg. Thaumaturgus...

Poteſt enim cuique diuina ſufficere gratia: quandoquidem Numinis aeterni potentia per hominum infirmitatem conſummatur. Hinc Apoſtolus 2 ad Corinth. XII. 9. ſcribit: libentiſſime gloriabor infirmitatibus meis, vt tanquam in tabernaculo mecum habitet potentia Chriſti. Acquieſco in infirmitatibus, in iniuriis, in neceſſitatibus, in perſecutionibus, in anguſtiis pro Chriſto: quum enim infirmus ſum, etiam potens ſum. Rom. VIII. 35. Quis nos a charitate Chriſti ſeparabit? neque tribulatio, neque anguſtia, neque fames, neque nuditas, neque periculum, neque perſecutio, neque gladius. Ecquid tandem? Si Chriſtus, quem amore totum amplectimur, pro nobis, vt Deus fortis eſt: quis tandem, ad ignominiam, vel turpitudinem ſummam, doloreſque nefandos, erit contra nos?

lm) Ego contra puto hactenus ſatis quidem clare demonſtratum fuiſſe, in morte voluntaria nullam plane fortitudinem aut magnanimitatem, ſed timiditatem, deſperationem, et inſaniam deprehendi: aut ille magnus dicendus eſt animus, qui citato gradu, ad fugienda mala quaedam leuiora, in perniciem ſemet praecipitare non dubitat.

ln) Procul dubio mali ſemper fuerunt mixti bonis. Qui Chri-

gus. . . cum ſuorum imbecillitatem exploratam habe-
ret, veritus vt ex his multi vſque ad mortem pro pie-
tate eſſent certaturi, autor illis fuit, vt fuga periculum
declinarent, ſeque his non modo comitem, ſed ducem
praebuit. 10) Alia tempeſtate Athanaſius a ciſterna in
ciſternam tranſiiſſe, quandoque in ſepulcrum deſcen-
diſſe, et ſe viuum quodammodo ſepeliiſſe memoratur.
Quid? quod e latebris aliquando trahendus, ſolo indu-
ſio tectus in domum puellae confugiſſe, et aliquamdiu

Chriſtum abnegarunt, fortibus atque fidelibus adſcribendi non ſunt. At fugere etiam fortiſſimo et ſanctiſſimo cuique licuit. Ita Caeſar Baronius et Henricus Spondanus annal. eccleſ. an. 253. num. 9. pag. 230. Cum Deciana perſecutio vehementer vbique ſaeuiret: complures, licet fortiſſimi, ſemet aliquantiſper ſubduxerunt: inter quos fuit etiam Cyprianus, magno gentilium ardore ad necem quaeſitus, proſcriptus, et omnibus bonis ſpoliatus. Et conſulto quidem, non formidine, latebras quaeſiuit, ne per eius praeſentiam perſecutio in ceteros fideles acrius ſaeuiret: vt idem ipſe teſtatur epiſt. 9. 55. 69. et Pont. in vita Cypr.

10) Bene. Ita Spondanus pag. 233. Hac itidem graſſante perſecutione magnus ille Gregorius Thaumaturgus Neocaeſareae in Ponto epiſcopus (perinde ac Cypriano et Dionyſio Alexandrino contigit) diuino plane conſilio furorem declinans gentilium debacchantium, receſſit in ſolitudinem, ſuisque vt idem facerent perſuaſit, ne adhuc nouelli in fide deficerent in tormentis. Sed mortem voluntariam neque ſibi, neque ali cuiquam, ſaeuientibus vbique malis, perſuadere voluit. Cum ipſe nihilominus diligentiſſime quaereretur in ſolitudine, accidit aliquando, vt detectus, flexis ad orationem genubus, vna cum ſuo diacono, ambo circumſtantibus inimicis viſi ſint arbores, atque ſic manibus iſtorum euaſerint.

latuisse fertur. Arianorum dices hanc fuisse fabulam. Ast Ariani fuerunt saltem Christiani, neque a negata consubstantialitate ad mentiendum stimulati, quicquam incredibile finxerunt de homine vitae cupidissimo. lp) Sed haec fuerit fabula: reliqua vero omnis fuga et latitatio an ideo turpis et inhonesta, quia ad magnitudinem animi non potest referri? quia maioris animi vtique fuisset non fugere, saltem non tam foede timideque latere, sed publice mala quaeque potius perferre? Certe non ita latere, nec pecunia tormenta etiam rarissima et exquisitissima redimere sustinuit Marcus Arethusae episcopus Arianus. lq) Nehemias vero dicen-

ti

lp) Quoquo se res habeat modo, Athanasius bene et prudenter fuga salutem petiit, cum inimici vehementissime illum persequerentur. vid. Baronius et Spondanus annal. eccles. an. 356. n. 2. 4. 7. 8. Nisi vero sibi cauisset, aut semetipse interfecisset: insania maximaque turpitudine bonam eruditionis atque virtutum famam commaculasset. Vbi vbi honeste et commode latuit, docendo scribendoque insignem animi ostendit magnitudinem, suisque nunquam voluit succumbere affectibus, aut in semet statuere quidquam tristius.

lq) Fuit ille Marcus Arethusae episcopus ante quidem Arianus, aetate vero iam grauis, haeresi relicta, veritatem amplexus est. Quod olim ille sub Constantio imperatore magnificum deorum templum Arethusae destruxerat: Iulianus eum damnauit, vt de suo illud restitueret. Quod cum facere aut non posset, aut non vellet: fuga sibi consuluit. Breui post nuncio ad eum perlato, quod multi propter eum in discrimen venirent, Arethusam rediit, ac ciuibus se tradidit: qui omnes gregatim, viri ac feminae, per plateas eum trudere, ferire, trahere coeperunt, aures-

que

ti cuidam, Tractemus nobiscum in domo Dei, in medio templi, et claudamus portas aedis: quia venturi sunt, vt interficiant te, respondit: Num quisquam similis mei fugiet? lr) De Pertinace Herodianus l. 2. cunctis otium agitantibus turbidi ac furentes praetoriani militari cursu, meridie ipso protentis hastis, nudis gladiis, frequentes ad imperatoris aedes feruntur. Ceteris fuga dilapsis, pauci amicorum persuadere vt fuga sibi consuleret, populique auxilium imploraret. Ille indecorum existimans fugae aut latebris salutem debere, occurrere periculo ac procedere in medium decreuit. ls) De Leonida et Lacedaemoniis il-

que tenuibus funiculis auulserunt. Pueri, qui scholas frequentabant, instar globi eum voluentes, iam ab se proiecerunt, iam denuo exceperunt stilis, ac miserrime corpus deformarunt vulneribus: et spiritum adhuc ducentem melle et alio liquamine vnctum imposuerunt in sportulam ex iuncis contextam, ac sublime suspensum vespis et apibus exedendum obiecerunt. Constanter ac fortissime ista perpessus est: neque vitam sibimet ipsi adimere voluit. vid. Sozomenus l. 5. c. 9. Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Iulianus. Spondanus annal. eccles. an. 362. n. 34. pag. 399.

lr) Nehemiae VI. 10. 11. Nouerat scilicet Nehemias periculum non esse, nec fugae tempus; Semasam autem, vt falsa loqueretur, et imponeret sibi, a Tobia et Sanebal-lato corruptum. Alioqui fortissimus quisque, vbi vis maior, et periculum imminet, fuga vitam conseruare debet, non coeco impetu in exitium ruere, aut semet enecare.

ls) Non credidit Pertinax, se iam in capitis periculo versari, aut fore, vt militum suorum facto impetu obtruncaretur. Sperabat, persuasurum, quae vellet, et furentes in praesens animos placaturum, vt eius orationem legi-

lis, lt) compluribusque aliis qui turpem sibi pro tempore et loco iudicantes fugam, mori quam fugere maluerunt, constat ex historia. Itaque nunc saltem clarissime vides

1. Futilissimam esse ratiunculam istam, Quia maior est animus. lv)

2. Non obligari omnes ad ea quae summae animi magnitudini conuenire videntur, quaeque fecerunt quandoque viri ea magnitudine ac robore praediti: sed multa licita et honesta esse, lx) quam-

legimus apud Herodianum lib. 2. cap. 5. editionis Boeclerianae pag. 79. seq.

lt) Militibus, nisi victis iam proelio, fugere nunquam licet. Leonidas Spartanus, cum CCC. ciuibus apud Thermopylas Xerxi totique Asiae obiectus, occidere dimicans, quam assignatam sibi a patria stationem deserere, maluit: suosque alacri animo ad id proelium, quo perituri erant, cohortatus est, ea etiam voce vsus: sic prandete, commilitones, tanquam apud inferos coenaturi. vid. Herodianus l. 7. Iustin. l. 2. Valer. Max. l. 3. c. 2. extern. num. 3. Turpis in bello fuga, minime vero extrema vrgente necessitate, vt sibi quis prudenter caueat, imminensque vitet, si fieri potest, vitae periculum. Praestat aliquando stantem pugnantemque aduersus hostes mori, quam fugere: sed nunquam vlla calamitas voluntaria morte auertenda.

lv) Futilissimum, ad voluntariam mortem commendandam, argumentum est, ab animi magnitudine desumtum. Quod saepius dixi, iterum iterumque dico, in ea turpissimam esse desperationem aut furorem: prorsus vero nullam in nefario scelere virtutem apparere.

lx) Quae summa sit animi magnitudo, vt verum fatear, nescio. In virtutibus, quod supra etiam monui, via per- placet

quamuis talium virorum exemplis factisque inferiora. ly)

3. Pro

placet media, et gradus sufficit, quemadmodum grammatici loquuntur, positiuus. Sunt homines alii aliis tamen meliores; optimus vnus non nisi Deus. Mihi profecto sufficeret esse et haberi bonum. Sic vt vitia quaeuis sunt quouis modo vitanda; procul dubio sunt semper amplectandae et exercendae virtutes, sine quibus vitia imperant. Nec inficiabitur quisquam, extra virtutes, salua tamen iusta moderatione vel temperantia, actiones esse non solum licitas et honestas, verum etiam omnino necessarias, ex. gr. edere, bibere, dormire, moueri, obambulare, loqui, scribere, laborare.

ly) Hic vero latet anguis in herba. Quae boni facere nec voluerunt, nec potuerunt: licita et honesta esse non videntur, sicubi factis vitii quid adhaeret; omnium vero minime si legibus et honestati aduersantur. Bene ac prudenter Antigone, patri Oedipo voluntariam mortem dissuadens, apud SENECAM Thebaidos actu primo vers. 188.

- - Decebat roboris tanti virum,
Non esse sub dolore: nec victum malis
Dare terga. Non est, vt putas, virtus, pater,
Timere vitam, sed malis ingentibus
Obstare, nec se vertere, ac retro dare.
Qui fata proculcauit, ac vitae bona
Proiecit, atque abscidit, et casus suos
Onerauit, ipsi, ceu Deo, nullo est opus.
Quare ipse mortem cupiat, aut quare petat?
Vtrumque timidi est velle. Contemsit mori,
Qui non cupiscit. Cuius haud vltra mala
Exire possunt, in loco tuto est situs.

3. Pro personarum, locorum ac temporum discrimine eadem esse et honesta, et turpia. lz)

4. Non fortitudinem quandam animique magnitudinem, pro imaginationis cuiusque spectris fictam ac constitutam, verbis speciosis exornatam exaggeratamque; sed rationem et prudentiam esse omnium consiliorum actionumque regulam. Itaque dum ratio et prudentia suadent dictantque melius, tutius et honestius esse mori, quam viuere et fugere, quicquid aliquorum caeca ac ratione destituta fortitudo, si fas dicere, animique magnitudo in contrarium dixerit, tanquam temerarium, stultum et insanum est spernendum. ma)

Hic

lz) Ea scilicet, quae media dicuntur, neque ad virtutes, aut vitia referuntur. Quae contra leges naturae communes et hominis rationem fiunt, non possunt non vbique et semper, et in omnibus esse turpissima. Quae secundum leges et rationem fiunt, semper et vbique sunt honesta, ipsamque virtutem satis aperte prae se ferunt. Alia, vt Nepos recte monuit, non omnibus sunt honesta atque turpia, sed omnia maiorum institutis iudicantur. Ita mors voluntaria Zenonis sectatoribus honesta est, sanioribus et Christianis turpissima, et nullo modo inter res medias numeranda, vtpote a qua temporalis atque aeterna hominis salus dependet.

ma) Subiratus ipse hac thesi opinionem infringit suam. Sunt enim fictiones et spectra satis ridicula, quae Stoici, ad nefarium ac triste suum decretum aliquo modo colorandum, de fortitudine et magnitudine animi proferunt multisque verborum lenociniis exaggerare student. Quandoquidem vero nec rationem, nec prudentiam, statuunt, rectam consiliorum et actionum regulam: decretum istud Stoicum

Hic obserua denuo doctores Christianos esse ineptos, et sibi discordes iudices ac censores officiorum virtutis, praesertim fortitudinis. mb) Nam eadem quae nonnulli hic aliis obiiciunt, aut obiicere possent ex prouidentia, voluntate, sapientia, bonitate, decreto, ordinatione ac dispositione diuina: item ex gloria Dei, exemplis Christi et Sanctorum: ex amore, spe et fiducia in Deum: ex vtilitatibus calamitatum: et si quae sunt alia, quibus pro more suo luxuriant, tripudiant

Stoicum recte spernitur, vt temerarium atque insanum. Aliud est mori secundum voluntatem diuinam ordinemque naturae; aliud pro lubitu suaque sponte, quoties calamitas aut periculum aliquod imminet, vitam finire, et enecare semetipsum. Illud praestat aliquando, et melius est, quam viuere in summa et inuincibili miseria: cum fugere eam nemo possit. Hoc plane diabolicum est, neque sperandum vsquam ab homine, nisi desperante, insano, et furioso.

mb) Calumniam repetit, illam supra iam satis collabefactam: vt neutiquam responsione videatur esse digna. Christianos doctores oportet Christi doctrinam et veritatem euangelicam profiteri. Qui Christi sequuntur doctrinam, ineptire non possunt, non fouere discordiam, aut de virtutibus perperam iudicare. Etiamsi aliquando in rebus, ad salutem et veritatem euangelicam non pertinentibus, atque adeo nullius momenti, errauerunt: noui, errare humanum esse, et optimos viros humanum nihil ab se alienum putauisse. Atqui etiam noui, neque Lactantium, neque Augustinum, neque alium e Christianis doctoribus quemquam, adeo iniquam ineptamque hominis Stoici, qui Christianus videri volebat, istam censuram fuisse meritum.

diant et triumphant: eadem obiiciuntur ipsis a Tertull. L. de fuga in persecutionibus. mc) Vbi eiusmodi potissimum argumentis, accumulatis quoque Scripturis, et interspersis, vt Lactantius et August., coloribus et ratiunculis rhetoricis vtitur ad demonstrandum, non licere in persecutionibus fugere, neque sectae, vt ait, licentiam emere, aut praemio pacisci. md) Quicquid

mc) In Tertulliano, et pio, et docto viro, Montanistarum probe obseruanda est haeresis: vt, fugienda non esse pericula in persecutionibus, sed multo magis martyrium captandum, sibi persuaserit. Ipse, antequam incidit in eam haeresin, fugam in persecutione non improbauit. vid. de patientia liber c. 13. p. m. 238. Deinde libro singulari, ad Fabium scripto, fugam in persecutione dissuasit; vt libris quoque de corona militis, et de virginibus velandis. Prorsus vero nihil inde solatii aut refugii mors voluntaria repetere vel reperire potest. Si fuga non licet in persecutionibus euitare martyrium, multo minus licet euitare voluntaria morte.

md) Siccine ipse prodit malam voluntariae mortis caussam? Tertullianum aliis doctoribus Christianis, Lactantio praesertim et Augustino, in alia tamen controuersia, opponit: neque illi magis, quam his, fidendum censet, quod iisdem vtantur argumentis, sacrae NB. scripturae cumulent loca, et rationibus colores rhetoricos addere soleant. Displicent nostro quammaxime propterea, quod in fide constantiam, et in persecutionibus ad vitae finem vsque perseuerantiam postulant: salua etiam honesta et necessaria fuga, cui noster cum Stoicis iniquissimam turpissimamque sui necem substituere mallet. Sufficit Christi praeceptum de fugiendo ex vna in aliam vrbem: qui et saepius ipse fugit, et sanctissimos fugere docuit suos. Vnde et eius discipuli, quoties potuerunt, fuga sibi consulere instituerunt: et Pau-

quid ergo illi hic reſponderint Tertulliano, id ſibi quoque reſponſum putent. m e) Eſt vero cauſa noſtra in multis melior, honeſtior, ab ignauia et omni turpitudinis ſpecie remotior, atque a Tertulliani telis tutior. Neque enim in nos aeque ac fugientes illos, ementes et vbicunque latentes valet: Fugam eſſe turpe, et indignum, et ſeruile praeſidium: Chriſtum ſanguinem ſuum fudiſſe pro nobis: animas noſtras eſſe pro fratribus ponendas: et alia quibus is aduerſarios fortiter premere videtur, praeſertim laudatores illos maioris fortitudinis. Non enim nos ad fugiendum, aut emendam quaſi miſeram vitam latebraſque hortamur; ſed potius vt ſpretis tam hoſtibus, quam vita ipſa fortiſſime quiſque, quantum poteſt, moriatur, ſanguinem vltro fundat animamque ponat. Quo ipſo praebemus fratribus aliquod ſaltem fortitudinis contemptuſque vitae exem-

 plum:

et Paulus ſe per murum de perſecutione expediri curauit. Ratio quemque docet etiam ſua, mortem et calamitates quocunque modo vitandas eſſe. Si fugere aut alio modo necem euitare non poſſumus: ſcelere praeſtat obire alieno, quam ſuo.

m e) Differunt autem toto coelo mors voluntaria et mali fuga: imo haec illam refutare vehementius, omnemque cauſſae iuſtitiam euertere poteſt. Iuſſit Chriſtus diſcipulos ſuos fugere, neutiquam vero ſemetipſos occidere. Nec illorum quiſquam, longe maximis calamitatibus, miſeriis, doloribus, ignominia, egeſtate, neceſſitatibus, maluit ſponte mori, quam alius, vel peſſimi hominis, tyrannidem experiri. Nolumus pro fuga quidquam aduerſus Tertullianum dicere: neque credimus, ſi dicta fuerint plurima, vnicum nobis verbulum aduerſari, ſed omnia tanto fortius, ſpecie ac nomine Chriſtiano, Stoicum diſſimulatum eiuſque cauſſam euertere.

plum: mf) Deo et Christo Domino tales nos approbamus, qui malimus iusto ac prudente imbecillitatis nostrae metu ac conscientia mori, quam in periculum incidere peccandi, aut peccatoribus consentiendi, tortoribusque cedendi: vti innumeris ante nos aliis id contigit. mg)

Porro

mf) Quotus vero quisque eorum, quorum mens sana in corpore sano est, non intelligit, caussam auctoris omniumque Stoicorum, voluntariam mortem suadentium, esse pessimam atque turpissimam? Fugiunt enim non martyria solum et subeundas pro veritate persecutiones, verum etiam quascunque mortalium communes aerumnas: neque sibi legitimo student consulere modo, vt fugerent ad salutem et vitam conseruandam, sed maius patrandum scelus, mortemque voluntariam eligunt, vt semetipsos, velut paricidae, furentes audacia et desperatione, in meritas praecipitarent poenas. Indignum et seruile quaerunt in satanae, crudelissimi generis humani hostis, consilio ac tentationibus impudentissimis praesidium: vt breuia leuiaque mala cum aeternis longeque grauissimis commutare non vereantur. Haec maior illorum fortitudo, vt opus non habeant tyrannorum exspectare molimina, suamque dolores inter patientiam probare. Hoc sanioribus detestandum extremae turpitudinis et impietatis, non ad imitationem, sed maximum ad horrorem, exemplum praebent, ac sibimetipsis, ne quid peius dicam, post fata immanitate sua infamiam faciunt. Hic vitae, hic salutis aeternae contemtus non potest non hominis stultitiam atque summum furorem sapere.

mg) Vae simulatoribus ineptissimis! Si fures atque latrones Deo dicerent opus facere gratum quod bonis eripiant, quibus olim superbire possent. Si adulter suam velit iactare virtutem, quod soboli procreandae studeret. Nostin,

Porro annotatum eſt ſupra, ex Tertulliani ſententia ipſam quoque interpretationem Scripturae e diſciplina rationis petendam eſſe. mh) Bene id demonſtrare videtur L. De Praeſcript. adductis verbis Chriſti, Quaerite, et inuenietis. mi) Haec quidam trahe-

ſtin, homo ingenioſiſſime nequam, Deum, iuſtiſſimum iudicem, odiſſe homicidia, et punire mendacia, mortalium quoque ſcrutari corda, fiduciam, ſpem, ſinceram pietatem, caſtumque amorem deſiderare, nec alium velle cultum quam a ſemetipſo praeſcriptum. Siccine aduerſus Deum atque dominum ſuum rebelles ac laeſae maieſtatis rei ſummum ſcelus iactitare inſtituerint, imbecillitatis metu defeciſſe, atque grauius peccaſſe, ne olim captarent peccandi occaſionem. Sint ergo, qui Panico iſti ſuccubuerint terrori: nefarium ita ſcelus nunquam defendere, aut fucum ſummo iudici facere poterunt. Si qua videtur excuſatio ſupereſſe: hominis inſania forſan erit ac ſummus furor, quo abreptus in ſe patratum facinus ipſe ignorarit.

mh) Ratio vtique homini diuinitus conceſſa eſt, vt ea recte vtatur: alioqui brutis animalibus ſimilis nihil intelligere aut diiudicare poterit. Rationis auxilio etiam optime ſacram ſcripturam interpretari valemus, cooperante Sancti Spiritus illuminatione. Sic ratio inſtrumentum eſt, quo, vel medium, per quod ad ſalutarem doctrinam ducimur. Sed non eſt principium, ex quo veritatis diuinae poſſumus capere fundamentum, aut quo niti poteſt omnis credendorum et agendorum norma. Rationis multiplex vſus eſt in illuſtratione, collatione, illatione, et argumentatione: ipſa vero ex diuinis dogmatibus et Sp. S. ſanctificante illuminatione inſtrui et corroborari debet. Sic cultus diuinus rationalis eſt. Rom. XII. 1.

mi) Fuſius ea de re Tertullianus agit libro de praeſcriptionibus aduerſus haereticos cap. 8. 9. oper. p. m. 391. ſeq.

bant ad defendendam curiositatem, qua Tertullianus non esse opus ait post I. C. Itaque 1. non omnibus dictum esse, Quaerite. 2. Etiamsi id permitteretur, tamen et hic, inquit, sensus expetit certare cum interpretationis gubernaculo. Nulla enim vox diuina ita dissoluta est et diffusa, vt verba tantum defendantur, et ratio verborum non constituatur. Rationem autem verborum allegatorum in tribus articulis consistere: in re, in tempore, in modo. Quod si haec accommodaueris verbis, Non occides, apparebit, interpretationem Augustini penitus aberrare ac deficere. In re: non enim vetatur nisi occisio proximi, eaque non omnis, sed iniusta innocentis. Hinc patet quoque et de tempore, et de modo. mk)

Cap.

seq. Noster vero malitiose illum intelligere non vult. Pertinet omnino, illo fatente, ad omnes et singulos, quod Christus dixit non ad Pharisaeos solum, sed ad quoscunque discipulos Matth. VII. 7. *petite, et dabitur vobis: quaerite, et inuenietis: pulsate, et aperietur vobis.* Luc. XVI. 29. *Habent Mosen et Prophetas: illos audiant.* Ioh. XII. 48. *Qui aspernatur me, nec recipit verba mea: habet, qui condemnet ipsum: sermo, quem locutus sum, ipse iudicaturus est eum vltimo die.* Captat sinistre Tertulliani verba, sed nihil expedit.

mk) Accommodabimus, quod vult, verbis *non occides*, de quibus supra iam dictum satis: et rationalis interpretatio haec erit: studio, et praemeditato scelere, innocentem non occides hominem, neque alium, neque temetipsum. Interpretationis rationem Deus ipse suppeditat Genes. IX. 5. 6. *De manu ipsius hominis, de manu cuiusque fratris animam hominis reposcam. Qui effundit sanguinem hominis, per hominem sanguis illius effunditor: quoniam ad imaginem suam Deus*

Cap. 25. et seq. aliam velut telam orditur Augustinus, et comperto multa extare illustria exempla eorum qui se honesto et magno animo eduxerunt, varias et necessarias ob caussas: non solum apud exteros omnium gentium, sed apud ipsos etiam Christianos; atque in sexu etiam infirmiore plerumque, et minus animoso: in tot feminis, virginibus et puellis, quae ad seruandam pudicitiam, dum aliter seruari humanitus non potuit, quodcunque mortis genus, quod magis in promptu erat, cupide arripuerunt. m l) Bene Seneca

Deus hominem fecit. Haeccine sufficiens ratio est? Innocens trucidandus a nemine, non ab alio, nedum a semetipso: quoniam prae se fert imaginem Dei. De qua si quis desperarit, atque semet, contra diuinum praeceptum, occidere maluerit: quandoquidem ab hominibus non potest, certissime tamen a Deo, iudice iustissimo, vindice fortissimo, meritas exspectabit poenas. Et aliam verba nobis rationem ostendunt. Deus omnes homines sine vlla exceptione ab homicidio absterret, caussamque subiungit aequissimam, quod omnes inter se fratres sint, atque summum habeatur nefas, eos, qui tam arcto vinculo sunt inter se coniuncti, semet caedibus inuicem mutuis conficere. Vnus vero quisque proximus est sibi: et vinculum longe arctissimum inter corpus animamque intercedit. Omnium ergo minime homo semetipsum, sine grauissima poena, occidere potest: si quando scelus tam horrendum praemeditatus fuerit.

m l) Vtinam, quae D. Augustinus contra mortem voluntariam sapienter et copiose scripsit, ad emendationem atque salutem perpendere voluerit, neque adeo peruicaciter ac stolide, ne minima quidem vrgente, omnibus contra solide prohibentibus caussis, in exitium ruere. Postquam Augu-

Seneca ep. 70. Iniuriosum est rapto viuere: at contra pul-

Augustinus de ciuitate Dei lib. 1. cap. 24. exemplum Iobi ex sacris proposuit, cum Catone Regulum confert, atque hunc docet illo praestantiorem virtute et animi fortitudine fuisse: qui Poenis primum a se victis, victus tandem subiici maluit, tormentaque perpeti omnia, quam sibimetipsi consciscere mortem. Argumentatur deinde a minori ad maius. Si tanta fortitudine animi excelluerunt Regulus et alii deorum falsorum cultores, vt mortem nihil formidarent, eam sibi tamen non afferrent, ac hostibus multo magis subiici vellent: quanto maiori iure ac solidiori fiducia veri Dei cultores, illi Christo seruatori ac domino deuoti, a tanto facinore abstinebunt, si eos diuina prouidentia vel probandos, vel emendandos aliquantisper subiecerit hostibus. Cap. 25. docet, quod peccatum non debeat declinari per peccatum, Apostolicae doctrinae memor, Rom. III. non esse facienda mala, vt inde eueniant bona. *Si detestabile*, inquit, *facinus et damnabile scelus est, etiam se ipsum hominem occidere, sicut veritas manifesta proclamat: quis ita desipiat, vt dicat, iam nunc peccemus, ne postea forte peccemus: iam nunc perpetremus homicidium, ne forte postea incidamus in adulterium.* Ne quidem ad proprium euitandum peccatum, cuiquam licere manus inferre sibi, probat duplici argumento. Primo, quia, etsi tantum dominetur iniquitas, vt peccata eligantur, minus tamen formidandum, nec certo futurum, instans fortassis adulterium, quam certum in praesenti et illud quidem crudelissimum homicidium. Deinde, quia, etsi committas olim adulterium, poenitentia tamen atque delicti venia sequi potest, siquidem gratiae diuinae ad extremum vsque spiritum vitae relinquatur locus; si quis vero insaniat eo vsque, vt manus sibi violentas afferat, eum tanti flagitii poenitere amplius non possit. A mente Christiana quam longissime, etiamsi vim patiatur, omnem impuritatem abesse: maximum vero quibus-

pulcherrimum, mori rapto.„ mm) Hinc vt ſe expediat Auguſtinus, ſed eadem arte qua ſupra circa Samſonem, varie ſe verſat, nihil probans: ſed modo coniicit de Spiritu S., quem ſuaſorem rurſus autoremque obtrudit; modo principium, quod dicitur, petit, ſiue tanquam certum ac probatum ponit, et ad probandum aſſumit id ipſum de quo quaeritur, et quod probare ac firmare conatus labefactauit magis, incertiuſque ſibi reddidit: nempe grande peccatum, et immane ſcelus eſſe ſeipſum educere, vel interimere; idque ſemper, quacunque in neceſſitate, et quacunque ex cauſa: et ſingulatim, etiamſi breuis, incertae ac miſerae vitae reliquiis ſeruatis perdendum, aut in tanta fragilitate humana praeſentiſſimum incurrendum ſit periculum perdendi certiſſimum ac maximum hominis bonum, virtutem et pudicitiam. mn) Iobi 6. dicitur:

Qui

quibuscunque calamitatibus hominis fore ſolatium, vacare culpa.

mm) Ita ſatis quidem intricate loquitur Stoicorum anteſignanus; verius autem prudentiusque Rhodius ille, quem eadem epiſtola 70. vituperat, cum in caueam coniectus eſſet a tyranno, et tanquam ferum aliquod animal aleretur, ſuadenti, vt a cibo abſtineret, *omnia*, reſpondit, *homini*, *dum viuit*, *ſperanda ſunt*.

mn) Ita pergit S. Auguſtinum non refutare, ſed calumniari. Poſtquam ille iam argumentis ſolidis atque ſufficientibus voluntariae mortis turpitudinem et nomine Chriſtiano maxime indignum ſcelus oſtendit: cap. 26. diſquirit, ſi forſan aliquando fuerit a bonis patratum, qua ratione, quod non licet, fieri potuerit. Cum exempla, velut martyria quaedam, mulierculárum, pudicitiam defendentium,

 eccle-

Qui timent pruinam, irruet super eos nix. Id hic conuenit in eos, qui ab Augustino corrupti timent laruam quandam peccati, id est, mortem voluntariam: atque eo ipso, nisi constantissimi et perfectissimi sint mortalium: quod nemo de se cogitauerit: aut sine rara et prodigiosa gratia, quam Deus nemini promisit, in eos verum et mortiferum, Augustini saltem et asseclarum sensu, peccatum irruat, vel ipsi in peccatum. m o)
Satis

ecclesia catholica celebrare soleat: de his nihil temere ausus est iudicare. Noluit errorem obiicere praesulibus ecclesiae, qui mulierculas pudicitiae seruandae caussa inter manus persecutorum sponte mortuas non dubitarunt adscribere sanctis. Affectuum contrariorum abreptae procellis, atque sui sexus imbecillitate, velut insanientes morbo, cuiuis maluerunt succumbere mortis generi, quam hostium crudelitati. Misericordiae et gratiae semet commiserunt diuinae: sint ergo miserrimarum deplorandi casus, imitandi nequaquam.

m o) Iobi VI. 16. mentem cum vulgata peruertit noster, vbi continua legitur ἐξεργασία: *fratres mei perfide egerunt, sicut torrens, vt validissimi torrentes transiuerunt, qui tetri sunt a glacie, in quibus nix abscondit sese.* Sumamus, vt noster dixit, ita: qui timent pruinam, i. e. qui timent, vt calamitatem quamcunque imminentem ferre queant, aut alio alioque modo peccent: super eos irruet nix, i. e. super eos longe maxima irruet calamitas atque peccatum mortis voluntariae turpissimum, illud vix vnquam venia dignum. Qui fortunam vtramque ferunt aequo animo, et, premente grauissima calamitate, ad finem vsque vitae perseuerant constanter, diuina freti gratia et auxilio certissimo: illi fugiunt euitantque omne peccatum, semet non efferentes turpiter, aut perfectionem in aerumnis arrogantes sibi; sed humillima deuotione semet voluntati subiicientes diuinae.
Soli-

Satis est, si ignoscatur imbecillitati humanae, et ob tam alte insitum amorem vitae et conseruationis sui, atque naturalem horrorem mortis, praesertim voluntariae, dicatur nemini id a Deo disertis verbis praeceptum esse, vt metu, aliena praesertim culpa, peccandi sese extinguat. Quamuis sine dubio maximum, et Deo gratissimum sit sacrificium, corpus et vitam, ex se rem paene nihili, et breui desituram, sponte immolare virtuti, in externo, violento, praesente, ineuitabili et plerisque insuperabili eius amittendae periculo. mp) Itaque horum complures, Sanctorum titulis exornatos, etiam honorat et colit, olimque coluit ecclesia Romana, ceu fatetur Augustinus ipse: quamuis dubitet, aut nescire se dicat (ac si id sufficeret vel ad excusandum dementissimae illud insaniae genus, quod ipse alibi vocat) quibus fide dignis testimoniis nitatur: partim con-

Solicitudinem curasque omnes permittunt summo rerum arbitro: et amore, spe, fiduciaque pleni semet consolantur: rati, T. O. M. Deum, dominum patremque coelestem, cuius potentia et gratia in afflictis atque debilibus efficax et magna, suis non imponere crucis, graue onus, quo ipse illos nesciat leuare, aut iuuare nolit ferendo.

mp) Ignoscit Deus imbecillitati humanae, quam, vt modo dixi, gratia et robore solet ipse fortiter suffulcire. Odit vero praemeditatam hominis rebellionem atque malitiam: qui, dictante natura et ratione ipsa, prohibuit, non praecepit, mortem voluntariam: tantumque abest, vt quod vetuit, et abominatur, ipsi gratum possit esse sacrificium. Hominis vita breuis est, tantoque pretiosior, vt futurae praeparatio: vt, nisi ab ingratissimo et furioso rebelle, res nihili, quae sponte proiicienda, dici nequeat.

fugiat ad occultam iuſſionem Dei, vel Spiritus S. qua de re ſupra ſatis dictum. m q)

Nec meliore fide, ratione ac iudicio, Sarisberienſis Policrat. 5, 17. adductis pauciſſimis exemplis eorum, qui raro miraculo ſeruati, vel praeter omnium opinionem ab imminentibus malis liberati fuerant: perinde ac ſi talia exempla, adeoque ea, quae raro contingunt, facerent generalem regulam, diuinamque omnium hominum actionumque normam ac legem: Vnde nullus, inquit, eorum qui manus iniecerunt ſibi, ſatis excuſatus eſt mihi (ſcilicet id magnum malum, et iuſta timoris cauſa, ob quam ea quae toties dixi, et omnia potius toleranda) licet magnis praeconiis eccleſiaſtica hiſtoria aliquos efferat prouocantes mortem: quia temporariam vitam apud ſe, quam pudicitiam periclitari malebant. Vide, ſi lubet, plura Auguſtinianis coniecturis ſimilia. Nempe coniecturis etiam quorundam contra omnem rationem (ac ſi vita pluris eſſet, quam virtus, quam pudicitia; ideoque hanc, quam illam periclitari praeſtaret) et contra innumera virtutum exempla, ſtandum eſt. Quo ipſo penitus me pudet et miſeret generis humani, cui inutilis quoque foret, niſi et noxia quando-

que

m q) Quibus lubet, ſanctos ſanctasque colat ac veneretur: quod cuiuſcunque dictum eſto pace, omnium apud me nulla auctoritas, ſed vnius ſacrae ſcripturae vtraque pagina valet. Quibus, vt ſaepius dictum, ſana in corpore ſano mens eſt, illi profecto ſemet occidere nunquam poterunt. Multo minus ſemetipſum poterit quiſquam occidere Spiritus ſancti iuſſu, qui nihil, niſi quod bonum et ſalutare piis ſanctisue hominibus ſuadere vel imperare conſueuit.

que ratio. mr) Certe quid ratione opus, vbi non iuxta eam, et naturam rerum, vitae, mortis, virtu-

tis;

mr) Petitionem principii, quoties nouum mortis voluntariae aggreditur hostem, eandemque criminandi rationem saepius repetitam legimus. Quoniam Sarisberiensis pessimae Stoicorum opinioni non fauet: eius fidem, rationem, et iudicium accusat: exempla, praesentissimum Dei auxilium demonstrantia, reiicit, vel in dubium vocat: vt suam apertius diffidentiam aut malitiosam Numinis diuini desertionem ostendat. Vitia virtutibus praefert. Tolerantiam calumniatur. Veritatem diuinam Augustini et coniecturarum nomine suspectam reddere non erubescit. Rationi, quam supra dixi iam infallibilem esse, nescio quam, opponit rationem suam, quam rectius insaniam et aegritudinem dixeris. Vitam despicit, ac si virtutibus contraria esset, aut illae post fata quoque exerceri queant, nec morte voluntaria omnes simul extinguantur. Ego contra testor omnes, qui actionum suarum atque fortunarum ab ineunte aetate sunt memores, annon miranda, et admiranda, et bona, quae sunt innumerabilia, et quae vix ausi fuerint optare, euenerint, ipsisque fuerint diuinitus concessa. Et ille beneficus, misericors, omnipotens, sapientissimus Deus, ad vitae finem vsque suos non iuuaret, aut, quoties fuerit ipsis necessarium et salutare, periculis imminentibus non eriperet. In sacris exempla habemus cumulata Lothi, Abrahami et Sarae, Isaaci, et Iacobi, Iosephi, Israelitarum in Aegypto, Dauidis, Eliae et Elisae, Danielis, aliorumque prophetarum, Iosephi et Mariae, ipsius Iesu Christi, et fidelium innumerabilium: quibus docemur, nunquam de coelestis domini auxilio et ope desperandum esse, vtpote qui suis praesto semper, et implorantibus operam gratiamque suam negare nequit. Etiamsi necandus essem: a Deo saluberrima quaequae sperare non desinam, vnde mihi venit vnicum in omnibus aerumnis solatium: atque

tis; ſed iuxta aliorum opiniones, ſuſpiciones ac coniecturas agendum, viuendum ac moriendum eſt. m s) Extant quoque aliqua inexſpectatae ſalutis exempla profana, ſine eo quod quiſquam putauerit, iis tanquam vitae agendae conſeruandaeque regulis confidendum eſſe: praeſertim in tot contrariorum exemplorum copia, ex quibus certius quid Deus facere velit, et facturus ſit, iudicetur. Quod raro contingit, parum id attendendum eſſe, monet cum Ariſtotele prudentia et ratio. m t)

En

atque dum credo diem iam diluxiſſe ſupremum, gratam ſuperuenire ſentio, quae non ſperabatur, horam.

m s) Et hoc tibi dictum puta. Rationem fruſtra iactas, quam ipſe impugnas: et minus apud te valent naturae leges, quam Stoicorum placita: vt viuere et mori cupias pro lubitu, nec aliam habeas agendorum normam, quam deteſtabilem peruicaciam.

m t) Noli ſapientiſſimo et potentiſſimo Numini, ſine cuius ſanctiſſima voluntate, et arbitrio certiſſimo, fieri nihil poteſt, agendorum praeſcribere modum. Sunt profecto aetatum et locorum omnium non numeranda bonitatis et prouidentiae diuinae exempla, quae non ſatis admirari poſſumus. Sunt, praeter opinionem, multi ſuis calamitatibus liberati, alii oppreſſi: omnes vero, etiam illi, qui ad vitae finem vſque, dolores, ignominiam, plagas, perpeti debuerunt, manum agnoſcentes diuinam profiteri non deſinent vnquam, quod fecerit Dominus, bene factum eſſe, vt ſoli Deo relinquatur gloria: omnesque huius aeui paſſiones non componendas fore cum coeleſtibus gaudiis, quae victoribus fidis atque fortibus reſeruentur. Boni, de malis enim nulla quaeſtio, quicquid rerum obuenit aduerſarum, ſemet ſuaque omnia commendant Deo,

qui

En vero hic vnum recentius exemplum arte quadam quaesitae mortis, tanquam certi virtutis et pudicitiae praesidii ac tutelae, ex Wietrovvsky S. I. historia de Bello Sacro l. 10. sub finem, vbi de expugnatione Ptolemaidis. Barbaros, ait, omnia cladibus et lanienis impleuisse, et quibus ferrum pepercit, in captiuitatem abduxisse, postquam omnigena dissolutione et violentia belluinam libidinem suam satiassent. Vtique in illis matronis, feminis, puellis, quae vel naturali dulcedine vitae, vel suspicionibus et coniecturis Augustini et Sarisberiensis captae detentaeque, adulteria ac stupra pati, quam sponte mori praestantius, honestius, fortius, ipsique pudicitiae conuenientius putauerant. Erant vero et virgines, quae iuxta hoc Iuuenalis,

Summum crede nefas animam praeferre pudori,
Et propter vitam viuendi perdere causas,

iudi-

qui tempus et modum seruandi nouit, neque volunt, quod ille vnus vitae mortisque arbiter non vult, voluisse videri. Si omnia direpta et perdita sunt bona: illorum vox Iobi est: nudi ex vtero materno venimus: nudi quoque sumus olim ex orbe reuersuri: Dominus dedit, Dominus recepit: nomen Domini sit benedictum. In morbis, doloribus, ignominia, et quibuscunque calamitatibus, rursum illius vtuntur verbis conceptis: bonum accepimus a Deo: et malum non acciperemus? Fiat, Domine, voluntas tua. Impie vero noster, non secundum prudentiam et rationem, cum nesciat, quid Deus facere velit, et rariora sint liberationis diuinae exempla, putat, quod raro contingat, parum esse attendendum. Sed opera diuina in omnium ordinum, omnium aetatum, omnium qualitatum, sexus vtriusque hominibus, semper et vbique offerunt semet conspicienda et admiranda. Ergo probe sunt ab omnibus obseruanda, et summis ad coelum euehenda laudibus.

iudicaſſe videntur, aliumque proinde ſe illaeſas, accerſita aſtu quodam morte, conſeruandi modum excogitarunt. Nempe nares ſibi abſciderunt, cruoreque perfuſas horrendum in modum ſeſe deformarunt. Itaque barbari eas, tanquam monſtra et Furias abominati, illico omnes trucidarunt. Id vero eſt petere, cupere, aduocare, attrahere mortem. Id eſt ſponte, aliorum opera et manibus, extingui. mv) Non excludo lumen Spiritus S.; ſed nego inde fas fieri quod ex ſe et vbique

mv) Miſerrima et deploranda eſt ciuitatis a barbaris expugnatae ac militum libidini permiſſae conditio; eademque triſtiſſima calamitas communis omnibus. Sed noli credere, quidquam ſine Numinis aeterni arbitrio fieri, atque tyrannorum quemque turpiſſimum, diuinae haud ſubiectum vindictae. Sunt procul dubio homines vtriuſque ſexus trucidati plurimi, quibus erat ſatius alieno perire, quam ſuo ſcelere. Et ſtultum fuiſſet, ſi ſemet occidiſſent, ne occiderentur. Fuerunt alii in ſeruitutem abducti, et graue profecto ſubire debuerunt onus; ſed cum alio grauiori non commutandum, quod mors voluntaria forſan illis impoſuiſſet. Fuerunt ſtupratae mulieres aliquot, non omnes ſane eiuſdem virtutis et caſtitatis probatae. Si quae ex illis fuerunt bonae, ſceleris non factae participes, neque cum laſciuientibus vllum credendae ſenſum habuiſſe laſciuiae, aut animam illa turpitudinis macula infeciſſe. Aliae deformitate adſcita, aliae aliis modis ſtuprum vitare potuerunt. O! ſi quis accurate in ipſo vrbis excidio voluiſſet obſeruare et memoriae prodere, quot vtriusque ſexus homines inter barbaros ſaeuientes omni moleſtia liberare, ſaluoſque et incolumes ſeruare voluerit. Quoquo ſe res habeat modo, quiſque ſuam debuit experiri fortunam, atque mortem exſpectare, non oppetere, aut hoſtium inter furores atrocius furere in ſemet ipſos: vt peccata peccatis grauioribus cumularentur vtrinque.

vbique nefas eſt. Nego licere theologis et patribus ipſis obtrudere Spiritum S., quando id ipſis ad defendendas opiniones abſurdas viſum fuerit, eumque ſceleribus, quae alioquin putant, tanquam velamen obducere. mx)

Quae Cap. 27. afferuntur ab Auguſtino, prioribus, licet in ſe leuiſſimis, leuiora ſunt. my) Ait enim: Si vtile putetur, vt quiſquam ſe occidat, ne in peccatum irruat, vel blandiente voluptate, vel ſaeuiente dolore, hortandi eſſent homines tunc ſe potius interimere, cum lauacro ſanctae regenerationis abluti, vniuerſorum acciperent remiſſionem peccatorum „

Pudet me, vel Auguſtini nomine, tot futilium captiun-

mx) Quod nos non ferit, neque ad cauſſam pertinet, argumentum concedimus totum. De donis et operationibus Sp. S. non temere diſputandum. Hoc facile intelligimus, nonniſi quod ſanctum et bonum a ſanctitate et bonitate ipſa proficiſci: neque ad opiniones falſas quodammodo colorandas cuiquam licere ad inſpirationes diuinas confugere.

my) Haeccine ineptiſſima calumniae auxeſis? Leuiſſimis quae poſſint eſſe leuiora, equidem intelligere nequeo. Vidimus autem et intelligere, vel ex ſuperficiaria eorum, quae Auguſtinus contra voluntariam mortem protulit, inſpectione vnusquiſque haud difficulter poterit, non leuia, ſed grauiſſima, veriſſima, et omnium attentione digniſſima eſſe. Cum ante ſatis luculenter docuerit, plane nullam eſſe mortis voluntariae cauſſam, de ciuitate Dei l. 1. c. 27. examinat aliquorum futile argumentum a peccatorum fuga deſumtum: honeſtius et ſalubrius eſſe, ſponte ſemetipſum interimere, quam in ſcelus aliquod ruere, vel abblandiente voluptate; vel dolore nimis ſaeuiente. Melius

ptiuncularum, earumque nunc his ſimilium. my*) Si vtile putetur, vt eſuriens comedat, ſitiens bibat, qui libidinis facibus vritur, ducat, iuxta apoſtoli conſilium, vxorem, vel innupta nubat; qui metuit ne par ſit tormentis honeſte ferendis, cum priſcis illis Chriſtianis vel fugiat, vel magna pecunia emat immunitatem, latendi ſaltem inter fures et lenones, vt dixit Tertull. mz) Adde quotquot volueris exempla, et inter alia, ſi vtile putetur, ad ſe defendendum, occidere alios; ſi in acie verſari et cum hoſte confligere; ſi medicamenta ſumere, corpus exhaurire et purgare; ſi ambulare vel requieſcere et dormire, ſi ridere vel flere; ſi veſtes calceosque conſuere. na) Si, inquam, vtile putetur, et quandoque neceſſarium, haec aliaque facere, hortandi eſſent homines (et qui? infantes, qui plerumque bapti-

lius ergo, ſi fieri poſſit, arbitratur, hominem ſtatim mori poſt baptiſmum, quo regenerationis ſacro lauacro peccata fuerint omnia emaculata. Imo non debuiſſemus naſci homines, qui peccatis ſunt omnes obnoxii. Sed alia deſperantium ratio, ſiue potius nulla. Si quis forte putat eſſe fugiendum ſcelus, atque ſua nece, vt alterius vitetur, ipſe illud omnium longe grauiſſimum committere non vereretur: eum profecto inſanire, et mentis non eſſe compotem oportet.

my*) Me vero non pudet veritatis et ſapientiae, ſed mendaciorum et ſtultitiae. Diui doctoris virtus et merita laudantur vbique, nec poenitenda erunt longae poſteritatis exempla. Videat alius, vt ſibi quam rectiſſime cauere poſſit: ne ſuae ſortis et ineptiarum eum olim poeniteat. Ratio audienda, non hominis malitia.

mz) Fieri haec omnia poſſunt ſine vitio, mors voluntaria non item.

na) Nihil impedit.

baptizantur? moribundi, qui olim baptizabantur?) vt haec faciant ſtatim poſt baptiſmum. nb) Quod ſi vero non deceat, nec expediat omnes ita hortari, id indicio eſt eiuſmodi adeo non licere, vt ſint capitalia et execrabilia ſcelera. Eſtne quidquam futilius et abſurdius? nc)

nb) Quae et qualis illorum omnium comparatio cum αὐτοχειρία, illo omnium turpiſſimo ſcelere, quo alia ſibi perſuadere volunt euitari peccata?

nc) Imo haec abſurda et futilis argumentatio, quae nunquam potuit Auguſtino in mentem venire. Quae non poſſunt infantibus ſtatim poſt baptiſmum praecipi, non dicenda etiam non licere. Blaſphemiae, furta, homicidia, alia capitalia et execrabilia ſcelera non poſſunt infantibus ſtaſtim poſt baptiſmum praecipi. Ergo non dicenda etiam non licere. De morte voluntaria quaeſtio eſt: quae vel puriſſimis hominibus nunquam ſuadenda: vt theſin, eam aliquando, vt peccata fugiantur, ſubeundam eſſe, propter abſurdum, Auguſtinus ipſe rideat. Hunc potius, quam calumniatoris ineptias, audiamus. *Si quis*, inquit, *hoc aggrediendum atque perſuadendum putat, non dico deſipit, ſed inſanit. Qua tandem fronte homini dicit: interfice te, ne paruis tuis peccatis adiicias grauius, dum viuis ſub domino barbaris moribus impudico, qui non poteſt niſi ſceleratiſſime dicere: interfice te, peccatis tuis omnibus abſolutis, ne rurſus talia, vel etiam peiora, committas, dum viuis in mundo, tot impuris voluptatibus illecebroſo, tot nefandis crudelitatibus furioſo, tot erroribus et terroribus inimico? Hoc quia nefas eſt dicere, nefas eſt profecto ſe occidere; non, ſi hoc ſponte faciendi vlla cauſſa iuſta eſſe poſſet. Quia vero nec iſta eſt, ergo nulla eſt. Non itaque vobis, o fideles Chriſti! ſit taedio vita veſtra: ſi ludibrio fuit hoſtibus caſtitas veſtra. Habetis magnam veramque conſolationem, ſi fidam conſcientiam retinetis, non vos conſenſiſſe peccatis eorum, qui in vos peccare permiſſi ſunt.*

Praeterea lauacrum illud toti orbi vſque ad tempora Chriſti penitus ignotum fuit: vniuerſis itaque maioribus defuit ea mortis ſuadendae et capiendae cauſa. Sed nec per illud, labefactatum aut mutatum fuit ius naturae, et quae per id licent. Deinde ambigue, confuſe, doloſe hic, vt alias, loquitur Auguſtinus. Sunt dolores breues, exigui, tolerabiles: ſunt alii longi, perpetui, ingentes, intolerabiles. Ad haec Chriſtus Dominus ait: Si manus, pes, oculus ſcandalizat te; abſcinde, erue, proiice. An hic quoque dixeris, Si vtile putetur cet.? Sed haec pluribus refutare eſt in ventum brachia iactare. n d)

Quae

n d) Ita eſt. Et aerem vbique noſter auctor in hoc calumniarum examine magno impetu verberare conſueuit, multaque agitando prorſus nihil agere. De antiquitate et vſu baptiſmi diſputatio huius loci non eſt. Chriſtum, a Iohanne baptizatum, lauacrum hoc ſacrum noui foederis ſignum inſtituiſſe, vulgo notiſſimum. Neque adeo mirum, Chriſtianos ante Chriſtum fuiſſe nullos, nec ab illo initiationis ſacramento moneri potuiſſe. Ecquis dixerit, Chriſti doctrina ius naturae mutatum eſſe? Sed mutant Zenonis ſectatores, vel tollunt potius, vt homo ſaeuire non vereatur in ſemetipſum. Ex abſurdo, cum dicant, ſic ſtupra, et generis cuiuſcunque peccata vitari; Auguſtinus argumentatur, ſatius itaque fore, ſi, qui modo per Chriſtum fide reconciliati ſummo iudici quorumque peccatorum obtinuerint veniam, ſemet ſtatim interimere vellent, priusquam, vt homines ſumus, in illos denuo redundaret culpa. Quod cum fieri non ſoleat, nec fieri poſſit: tanti ſceleris incitamentum cauſſamque fruſtra deriuari ab illa pietate. Sint generis cuiuſcunque dolores: ſolamen et auxilium a Deo exſpectandum, qui affligere et ſanare, vul-

nera

Quae ſequuntur apud Auguſt., praeterquam quod minus quam ſuperiora cuncta rem ipſam, de qua agitur, tangant, ſapiunt anilem et ſcrupuloſam ſuperſtitionem: quae longe magis nocet, quam quaecunque, etiam praeceps et inconſulta mors; atque grauium peccatorum caput eſt, pietatisque omnis, amoris ac fiduciae in Deum ruina. Solatia vero, et velut remedia mala allaturus Auguſt. affert ea, quae malo ſunt peiora, quaeque animo alte impreſſa, ſi tanquam vera firme complectaris, conſtanterque ſequaris, nullam vel particulam quietis et tranquillitatis animi, amorisque, vt dixi, et fiduciae in Deum, adeoque nec purae ſinceraeque pietatis vlli mortalium relinquere videntur. Solaturus enim honeſtas matronas et virgines, damnum qualecunque pudicitiae aliena libidine et crudelitate paſſas, iubet meminiſſe, annon forte obrepſerit ipſis aliquando vel voluptas aliqua imaginaria, vel gaudium, aut delectatio ex integritate virtutis ſuae. ne) Adiun-

 git

nera dare et ligare nouit, ſuorumque nemini, quam ferre poteſt, grauius imponit onus: quidquid illis, quocunque modo contigit, miſericors et ſapientiſſimum numen ad ſalutem conuertit. Et miſeri nos homunciones aduerſaremur Deo, illique rebelles opem nobiſmetipſis adeo triſti et furioſo conatu ferre interea temporis inſtitueremus, quo virtutem noſtram experiri quam maxime ſentimus. Quae Chriſti, ſeruatoris noſtri, de membris abſcindendis ſententia, ſatis puto ſupra iam demonſtratum fuit.

ne) Ecquis non obſtupeſcit calumnias? Pius atque beatus doctor nihil peccauit, ea quidem ſolidiori de perſeuerantia doctrina, niſi quod veritatem profiteri, quam ſponte morientium inſaniam laudare, maluit, ac ſolide rem ipſam,

git alia quaedam, ſi recte memini, in eundem ſenſum, ex quibus vult cogitari Deum iratum cauſam ſupremam fuiſſe illatorum ſtuprorum, tanquam poenarum, vel volupta-

ipſam, velut acu, tetigit. Quae noſter contra monere auſus eſt: perditi hominis profecto ſapiunt peruicacem inſaniam perfidamque numinis aeterni deſertionem. Haeccine anilis et ſcrupuloſa ſuperſtitio, ſi quis monetur in faſtum, ambitionem, animae praua deſideria, et malorum originem inquirere? Aut ſi quid aduerſi nobis accidit, ingenue confiteri, noſtra id peccata meruiſſe, quae turpis philautiae ſipario nonnunquam latere cognoſcuntur. Auguſtinum ipſum audiamus de ciuit. Dei l. 1. c. 28. *Alta*, inquit, *eſt prouidentia creatoris mundi atque rectoris: et inſcrutabilia ſunt iudicia eius, et inueſtigabiles viae eius. Veruntamen interrogate fideliter animas veſtras, ne forte de iſto integritatis et continentiae, vel pudicitiae bono vos inflatius intuliſtis, et humanis laudibus delectatae, in hoc etiam aliquibus inuidiſtis? Non accuſo, quod neſcio, nec audio, quod vobis interrogata veſtra reſpondent. Tamen ſi ita eſſe reſponderint, nolite mirari, hoc vos amiſiſſe, vnde hominibus placere geſtiiſtis, illud vobis remanſiſſe, quod oſtendi hominibus non poteſt. Si peccantibus non conſenſiſtis, diuinae gratiae, ne amitteretur, diuinum acceſſit auxilium: humanae gloriae, ne amaretur, humanum ſucceſſit opprobrium. In vtroque conſolamini puſillanimes: illinc probatae, hinc caſtigatae: illinc iuſtificatae, hinc emendatae.* Si ſane maxima bonis venit ex prouidentia diuina conſolatio; ratis, quicquid rerum ſit, non caſu fieri, aut fortuito, ſed ex voluntate numinis efficaciſſima, cui mortalium prorſus nemo reſiſtere poſſit: ac fidelibus ipſum, pro infinita bonitate et clementia, huius vitae omnibus aerumnis, doloribus, ignominia, et quibuscunque calamitatum generibus, ſubuenire. Certiſſimam vero etiam, hominibus eſſe neceſſariam ſui cognitionem, quacum accuratiſſima peccatorum et vitioſorum affectuum inqui-

luptatis, vel gaudii illius prioris. nf) Plutarchus in De Superſtit. recte et firme oſtendere videtur, ſuperſtitioſos eſſe impiis et atheis ipſis quodammodo deteriores: ng) quippe qui Deum putent iracundum, vindictae

inquiſitio coniuncta: vt Deo nos non excuſemus, ſed agnita profiteamur ſupplices delicta, veniamque illorum acquiramus. Hinc longe maxima piorum tranquillitas, imo et perſecutionibus atrociſſimis inuincibilis voluptas, ſi quid iudici iuſtiſſimo videatur puniendum, in his terris potius illam perſentiri poenam, quae leuis et breuis, quam differri, vt poſt obitum nos obruat cum damnatis aeternum. De prouidentia diuina, credo, ne peſſimum quidem dubitare: noſter vero, eam quoque ab Auguſtino laudari, aequo non poteſt ferre animo.

n f) Auguſtini loc. cit. verba haec ſunt: *Nec iſtae quidem, quae* bonae *ſunt, ſi earum quoque aliquas barbarica libido compreſſit, permiſſum hoc eſſe cauſſentur: nec ideo credant, Deum iſta negligere, quia permittit, quod nemo impune committit. Quaedam enim velut pondera malarum cupiditatum, et per occultum praeſens diuinum iudicium relaxantur, et quaedam manifeſto vltimo reſeruantur.* cet. Recte et ſapienter docet, Deo quidem permittente, committi tot mala, et inter cetera vim inferri caſtis et pudicis quidem mulierculis: non tamen id aliquando Deum impune laturum. Scelera permitti, ſed approbari nunquam, vt grauiſſimae iſta maneant poenae.

n g) Cum Plutarcho in ſuperſtitionem inuehitur: quae hic profecto nulla eſt. Iterumque ſatis luculenter obſeruamus, noſtrum argumentorum defectu, et omnibus adaperta cauſſae turpitudine et iniuſtitia, quo ſe vertat ignorare. Superſtitionem bonus quiſque nobiſcum et Deus ipſe abominatur. Sed eo minime referenda ſunt, quae diuinis oraculis nitantur, ipſamque veritatem luculentam prae ſe ferunt.

dictae cupidum, et qui minimis rebus offendatur. nh) Idem annotauit superstitiosos, nemine alio hoc ipsis dicente, ipsos sibi denunciare, miseros se prouidentia iusstuque diuino ista pati. ni) Et alio loco: Eiusmodi homi-

ferunt. Sed neque Plutarchi, neque Robeccii superstitionem meam facere vellem.

nh) Deus, qui ter optimus, maximus, sanctissimus, omniscius, et amantissimus iustitiae, non potest non omnia scire et iudicare, mala odisse et punire, bona fouere ac remunerari. Plutarchus fortassis non legit dictum Iehouae Exod. XX. 5. fortis zelotes sum, visitans iniquitatem patrum in filiis, nepotibus, et abnepotibus, iis videlicet, qui odio me prosequuntur. Aut Psaltis VII. 12. seqq. Deus iustus est iudex, et Deus, qui minatur per singulos dies. Si non conuersus fuerit impius, gladium suum acuit cet.

ni) Praestat audire oracula diuina. In Deo sumus, mouemur, et viuimus. Actor. XVII. 28. Deus in nobis operatur velle et perficere. Phil. II. 13. Omnia in omnibus operatur. 1 Corinth. XII. 6. Cor regis in manu habet, ac inclinat, quocunque vult. Prouerb. XVI. 1. Exempla in promtu sunt plurima, Labanis Genes. XXXI. 29. Esaui Genes. XXXIII. 4. Iosephi Genes. XLV. 8. Aegyptiorum Exod. I. II. XII. 36. Bileami Num. XXII. seqq. Saulis 1 Sam. XXIV. seqq. Vilius nihil passerculis, quorum nullus cadit sine voluntate patris coelestis: nostri vero etiam numerati sunt pili, tantoque magis vita et salus nostra est in manu Domini. Luc. XII. 7. Matth. X. 29. Atque adeo in orbe nulla calamitas, quae a Deo non veniat. Et omnia mala permissiue, ad malorum damnationem, ad bonorum certissimam felicitatem, non sine numine fieri, nemo facile negabit eorum, qui Deum fatentur creauisse, conseruare, et regere mundum. Qui enim totius auctor et mode-

hominibus recte hoc dicto occurreris, Non tibi Deus nocet, sed ipse tu tibi. Et denuo: Spes virtutis, non ignauiae, nec ignauae superstitionis praetextus est Deus. n k) Vtcunque fuerit, neque ex suspicionibus illis poenarum diuinarum Augustinianis consequitur, omnem mortem voluntariam esse illicitam. n l) Corraseris autem

moderator est, omnia in eo opere dirigit quoque et obseruat: vt sine diuina voluntate fieri vel operante, vel permittente, nihil possit. Si ergo hoc dicendum superstitiosum, semet suaque omnia committere diuinae prouidentiae: huius me superstitionis certe nunquam poenitebit.

n k) Et hoc verissimum est. Quamuis a Deo nouimus dependere omnia: ipsi tamen non debemus torpere, aut nos ignauiae, malitiae ac turpitudini tradere; sed virtutis et sanctitatis studiosi, Deum recte colere ac reuereri, eius nos committere sapientissimo consilio et incomparabili gratiae; nihil vero in omni vita agere, quod patris ac domini coelestis nostri maiestatem et sanctitatem summam offendere aliquo modo possit. Non nocet Deus cuiquam, sed quilibet ipse sibi; neque bonis praetextus ignauae superstitionis esse potest, quorum spes vna vnumque auxilium, vt suas illi quascunque actiones earundemque successus semper et vbique commendent, rati fore, vt secundum voluntatem et praecepta diuina feliciter eueniant omnia. In aerumnis vero cuiuscunque generis, non desperant, non diuinae prouidentiae pertaesi et impatientes enecant semetipsos, sed precibus ad Deum confugiunt, curas et solicitudinem domino et seruatori suo relinquunt: certamque inde opem et consolationem, ad vitae finem vsque capiunt.

n l) Quas proposuimus, veritates sunt diuinae, non suspiciones Augustinianae, et, contra pessimorum quorumque hominum pertinaciam, satis clare demonstrant, omnem

tem pro more tuo, et obieceris quaedam verba et exempla Scripturae: an putas me iis tuo ſenſu intellectis, contra ſenſum, experientiam et rationem communem; contra certiora, clariora et frequentiora verba atque exempla eiuſdem Scripturae; denique contra frequentiſſima, quotidiana et aſſidua exempla, ac veluti legem, aut ordinem prouidentiae, mundum vniuerſum hominesque regentis, moueri? n m) Si libere verum dicere liceat, tuis illis ſuperſtitioſis ſenſibus vocibusque non magis moueor, quam ſi alius perſuadere vellet, Deum habere humana membra et affectus, quia Deo paſſim

mortem voluntariam eſſe illicitam, atque nefariam aduerſus Deum, penes quem vnum ius vitae ac necis eſt, rebellionem.

n m) Perſpicua et clariſſima ſunt, quae protulimus, ſacrae ſcripturae verba et exempla: vt, quicquid machinetur, contra ea, noſtramque pluribus demonſtratam ſententiam, prorſus nihil reperire poſſit. Teſtimonium Iehouae eſt certum et illuminat oculos. Pſalm. XIX. 9. CXIX. 105. Et probe obſeruandum eſt illud Deuter. IV. 2. ne addite ad verbum illud, quod ego vobis praecipio, neque detrahite de eo. Galat. I. 8. etiamſi nos, ipſius ſeruatoris apoſtoli, aut angelus e coelo vobis aliud annunciauerit, praeter id, quod annunciatum diuinitus, anathema eſto. Vndenam, quaeſo, noſter, ad defendendum, contra veritatem ipſam, Stoicorum triſte ac ſtolidum iſtud decretum, in ſacro codice certiora, clariora, et frequentiora capturus eſt aut verba, aut exempla? lactitans mendacia ſua nobis certe nunquam imponet. Vnde, vel in quem vſum, contra vnam credendorum et agendorum normam, frequentiſſima, quotidiana et aſſidua hauſerit exempla? Quam legem, quem diuinae prouidentiae ordinem oſtenderit, vt ſummum illud ſuum probaret ſcelus?

paſſim in vniuerſa Script. tribuuntur: n n) vel eum eſſe cauſam auctoremque peccatorum, quia dicitur excaecare, indurare, imo praecipere, vt homines male agant, vel dicant: quemadmodum Semei praecepiſſe dicitur, vt malediceret Dauidi: n o) nec magis quam ſi

Hh 2 mentem

n n) Alia ſacrae ſcripturae propria et plana eſt, alia translata et figurata locutio. Vtramque ſenſus et ratio probe nec difficulter diſtinguere poteſt. Deus eſt Spiritus, et eum in ſacris ſemetipſum vbique manifeſtauit: ſpiritus autem, vt ſua quemque ratio docet, non carnem vel oſſa, aut corporis humani membra habere poteſt Confer Luc. XXIV. 39. Ioh. IV. 24. Hebr. XII 9. Iob. IV 18. 19. X. 4. Ieſ. XL. 18. Sed viſcera et corporis humani membra Enti perfectiſſimo per ἀνθρωποπάθειαν adſcribuntur, quod ea ſpirituali potentia operatur et peragit, quae homines membrorum ope tantum agere poſſunt. Nihil autem luculentius verbis: *non occides*.

n o) Abſit blaſphemia. Si quis, quod perperam vulgo cultoribus Chriſti reformatis obiiciunt criminis, Deum facit cauſſam auctoremque peccati: anathema eſto. Mundum et omnia regentis, vt paulo ante diximus, ſapientiſſima prouidentia, ad immortalis ſui nominis gloriam, dirigit, operatur, perficit, et permittit, hominum quorumque actiones: malum vero, quod ſolum a diabolo eſt, vtut ſapienter ac prouide permittenti, ſanctiſſimo et optimo Deo quam maxime diſplicet, dignamque olim ſentiet poenam: vt bonum, quod ſolum a Deo eiuſque ſancto ſpiritu deriuandum, ex gratia ſingulari ſua remuneratio manet. Quandoquidem vero ſine Numine fieri nihil poteſt: dicitur excoecare et indurare eos, quibus non ſuppeditatur reſipiſcentiae facultas. Semeium ita iuſſit maledicere Dauidi, 2 Sam. XVI. 10. quamuis illi ſcelus ſua tantum perſuaſit malitia. Directio autem innuitur Dei arcana: per quam

nec

mentem abductam a consideratione Dei et perfectionum eius, solitaeque, constantis ac perpetuae eiusdem prouidentiae, iuberes totam conuerti ad rarissima et paucissima quaedam exempla, quae nusquam vllam regulam faciunt, quaeque tanquam in transitu admirari, non diu frustraque rimari conuenit. np) Abditos principis sensus, inquit ille, et si quid occultius parat, exquirere inlicitum, anceps; nec ideo adsequare. Tertullianus aliubi ait: Vnde vnde sint ista, signis potius et ostentis deputanda, naturam facere non possunt. Addo ego, nec vitae, prudentiae actionumque humanarum in omnibus casibus et euentibus regulam. nq)

Hic appono breuem velut catalogum quendam vtriusque generis exemplorum, cum eorum qui pauci et raro fuerunt mirabiliter liberati ac seruati, tum innume-

nec maledicentiam eius cohibuit, et obiectum nequitiae congruens subministrauit, vt latentem in eius animo summam iniuriam euomeret. Eoque sensu nusquam vlla potest esse afflictio vel malum, quod a Deo non veniat. Amos III. 6. Iesai. XLV. 7.

np) Coloribus ita suis accuratissime depingit auctor, et ipse affirmat, quod supra dixi, prorsus nihil probare malorum exempla: cum de iure, non de facto quaeratur.

nq) Bene monet: Sunt admirabilia, nec perueftigari possunt, Numinis aeterni consilia: vt Apostolus nequidem sapientiae profunditatem indagare aut praedicare satis potuerit: qui et aperte, nec sine sancti spiritus illuminatione, ad Romanos IX. 18. scribit, Deum, pro voluntate sua, cui nemo resistere queat, hominum misereri aliorum, aliosque indurare: nec dicere cuiquam licere, cur ita faciat. Quisnam tu es? o homo! vt non verearis de iure contendere cum Deo: Num etiam opus figulum rogare potest, cur id, nec aliud, fecisti me?

numerabilium aliorum, qui miſerrime perierunt. In his vero fuerunt vtique piorum quoque complures, impiorum vero illi quoque, quibus vita etiam mille annorum ad emendationem ſui adeo non profuiſſet, vt indies peiores ac ſceleratiores euaſiſſent. nr)

A. M. 1657. diluuio vniuerſali omne genus humanum interiit non niſi octo hominibus ſeruatis. ns)

nr) Conſule omnium temporum, omnium locorum, regionum, principatuum, populorum omnium hiſtoriam: et prouidentiae diuinae admirandam et copioſam deſcriptionem reperies: cui opera ſtupenda, res geſtae, factaque ſiue pacis, ſiue belli temporibus, omnia tribuuntur merito: niſi meridiana luce velis ſtudio coecutire, ſemper et vbique dices iudicia Dei fuiſſe iuſta, gubernationem ſapientiſſimam, et longe maximam poteſtatem: niſi obbruteſcere velis ſponte et ignorare manifeſta, grato animo profiteberis, quae bonis ſalutaria et optima, ſed malis terribilia, quibuſque admiranda, conſiliorum diuinorum et ſapientiae coeleſtis plena eſſe omnia, perfectaque omnia, ſi velis vtramque ſpectare fortunam, et orbis opera, magnificentiſſime. Homines, quotquot fuerunt, vtpote mortales nati, morte alii placida, alii violenta obire debuerunt. Sed non debuerunt, qui eo vſque peruenerunt inſaniae, ſemet enecare ipſos. Eum vero ſtultorum oportet eſſe turpiſſimum, qui operum diuinorum, vt bona ſunt omnia, reprehendere quidquam auſus fuit. Impie ac ſtolide profecto noſter cum illis, qui ſeruati, alios, qui periere, quorumque longe maior fuit numerus, cui vſui non video, confuſe nimis iam componere ſtudet. Num etiam iudicia fuerit conatus iudicare diuina: vt bonos periiſſe, malos autem ſeruatos fuiſſe, conqueratur?

ns) Omnes merito periere diluuio, qui longo temporis ſpatio, ad emendationem vitae, Noachum, veritatis et iuſtitiae praeconem, audire noluerunt.

A. 2189. vel vt alii 2207. contigit diluuium Ogygium, et ducentis circiter ac 50. post annis, Deucalionium. Hoc seculo duae aliae admirabiles clades fuisse putantur, Phaëthontis incendium, et Ægypti plagae. nt)

Seculo 24. vel 25. post O. C. sexcenta millia Israelitarum liberata quidem, per mare rubrum traducta, et variis singularibusque beneficiis affecta; sed variis quoque, singularibus horrendisque malis identidem afflicta: demum vniuersi, duobus, aut certe paucissimis exceptis, in desertis Arabiae consumpti. nv)

Deinde sub iudicibus, regibus et principibus suis quae passi sunt mala et clades nx) vsque ad A. post C. N. 72. quo Hierosolyma a Tito Vespas. expugnata, si computes; pro vno fortassis, absque insigni damno sui, familiae, rerumque magis necessariarum aut cararum, seruato, reperientur multa millia, quae post ingentes calamitates, vitam et omnia misere perdiderunt. Lipsius l. 2. de Constant. obseruat septem duntaxat, iisque non totis annis, ciuili externoque bello vltra duodecies centena et quadraginta millia Iudaeorum fuisse absum-

pta.

nt) Operae non fuit pretium fabulosa miscere veris, atque adeo succincto iudiciorum diuinorum catalogo recensere. De plagis Ægyti scriptor sacer consulendus est Exod. VII. seqq.

nv) De his quoque et illius poenae caussis legimus Numer. XIV.

nx) Quoties immorigeri Dominum reliquerunt, Philistaeorum fuerunt praeda. Ad meliorem frugem redeuntes ac Domino supplicantes, vt hostibus resisterent, suisque calamitatibus liberarentur, fortes obtinuerunt iudices, atque sua ex animi voto tranquillitate gauisi sunt.

pta. Qui vero ſuperfuerunt, ea paſſi ſunt vt beatos praedicare potuiſſent, quibus perire contigerat. Itaque mille Maſſadani illi, de quibus infra, ſe ipſi potius interfecerunt. Breui tempore interiecto, Traiano et Hadriano Impp., ingentibus denuo cladibus proſtrati Iudaei, et paſſim ad internecionem deleti. Sed et ipſi prius duce Barchocab quadringenta amplius hominum millia ferro, igne, omnique crudelitatis genere extinxiſſe traduntur. ny)

Cete-

ny) Quorſum, obſecro, haec omnia? Gentis peruicaciſſimae, ſuumque aduerſus Dominum coeleſtem rebellantis, imo et mundi ſeruatorem poſt iniurias longe maximas cruci affigentis, et in poſteros illius ſanguinis vindictam prouoluentis, excidium iuſtitiae diuinae luculentiſſimum oſtendit nobis teſtimonium, atque digniſſimum notatu exemplum. Latrones erant, rebelles aduerſus imperantem Romanorum principem ſuumque dominum, perfidi, contemtores religionis, et omnium ſcelerum fautores. Ecquid in iſtos potuit ſtatui iuſtius, quam ea Hieroſolymarum, et populi totius iniquiſſimi, calamitas atque triſtis vaſtatio. Caedes erat nebulonum praeſentiſſima; tantoque maior iſtorum labes, qui ſemetipſos maluerunt enecare, quam vindicis iuſtiſſimi et ſanctiſſimi exſpectare manum. Superſtites ſi qui felices praedicare poterant, quibus perire contigerat: feliciſſimos ſemet praedicandi habuere cauſſam, quod poenitentiae et emendationis ante obitum ipſis eſſet locus. Etiamſi duriſſima fuerint perpeſſi: conditio laudanda eorum, qui praeſentia cum praeteritis componere, de futuris proſpicere ſibi, atque inprimis animarum ſalutem curare, vel ex anteceſſorum periculis interituque miſerabili cautiores fieri potuerunt. Qui diſperſi ac debilitati aduerſus Romanos non ſolum rebellare, verum etiam ipſos

Chri-

Ceterum non minores, nec leuiores fuerunt aliarum gentium calamitates: vti praesertim earum, vnaque tot antiquorum regnorum ac imperiorum atrociores casus et excidia testantur. Nota sunt quae de internecione antiquarum gentium Palaestinae, copiarum omnium Zarae Æthiopis, et Sennacheribi regis Assyriorum, refert Scriptura. Notae quoque ingentes illae Persarum strages sub Cyro ad extremum, Dario Hystasp., Xerxe, et vltimo Dario Codomanno. Graeciam vero olim populis, viris victoriisque adeo celebrem,

Christianos ad internecionem vsque persequi non destiterunt, denuo semetipsos praecipitarunt in exitium, et, quam persentire debuerunt, poena dignissimi fuerunt. Anno post Christum natum CXXXIIII. Hadriano imperante, iudaei a Romanis deficientes arripuerunt arma, et Palaestinam depopulati sunt. Seditionis auctor et dux impostor iste fuit Barcochab, i. e. stellae filius, qui Messiam semet iactitans, illud de se interpretatus est, orietur stella ex Iacob, gentique superstitiosae et credulae persuasit, fore, vt regnum Israelis instauraret, abiectoque Romanorum iugo, victricibus armis Hierosolymam totamque Palaestinam recuperatam gentilium abominatione liberare posset. Christianos quoque studuit quouis modo in suas partes pertrahere: nolentes variis suppliciis affecit, et, quos potuit arripere, illi renitentes crudelissime necauit. Superueniens autem Romanorum exercitus anno sequente cum pseudo-Messia rebellantem plebeculam internecione deleuit: et ipsi iudaei post tantam cladem calamitatis auctorem nominarunt Bencorban, i. e. filium mendacii. Haeccine satis manifesta sunt vindictae et iustitiae diuinae monumenta: quam in semetipsos suamque posteritatem Christi hostes prouocarunt furentes et exclamantes, vt innocentissimi eius sanguis veniat super se suosque filios omnes?

brem, ſuo aeuo adeo fuiſſe exhauſtam tradit Plutarchus, vt non fuerit conficiendis tribus millibus militum. Vnum bellum Punicum ſecundum in ſolis Italia, Hiſpania et Sicilia ſupra quindecies centena millia hominum conſumpſit: vt teſtatur Lipſius ſupra, et curioſe quaeſiiſſe ſe ait. Bellum, addit, ciuile Caeſaris et Pompeii ad trecenta millia: et largius Bruti, Caſſii et Sexti Pompeii arma. nz)

Sed forte Chriſtiani ſaltem indulgentius habiti, aut atrocioribus certe malis cladibuſque exempti. Imo nulli fere minus, quibus praeter communes calamitates omnes, et quandoque grauiores, quaedam fuerunt propriae, antea inauditae, atque tales vt non

nz) Teſtantur haec et alia omnia de ſumma potentia, ſapientia et iuſtitia Regis coeleſtis, a cuius arbitrio dependent in orbe imperia, et regionum quarumque meliores vel deteriores fortunae: vt bonorum ſit ſarta tecta ſalus, et mali non ſuperbirent nimis. Dauidis hinc probe notanda ſunt Pſalm. II. Quare tumultuantur gentes? Quare meditantur nationes inane? Siſtunt ſe reges terrae; et proceres conſultant ſimul contra Iehouam et eius Chriſtum. Sedens autem in coelis Dominus eos ridet, aeſtuanſue ira perturbat iſtos. Animaduertite, reges, et diſcite hoc iudices terrae: colite reuerenter Iehouam. Pſalmo XXIV. Terra eſt Iehouae, et quod implet eam, orbis et omnes habitantes in eo. Qui animo purus et inſons, non perfidus aut fraudulentus, ſeruatur a Domino felicitate ſua, et iuſtitiam reportat a Deo ſalutis ſuae. Ipſe rex gloriae robuſtiſſimus, et potentiſſimus bellator, Iehoua exercituum, qui victor bellis eſt omnibus, ſuoque pro arbitrio quoſcunque agit exercitus, ſuamque gloriam victoriis nouit ſtabilire in aeternum.

non nisi ipsis contingere potuerint. oa) Ex his sunt

1. Quae vulgo persecutiones vocantur, et 26. ad nostra vsque tempora a nonnullis annotantur: quarum prima, vel secunda sub Nerone A. C. 64., vltima sub Taicosama rege Iaponiae A. C. 1587., renouata A. 1616.

oa) Nulla Christianis est in orbe promissa tranquillitas felicitasque peculiaris: sunt illis contra generis cuiuscunque calamitates, persecutiones, et inimicitiae malorum perpetuae, a Seruatore ipso praedictae. Non est seruus maior domino. Qui dominum ipsum persecuti sunt, persequuntur eius quoque seruos. Et qui magistrum odio habuerunt, non possunt non etiam odisse fideles discipulos: adeo quidem, vt, si quem illorum occiderint, sibi persuadeant, Deo cultum vel opus gratissimum praestitisse. Ioh. XV. 18. seqq. XVI. 2. seqq. Hominum sic fuit experienda probandaque pietas, constantia, virtus: et qualibuscunque persecutionibus et aerumnis mortem prorsus nemini voluntariam suasit, verum vsque ad finem vitae perseuerantiam et insignem patientiam. Ioh. XVI. 20. seq. flebitis et lugebitis vos: mundus autem gaudebit: vos tristes eritis: tristitia vero in gaudium mutabitur vestra. Tristitia vos quidem tenebit: sed rursum vos videbo, et magnum erit gaudium vestrum, quod a vobis nemo auferet. Hinc ad Romanos VIII. 35. Apostolus scribit: Quis, quidue nos a charitate Christi separabit? non angustia, non persecutio, non fames, non nuditas, non periculum, non gladius. Vt scriptum est, tui caussa occidimur quotidie, et reputati sumus esse mactandi, sicut oues mactationi destinatae. In his omnibus quammaxime solemus vincere per eum, qui nos dilexit. Ita persuadeo mihi, neque mortem, neque vitam, neque angelos, neque principatus, neque potestates, neque praesentia, neque futura, neque sublimitatem, neque

1616. et seqq. ob) De intermediis aliquid iudica vel coniice ex prima et postrema. De illa paucis Tacitus Ann. 15, 44. vbi relato incendio Romae, quodque Nero abolendo rumori reos subdidit Christianos, igitur, inquit, primo correpti qui fatebantur, deinde indicio eorum multitudo ingens. . . Et pereuntibus addita ludibria, vt ferarum tergis contecti laniatu canum interirent, aut crucibus affixi, aut flammandi, atque vbi defecisset dies, in vsum nocturni luminis vrerentur. Circa postremam vide ea quae autor descriptionis insulae Formosae Amstelod. A. 1705. De Statu rei Christianae in Iaponia ab A. 1549. ad 1616. compendio tradit. Vt paucissimis dicam, ethnici immani furore in Christianos impetum faciunt, et crudelissime variis suppliciorum ac tormentorum modis saeuiunt: iugulant, suspendunt, mergunt, comburunt. Quingenta millia periisse traduntur. oc)

neque profunditatem, neque vllam rem aliam separare nos posse ab amore Dei, qui est in Christo Iesu, Domino nostro.

ob) Atque etiam in hunc vsque diem Satanae regnum, quod in hoc mundo est, regno aduersatur Christi, et malis boni semper ad ignominiam et cruciatus exquisitissimos vsque fuerunt exosi: nunquam vero semet enecare, quam atrocissima quaeque sustinere et insigni constantia perpeti, maluerunt: sed animo iubilantes atque laeti carnis omnem abiicere sensum visi sunt: vt coelitum habeantur ciues, et, quorumcunque cruciatuum, non habita ratione, veritatem euangelicam profiteantur.

oc) Sint exquisitissima persecutorum et crudelitatis extremae tormenta: piae et Christo seruatori deuotae animae

2. Frequentes et funestae opinionum religiosarum, indeque animorum dissensiones. Iam inde ab initio fere coeperant, sed in publicas mutuasque caedes non nisi imperio et regnis ad principes Christianos deuolutis, erumpere potuerant. Tum vero videre saepe erat, Christianos in propria velut viscera furorem saeuitiamque conuertere, et seipsos immaniter, fere vltra ethnicae crudelitatis exempla, persequi. Cogita persecutiones quae Vandalicae vocantur. Porro Sec. VII. Constantinus IV. Imp. Orientis ad Occidentales scripsisse fertur de Monotheletis: In tantum impietatis furia animam suam cremauerunt, vt etiam discerpere atque dissecare inuicem membra Christi persuaderent: vt nec barbari tantum, quantum Christiani Christianos oppugnarent. Nota sunt, quae de crudelitate paparum, et eos venerantium congesserint Protestantes: et nota sunt

mae diuina suffultae gratia, furentibus tyrannis, prope nihil senserunt cruciatuum, sed iubilantes ad coelestia gaudia euolarunt, atque cruentum, velut generosum et efficax ecclesiae semen, veritatis testimonium reliquerunt. Nouimus autem, quod omnes cuiuscunque generis passiones, quae vsquam aliquo tempore fieri possunt, futura non sint dignae gloria, quam certo nobis tandem post fata reuelandam promittimus. Rom. VIII. 18. Sed nemo tot tantisque cruciatibus semetipsum interimere voluit: omnes autem suo nos omnes docuerunt exemplo, ad extremum vsque halitum, quam constantissime Domino coelesti fidendum, atque adeo ringentibus diabolis, in fide, charitate, spe, et omnibus virtutibus perseuerandum: vt vitae victoriaeque capiamus incomparabilem coronam. Qui bene vixit, male mori non potest. At suae mortis reos post obitum melior vita non suscipit.

ſunt in vniuerſum quae duobus his vltimis ſeculis religionis cauſa vel ſpecie vtrinque factitata ſunt, atrocibus omnium fere praecedentium ſeculorum exemplis paria, forte etiam ſuperiora. o d)

3. Nouae, inſolitae, vltraque aliorum hominum morem pertinaces ſuperſtitiones. Cauſa haec eſſe videtur. Ratio ita obtentu religionis, pietatis, Scripturae, autoritatis interpretum eius, eccleſiae, oppreſſa eſt, vt nunquam reſurgere ac conualeſcere queat. Quod ſi quandoque connixa ſe commouerit, ſtatim tot hinc malis et iniuriis, inde contumeliis obruitur, vt vix ipſa ſe dignoſcere poſſit. Dicitur enim eſſe coeca, ſtulta, tenebris inuoluta, impia, Deo repugnans. Vtique praeſtat nullam, quam talem habere faterique rationem. o e)

o d) Qui vero ſpiritum Chriſti non habent, i. e. qui eius non ſtudent fieri ſimiles, pacis et veritatis non ſunt amantiſſimi, nec inuicem ſe mutua amplectuntur charitate, velut vnius corporis membra, et manſuetudine, liberalitate, omnibus virtutibus, alter alterum ſuperare non videntur: nomine Chriſtiano indigni, ad eum non pertinent, multoque grauiores inuicem ſaeuiendo cumulant poenas. Exempla ſunt odioſa. Ego vero ſatis etiam mirari nequeo, hominem pontificium, et ſacri ordinis, de ſocietate Ieſu dicti, de ſummo pontifice, et eius in haereticos, quos ſibi perſuadet execrandos eſſe, decreta perſecutione iam parum liberaliter loqui.

o e) Omnis relinquenda ſuperſtitio: cum illa vero haud quaquam abiicienda ſacrae ſcripturae, velut diuinorum oraculorum auctoritas ſumma: cui non aduerſatur, ſed miniſtrat ſanam interpretationem, in homine ratio. Ea qui

4. Nouae quoque et insolitae barbarorum, etiam prius ignotorum, irruptiones: Hunnorum primum, deinde Bulgarorum, demum Turcarum et Tartarorum. Hi circa A. C. 1242. vniuersam Hungariam, Poloniam, Bohemiam vicinasque regiones deuastarunt, tanta Christianorum laniena, vt nouem ingentes saccos auribus occisorum impleuisse ferantur, altera tantum singulis resecta. Alstedius in Chronol. Mirabilium Dei ad A. C. 364. scribit: Nunciato Iuliani obitu arma conclamat vniuersus orbis: Germani cum Sueuis in Galliis et Rhaetia: Quadi cum Sarmatis in Pannonia et Moesia: Gothi in Thracia: Picti, Scoti, et Saxones cum Anglis in Britannia: Mauri in Africa. of)

5. Expeditiones Cruciatae, magno impetu, sed non valde feliciter coeptae (ex ingenti vndique conglobata multitudine vix 25000. superfuisse traduntur expugnata Hierosolyma) infelicius continuatae, infelicissime finitae. og)

6. Atro-

non in rebus diiudicandis omnibus, vt decet, recte vtitur: insanit ac fallitur saepius turpissime. Tantumque abest, vt rationem illam infallibilem quis coecam, stultam, impiam, dicere possit.

of) Gentium migrationes in orbe, et bella fuerunt continua: vbique etiam, quod nemo negabit, miserandae strages et calamitates non numerandae. Nusquam vero inuenies iustam necis voluntariae caussam: vt ipse velis in te statuere et exercere crudelitatem, quae hostium et barbarorum, nec tamen omnium videtur esse propria.

og) Incertus bellorum semper fuit exitus: neque satis consulto fuerunt susceptae aduersus vim Saracenorum longe maximam illae Christianorum expeditiones cruciatae. Sed

6. Atroces et diuturnae contentiones imperatorum et paparum, indeque Gibellinorum et Guelphorum. Hae ſex claſſes calamitatum generales infinitas particulares, et quaſdam vel turpitudine, vel atrocitate intolerabiles comprehendunt. oh)

En nunc peſtis et famis exempla quaedam poſteriora, et vt ſic dicam, Chriſtiana. oi)

A. C.

Sed de illis hic nulla eſt quaeſtio: nec dubium, multos etiam poſt recuperatam vrbem in itinere, in acie, in aeris intemperie, lue, penuria, inſidiis, proditione aliis atque aliis calamitatum cumulis et longa rerum viciſſitudine obiiſſe. Quotus vero quiſque illorum omnium non armis hoſtium caedi maluit, quam ſua deſperans perire manu?

oh) Deploranda profecto in Italia maxime fuit hominum perfidia et inſania: neque minus inſtinctu principum et religioſorum hominum aduerſus imperatorem dominumque legitimum abominanda fuit ſubiectorum rebellio: vnde non vna triſtis potuit ſuccedere clades. Omnium vero maxime abominanda eſt hominum, qui ratione videri volunt recte vti, aduerſus Deum, regum regem atque coeleſtem dominum, iniquiſſima, imo ſtultiſſima, rebellio: quam in continenti non poteſt non iuſtiſſima ſequi poena.

oi) Noli quaerere, o homo! de iudicis ſummi et iuſtiſſimi, bello, peſte, et fame exequendis hominibuſque immittendis iudiciis. Satius fuerit, laudare et admirari ſapientiſſimam et iuſtiſſimam totius mundi et vnius cuiuſque hominis gubernationem. Agnouit ipſe rex Dauid, cum illi vniuerſalium totius populi calamitatum vna, fames, bellum irato Marte gerendum, aut peſtis, eligenda proponeretur: et exhorreſcens dixit, praeſtat, ruere in amplexus domini cuius infinita eſt miſericordia. 1 Chron, XXII. 13. Quicquid Deus facit, bene factum, credito.

A. C. 409. et 410. ſub Honorio Romae tanta caritas et raritas omnis annonae fuit, vt homines hominibus iam imminerent, et in Circo palam auditae ſint voces, Pone pretium humanae carni. ok)

Circa A. 547. ſub Iuſtiniano peſtis graſſata Byzantii finitimisque locis tanta vi, vt in ſingulos dies quinque millia, interdum etiam decem perierint.

ok) Noluerunt ergo ſponte mori, neque abhorrere ab inſolitis cibis, vt, quantum quidem fieri poſſet, rerum omnium pretioſiſſimam, conſeruarent vitam. Plurimi tandem etiam ſeruati ſunt, qui ſuo ſcelere noluerunt perire, ne fortaſſis olim perirent fame. Elias propheta in deſerto, vbi nihil ſperandum, a coruis accipit cibum. Et vidua, pre cuius hoſpitio vtebatur, extrema paupertate et fame premente, praeter opinionem diuinitus annonae et olei data copia nullum poteſt ſentire defectum. 1. Regum XVII. Idem laudatus propheta, cum non eſſet, quo ſuam potuerit ſuſtentare vitam, ſemet interimere noluit eſuriens et miſeria fatigatus, ſed animam diuinae miſericordiae commendans obdormiuit, ac refocillatus ab angelo quadraginta diebus mirifice ſuſtentatur. 1. Regum XIX. Eliſa, ſuccedens Eliae propheta, panibus aliquot centum viros cibauit. 2. Regum IV. Samariae ab Syris obſeſſae rebus deſperatis, et fame ciues excruciante, breuiſſimo temporis ſpatio, annonae ſummam caritatem ingens copia et vilitas excepit: vt extincti prope quam liberaliſſime recrearentur. 2. Regum VII. Quae mundi ſeruator ſuis oſtenderit, vulgo ſunt notiſſima, et pios docent omnes, niſi quotidiana loqueretur experientia, Deum, creatorem, arbitrum, et conſeruatorem, manuum ſuarum opera, miſeros homunciones, ſiquidem eius fidant infinitae bonitati et gratiae, vbi nihil ſperandum, quam liberaliſſime, ad longe maximam ſui nominis gloriam enutrire.

rint. ol) Sub eodem in tota Italia, vastantibus eam Gothis, tanta fuit fames, vt in solo Piceno quinquaginta hominum millia interierint, et passim in vsum ciborum versae sint non carnes solum humanae, sed etiam merdae et stercora. Duae mulieres 17. viros per insidias noctu interfecerant et deuorauerant, ipsae a decimo octauo trucidatae demum. Matres quoque filiorum carnibus pastae sunt. om) Hac tempestate vir Romanus quinque liberorum parens, hos cibum miserabiliter flagitantes sequi se iussit, tanquam accepturos. Vbi supra Tiberis pontem constitit, capite obuoluto velatisque oculis in fluuium se deiecit. on)

A. 851.

ol) Tanto facilius, si qui calamitatum pertaesi, ne suis in corpus miserum saeuirent manibus, vitae finem exspectare potuerunt. Haec vt antecedentia pleraque totidem verbis leguntur Ioh. Henr. Alstedii thesauro chronologiae num. 32. pag. m. 301.

om) Ita rem retulit Alstedius loc. cit. p. 301. Constantia et fides laudanda eorum, qui fame, quam sua manu interire, maluerunt: damnanda caedes, nec insperata vindicta. Matres non suos mactare liberos, mortuorum carnibus vesci poterant.

on) Factum anno ıↄxxxxxvı. quod ex relatione Caroli Sigonii historiarum de occidentali imperio lib. 19. p. 328. seq. audire iuuabit. Totila rege Romanis prope iam fame consumtis inducias negante, ciues lacrumarum sordiumque pleni ab vrbis praefectis Bessa et Conone petiuerunt, sibi tanquam seruis alimenta praeberent, aut, si non possent, manus inferrent, neque honestam mortem inuiderent. Tanta vero calamitate noluerunt semet occidere ipsos. Et praefecti responderunt, neque commeatus dare suae facultatis, neque manus inferre suae pietatis esse. Belisarium

A. 851. tanta fames in Germania, vt parentes vorauerint liberos, et liberi parentes. oo) Rurſus A. 1010. et 1042.

liſarium autem ipſis auxilio propediem affuturum. Fames cibos abſurdiores et a natura alieniores aſſumere coegit. Praefecti, fraudatis neceſſitate ſua militibus, frumentum in vrbe ſepoſitum pecunia magna primoribus vendiderunt ciuibus: alii, furfure emto, panem ex eo ſordidum, in ea tamen neceſſitate ſuauiſſimum, coquere coeperunt, omnemque domeſticam ſupellectilem pro cibo diurno mutarunt. Vbi frumentum omne conſumtum, ad vrticas et herbas ſponte locis incultis naſcentes, equos, canes, muresque ſe contulerunt. Sic macie extenuati ſtatuarum ſimilem contraxerunt colorem, et multi exanimati ſunt. Noluerunt ipſi tamen nocere ſibi, felicem exſpectantes vitae finem: quam, naturae inſtinctu, quocunque modo ſuſtinendam arbitrati ſunt, etiamſi corporum excrementa ciborum loco ſumenda eſſent. His triſtium ſane rerum circumſtantiis deploranda ſuorum penuria victi ciuis deſperatio: vt, cum ſuos eiulantes iuuare non poſſet, in Tiberim ipſe mallet ſe dare praecipitem, quam a Deo proximum capeſſere auxilium. Cum enim iſtius deplorandi caſus diritate attoniti, et eadem laborantes egeſtate, ſaeuos in ſua membra verterent morſus: vrbis praefecti omnibus, qui vellent, exeundi fecerunt copiam, et pecunias dederunt, vt vitae ſibi compararent neceſſaria.

oo) Scilicet mortuos, vt ſupra monui. vid. Alſtedius p. 304. Vnde et ſequentia hauſit. ꟾↄ x. fames et peſtis omnium maxima toto orbe graſſantur: ſed cuius regionis memoriae non proditum: toto autem terrarum orbe ſimul graſſari non potuerunt. ꟾↄ xxxxii. per ſeptennium integrum graſſatur. Quibusnam vero in locis? cꟾↄ lxii. horrenda fames et peſtis graſſantur toto orbe. Germanico fortaſſis. cꟾↄ lxx. tanta fuit rerum (profecto non) omnium raritas,

et 1042. ac seqq. item A. 1062. 1070. 1311. 1315. 1348. horrenda fames et pestis.

Porro tyrannidis et crudelitatis exempla compendio vide apud Lipsium supra, Valerium Max. l. 9. c. 2. et alios passim. op)

Haec ex multis pauca. Iam vero si in eiusmodi tempora, vt tot alii, incideris, quid praesidii ac solatii? oq) An id ipsum occidi, cruciari, dira lentaque

raritas, nominatim vini, vt, ob illius defectum, missifici quibusdam locis non potuerint celebrare missam. CIƆCCCXI. sub Henrico VII. imperat. tanta pestis orbem terrarum afflixit, vt vix tertia hominum pars superesset. Intelligenda vero, notissima omnibus, synecdoche: quam in historia et philosophia vix aequo possum ferre animo. CIƆCCCXV. pestis et fames adeo saeuiunt, vt plures iudicati fuerint mortui esse, quam superesse. Parentes deuorarunt proprios liberos. CIƆCCCXXXXVIII. sub Carolo IV. pestis epidemia triennalis per totum terrarum orbem grassata est. Lubecae et Florentiae multa millia periere cet.

op) Immanes vbique locorum fuerunt tyranni, quorum satis nunquam abominanda crudelitas: quandoquidem inter homines diabolorum induunt habitum et omnia peruertere videntur. Sed tamen fieri sine numine nihil potest: vt iste semet olim flagellum Dei nominauit. Atque adeo praestat omnium furiarum experiri plagas innocentem, quam sua manu furiosum ac desperantem saeuire in semetipsum.

oq) Mihi et omnibus, quotquot sunt Deo deuoti atque adeo pietatis studiosi, in Deo forti et omnipotente satis est praesidii atque solatii. In Deo semper inueniendum auxilium. Psalm. III. 9. Matth. VII. 7. VI. 25. seqq. Luc. XII. 22. 1. Petri V. 7. Omnem ergo solicitudinem curasque

fame tabescere, aut stercora saltem comedere? or) An forte, vt superius, cogitare Deum aliqua obliuione, vel cogitatione tua, vel imagine voluptatis, aut similibus fere nugis labeculisue tuis offensum, tam saeue meritoque punire? os) Non valde placet, nec iuuat roboratque animum; imo plane debilitat frangitque. ot) An sperare te malis, licet propter te quoque, propter aliquam, vt dixi, obliuionem, aut cogitatio-

Domino relinque, ille profecto tibi consulet, tuamque salutem curabit fortissime: nec patietur, vt pius in aerumnis versetur diu. Psalm LV. 23.

or) Perpetiendum, quicquid immiserit Deus. Praestat occidi, quam occidere semetipsum; tabescere, cruciari, et placida morte obire, quam suas in corpus miserum conuertere manus, et perire, ne quid sentiamus aduersi.

os) Vtique iustissima sunt Dei iudicia: nihilque tam atrox nobis accidere potest, quod nostris non meriti sumus peccatis. Etiam satius profecto piis, breuissimo temporis spatio in his terris, quam aeternum post fata, luere poenas. Nobis ergo semper, vel inter cruciatus longe grauissimos, in mente oreque versari debet illius Christo deuoti optio: Solls ja so seyn, Daß Straf und Pein Auf Sünden folgen müssen: So fahre fort, Doch schone dort, Und laß mich hier wohl büssen.

ot) Piis atque adeo sapientibus semper et vbique perplacet, quod vult Deus. Iuuat roboratque animum fortissime spes atque fides, optime consilia cedere diuina: saluberrimam quoque filiorum esse quamcunque castigationem, eaque omnia fieri optime et piis iucundissime, quae faciet Deus. Debilitant franguntque animum insolentia, cupiditas, atque malitia: quae vitia infelix tandem sequitur desperatio, vt miser homuncio, opis diuinae egentissimus, extremo furore sibi persuadeat, consulere melius ipsum sibi.

gitationem tuam immiſſis circumfuſum, a Deo prodigioſe, inter tot millium ſtrages, conſeruatum iri? ov) An igitur pauca quaedam exempla aliorum a Deo ſingulariter conſeruatorum reſpicere, ſepoſitis et ſpretis omnibus aliis, licet frequentiſſimis ac continuis? ox) An maiore parte mortis modo per ferrum, peſtem, famem in corpus recepta, obſtinare animum ad viuendum? oy) Haeccine ſunt munimenta mentium, praeſertim doctarum et placidarum, atque ſolatia calamitatum humanarum? oz)

ov) Poteſt omnino me, ſi vult, conſeruare. Quod non mortale, ſperandum. Etiamſi, poſt mille cruciatus, nobis certe moriendum: ſpe certa fiduciaque tamen a diuina charitate, obſequio, et conſtantia nunquam recedendum, aut rebellandum, ſed, quoad Dominus voluerit, in ſtatione qualibuſcunque expoſiti calamitatibus ad vitae finem vſque perſeuerandum. Contra ſi quid molimur, noſtraque deliria ſanctiſſimae Numinis aeterni praeferimus voluntati: ſtultitiam quidem iſtam non poteſt non ſummum dedecus exitiumque ſequi.

ox) Exempla meam fidem confirmare poſſunt: vt meam diuinae ſubiiciam voluntati. Quoad me viuere iubet, aliasque ſuper aliis ferre miſerias: factioſus et audax, imo nequiſſimus omnium eſſem dicendus, ſi rebellare domino coeleſti, meamque vitam ipſe mihi adimere vellem.

oy) Vtique firmandus eſt animus aduerſus quamcunque calamitatem, adeo quidem, vt, ſi altero pede iam fuerimus in orco defixi, immota mente amplexus non relinquamus domini: donec, ferro, peſte, fame ſuperatis, ipſo corpore tandem quibuſcunque miſeriis extincto, vincentes atque triumphantes ad coeleſtia gaudia peruenire queamus.

oz) Mentis humanae munimenta non ſunt alia, quam

cum

Sed oportet, inquis, ſemper in Deo ſperare. Vtique: non ſtolide tamen, improbe et ſuperbe, exſpectando aliquid inſoliti, et a communi ſorte diſcreti; ſed modeſte, prudenter et congruenter iis, quae Deus plerumque ac conſtanter agit egitque. Quid? quod per te tuamque ſuperſtitionem vix poteſt quiſquam ſolide ſperare. Sed multis millibus pereuntibus liberetur vnus aliquis, ſeruetur, viuat: quamdiu viuet? et tantine eſt ſemper, omnibuſque viuere, vt propter exiguam aliquam incertamque moram conſultum ſit diu torqueri? pa)

Sed

cum Numinis incomparabili gratia et bonitate coniunctus rationis vſus; neque alia, quam a ſummi rerum arbitri ſanctiſſima voluntate, capienda ſolatia.

pa) Hominis non eſt, rerum gerendarum pro lubitu modum praeſcribere Deo. Inſolita non exſpectamus, ſed quae ſuis clementiſſime promiſit, auxilia certiſſima: non ad praeſentis vitae, quae breuis et aerumnoſa, verum potius ſubſecuturae ſalutis et felicitatis aeternae conſeruationem. Spes mihi vnica Chriſtus, et, quae mihi ſuo ſanguine meruit, gaudia nunquam interitura coeleſtia. Noſtro neſcio quae huius vitae commoditas, qua perdita, vel ex animi voto non ſuccedente, conſultius (peſſime) arbitratur, oppetere mortem, aut ſemet enecare, ne forſan diutius torqueretur. Rebus ſecundis ſperare vult; aduerſis, quibus fiducia et ſpe maxime opus eſt, proh pudor atque veſania! velut a benefico Numine relictus deſperare, rebellansque aduerſus Dominum ruere in exitium. Piorum contra, quocunque modo premantur, longe maximum in gratia diuina ſolatium. Perfidus et ingratiſſimus eſſem, qui tot tantiſque per vitam a Deo cumulatus beneficiis, ſi, quacunque, vel maxima, imminente miſeria, diuinae clementiae

Sed viuendum, inquis denuo, quamdiu vult Deus. Recte: et quamdiu suadet voluntatem Dei hominibus aperiens ratio; pb) adeoque quamdiu volunt iudicantque

mentiae et potentiae immemor, auxilium vel exitium a memetipso petere vellem adeo nefanda et horrenda caede. Ratio, quoad mens sana in corpore sano vel truncato, ipsaque natura prohibet. Propitio mihi Numine coelesti non facio, atque, dum spiro, spero. Ringatur, quisquis ringitur malitia, opprimat, excruciet qualiscunque afflictio; te tamen non deseram, bone et misericors Deus, te tamen amplectar fide constantiaque decenti, tecum manebo tamen: tu tua me tenes ducisque dextra, secundum voluntatem et arbitrium, quod mihi saluberrimum, tandemque me recipis ad tui nominis gloriam. Quis in coelis mihi esset, praeter te? Quis in terra me recrearet, praeter te? Carne mea debilitata, et animo deficiente meo, aeternum tu rupes et portio mea es. Omnes vero, qui te relinquunt, perire oportet: homines exscindis, quotquot perfide recedunt a te, omnes. Haec perennis mea delectatio, propitium mihi et propinquum esse Deum: ad eum refugio, in eo mea consolatio, spes, atque voluptas aeterna. Psalm LXXIII. 23. seqq.

pb) Ratione vero si recte vti velis, atque te ipsum, non desipientem, audire, certissima persuasione dictabit, esse perferenda, quae non sunt mutanda: dependere a diuina voluntate omnia: aliam esse Dei, aliamque et peruersam hominum voluntatem: quae Deus velit, etiam facere pro sapientissimo et immutabili consilio: te sine te factum esse: te pro arbitrio tuam non posse mutare conditionem, neque pristinam restituere valetudinem, neque prolongare vitam: te sine tua voluntate mori: neque licere cuiquam semet vita priuare: omnipotentem, cui vitam referas soli acceptam et vitae conseruationem, cui soli ius vitae ac necis competat, si velit, momento facillime, quam dedit, adimere

cantque Deo consentientes boni prudentesque viri: non quamdiu volunt et opinantur noua superstitione caeci. p c) Canit poëta:

Ipse Deus, simul atque volam, me corpore soluet. p d)

Iuxta rationem, inquam, prudentiam et experientiam casuum humanorum, vti viuendum, ita etiam moriendum est: et id ipsum vtique vult Deus: non iuxta stultas et aniles persuasiunculas, quas Deus aspernatur et odit. p e) Praeterea quaedam, quae Deus interdum velle

adimere posse: ad vitae conseruationem ac diuinae voluntatis executionem impendenda esse omnia.

p c) Cum Deo scilicet arbitratur, quasi nihil intelligat, consentire Stoicos veteres, quorum neque bonorum, neque prudentum, miserabile decretum de voluntaria morte, vt suam ostenderent peruicaciam, hominum stultissimos quosque fascinauit. Deo fideles, obsequentissimos, atque constantes, qui semet quam lubentissime diuino subiiciunt arbitrio, et patienter, vt decet, exspectant vitae finem appellare non veretur noua superstitione coecos. Hem! quantum est sapere.

p d) Siccine suam Deus humanae subiicit voluntati? Non saeua manu ruptum corpus, non rebellantem proiectamque animam soluit recipitque Deus, sed iusto iudicio, si qui humanitatis superest sensus, maiestatis summae ream, post obitum deplorandum, relinquit.

p e) Secundum praecepta diuina viuendum sancte, caute, ac prudenter: eandemque pietatem, moderationem, et honestatem sua cuique ratio suadet. Moriendum beate et placide, quando supremo rerum arbitro, arctissimum, quod ipse corpus inter et animam esse voluit, soluenti vinculum, placuerit, atque adeo lubentissime ad felicitatem aeter-

velle dicitur, ita vult, si velit, vt potius nolit. Multa bella ex insatiabili principum ac populorum quorundam ambitione et auaritia oriuntur. Haec dixeris Deum nolle potius quam velle. Itaque rogat psaltes: Dissipa gentes quae bella volunt. Fames et pestis saepe ex bellis istis nascuntur: alias quoque habent suas causas naturales, sicut monstra, quae abominamur et delemus. Ad haec debet fortassis homo quandoque, certe potest, imo respiciendo naturam hominis, sicut a Deo ipso facta ac constituta est, non potest non directo nolle quae Deus vult: nempe haec ipsa quae dixi, bella, famem, pestem, tyrannidem, patriae, parentum, necessariorum, amicorum et sui ipsius interitum. Quod si quis rara virtute velit; non aliter tamen, quam quia necesse est. Et hac ratione volunt etiam boni prudentesque viri sponte mori. Et idem velle Deum patet, cum ex magna necessitate moriendi, quam nunc iniecit; tum ex intima constitutione et appetitione naturae humanae quam fecit: denique quia in vniuersum et absolute vult, vt homines viuant moriantur que iuxta rationem, vt dixi, prudentiam et experientiam rerum humanarum. pf)

Recole

aeternam discedendum, vocante Deo. Ita profecto secundum rationem, prudentiam, et experientiam quotidianam: non secundum anile, stultum, ac triste Stoicorum decretum, quod ipsi naturae et rationi aduersum ac generi humano pestiferum, aspernatur et odit, velut nefandam rebellionem, omnipotens et sanctissimum Numen, cuius sapientissimis, iustissimis, et immutabilibus decretis omnia subesse ac obedire debent.

pf) Recte permittendo Deus velle dicitur, quae abominatur atque punit seuerissime: vt summa cum maiestate,

 sapien-

Recole et adde, quae ſupra annotaui ex Scriptura quoque: nempe Deum nolle vt homo tentetur ſupra vires ſuas: vt ſit ſicut equus et mulus, in quibus non eſt intellectus, non ratio, non prouidentia: vt ambulet ſicut inſipientes: vt amet periculum: vt cuſtodiendo animam ſuam perdat eam: vt patiatur imponi ſibi onera nimis grauia, et quae pauciſſimi recta ceruice portare poſſunt. p g)

Iam

ſapientia et iuſtitia manifeſtetur. Sunt belli, famis, peſtisque, calamitatum omnium, reſpectu Dei, iuſtiſſima iudicia, quae, quibus immittuntur, euitare nequeunt. Malefici autem, qui praecepta diuina transgrediuntur, affligunt, rapiunt, occidunt, et calamitatum auctores ſunt, ab regum rege ſummoque rerum arbitro grauiſſime punientur, qui ſuae relicti malitiae et crudelitati. Bonis bene omnia et ipſae calamitates eueniunt: cum mali certiſſimas ſuorum ſcelerum dabunt poenas. Pro ſanctitate ſummaque bonitate mala Deus nunquam non poteſt abominari, quam ſapientiſſime tamen ea malis, ſuam ſibimet ſtruentibus damnationem, permittit, et iuſtiſſime vindicat omnia. Quemadmodum omnia mala, ſic quoque voluntariam mortem permittit omnia deſperantibus: vt, niſi extremo furore, vim inferentes ſibi, peruicaciae, rebellionis, et ſummae nequitiae poenas luerent. Summae crimen eſt laeſae maieſtatis, velle, quae Deus non vult: atque dum viuit quis, Deo volente, viuere nolle, atque adeo ſaeuire in ſemetipſum. Nulla vero fuit vnquam neceſſitas moriendi, niſi quam, ſoluente natura, Deus ipſe mortalibus imponit; aut violenta intercedente alterius manu. Semet ipſum enecare, non poteſt non eſſe iniquitatis nefariae, aut furoris extremi: quocum nulla ratio, nulla prudentia, nulla rerum humanarum experientia conciliari poteſt.

p g) Et ſupra monuimus, hanc eſſe religionis calumniam:

Iam diu satis cum Augustino, verbisque eius, effugiis, audacibus assertionibus et interpretationibus Scripturae, aliisque a re, de qua disceptatur, alienissimis etiam, altercati sumus; ostendimusque, nihil eum attulisse quod valeat contra mortem voluntariam in iis, quos saepius indicauimus, casibus accersitam, contraque rationes pro ea adductas. ph) Imo nunc vel ex propriis illud ab initio significatum, contra Augustinum

mniam: quam denuo demonstrare, nostra non refert. In omnibus nihil est, quod aliquo modo voluntariae morti fauere possit. Certe non vult Deus, tentari quemquam vltra vires: sed ipse facit tentationum finem, suisque omnia superandi facultatem largiri consueuit. Qui sua sponte ruunt in exitium atque saeuas in semetipsos vertunt manus: non dicam similes, sed longe deteriores sunt equo et mulo effrenatis, in quibus nec intellectus, nec ratio, nec prouidentia. Insipientes, imo furentes, amant periculum adeo quidem, vt quod longe maximum atque certissimum praeferant minori atque dubio, vitamque ipsam profundant. Rupto solutoque arctissimo, quod corpus inter et animam est, vinculo, non propter euangelicam doctrinam, sed pro lubitu, propter imminens fortassis malum, et corpus, et animam perdere non verentur. Perditum id genus hominum onera sibimet ipsis imponunt longe grauissima: et ne quid calamitatis perferant, omnibus commune, contra naturam aliquid captant peculiare, suaque non erubescunt in viscera saeuire, et mittere animam in triste nescio quod exilium, vel sceleratorum atque rebellium societatem.

ph) Multa ostendit, prorsus vero nihil probauit, aut firma S. Augustini contra mortem voluntariam argumenta producta infringere potuit. Calumnias atque conuicia ne tanti quidem facimus.

num et asseclas omnes clare eduxeris, firmeque instruxeris argumentum. Nempe Quae causa a magno patrono, omnes ingenii, doctrinae, facundiae neruos intendente, atque omnia quae inuenire potuit, ac expedire iudicauit, conquirente et afferente, non nisi misserrime per suspiciones, coniecturas, incertas, nisi falsas etiam, interpretationes; denique non nisi per ea, quae verum causae statum non attingunt, defensa (vel oppugnata) fuit: ea vtique veris, grauibus solidisque rationibus defendi (vel oppugnari) nequit. Atqui causa mortis voluntariae, tanquam semper, et in omnibus casibus vetitae ac damnatae, non aliter ab Augustino defensa fuit: ergo eam nec aliter defendi probarique posse, concludendum est. pi)

Confirmatur similibus, id est loquacibus, infirmis, vanis, friuolis, sophisticis aliorum argumentis, defensionibus et oppugnationibus. Certe pauca illa et ficulnea, verbo ἀπολύεσθαι, aliisque obumbrata] quae annotauit Grotius 2, 19. nihil momenti habent. pk)

Nec

pi) Caussam vnius cuiuscunque et prudentis, et aequi lectoris ingenio diiudicandam relinquimus. Certissima sunt atque solida Augustini argumenta aduersus iniquissimam voluntariae mortis defensionem. Eam itaque nullo modo admittendam esse, concludere haud difficulter vnusquisque potest.

pk) Imo sunt maximi momenti, quae Hugo Grotius de iure belli ac pacis l. 2. c. 19. §. 5. monet. Demonstrant certe, quam abhorruerint semper moratiores populi a voluntaria morte. Iosepho teste lib. 3. de bello iudaico c. 25. apud Hebraeos non sepeliebantur, qui sibi mortem ipsi consciuerant. Neque supplicium aliud in istos potuit constitui,

Nec grauiora sunt, quae in suis Principiis I. N. affert Guil. Grotius, bis exscribens et laudans locum ali-

 quem

stitui, qui mortem pro supplicio non habent. Sic olim Milesiae virgines a voluntaria morte absterritae. vid. A. Gellius noct. Attic. l. 15. c. 10. Plutarchus de virtutibus mulierum, oper. moral. p. m. 219. Romani abiicere solebant insepultos, qui semetipsos occiderant. Seneca epit. l. 8. controu. 4. Tarquinius autem Superbus rex sua manu interemtorum corpora iussit crucibus affigi ad horrorem spectanda, ferisque et volucribus dilaceranda. Plinius hist. natur. l. 36. c. 15. Confer. dissert. praeliminaris nostra de morte voluntaria p. 19. seq. Plutarcho teste, Ptolemaeus Cleomenis III. Spartanorum regis corpus, quod semet enecauerat ipsum, cruci iussit affigi, in culeum capite tenus insutum. Et Aristoteles de moribus ad Nicomachum l. 5. c. 15. memoriae prodidit, ignominia istos passim affici, qui mortem sibi consciuerunt. Recte quidem Iohannes Stobaeus sermone 124. contumeliam docet in defunctos non redundare: nihil enim sentiunt, neque damno vel pudore afficiuntur: neque tamen etiam honorari merentur isti, ni forsan magis aliquando insania videtur esse deploranda, qui sibi nolunt parcere ipsis: et sufficit, quod mortuis accidit, a viuis metui, ne peruicaces olim in simile peccatum prolaberentur. Aeschinis tempore, vt ipse testatur oratione in Ctesiphontem, Athenis illorum, qui semet interfecissent, manus a corpore abscissae tandem seorsim recondebantur. Confer. Hegesippus l. 3. c. 17. Ita quouis modo passim locorum magistratus istis obicem ponere studuerunt, qui seruitutis aut morbi fugam, famem et gloriae quamcunque spem pro iusta mortis voluntariae caussa perperam habebant, atque in primis Stoicorum deliriis defendebantur: cum academici, vel Platonici, contra docerent e rei veritate, animum in custodia corporis esse retinendum, nec iniussu imperantis summi numinis, a quo mortalibus

quem Auguſtini, quo is, vt ſupra, dicit, aſſerit, approbat; ſed nihil eorum quae dicit, vel aliqua ſpecie rationis ſolidae probat: ac ſi vbique ſufficeret, ipſe dixit. En locum illum, quem egregium vocat Grotius! Hoc dicimus, hoc aſſerimus, hoc modis omnibus approbamus, neminem ſpontaneam mortem ſibi inferre debere, ne fugiendo moleſtias temporales incidat in perpetuas. Neminem propter aliena peccata, ne hoc ipſo incipiat habere grauiſſimum proprium, quem non polluebat alienum. Neminem propter peccata ſua praeterita, propter quae hac vita magis opus eſt, vt poſſint poenitendo ſanari. Neminem velut deſiderio vitae melio-

talibus ille datus, pro lubitu ex hac vita demigrandum. Pl. vid. Macrobius in ſomnium Scipionis l. I. c. 13. Innuit quoque Seneca epiſt. 70. *Inuenies etiam profeſſos ſapientiam, qui vim afferendam vitae ſuae negent, et nefas iudicent, ipſum interemtorem ſui fieri. Exſpectandum eſſe exitum, quam natura decreuit.* Docet vero magnus Grotius, Hebraeos, Perſas, Indos, moratiores, quotquot fuerunt, populos a voluntaria morte abhorruiſſe: quamuis mali ſemper fuerunt mixti bonis, nec defuit ex ipſis domini noſtri I. C. diſcipulis, qui ſemetipſum enecauit. Hoc vero magis miror, noſtrum e Grotio non captare aſſeuerationem, Hebraeorum nonnullos de lege ſe non interficiendi vnam cauſſam excipere; tanquam εὔλογον ἐξαγωγὴν, ſi quis videat, ſe deinceps victurum in probrum ipſius Dei. Quo referunt Samſonis, Saulis, et Razis Hieroſolymitani ſenatoris in hiſtor. Maccab. exempla: quorum ſimilia e Chriſtianis fuerint, mortem inferentium ſibi, ne tormentis adacti religionem eiurarent, et virginum, quae ſemet in flumina iecerint, ne pudicitiam amitterent. Sed Auguſtinum conſulere dixit operae pretium eſſe. Et nos ſupra ſatis ad omnia reſpondimus.

melioris quae post mortem speratur, quia reos suae mortis melior post mortem vita non suscipit. „ Haec frigida velut calamistra, aut argutias et inania acumina antithetorum ex Augustino Grotius, quae frustra quaesieris in vniuersa Scriptura, extra quam clare et diserte tantas praesertim res, ne ob centum quidem antithetorum rhetoricorum, vel sophisticorum millia recipiendas, definientem, nemini alii quidquam dicere, asserere, approbare permittit Augustinus. p l) Sane

p l) Ab Hugone ad eius fratrem Guilielmum Grotium calumniando transit, par nobile fratrum, aegre ferens in re apertissima odiosum sibi Augustinum sequi. Guilielmus Grotius de principiis iuris naturalis enchiridio cap. 7. §. 2. ostendit, in corpus suum hominem absolutum non habere dominium, vt de eo pro lubitu disponat: habere tamen eam facultatem, quae domino sit proxima. De vita §. sequenti agit, eamque docet omnibus modis defendendam, etiamsi periculum inde veniat aut iactura vitae alienae: quod pluribus Cicero in oratione aurea pro Milone demonstrat. §. 4. satis quidem clare docet, cum a Deo vita homini sit concessa, quamdiu ipse voluerit, eum manifeste in Dei ius inuolare dicendum, qui decretum eius facto suo quasi praeuenit, neque vult exspectare quid de se statutum: quemadmodum in militia miles grauissime peccat, qui aut militiam deserit, aut stationis munus relinquit. Tanto plus peccare, qui se, quam qui alium occidit: quod alium occidens corpori tantum eius noceat, non item animae: at, qui se ipsum necat, et corpus, et animam nefande perdat. Ecquid Augustini verbis allegatis luculentius? Quae et operae pretium credidit iterum citare cap. 11. §. 10. Et hoc patet: *si non licet priuata potestate alicui, hominem occidere, vel nocentem, cui occidendi licentiam nulla lex concedit: profecto etiam, qui se ipsum occidit, homicida est.*

ne nemini mortalium permittendum et permissum est, vt sine euidentibus vel Scripturis, vel rationibus denunciet poenas perpetuas, atque propria autoritate seligat, quos post mortem vita melior susceptura sit, quos non. p m) Ad haec sueta sibi fallacia petit denuo principium August., vel audacter sibi sumit id quod saltem in quaestione est, atque adeo quod vult non probauit, vt futilissimis ratiunculis ac coniecturis euerterit

est. Noster vero sua reprehensione profecto nihil mutabit aut infringet: sint rhetorum more veritates prolatae: sua semet commendabunt dignitate, nullisque cedent vel artificiosius constructis mendaciis.

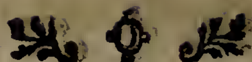
p m) Hoc me satis et ratio, et sacrae scripturae omnes paginae docent, perfidos, rebelles, peruicaces, impios, atque homicidas regnum coelorum non intrare: neque diuina praecepta contemnentes ad fidelem atque beatum Christi populum pertinere: animam, suis affectibus succumbentem, et qualicunque castigationum generi, quibus beati Numinis filii carere nequeunt, contrariam atque pertinacius renitentem, vsque adeo vt semet scelere non vereatur commaculare nefando, ac plus quam Stygio furore in corpus suum saeuire, non in coelitum sanctissimam societatem recipi. Meum vtique non est damnare quemquam, aut sinistre de iudiciis diuinis iudicare: qui delictorum ipse memor, nisi diuina et incomparabilis intercedat gratia, damnandus essem. At vulgo notissima Lactantii sententia diuin. instit. l. 3. c. 18: *si homicida nefarius est, qui hominis extinctor est, eidem sceleri obstrictus est, qui se necat, quia hominem necat: imo vero maius esse id facinus existimandum est, cuius vltio soli Deo subiacet.* Origenis in Iob. lib. 2. *qui semetipsos interfecerunt, qui sibimetipsis mortem intulerunt, nunquam requiem habebunt: isti in infinita secula nunquam inuenient refrigerium, sed animae eorum mox, vt de corpore exierint, in tenebras deducentur.*

rit etiam. pn) Praeterea mutat etiam denuo et corrumpit quaeſtionem, ſaltem principalem. Quaeritur enim hic potiſſimum, vt in omnibus officiis periſtaticis et calamitoſis, non vtrum quis debeat ſibi mortem inferre, ſed an poſſit, vel id ei liceat, ſi velit. Vaſtum autem eſt diſcrimen inter licere, ſiue poſſe aliquid ſine peccato facere, et inter debere. Nemo tam ſtolidus eſt, vt putet ſe debere facere, quicquid ei licet facere, ſi velit. Fruſtra igitur, captioſe, maligne, et contra verum quaeſtionis ſtatum dicit, aſſerit, approbat Auguſt., neminem ſibi mortem inferre debere. Non debeat: ſufficit, quod liceat: quemadmodum ſufficit, quod liceat hoſtem, furem, latronem, ſtupratorem interficere: quod liceat iacturam rerum ſuarum facere: quod liceat ſe mutilare, membra, ſi noceant, reſecare. An quis debeat etiam, alia eſt, et non neceſſaria quaeſtio. po) Captioſe quoque, ambigue et promiſcue loqui-

pn) Auguſtinum ſupra ſatis defendimus: et res pro ſe ipſa loquitur: vt coloribus aliisque ineptiis non ſit opus. Noſter autem vulgari ſuae ſocietatis more multis eum vociferationibus et calumniis inceſſere non dubitat, et aerem verberare, vt peſſimam cauſſam optime defendiſſe, ac veritatem neſcio quibus artibus euertiſſe videatur.

po) Statum controuerſiae Auguſtinus probe nouit: et quaeſtio ſatis per ſe clara eſt, vtrum liceat ſemet occidere, ad fugienda, quae immineant, mala. Et reſponſio hactenus eſt copioſe ventilata, quod non liceat. Quod vero non licet, etiam fieri non debet: et quod fieri non debet, non licet. Eoque ſenſu Auguſtinus vtitur verbo *debet*: quod adeo curioſe nunc non inquirimus. Mortem inferre ſibi nemo debet: i. e. nemini licet mortem inferre ſibi.

 Quid,

loquitur, more ſuo, de moleſtiis, quarum infinitae fere ſunt varietates et gradus. Itaque ne denuo velut cum monſtris, vmbris et laruis fruſtra pugnemus, compendio vtentes, exemplo et verbis quibuſdam Auguſtini, ſed melius et in contrarium, Hoc dicimus, hoc aſſerimus, hoc omnibus modis approbamus: neminem vel rationis, vel diuinae legis imperio viuere debere, vt longa et crudeli morte moriatur, dum poteſt breuiore et leniore. pp) Neminem in deliriis, furoribus, miſeriis ac doloribus, et communi omnium, et ſingulari prudentium et conſtantium virorum aeſtimatione et experimento intolerandis viuere debere: ac ſi

in

Quid, obſecro, fruſtra, captioſe, maligne, et contra verum quaeſtionis ſtatum dixit, aſſeruit, approbauit Auguſtinus, quod quem, praeter iniquiſſimum malae cauſſae defenſorem, offendere poſſit? Non mihi faciendum, quicquid licet: quod vero non licet, omitendum. Mortem ſibi quis inferre non debet, quia non licet: nec, ſi liceret, neceſſario ſibi deberet inferre. Hoccine vero eſt captioſe et malitioſe diſputare? Hoccine perperam illudere doctis?

pp) Sunt hominum moleſtiae quidem innumerabiles: cuiuſcunque vero tandem ſunt generis, omnes ſunt vel temporales, vel perpetuae. His ergo illae ſunt neutiquam redimendae: ſed aeternitatis probe ſunt conſiderandae varietates et gradus. Ne quid cum vmbris videamur diſceptare, conſideremus B. Auguſtini imitandi modum: vt ſententiae peruerſitas appareat; hoc dicimus cet. omnes et rationis, et diuinae legis imperio, viuere debere, etiamſi longa et crudeli morte moriatur, nec licere cuiquam pro lubitu mortem ſibi eligere, ſuaque in viſcera ſaeuire: vt ſingulari beneficio diuinitus conceſſae vitae finem faciat. Sic noſter ſane veritates ex Auguſtini ore acceptas nefario auſu in mendacia conuertit.

in illis male quoque, vt fit, et turpiter viuendo, imo Deum, fidem, religionem eiurando, homines trucidando et vorando, vel eorum ſtercora, magis Deo placeret, et maiorem in coelis gloriam promereretur. pq) Neminem viuere debere, vt ad mortem vſque ſtupretur, vel ad ſatietatem ſtupratus occidatur: neminem, vt aliis aliorum peccatis ſeruiat: ne vitam magis quam virtutem amans, mortem magis quam vitium fugiens, Deo, angelis et ſuperis omnibus inuiſus, deteſtabilis, eorumque ſocietate excluſus ad inferos relegetur. pr)

 Paucis,

pq) Quod ſaepius iam dictum, etiamſi longe maxima hominem premat calamitas atque miſeria: Deo fidendum, ſine cuius ſanctiſſima et ſapientiſſima voluntate fieri prorſus nihil poteſt. Fortis ille noſter et miſericors Deus, qui crucis cuiuſcunque nobis impoſuit onus, ſufficientes quoque iſtius ferendi ſuppeditat vires, nec vltra facultatem tentari quemquam patitur, ſed ipſe tentationum finem facere ita ſolet, vt ſuſtinendo ferendoque maior inde gloria in nos redundare videatur. Nos quidem operibus noſtris prorſus nihil, nedum gaudia coeleſtia meremur: et ſi, quae facienda, fecimus omnia, profitendum, ineptos eſſe domini ſeruos, neque officio ſatis feciſſe. Coeleſti vero Numini obedientes, fideles, atque conſtantes magis eſſe laudandos, quam immorigeros, perfidos, ſuamque ſtationem deſerentes, nemo negabit. Qui ſemet occidunt in deliriis et furoribus magis deplorandi, quam accuſandi aut redarguendi ſunt: cum enim ſanae mentis non ſunt compotes, etiam, ſua ſponte, aut praemeditato conſilio, et voluntaria morte obiiſſe, dici nequeunt.

pr) Et haec omnia ſuperius iam aliquoties ſunt dilucidata, vt cauſſae mortis voluntariae non ſint. Vnus vitae et mortis dominus O. M. Deus, qui momento facillime ſine nobis

Paucis, neminem, vbi bene examinatis et exploratis cunctis ratio finire vitam ſuadet, viuere debere, etiamſi nolit; et ſonantibus antithetis rhetorum, metuque ac minis inanibus ſuperſtitioſorum terreri ne faciat quod facere decreuerat; et neceſſe eſt: ne a ratione in poſterum deſertus, et ſuperſtitione captus, incertus, anxius, miſer, et viuat, et moriatur. ps) Denique cum

nobis nos ſoluere et ab omnibus perſecutionibus liberare poteſt. Fac etiam corpus ſtupretur et excrucietur vſque, ſi mens caſta et pia, quod facit, a facinore abhorret, inſons ſcelerisque pura dici non poteſt ſeruire peccatis. Fac occidetur, praeſtat alieno, quam ſuo, ſcelere mori. Sic hominis eſt, cum vita ſeruare virtutem, cum vitiis omnibus fugere mortem, ne quid culpae aliquando videatur in nosmetipſos redundare. Alioqui Deo, angelis, et bonis omnibus inuiſi ac deteſtabiles eorum ſocietate excluderemur.

ps) Qui res bene examinat vel explorat decenter, vbique et ſemper diuinam et immutabilem ſummi Numinis agnoſcet prouidentiam, et patienter, quicquid accidit, ad vitae finem vſque feret. Ratio prorſus nihil, contra praecepta diuina ipſamque naturam, ſuadebit mortalibus. In primis vero iubet omnes omni cura et ſolicitudine vitam et ſalutem conſeruare. Id ſapientia doctis, id neceſſitas barbaris, id conſuetudo gentibus, id feris brutisque animalibus naturae inſtinctus praeſcripſit. Et in orbe omnino nihil eſt, quod poſſit aequiparari vitae. Si quae calamitas obuenit mortalibus, patientia opus eſt, neque omnis ſimul, nefaria deſperatione, abiicienda virtus: cuius praetextu, qui mortem oppetunt, crimen longe maximum et inexpiabile in Deum, in ſemetipſos, in alios, committunt. Et conſtat inter omnes, qui ſponte et ipſa luce meridiana caecutire nolunt, omnes, quoad Deus, cui ſoli vitam referimus

eum Christus Dominus toties Vae clamauerit contra Scribas et Pharisaeos assuentes, vtique praetextu pietatis aliarumque virtutum, atque per interpretationes coactas et extensas, vanasque suspiciones et coniecturas: assuentes, inquam, diuinis sua praecepta, aut consilia, quamuis sine minis forte aeternarum poenarum; atque alligantes imponentesque humeris hominum onera grauiora quam vt portari possent: pt) quid de assumentis, oneribus longe grauissimis, et vel cogitatu terribilissimis, denique mortis sempiternae minis Augustinianis sit censendum, facile patet. Vtique sunt stipulae, quas apostolus vocat, quasque ignis probabit et delebit. Credibile est, complures hac superstitione minisque territos, perturbatae et infelicis vitae, multorum ac grauium peccatorum, vt in eiusmodi vita vsu venit, mortis demum sempiternae sibi causam fuisse: atque istos nunc, et in aeternum, hinc opinionem hanc, verba et minas Augustini; inde suam stultitiam, credulitatem, ignauiam execrari. pv)

mus acceptam, voluerit, viuere debere. At viuere qui non vult: eum ingratum et impium esse oportet, quem ratio et ipse animus deseruit, ac nefaria desperatione captum, ne viuat, mors omnium tristissima rapit, agitque miserrime.

pt) Quo sensu Christus Pharisaeos, grauia plebeculae imponentes onera, quae ipsi ne digito quidem attingere velint, increpare acerbius instituerit, supra dictum, neque huius loci est, aut caussae postulat iustitia, vt eadem saepius temere, ad lectoris pii doctique nauseam fortassis, repetantur. Certe cum illis diuus Augustinus componi nullo modo potest.

pv) Non demonstratione veritatis, vt decet, verum

Porro artibus Augustinianis, siue audacia dicendi, asserendi, approbandi vel improbandi, denunciandi poenas aeternas, additis antithetis nonnullis, complura officia, praesertim calamitosa et necessitate expressa, de quibus nemo ambigit, acerbissime damnaueris. p x) Videamus.

I. Licet

iniuriis longe maximis, quibus pium et ingenuum doctorem cumulat, caussam magis suspectam facit. Scripta vero Augustini, cedro digna, semet, sine cuiusquam elogio, sua doctrina commendant ac maleuolorum criminationes incomparabili virtute repellunt. In re caussaque praesenti de non occidendo voluntatem ostendit Numinis aeterni sanctissimam, naturalem hominis instinctum, atque rationis infallibilem assensum. Atque adeo veritatem hominibus, qui animum attendunt ad cauendum, saluberrimam probat, oneris autem prorsus nihil imponit, cui sufficere nequeant. Mortis sempiternae, quae maneat impios, non eius, sed domini coelestis, sunt minae, quas et oracula diuina omnibus paginis annunciant. His ergo ipsis, non veritatis amantissimo doctori, satis quidem ignominiose et friuole obloquitur. Mendacia semetipsa produnt, neque refutationem vlteriorem merentur. Non qui viuendo praeceptis obediunt diuinis, sed qui rebellantes aduersus dominum semet non dubitant enecare ipsos, etiam peccata non dubitant cumulare peccatis, ac sempiternae turpitudinis mortisque fiunt caussae: vt suae tandem istos aeternum poeniteat stultitiae, credulitatis, et ignauiae: quarum, qui Augustinum, vel sacri codicis potius oracula, sequuntur, non possunt esse rei.

p x) Qui semel verecundiae fines transgressus est: eum nauiter oportet esse impudentem: quod noster in primis iam obseruare videtur. Eius iam in dicendo persibilat audaciam, cuius modo accusauerat doctrinam, immerito. Sed animum

1. Licet vtique fugere. Aſt verbis ipſis et antidictis Auguſt. facile probaueris adeo non licere, vt ſit grande et tartareum ſcelus. Nempe hoc dicimus, hoc aſſerimus, hoc omnibus modis approbamus, neminem fugere debere, ne fugiendo moleſtias temporales incidat in perpetuas. Neminem propter alienam crudelitatem ac ſcelera, ne hoc ipſo incipiat habere grauiſſimum proprium. Neminem propter peccata ſua praeterita, propter quae hic poena opus eſt qua poſſint expiari, vt Deus in aeternum parcat. Neminem velut deſiderio hic Deo diutius ſeruiendi, ideoque ampliora in coelis conſequendi praemia: quia ignauos, timidos, et fugientes eas quas Deus offert egregias ſibi ſeruiendi occaſiones, melior poſt mortem vita non ſuſcipit. py)

2. Licet

animum hominis, nihil etiam nobis monentibus, facillime quiſque videt, miratur ingenium, fallacias obſtupeſcit. Laudandus, qui veritatem amat, dicit, aſſerit, approbat; mendacia odit, improbat, damnat. Minime gentium contra ferendus ille eſt, qui falſa et peſtifera commendat, amplectitur, defendit; recta veraque aduerſatur, fugit, calumniatur. Tandem, at ſero nimis, exitus, quae fuerint acta, probabit. Ludat, qui ludere poteſt: in re tam graui, quae ad ſalutem exitiumue pertinet, mihi ſane prudentia et circumſpectione opus eſſe videtur. Inſtituit noſter vero ineptiſſime, quam in Auguſtino reperit liberrimam dicendi rationem imitari, falſaque ita proponere, ac ſi pius et ſapiens ille diuinorum oraculorum interpres aſſeuerare voluerit.

py) Riſum teneatis, amici. Quaelibet fugienda ſunt mala: quod nuſquam Auguſtinus negauit: nihil vero in omni vita magis, quam αὐτοχειρία, fugiendum eſt: quoniam irreparabilis ea peſſundatur ſalus.

2. Licet vtique infestum hostem, insidiatorem, latronem, stupratorem occidere. pz) Sed verbis denuo et antithetis August. non licet: ne occidendo alios, atque ita fugiendo mortem temporalem, incidat quis ipse in perpetuam: item ne hoc ipso incipiat habere grauissimum peccatum proprium, quem non polluebat alienum: item ne eripiat improbo vitam, qua ipsi maxime opus est, vt improbitas possit poenitendo sanari.

3. Licet vtique magistratibus saltem sceleratos morte punire, aliquos etiam pro meritis torquere. qa) Per verba vero et antitheta August. non licet. Neminem enim debere tam seuere punire peccata aliena, ne hoc ipso incipiat habere grauissimum proprium: neminem peccata praeterita, propter quae vita magis opus est: neminem velut desiderio vitae melioris, quae ob iustitiam speretur; quia reos alienae mortis, et forte acerbioris, fortassis etiam impoenitentiae, vel nondum

pz) Nemo dubitat. Sed amplificationis ille modus valde mihi quidem displicet. Stultissime ita solenni formula prohibendi, quae facienda sunt, omnia persibilare possis. Homo, rationis particeps, de rebus agendis et fugiendis recte iudicat: earum principia et caussas perspicit, consequentia cernit, antecedentia et progressus obseruat, similitudines componit, easque rebus praesentibus applicat, futuras annectit. Sic facile totius vitae cursum prudentia dirigit, ne quid detrimenti capiat, ne quid rationi decedat, ne res ad vitam beate et feliciter degendam necessariae desiderentur.

qa) Stultum est, quod nemo negat, affectata negandi formula, in sensum contrarium torquere.

dum satis per poenitentiam sanatorum peccatorum, melior post mortem vita non suscipit.

Denique innumeris fere antithetis omne ius bellandi euerteris, atque bella suscipientibus gerentibusque infra sceleratos propemodum omnes ad fundum velut ipsum depressis, omnes inferorum poenas imposueris. q b)

Sed de Augustino, et cum illo satis: veniendum nunc ad alios. Exercitatione philosophica de morte voluntaria mentionem feci disputationis cuiusdam de Αυτοχειρία, Rachelio autore et praeside habitae Helmstadii A. 1659. Eius dabo summam et seriem, vnaque specimen aliquod demonstrationum aduersariarum, quasi philosophicarum, theologicis et Augustinianis quandoque mistarum: quae, si quidquam, certe nihil aliud demonstrant, quam causam inimicorum cunctis, quae vere dici possunt, rationibus destitui. Itaque opinioni et affectui vulgi cum bestiis communi tegendo ornandoque quaedam speciosa dictu, re inania et falsa accumulari: vti fit, et factum ab omnibus illis, quos vidi, nouis plebeiisque, vt Tullius vocat, magistris. q c) Exempli loco vnum ante Rachelium producam.

Gentz-

q b) Nequaquam sequitur. Si, quod non licet, esse faciendum negas: negandum, eadem dicendi forma, recte fieri, quod neque diuinis, neque humanis legibus prohiberi constat.

q c) Haeccine plebeia et ineptissima, nullis adductis rationibus, disputandi ratio, ne quid caussae concedatur aduersae, mentiri et calumniari audacter? Sed videbimus statim, quomodo noster assertum probare velit. Sequitur

plane

Gentzken Prof. Kilon. qd) differens primum de natura et constitutione philosophiae moralis, hanc, et recte plane Stoica et falsa: quae si quis, vt fieri haud difficulter potest, solide ac sapienter refutare instituit, vehementer ac impudentissime, quasi nihil intelligat, vituperatur. Samuel Rachelius, Serenissimi Slesuici et Holsatiae ducis Gottorpiensis a consiliis, primo quidem in academia Helmstadiensi fuit professor iuris naturae, postea vero in noua Holsatorum academia Kiloniensi iuris naturae et gentium professor, et obiit anno CIƆIƆCLXXXXI. eruditionis monumenta relinquens introductionem in vniuersam Aristotelis philosophiam, introductionem in ius publicum Germaniae, dissertationes de iure naturae et gentium, commentarium in libros Ciceronis de officiis elegantissimum. Disputatione περὶ αὐτοχειρίας sufficientibus argumentis ostendit, Stoicorum εὔλογον ἐξαγωγὴν esse prorsus ἄλογον. Hinc noster in exercitatione philosophica de morte voluntaria p. 126. seqq. disputationem insulsam vocat, multisque refutare studet: quae paucis, vt nobis quidem videtur, satis infringere haud difficulter potuimus. Ea nunc repetere minatur: attamen sua voluit ante in alium conuertere arma. Sed aerem verberabit; ac nihil inueniet, quod scelestoStoicorum decreto patrocinetur.

qd) Scripsit inter alia celeb. Fridericus Gentzkenius politicam. Kilon. 1711. 4. pneumutalogiam. Kilonii 1715. 4. historiam philosophiae. Kilon. 1720. iuris diu. posit. prudent. Kilon. 1720. physicam hypotheticam. Kilon. 1725. theologiam naturalem. ibid. 4. schediasma morale de principiis iusti. Kilon. 1707. 4. kurtze Anweisung glücklich zu leben. Pirna 1718. 8. systema philosophiae, tribus partibus, quarum prima continet historiam philosophiae, metaphysicam, et logicam; altera theologiam naturalem, physicam hypotheticam, et pneumatologiam; tertia iuris diuini naturalis prudentiam, ethicam, pathologiam, politicam, et iuris diuini positiui prudentiam. Hamburgi 1717. 8.

recte quidem meo iudicio, a theologia morali Christiana vulgari, et iure ciuili discernens queritur, superioribus seculis has disciplinas fuisse misere confusas, ac pleraque obscuris terminis et figmentis inuoluta. Inde factum ait, vt de moribus omnium gentium e theologia Christiana ferretur iudicium, pro ratione sectarum, in quas Christianismus diuisus, diuersum. Deinde principia quoque honesti, iusti, et decori, tanquam non satis a veteribus distincta, distinguens, eaque exponens dicit in antiquis philosophis non nisi conclusiones quasdam reperiri absque debita cum principiis suis cohaerentia. Falsum est: sed abeat. Reliquerunt id nouis illis scholasticis et plebeiis denuo rudiorum magistris ac professoribus, qui et principia, et conclusiones probare coguntur etiam; imo sequuntur et imitantur, licet quandoque vt simiae ac psittaci humanas voces gestusque, omittentes quaedam, interrumpentes ac corrumpentes. Idem deinde agens de natura iusti, et primo absoluto iusti praecepto, quod ipsi est conseruatio vitae, praeter alia ita differit. Id homo commune habet cum omnibus animantibus, vt seipsum omnibus modis conseruare studeat, vt, quaecunque bona sibi videntur, acquirere, mala autem omnia a se repellere quam maxime conetur. Post quaedam repetit hominem esse animal sui seruandi studiosissimum. Denuo post quaedam ait methodum iuste tradendi disciplinam hanc in eo consistere, vt posita vna aliqua thesi, quae immediate ex ipsa natura et constitutione hominis, probanda, reliquas omnes theses, quibus disciplina haec constat, inde deducamus. . . Illam vocant propositionem fundamentalem, qualis erit: *Hominem esse socialem*,

lem, et quicquid ad placidam cum aliis hominibus societatem colendam et seruandam necessario conducit: illud est iustum, siue iure naturae praeceptum: quicquid autem eandem turbat atque dissoluit, illud est iniustum, siue iure nat. prohibitum. Haec Cap. 1., et velut prooemii loco: tum vero Cap. 2. ita infit: Videamus ergo vtrum omnia praecepta iuris nat. absoluta ad nostram propositionem fundamentalem reduci possint. Primum autem absolutum praeceptum hoc est: *Vitam a Deo in societatis vsum datam, conseruandam esse.* Inde mox sequi necessario ait, hominem sibi pro lubitu vitam non posse adimere, aut omnem ipsius curam plane abiicere. Nulla itaque, addit, homini in propriam vitam competit potestas: quare vel metu poenae, vel taedio molestiarum sibi vitam abrumpere nefas est, nec citra iniuriam in Deum et societatem fieri potest. A crimine tamen αὐτοχειρίας immunes sunt 1. qui probabilem occasionem breuioris vitae, vt aliis inseruiant, eligunt. 2. qui in probabile mortis periculum se pro aliorum vtilitate coniiciunt, inprimis iussu imperantis ciuilis. „ Hoc ille, bene scilicet distinguens, debiteque, vt dixit, connectens conclusionibus principia, et haec illis, siue antecedentia iis quae consequuntur. Etiam nos videamus: et hic quidem iustitiam Gentzkenianam, vti supra vidimus fortitudinem et magnitudinem animi Augustinianam.

1. Iusti primum et absolutum praeceptum dicitur esse, vitam conseruare. Ast iustitia vtique est virtus, eaque in alios conuersa. Atqui conseruatio vitae nec est in se virtus, sed rationem virtutemque omnem antecedens instinctus impulsusque naturae, nobis bestiis-

que

que communis, ceu professor noster ipse fatetur: nec si esset, in alios exit, sed velut domi apud professorem suum manet. Denique est, et perseuerat etiam in iniustissimis et improbissimis. qe)

qe) Noli cauillationibus vti, nimiumque defensioni errorum absurdissimae indulgere. Sufficit vitae conseruandae naturalem obligationem esse, et innatum omnibus, vel iniquissimis, instinctum. Nec ab re Gentzkenius monuit, iusti primum et absolutum esse praeceptum, conseruare vitam. Hoc enim qui negligit, cum iustitia omnes extinguit virtutes. Iniurius in semetipsum, in Deum, in societatem humanam est. Iustitia subsistere nequit sine humanitate, pietate, obedientia, et moderatione. Qui suam ipse non instituit conseruare vitam, et oppetit mortem pro lubitu, si quid ipsi videtur imminere aduersi: humanitatem exuit, impius in Deum est, ipsis nequidem naturae legibus obedire cupit, omnemque desperans moderationem propellit. Qui ergo potest sibi arrogare iustum? Amor a semetipso incipit, et omnes in societate humana iubemur ita amare, vt nosmetipsos. Qui, quod Deus vult, ipse non tribuit sibi: nec poterit aliis tribuere, quod eorum est. Non potest, vt decet, aliorum curare et promouere salutem, qui suam ipse pessundat. VLPIANVS §. 3. l. 23. D. de aedilicio edicto: *excipitur et ille*, nimirum edicto aedilium, vt redhiberi seruus possit, si in venditione non expressum sit vitium, *qui mortis consciscendae caussa quid fecerit. Malus seruus creditus est, qui aliquid facit, quo magis se rebus humanis extrahat. Vt puta laqueum torsit, siue medicamentum pro veneno bibit, praecipitemue se ex alto miserit, aliudue quid fecerit, quo facto sperauit mortem peruenturam: tanquam non nihil in alium ausurus, qui hoc aduersus se ausus est.* Eandemque rationem Marcianus obseruat §. 6. extr. l. 3. de bonis eorum qui mortem sibi consciuerunt: *qui sibi*

2. Dicitur homo esse socialis. Concedo: sed non ideo praecise, quia quatenus animal est, vult conseruare vitam. Neque etiam, quia socialis est, appetit et amat quamcunque societatem. Imo refugit et auersatur, ac magis quidem quam solitudinem, quam pestem et mortem ipsam, si sibi sit perniciosa: vti saepe est, multisque fuit. q f)

3. Quic-

non pepercit, multo minus ali parcet. Iustitia vtique virtus est, non solum in aliis, verum etiam in semetipso studiose exercenda, velut totius vitae moderatrix, et saluberrima disciplina rescindendi eius, quod nimis est, et eius recta mensura supplendi, quod minus est, in actionibus illis omnibusque officiis, secundum leges diuinas et humanas obedientia singulari praestandis. Virtus vtique moralis est, quae ergo Deum, proximum, et semetipsum, id agit, propter quod ipse quasi videtur esse factus, vel, vt eam imperator definire maluit, suum cuique tribuendi constans et perpetua voluntas. Sic sane potest aliquis obseruare iusti principium praeceptumque absolutum, ab ipsa virtute autem esse alienum: vitae quaeuis seruare commoda, et alios afficere iniuria. Is procul dubio iniustus est et erga se quammaxime crudelis, qui in sua viscera saeuire non erubescit. Omnes vero esse iustos, qui suam student conseruare vitam, suoque genio liberalissime indulgent, haud facile quisquam affirmarit. Sequuntur illi quidem naturae omnibus, et ipsis animalibus brutis, communem instinctum: subsistentes vero iusti principiis virtutem ipsam attingere nolunt. Alioqui et haec, vt modestia, castitas, pietas, et aliae virtutes, apud possessorem suum manere posset, donec alia semet exerendi commodior illi daretur occasio.

q f) Nemo negabit, esse monstra, μισανθρώπυς, qui alios oderunt, nec sibimetipsis sunt amici. Talis belli Pelopon-

nesiaci

3. Quicquid ad placidam cum aliis hominibus societatem colendam et seruandam necessario conducit, illud

nesiaci temporibus fuit Timon quidam Atheniensis, qui, osor et hostis omnium, quammaxime ab hominum consuetudine abhorruit. vid. LVCIANVS in Timone, et PLVTARCHVS in Antonio. Interrogatus, quam ob rem omnes homines odio prosequeretur, merito, respondit, malos odi, ceteros vero ob id odi, quod nec ipsi malos oderint. confer. CICERO Tusculan. quaest. lib. 4. cap. 11. Ecquis hominem socialem esse negauerit? Vt recte vitam degeret, ac res ad eius conseruationem necessarias sibi compararet, alter alterius ope et auxilio indiget. Ipsaque natura, vel Deus omnipotens potius et sapientissimus homini propterea non rationem solum, verum etiam orationem tribuit: vt ad societatem cum aliis hominibus colendam, et eam ipsi quidem conuenientem, idoneus esset. Equidem diuinitus homini concessam loquendi facultatem, qua alter alteri notiones et animi sententiam distincte et accurate communicare nouit, admirari nunquam satis potui. Vel inde solum patet, hominem esse non solum ζῶον κοινωνικὸν, sed ipsa etiam natura duce πολιτικόν. Quod pluribus ARISTOTELES docet politicorum lib. 1. cap. 2. oper. tom. 2. p. m. 380. Vbi inter alia, *patet*, inquit, *sociale animal esse hominem magis quam omnes apes, et quam omne gregarium animal. Nihil enim frustra natura facit. Sermonem vero homo habet solus omnium animalium. Nam vox quidem molesti atque iucundi significatiua est* cet. CICERO de officiis lib. 1. cap. 4. *natura, vi rationis, hominem conciliat homini, et ad orationis, et ad vitae societatem: ingeneratque in primis praecipuum quendam amorem in eos, qui procreati sunt: impellitque, vt hominum coetus et celebrari inter se, et sibi obedire velit, ob easque caussas studeat parare ea, quae suppeditent ad cultum, et ad victum, nec sibi soli, sed coniugi, liberis, ceterisque, quos caros habeat, tuerique debeat.*

illud est iustum. qg) Mox erimus faciles, praesertim erga debilem aduersarium, et in eius gratiam id, quod dat, recipiemus: qh) nunc vero prius dicendum, id iuxta eum ipsum praesertim, et alios, qui iustum, honestum et decorum tam solicite distinguere, eoque nomine accusare amant veteres, tanquam insignis et intolerabilis confusionis, esse falsum; alioquin enim quicquid est honestum et decorum, esset quoque iustum; et vi-

qg) Quidni? Omnium societatum iustitia solidum firmumque haud immerito fundamentum esse dicitur: ea enim vbi desideratur, nulla fides, nulla securitas, neque res, neque vita cuiusquam sartae tectae esse possunt. Suae suorumque vitae conseruandae gratia, instinctum homini natura impressit varias appetendi societates, pro vitae cuiusque genere, studio, indigentiaque multiplici. Nec aliter, quam iustitia et aequitate, hominum commodis et indigentiae subueniri potest: si apto et imperandi, et parendi ordine, aliisque ad societates continendas saluberrimis legibus omnes vtantur, suum cuique tribuant, omnemque pro viribus modoque legitimo propellant iniuriam: atque adeo, secundum rationis i. e. iusti et aequi normam, bonorum et officiorum communicationem instituant. Sic institutis a natura societatibus etiam a natura quammaxime videtur esse commendata iustitia, omnium virtutum regina et salutis publicae conseruatrix: sine qua profecto nulla societas, vel si quae foret, Cyclopum esset colluuies ille vagus hominum coetus: ipsaque natura suo fine destitueretur.

qh) Quod scilicet negare nemo potest. Sed insolentem obserua disputationis modum: vbi ratio deficit ac nullum suppetit asseuerationis argumentum, contemtim atque superbe agit: vt quasi de victo, cui resistere nequit plane impar, aduersario suo triumphare videretur. Neutiquam ille debilis est, qui suae caussae iustitia et veritate nititur.

et viciſſim; qi) atque omnes virtutes: lenitas etiam, manſuetudo, comitas, humanitas, condonatio iniuriarum, et damnorum; item beneficentia, liberalitas, modeſtia: eſſent merae iuſtitiae, aut ſpecies vel partes iuſtitiae. qk) Vtique enim omnes, et aliquae magis quam ipſa iuſtitia proprie ſtricteque dicta, conducunt ad placidam cum aliis

qi) Ita eſt. Quod honeſtum, eſt etiam iuſtum, et quod iuſtum, honeſtum. Quod decorum, etiam iuſtum eſt, et quod iuſtum, decorum. Quod iuſtum et decorum, non poteſt non etiam eſſe honeſtum. Sic vna virtus aliam neceſſario inuoluit. Qui honeſte viuit, neminem laedit. Qui neminem laedit, ſuum cuique tribuit. Qui ſuum cuique tribuit, honeſte viuit. Et ſine iuſtitia virtutem eſſe, ego quidem intelligere nequeo: defectus enim iuſtitiae ſemper et vbique vitium, et illud minime ferendum, prodit. Et iuſtum, et honeſtum, et decorum eſt, quod rationis iudicio conforme. Sublata communi generis humani ſocietate, beneficentia, liberalitas, bonitas, iuſtitia funditus tollitur: quae qui tollunt, etiam aduerſus Deum immortalem impii iudicandi ſunt: ab eo enim conſtitutam inter homines ſocietatem euertunt: cuius ſocietatis arctiſſimum vinculum eſt iuſtitia: quae vna virtus omnium eſt domina et regina virtutum. CICERO de officiis l. 3. c. 6.

qk) Iuſtitiae vocabulum non vno modo vſurpetur. Eſt alienae aliquando iuſtitiae imputatio: vt in euangelio propter mediatorem Deo gratus et acceptus quiuis, et latro in cruce dicitur iuſtus fide. Iuſtitia particularis, quae et legalis vocatur, ſeruat aequalitatem in contractibus, et ſuum cuique tribuit: vt mercatorem dicimus eſſe iuſtum, qui nunquam ſolet emtores defraudare. Iuſtitia vniuerſalis eſt obedientia et omnibus placendi ſtudium in ſocietate vel rep. quae iuſtis et honeſtis legibus regitur: vt Ariſtides fuit iuſtus i. e. legibus obediens. Plato ſubtilius fontem inquirit:

aliis ſocietatem. ql) Sed forte conducunt, inquis, non tamen neceſſario. Igitur tollamus nunc reliquas omnes; tollamus quicquid eſt honeſtum et decorum: quid vero remanet iuſtitiae ad placidam efficiendam ſocietatem? qm) Nempe id ſolum, neminem laedere. Quo ipſo iuſtus erit, quisquis alium non laedit; et iuſtiſſimus quidem, qui nec vult, nec poteſt laedere. At ſponte mormortui non laedunt quenquam, et nec volunt, nec poſſunt laedere: ergo ſunt iuſtiſſimi. qn) Sed laeſerunt, inquis,

quirit: ipſam primo naturam hominis reſpicit, et huic inſitas peruidet notitias, quae manifeſte teſtantur, naturam non caſu ortam eſſe, ac Deum certo vt conditorem, ita vindicem, eam regere ſecundum inſitas notitias, ſiue ordinem ab ipſo inſtitutum: vt iuſtitia vniuerſalis ſit obedientia virium omnium erga rectum rationis iudicium et conſeruationem ordinis diuinitus inſtituti. Vnde apparet, iniuſtum eſſe eum, qui ſemet enecando creatoris ordinem et ſanctiſſimam voluntatem euertere non erubeſcit. MELANCHTHONIS ethicae doctrinae elementis p. m. 98. definitio haec eſt: *iuſtitia vniuerſalis eſt obedientia omnium virium in homine, neceſſario praeſtanda Deo conditori iuxta omnes leges, ab ipſo propterea inſitus naturae humanae, vt congruat noſtra natura cum mente et voluntate Dei, et non congruens deſtruatur, et vt in hoc iudicio agnoſcatur, qualis ipſe ſit, et a malis diſcernatur.*

ql) In illa vero iuſtitia vniuerſali virtutes continentur omnes: et ſatis clare iam demonſtrauimus, nullam ſubſiſtere ſine iuſtitia ſocietatem.

qm) Honeſtum atque decorum ſi tollas, vt ſupra dictum, non remanet iuſtitia.

qn) Hominis acumen vide et admirare. Statuas, res inanimatas omnes producere potuiſſet, quae neminem laedunt,

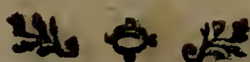
inquis, moriendo. Nugaris et mentiris. q o) Nam puta, me et te iniisse inter nos societatem ea lege, vt neuter alteri gratis prodesset, sed nec noceret, vel laederet. Progressu temporis mihi ob graues caussas

O o 2 placet

dunt, nec laedere possunt, neque tamen iustitiam arrogant inde sibi. Ad mortuos quod attinet illos, qui semet immature non verentur educere, laedunt suos quam maxime: si liberos relinquunt minorennes, quos patre, vel patrimonio priuant, quibus inurunt ignominiae maculam, quibus exemplo nocent, quibus, nisi vinculis et custodia in purgatorio aut infernalibus plagis arctiori detineantur, terribiles immittunt vmbras. Ipsum vero audiamus respondentem.

q o) Nugas et mendacia audimus. Quicquid Deus facit, bene factum credito, nec vllam inde laesionem vel offensionem timeto. Si vero quis, ipse suus non veretur esse carnifex, pessimo facinore bonos laedit omnes, adeo quidem, vt illos poeniteat, olim istud carcinoma fautoribus et amicis annumerasse, quod praeter opinionem tanta nunc turpitudo sequatur. Deum laedit, ac perfide stationem ipsi ab summo imperante mandatam relinquit. Iniurius quam maxime in semetipsum est, atque vitam adimit sibi, quam beneficus et misericors Deus illi pridem dedit ac liberalissime conseruauit. Hominem ergo, si quis, qui humanitatem exuit, dicendus est homo, ingratissimum, scelestum et iniustissimum esse oportet, qui moriendo ita laesit, vt post facta, quod fecit, damnum resarciri nullo modo possit. Ego certe, si tecum singularem societatem inire potuissem, ea conditione fuissem socius, ut bonus vterque ciuis, nec malus vir sit, vt procul vtrinque cum vitiis omnibus iniuria eiusque comes perpetua turpitudo abesse videatur. Omnium vero minime stetisses promissis, si foederis non modo vinculum, sed ipsa etiam tua viscera pro lubitu rumpere voluisses. Si quando meus sutor fuisses, neque pecunia nume-

rata

placet mori, et morior: quomodo laedo te moriens, qui nec viuus iure ac lege societatis nostrae obligatus fui ad vllum tibi commodum praestandum? Imo tu potius ac societas tua mihi grauiter nocet, adeoque est iniusta, damnosa, iniuriosa: si quod mihi expedit, atque valde necessarium quoque est, non liceat mihi per te, sine vllo damno tuo facere. Vel dic, quod damnum, quam iniuriam tibi fecerim. An te moriendo fraudaui? an tibi quidquam quod tuum erat eripui? an famam et honorem laesi? Iam cogita opifices qui magnam partem societatis, eiusque placidae et vtilis, constituunt. Ex his sponte moriatur e. g. sutor aliquis: quam iniuriam societati facit, praesertim in tanto numero sutorum? Non consuet quidem aliis calceos; sed nec alii soluent et dabunt ei pecuniam; etiam viuus non consuendo calceos, non aliam et maiorem facit aliis, quam alii ipsi iniuriam, non dando pecuniam.

Nunc recipiamus illud, Quicquid ad placidam societatem facit, esse iustum: quid vero deinde? Nempe

4. Vitam a Deo datam in societatis vsum, esse conseruandam. qp) Hoc vero est mancum, mutilum, imperfe-

rata voluisses consuere calceos, vel retinere, ne pecuniam accipias: itane dicendus officio tuo satisfecisse? sin voluntariam interponere maluisses mortem, insania nullo modo defendenda fuisset.

qp) Haec quoque verissima sunt. Sola iustitia felicem et placidam facere potest societatem. Iustitia autem requirit, vt vitam a Deo datam in societatis vsum quouis modo conseruare studeamus. Cum enim homo sit eius societatis ciuis et membrum reip. in eam valde oportet esse iniurium, qui vel semetipsum, vel quemuis alium bonum ciuem

perfectum, quod mox complebimus. Interim monendum eſt, profeſſorem noſtrum non connectere nunc antecedentibus ea quae ſequuntur, ſed ſubito inſulcire et obtrudere ea quorum prius nulla fuit facta mentio. qq) Antea locutus eſt tantum de ſocialitate, vel de amore cuiuſdam ſocietatis, atque de conſeruatione vitae, a quocunque etiam, et quocunque fine vſuue datae: vnde ergo tanquam e machina ſubito erumpit, et Deus, et donum, et ſocietatis vſus? et cuius ſocietatis? qr) Nam multa et magna ſunt ſocietatum huma-

ciuem occidit, atque adeo corpus vtili ſuo membro iniquisſime priuare non dubitat.

qq) Inutilem vero tuam non exſpectat cenſuram: neque noſtra valde intereſt, quo quis ordine, aut qua methodo, veritates proponat.

qr) Vetus et verum eſt, quod ſcribit, nec inepte, velut recens inuentum, ſubito e machina prorumpit. Eccui vitam, niſi Deo T. O. M. referimus acceptam, qui et ſolus eam nobis adimere poteſt? Donum vero iſtud incomparabile, ad felicitatis aeternae praeparationem, quam accuratiſſime debemus conſeruare atque tueri, quoad ipſi benefico datori ex hac aerumnoſa in futuram longe ſuauiorem vitam deducere placuerit. Nec turpi otio deliteſcere, aut perdere, quae Deus nobis impertiuit, dona, ſed in vſum ſocietatis, i. e. patriae et ciuitatis, cui noſtra iuxta Deum officia ſunt praeſtanda, quam lubentiſſime et fideliter impendere debemus, neque rem noſtram negligere domeſticam: vt cum dignitate, ſalus feliciſſime coniuncta perennet. Sunt enim gradus humanae ſocietatis plures, quorum cuique leges et officia probe obſeruanda ſunt. Eſt coniugalis ſocietas, paterna, herilis vel domeſtica, ex domibus et vicis

humanarum, earumque non natura et iure, ſed vi etiam et armis, aut pro variis quoque ac mutabilibus hominum opinionibus ac libidinibus conſtitutarum. qs) Multae quoque ſunt ſocietates, quae aperte profitentur iniurias et ſcelera. Sunt ſocietates furum, latronum, piratarum. An vita tibi, ſi forte captus fueris, in talis ſocietatis alicuius uſum data? qt) Nunc complebimus, et ad verum,

cis oriuntur ciuitates et reſp. tandemque vniuerſa ſocietas humana: vt omnibus omnino humanitatis officia praeſtare debeamus. Illa vero proprior, quae eſt eiusdem gentis, nationis, linguae, et eiuſdem ciuitatis, vbi multa ſunt ciuium communia, forum, fana, porticus, viae, leges, iura, iudicia, conſuetudines, atque ſuffragia. Vid. CICERO de officiis l. 1. c. 17.

qs) Etiamſi dominium et ſumma poteſtas iure belli acquiratur: eadem ciuium tamen eſt conditio. Eleganti PHAEDRVS expreſſit l. 1. fab. 15. vbi perterrito atque vt feſtinaret abire, in manus hoſtium ne veniat, monenti paſtori aſinus quaeſtionem propoſuit: num victores illi binas ſibi clitellas ſint impoſituri: et neganti, quid ergo, reſpondit, mea refert, cui ſeruiam? clitellas dum portem meas.

In principatu commutando ciuium
Nil praeter domini nomen mutant pauperes.

Etiamſi premerentur ciues ſupra modum: voluntariae mortis nunquam inuenient cauſſam.

qt) Non eſt, vt ſupra dictum, furum, latronum, et ſimilium ad ſcelera perficienda, ſocietas, ſed colluuies et factio. Illi tamen nebulonum turbae mentitam volunt iuſtitiae ſpeciem praeeſſe: cuius inde ſumma neceſſitas patet. CICERO de officiis l. 2. c. 11. *iuſtitia ad rem gerendam neceſſaria eſt: cuius tanta vis eſt, vt nec illi quidem, qui maleficio et ſcelere paſcuntur, poſſint ſine vlla particula iuſti-*

rum, liquidumque perducemus effatum illud vitae conseruandae, hoc fere modo: Vita a Deo in hominis cuiusque proprium, et communem societatis vsum data, est in eundem vsum, quamdiu salua et integra prudentia ac virtute potest, q v) conseruanda. Item: Vita cuique a Deo ad animum in principio rudem et incultum, necessarium rerum scientia, virtutibusque, priuatim et publice salutaribus excolendum, ac, quantum fieri potest, perficiendum data, est conseruanda, quamdiu Deus, homines, et conditio rerum humanarum sinunt; finisque ille ac perfectio obtineri potest. Absque eo valeat, et vita, et societas: nihil viro bono cum illis est societatis et vsus. q x)

5. Ne-

iustitiae viuere. Nam qui eorum cuipiam, qui vna latrocinantur, furatur aliquid, aut clam eripit, is sibi ne in latrocinio quidem relinquit locum. Ille autem, qui archipirata dicitur, nisi aequabiliter praedam dispertiat, aut occidetur a sociis, aut relinquetur. Quin etiam leges latronum esse dicuntur, quibus pareant, quas obseruent. Si captus velles temet occidere ipsum, crudelior et iniquior latronibus esses, qui parcere maluerunt vitae tuae. Liberationis, redemtionis, aut elabendi potes exspectare tempus, easque ferre quae mutanda non sunt.

q v) Salua et integra non solum prudentia, verum etiam virtute, potest ac debet conseruari hominis vita: donec vnus vitae mortisque potentissimus arbiter finem illi ipse imponit.

q x) Non peccat, qui vitam sancte et solicite conseruat, quam diu Deus vult: vult autem donec mortis venit irreuocabilis hora Nec homines absque diuina voluntate cuiquam possunt adimere vitam. Et rerum humanarum conditio non a nostro, sed Numinis aeterni arbitrio dependet: vt mor-

5. Necessario, ait, sequitur, hominem sibi vitam pro lubitu adimere non posse .... Id verum est: qy) sed nemo indiget hoc siue praecepto, siue monito. Nam omnis homo est animal, vt supra dicebatur, absque eo sui conseruandi studiosissimum. qz) Deinde nec potest homo aliis pro lubitu vitam adimere: potest vero, quotiescunque adest iusta, grauis et necessaria causa. ra)

6. Nulla itaque, inquit, homini in propriam vitam competit potestas. Hoc autem nec sponte, nec necessario sequitur, ne ex vita quidem in societatis vsum data. rb) Nam corpus vtique, et membra corporis, manus,

mortis voluntariae caussa nemini esse possit. Qui sapit, ac virtute praeditus recte nouit suis rebus consulere, vtramque fortunam aequo solet ferre animo. Alioquin, cum raro quisquam sua sorte contentus viuat, aegritudinis et desperationis plena sunt omnia.

qy) Si verum est, non posse hominem sibi pro lubitu adimere vitam: cur adeo mordaciter contrarium defendis?

qz) Quasi vero, quod a natura hominibus est inditum, illis praecipi nequeat. Tanto fortius ad laudabiles actiones, monitis saepius repetitis, incitantur, quamuis sua sponte iam satis essent incitati. Plerasque decalogi leges a natura iam populus Israeliticus acceperat, nihilominus iterum promulgandae fuerunt, vt persuasione sua quoque legum et veritatis studiosissimi confirmarentur.

ra) Est vero vitam subimet ipsi adimendi prorsus nulla caussa: sed prouidentiae diuinae se suaque omnia semper et vbique committendi iustissima, grauissima, et necessaria. Qui secus faxit, rebellionis et perfidiae reus dabit poenas.

rb) Et sponte, et necessario sequitur, quod nobis ipsi non possumus dare, etiam adimere non debemus. Vitam et valetudinem ipsi nobis dare non possumus. E. Si Deus in homi-

manus, pedes; item externa, pecunia, opes et reliqua sunt in societatis vsum a Deo data, aeque ac vita: neque ideo non competit homini in ea potestas; et tanta quidem, vt illa, dum necesse est, resecare et abiicere liceat. rc) Quid? quod contrarium necessario sequitur: nempe vita et membra corporis, aliaque, in societatis, sed prius propiusque in proprium hominis vsum sunt data: ergo cessante eo, vt quandoque, vsu, et magis ingruente damno ac pernicie, non sunt amplius conseruanda. rd) Hoc simplicissimi quique veterum

homines vnus habet ius vitae ac necis: hominibus ipsis prorsus nulla potestas in vitam aut mortem competit. Atqui verum prius, ergo et posterius.

rc) Nego et pernego, corporis membra, manus et pedes, aliaque, ita esse in potestate mea, vt pro lubitu illa mihi perdere et resecare liceat. Licet vero ad vitam conseruandam extrema necessitate: vt praestat partem amittere, quam totum. Quae extra hominem sunt, vt pecunia et opes, eo non pertinent: nec vllo modo cum hominis vita sunt componenda.

rd) Ecquando priuatus cessat vitae humanae vsus? Si vtilis esse nequis reip. tibimetipsi tamen quam maxime potes prodesse viuendo. Pone, decrepitam te premere senectutem, esse morbidum et imbecillem: mirabilia potes laudare domini; tuam longiori praeparatione salutem curare; saluberrimis iuuentuti prodesse consiliis; quae fueris expertus, memoriae prodere. Sic sane nunquam deficere poterit varius et incomparabilis vitae humanae vsus. Etiamsi nullus esset, exspectanda hominis auocandi voluntas immutabilis diuina: vt libero nihil desipientis relinquatur arbitrio, aut ingruens damnum aliquo modo voluntariam mortem defendere videatur.

terum populorum peruidebant, quorum proinde vel leges, vel inftituta hoc praecipue fundamento nitebantur: vitam non effe illis retinendam, qui nequeunt aliquid vita dignum agere, nec amplius ad patriae commoda promouenda funt vtiles. re) Porro vita vtique in vfum propagandi generis, ideoque propria huic vfui corporis membra et organa a Deo et natura conceffa funt et accommodata: non ideo tamen omnes et finguli, fine vlla exceptione aetatis, valetudinis, cafuum humanorum obligantur ad ducendas vxores et procreandos liberos: idque licet focietas haec priuata ac domeftica fit prima et maxime naturalis, fiue ad quam primum, praecipue, directo a natura impellimur; atque fit quoque fundamentum et fulcrum aliarum focietatum. Neque etiam omnes et finguli, qui duxerant vxores et genuerant liberos, ipfis faciunt iniuriam fponte mori-

re) Nemo non, vt dixi, quoad viuit, alio alioque modo, priuatim et publice vtilis effe poteft. Eaque cauffa fortaffis illorum, qui femet, nullius rei habita ratione, defperantes enecarunt, pauciffimos commouit: fed furor, peruicacia, et affectuum procellae, procul dubio nequiffimos, fua fecurus hypothefi nofter fimpliciffimos appellat, eo compulerunt aliquando, vt immemores fui exuerent omnem humanitatem, atque adeo enecantes fefe in exitium ruerent. Scelus tandem Zeno ftultiffime partem fecit philofophiae, et hoc inprimis argumento vfus de meliori nota fuis fectatoribus commendauit; faniores autem tanto vehementius abhorrent: nec Stoici omnes adeo trifte magiftri decretum approbare potuerunt, quod nofter, aliis Chrifti praeceptis doctus, mirum quanta pertinacia et atrocitate, libris aliquot non veritus eft defendere, ac breui poft, proh pudor et infania! exemplo fuo confirmauit.

moriendo, ideoque viuere debent tanquam in ipſorum vſum; ſi, vt ſaepe, ſint ipſis non inutiles modo, ſed graues etiam, moleſti, inuiſi; ideoque deſerti, eiecti, occiſi. rf) Adiice quod quamcunque ſocietatem, ciuitatem, remp. deſerere licet, et alio ſe conferre: vti frequentiſſime fit, et factum, etiam a praeclaris viris, qui magno vſui erant illis, quos deſerebant. rg) Sed metu poenae, inquis, et taedio moleſtiarum non licet vitam abrumpere, miſſo poenae metu qui non niſi ad ſceleratos pertinet iure, rh) de taedio moleſtiarum

 cenſeo

rf) A particulari ad vniuerſale non valet conſequentia. Si qui liberis non dant operam, aut prolis generatione, id enim a cuiusque arbitrio dependet, remp. non inſtituunt augere: alia quacunque ratione illi tamen prodeſſe poſſunt. Sed et illi, qui, vt maxime vellent, aliquo naturali vitio laborantes ſocietati neque coniugali, neque paternae valent ſatisfacere, quod vnum vitae ſcopum amiſerint, nullam inueniunt pro lubitu eius finiendae cauſſam. Neque etiam illi, qui dicendo non valent, qui fori non exercent ſtudium, qui medicinam non faciunt, qui pro concione dicere nequeunt, qui ad mercaturam inepti, qui aliis mille ad remp. pertinentibus officiis non ſufficiunt. Satis eſt, ſi quis pro viribus, alio alioue modo, communem atque priuatam ſtudet promouere ſalutem.

rg) Et hoc licet, ſine cuiuſquam detrimento. Et quoquo ſe quiſquam conuerterit locorum: ſocietatem inueniet humanam, cui, quoad ipſi diuino beneficio viuere licet, officia qualia qualia praeſtare poteſt: vt viuendi nihil decedat rationi.

rh) Ita eſt. Atqui ſceleratiſſimus eſt homicida ipſe ſuus: quem niſi diuina ſequi poteſt vindicta: vt, niſi quid aliud,

censeo et dico te, vti alios omnes nobis aduersos, loqui obscure, ambigue, confuse, molliter; imo sophistice, subdole, insidiose. Vis enim, et tanquam iure legeque naturae exigis, vt innocentes, vt boni viri, vt honestae matronae et virgines stupra, adulteria, cruciatus, eculeos, ignes, rogos perferant; vt lenta fame contabescant, vel stercora deuorent potius quam sponte moriantur. ri) Haec, inquam, si nobis aduerseris,

aliud, ratio, natura, diuina praecepta, misellos poenae saltem metus ab insania ista retrahere deberet. Noster vero etiam, tanta peruersitate, nescio quam impudenter, sibi persuadet, si tale quid perpetrauerit, exemtum esse futurum poenae metu, insontem, sceleris que purum.

ri) Satis ego quidem, vt opinor, perspicue et aperte loquor. Molestiarum et aerumnarum vita cuiuscunque hominis plena est: nihil vero cuiquam accidit sine patris et domini coelestis immutabili et sanctissima voluntate: quam qui aequo non potest ferre animo, et castigationem quamcunque, non sine taedio, respuit, in sacris etiam dicitur spurius, et suauissimo filii nomine indignus. Neminem vero vltra vires tentari vult, sed ipse suorum imbecillitati succurrit. Praestat mori, quam calamitates enumeratas subire: attamen illis omnibus magis calamitosum sponte i. e. suo scelere mori. Sicubi vacamus culpa, magnum in summis angustiis solatium. Piis mors semper vita potior: eam vero, vt decet, a Domino exspectant patienter et constanti animo, non fracti miseria praeripiunt. Innocentes non sunt, non boni viri, non honestae matronae, non virgines castae, qui quaeui sua manu in se non verentur saeuire. Stupri vel adulterii non accusantur, quae vi compressae in crimen ab se alienum non consenserunt. Plures, ne quid paterentur aduersi, semet enecarunt: cum alio alioque modo liberari potuerint. Post stuprum vero,

nescio,

uerferis, vis et exigis, nihil afferens nifi taedium moleftiarum, ftatimque vociferaris iniuriam fieri Deo ac focietati. rk) Aft vero funt moleftiae, quas pueri etiam et mulierculae facile perferunt, licet cum taedio aliquo. Sunt aliae grauiores, et his aliae, et rurfus aliae, tantum non in immenfum et infinitum. Iam remota ambiguitate et confufione illa monftrofa, pofitisque moleftiis et aerumnis certis, nempe illis modo et alias toties enumeratis, dic aperte, fi quod hominis, humanique fenfus ac rationis vel veftigium habeas, non

nefcio, an multae Lucretiam inftituerint imitari. Per cruciatus, eculeos, ignes, rogos, enecandus, vt animo poffes mori regum regi deuoto et maxime tranquillo: cur deficere, aduerfus Deum rebellare, ac temetipfum interficere malles? Noftra falus in manu domini, qui pro voluntate fua quemque haud difficulter iuuare poteft. Lenta fame fi pereundum tibi: eam, quoad Deus voluerit, calamitatem perferre, et ordine praeftat emori naturae, quam impotentem fibi arrogare poteftatem, fuaque auctoritate, ac fi domino non effet fubiectus coelefti, fceleratiffime fieri homicidam fui.

rk) Equidem fatis clare fententiam dixi meam: quam, nifi me fallunt omnia, bonis probare haud difficulter potero. Ecquid aliud, quam moleftiarum taedium te rapit ad defperationem atque fummum fcelus voluntariae mortis. Sint moleftiae longe maximae, infuperabiles, intolerabiles: cur non ad Deum confugis precibus, qui fummus rerum arbiter et clementiffimus pater homines folum iuuare poteft? Haeccine Deo facta iniuria, eius femet fubducere imperio, fibi fuisque viribus fidere, arbitrium fuum diuinae prouidentiae et voluntati praeferre, de vita difponere, quam foli Deo referimus acceptam? Quam bene vel male quis humanae focietati confulat exemplo fuo, ipfe videbit.

licere homini ob eas vitam finire: rl) quia vita eſt conſeruanda, dum conſeruari nequit, ſed breui turpiter miſereque eſt perdenda: rm) item quia homo a Deo ita eſt factus, vt ſe ipſo nihil habeat carius; vt quaecunque bona ſibi videntur acquirere, mala autem omnia a ſe repellere et amoliri quam maxime nitatur. rn) (Vel

rl) Sententiam dixi meam, non licere: et mecum ſentient omnes, qui humanitatem ita non exuerunt, vt rationis ſenſusque humani veſtigium nequidem retinuerint.

rm) Sufficit rationis, ipſique naturae inditum, dictamen, atque lex cum omnibus nata, vitam cuique ſuam eſſe perquam ſolicite conſeruandam. Negat argutator, conſeruandam eſſe, *dum conſeruari nequit.* Ecquis inficiabitur? Si cui per naturam, i. e. diuinam voluntatem, eſt moriendum, vitam conſeruare nequit. Si quis capitis damnatus, aut alio quocunque modo, iure vel iniuria et vi occidendus, vitam conſeruare nequit. Sed ambigue, obſcure, et confuſe loquitur, innuens, *dum conſeruanda non videtur.* Quoad Deus voluerit, hominem viuere, vita eſt conſeruanda, nulloque modo dicenda, conſeruari non poſſe. Abſtine et ſuſtine, et vita nunquam erit tibi grauis, at facili negotio conſeruanda ſemper. Inſtat, breui tamen vitam turpiter miſereque perdendam fore. Dic, ſodes, qui ſcire illud potes? Futura contingentia certe mihi argumentorum loco nunquam fuerunt. Sed eſto, proxime vitam ab aliis adimendam eſſe tibi, turpius aut crudelius, quam a temetipſo, adimi nequit. Inſons es? cur ſummum ſcelus in temetipſo perpetrare non dubitas? Aut cur, ne forſan occidaris, ad longe maiorem turpitudinem, non vereris occidere temet ipſum?

rn) Rem acu tetigit. Atque hinc certiſſima concluſio. Si Deus hominem ita fecit, vt nihil carius habeat ſe ipſo: ſequitur neceſſario, quod, quae neceſſaria et commoda viden-

(Vel hinc manifeste consequitur, mortem voluntariam, in grauissimis praesertim malis, naturae hominis, a Deo conditae, exactissime congruere, adeoque licitam saltem permissamque esse.) ro) Item quia homo est socialis, et quicquid ad placidam cum aliis hominibus societatem colendam necessario conducit, est iustum; et contra. Atqui nec innocens perpessio eorum, quae dixi, malorum conducit necessario ad placidam societatem; nec prudens fuga eorundem per mortem voluntariam turbat et dissoluit societatem. rp) Vel quam?

videntur esse ad vitam conseruandam, acquirere studeat: quae vitae sunt noxia et aduersa, fugiat quocunque modo et amoliatur.

ro) Imo iam satis manifeste patet, quam parum mors voluntaria sit hominis naturae congrua et permissa. Malorum grauissimum, qui naturae conuenienter viuit, quam maxime fugit et aduersatur. Mors voluntaria malorum grauissimum est. Ergo, qui naturae conuenienter viuit, mortem voluntariam quam maxime fugit et aduersatur. Si secundum naturam homini carius nihil est vita: secundum naturam homo non potest oppetere mortem. Atqui verum prius, ergo et posterius.

rp) Diximus hominem esse socialem: quod nemo negabit. Et iustitiam diximus humanae societatis esse fundamentum: et hoc verissimum. Quicquid vero ad placidam siue tranquillam societatem conducat, vel necessario, etiam esse iustum, credat Iudaeus Apella, non ego. Qui rerum potiuntur, malis aliquando artibus vtuntur: quibus nisi cederent boni, perpetuo ciuilis fuerit discordia. Haec vero nihil ad rem. Philosophi nostri conclusiones audiamus. Reip. non conducit, innocentem mala perpeti. Ne quid ergo perpetiatur, ante licet illi semet interimere. In angulo

quam? Cum tyrannis, tortoribus et raptoribus? Nulla nobis cum illis ſocietas, praeſertim ea, qua adſtringamur ad eorum abominandis ſceleribus ſeruiendum, cum ingenti dedecore, damno ac cruciatu. Et quae ſunt ferae beſtiae, ſi iſti ſunt ingenio, animo, moribus homines? rq) Rurſus quae iſta, humana ſcilicet, placida, aequa, publice priuatimque ſalutaris ſocietas, cuius lex prima ac ſuprema ſit, eaque tanquam iuſti, aut iuſtitiae, talia pati potius quam ſponte mori? rr) Ne aſinina quidem et leonina eſt. Miſerum aſinum, venationis ſocium, leo diſcerpſit quidem; ſed non diu torſit,

gulo ſtat baculus, ergo cras pluet. Eiuſdem farinae et argumentatio haec eſt: qui morte voluntaria non turbat diſſoluitque ſocietatem: illi ſua ſponte mori licet.

rq) Non poſſunt eiuſdem ſocietatis omnes eſſe boni, nec mali. Fac ergo, quod tuum eſt: et rebus miſceri alienis noli.

rr) Obſecro. Haeccine, qua patet orbis, tota Chriſtianorum, ſapientum, et eruditiſſimorum hominum eſt ſocietas, placida profecto et aequiſſima, quae ſaluberrimum Chriſti ſeruatoris praeceptum commendat omnibus: qui ſuos vult aerumnarum crucem, ipſis impoſitam, ſuſtinere et ferre patienter, atque adeo ſemper et vbique magiſtri exemplum ſequi. Innocentiſſimus ille filius Dei, beneficiis, doctrina, et ſanctitate conſpicuus, ad mortem vſque crucis ignominioſam, plagas atque dolores quam lubentiſſime pertulit: neque ſuis mitiora vſquam promiſit fata. O ſi quis quid illi de morte voluntaria dixiſſet! Nego huius ſanctiſſimae tantum ſocietatis, verum ipſius quoque rationis et naturae humanae, quae communem omnium complectitur ciuitatem, lex prima et iuſtiſſima eſt, omnia potius perpetienda eſſe, quam ſponte, i. e. ſuo ſcelere, moriendum.

torſit, non contumeliis affecit, non cum dedecore et traductione vita exegit, non calamitate ſocii laetatus eſt. Quod ſi aſinus potuiſſet ac voluiſſet ſe ipſum interimere, vtique id ſiuiſſet, ac maluiſſet etiam leo. Certe nullum inde maius in ipſum ſocietatemque redundaſſet damnum. rs) Quod ſi vero ex morte voluntaria pauco-

rs) Hoc certe lepidum. Quae fuerit aſini aut leonis ſententia, equidem ſcire non poſſum: hoc tamen ſcio, ipſa etiam animalia bruta, cuiuſcunque ſint generis, vitam conſeruare quouis modo ſuam, ac nullum plane fieri vnquam proprii carnificem corporis. Vtinam homines, vel ex allegata fabella, non ſero nimis aliorum malo diſcerent ſapere: ad mortis voluntariae defenſores acerrimos non pertinet. Venatum aliquando viribus coniunctis, ſocietatem ineunt leo, vulpes et aſinus. Conquiſita iam inſigni praeda, leo iubet aſinum diuidere partes. Hic tres facit aequales, et ſorte putat decernendum, quam quiſque ſumere deberet. Commotus ea ſimplicitate leo in aſinum irruit, ac deuorat laceratum miſere. Poſtea vulpeculam iubet praeſtare, quod ſocius non poterat alter. Haec in aceruum vnum omnia congeſſit, perexiguam inde ſibi portiunculam tribuens: maximam optimamque partem leonis eſſe dixit, cuius auſpiciis et fortitudine parata ſint omnia. Quis te, vulpecula ſuauis, rogauit leo, tam ſcite partiri docuit? Triſtis comitis noſtri, vulpes reſpondit, aſini caſus. Mittamus apologos: alioqui pluribus oſtendendum eſſet, quam miſeri et infelices in vulgo ſoleant eſſe omnes, qui ſua ſorte non contenti viuunt, aut agere tantum pro arbitrio volunt. Vnum hoc, vel dicis cauſſa, monendum, quod nuper ex animalium regno intellexiſſe memini, tantum aſino, forſan illius trucidati germano fratri, vt, quo confugeret communibus aerumnis, ſolus haberet, factam a rege ſemet educendi poteſtatem. Cum enim aſino hieme

Qq frigus

paucorum hominum insigne detrimentum caperet societas humana; quantum ergo et irreparabile ex quotidianis et continuis fere mortibus aliorum omnium? rt) Necesse esset breui exspirare, imo iam olim, et inde ab initio exspirasse societatem, tot quotidie, et alias confertim et aceruatim, per varios vitae casus, famem, pestem, inundationes, bella, tyrannides pereuntibus hominibus. rv) Quid? quod non tam paucitas, quam multitudo hominum grauissime nocet nocuitque, et sibi, et aliis, societatique adeo humanae. rx) Nam ne dicam:

frigus et arida pabula displicerent valde: verni temporis viriditatem atque teporem omnibus votis expetiit. Ver venit ac voti fit compos animal lassum: quod, cum agitatione crebrius exerceretur, subtriste petiit aestatem. Quam cum attigerit, cumulantur labores, onera illi maiora frumenti ex area et fructuum ex hortis deportandorum imponuntur, ac vitae multo deterior ipsi videtur esse facta conditio: vt maximo desiderio exspectaret autumnum. Sed per illum quoque asinus vindemiae et lignationis defatigationibus atque molestiis pressus, et quo se conuertat ignarus, ad regem confugit tandem et obsecrat, vt conditionem mutaret. Alioqui voluntaria morte sibi obeundum. Fac, vecors animal, respondit leo, et facies impune. Non credo esse facturum, a quo cetera animalia abhorrent. Constat vero inter omnes, mortalium quemque, dum viuit, suos perpetuo sequi labores.

rt) Quaestio non est de eo, quod Deus facit, sed quid hominibus faciendum incumbat.

rv) Inde patet summa Numinis aeterni sapientia et potentia: quas perscrutari mortalium nemo potest.

rx) Noli timere, nedum stultissime illum imitari, qui, cum videret praeter fluentem excedere amnem, perterritus

eam de tanta vbique turba hominum inutilium, malorum, noxiorum; neque de tot seditionibus ac bellis ciuilibus, eo atrocioribus, quo plures ciues et potentior populus: ingens illa multitudo Persarum, praesertim Xerxe rege, nocuit primum Graecis, deinde et magis ipsa sibi, breuique vniuersa misere interiit. Idem post magna Romanis damna illata contigit multitudini Gallorum, duce Brennô, et postea maiori etiam colluuioni Cimbrorum sociorumque. Multitudo vero Hunnorum, Gothorum, Vandalorum, Francorum, aliorumque, deinde Saracenorum, Tartarorum, Turcarum, totum imperium Rom. vel absorbuit, vel vt in tot partes ac particulas discerperetur, effecit. ry) Inter ipsa capita et membra societatum Christianarum maior esset concordia, et rariora bella, si minor esset hominum numerus. rz) Fiducia copiarum facile

tus mingere noluit, ne sua culpa inundationem augeret. Non minus enim insaniunt illi, qui semet occidete malunt, quam homanae societatis nimiam augere copiam. Nouit qui te vult viuere, locum etiam tibi in societate relinqui.

ry) Testantur haec omnia de rerum humanarum perpetua vicissitudine, et sapientissima Numinis aeterni prouidentia, quam admirari et obstupescere debemus: cum vitae magistra fidaque temporum memoria nos doceat, quomodo ciuitates, principatus, resp. imperia per orbem alia post alia orta, aucta, perfecta, debilitata rursum, atque destructa fuerunt. Nihil vero, si sapimus, sine Numine factum, aut humano tantum consilio perfectum, credere debemus.

rz) Etiam rara fratrum concordia. Cum essent vnius familiae homines paucissimi in orbe: Cainus Abelem innocentissimum

ob leuiſſimas quandoque cauſas proſiliunt ad bella et tot millium ſtrages, tanquam ad ludos et iocos. Quemadmodum princeps Condaeus amiſſis vno impetu oppugnationis caſtrorum quatuor fere millibus, Bellae nugae, inquit; eſt res vnius noctis Pariſienſis. Vide mihi ſocietatem, et eius vſum, in quem Deus vitam dediſſe dicitur. s a) Hic cogita etiam munera et ſpectacula Ro-

mum percuſſit. Nec diu Abrahamus et Lothus, conſanguinei et amiciſſimi homines, in eadem regione vna habitare potuerunt. * Inter regulos quoque illorum temporum, quibus minor hominum erat numerus, bella fuiſſe geſta legimus. Iacobum frater Eſauus, et ipſe poſtea ſocer perſecutus eſt. Niſi mali ſemper fuerint mixti bonis, pax atque concordia fuiſſet inter omnes: vel ſi qua ciuitas incolarum copia laboraſſet, quod et ſaepius feciſſe conſtat, ver ſacrum facere, i. e. alio colonos mittere potuerunt. Nunquam vero, vel iniquiſſimi, voluerunt, ciues aliquot, cum inutiles aut moleſti viderentur eſſe reip. triſti caſu occidere ſemetipſos.

s a) Imo vide mihi e longinquo petitam argutatoris ratiocinationem. Nemo, nec ipſe, negare audet, vitam homini diuinitus eſſe datam, ad infinitam creatoris gloriam, ſocietatis vſum, et ſui ipſius curandam ſalutem. Ex illis finibus certiſſimis iam ſocietatem, quae cuiuſquam opera non indigent, perſibilare ſtudet fruſtra. Bella geruntur, quibus multi cadunt. Nemo certe ſine domini coeleſtis voluntate, nemo qui non ad militare officium natus, vt de patria recte mereri poſſit. Sine bello pax firma eſſe nequit, nec ſarta tecta reip. ſalus. Sic forti, ad arma gerenda qui natus eſt, militi ſemper fuit dulce pro patria mori. Sed turpe militiam deſerendi et perfido, non pro comuni ſalute, ſed pro daemonum ſuaui conſortio, non in patriae hoſtes ruere, ſed in viſcera ſua. Pauciſſimi caſtra ſequuntur: plures vero alii,

la Romanorum, et vide Lipſ. Saturn. Scio, inquit, nullum bellum tantam cladem vaſtitiemque humano generi intuliſſe, quam hos ad voluptatem, ludos. Numerum dierum hominumque recenſe, mentior, ſi non vnus aliquis menſis Europae ſtetit vicenis capitum millibus, aut tricenis. sb)

alii, et ordine quiſque poſſunt, imo debent, pro viribus et officii ratione, operam patriae ſuam praeſtare. Sunt tibi parentes, ſunt fratres et cognati, eſt coniunctiſſima vxor, ſunt liberi, ſunt amici, ſunt pauperes et valde tua ope indigentes, ſunt alii, quibus per vitam quocunque modo prodeſſe potes, imo debes: vt, ſi forſan tyranni aut mali cuiusquam fuga temet, vt loqui placet tibi, educere velis, varie in ſocietatem, niſi communem, tibi neceſſariam tamen, peccare conſtet. Et iniurius in fortiſſimum heroem es, qui negare non erubuiſti, Deum in eius ſocietatem et vſum quibuſque ſubiectis vitam dediſſe, aut melius feciſſe, qui ſemet illi voluntaria morte ſubduxerint, quam qui tanti principis caſtra fuerint ſecuti.

sb) Romanorum veterum munera et ſpectacula huc plane non pertinent: quorum facultatem, quod copiarum, non virtutis eſſet, ipſi Romani non admirabantur, et ſatietate pridem erant defeſſi, vid. CICER. ad diuerſ. l. 2. ep. 3. cum obſeruat. noſtris. Et emti quidem arant, aut bello a victoribus ſeruati, non nati homines: vt augerent ſpectacula: ſed tamen fuit naturae conuenientius, miſerrimos homines ab aliis, quam a ſemet ipſis occidi. Nec apta videtur pluribus hic de gladiatorum officio diſputandi eſſe occaſio. Sunt homines nequam, qui pretio conducti, ipſius vitae prodigi, inuicem occidere aut vulnerare debebant. Qui bello capti et occidendi, niſi gratiam promeruerint victoria ab aduerſariis reportata, faciunt neceſſitati ſatis, atque, vt decet, omnes impendent vires, ſi fieri poteſt, vt vitam alterius nece conſeruarent ſuam.

Quod si vero putes solam mortem voluntariam nocere societati; vt igitur aboleatur, nolintque adeo homines sponte mori; fac, si potes, tuo praecepto absoluto, vt societas sit placida, aut vere humana saltem: fac, vt fundamenta societatis, prudentia, virtus, amor et custodia partium, maneant inconcussa: fac, vt homines quoque permaneant semper in eo statu, in quo possint honeste, vtiliter aut tolerabiliter saltem, seruire societati. sc) Si non potes; frustra litigas de vna voce: frustra garris de ambigua, vaga, confusa quadam societate, clamasque iniuriam ei fieri, cum nulla fiat: quia vel societas illa, in qua quisque viuit, non est talis vt singuli debeant; vel homines non sunt tales vt possint, etiamsi vellent, ei inseruire ac prodesse. sd) Repeto illud

sc) Obsecro, iam postulata vide. In vna ecclesia, multo magis in vniuersa republica, dominus vult bonos atque malos vna subsistere mixtos, ne quis forsan bonorum afficiatur iniuria, et affligatur cum malis: ad tempus vsque messis vel extremi iudicii, quo separatio futura sit iusta et accuratissima. Et ille, philosophus scilicet, quod Deus non vult, nec in regionibus suis maximi quique reges possunt, ab vno eoque priuato et nullius auctoritatis homine perfici cupit, vt societates et resp. nullis vitiis laborarent, ex omnibus numeris essent perfectae. Sic fore, vt homines adeo sponte nolint mori. Credo, et verissime persuasus sum, si molles, peruicaces, arrogantes, perfidi, crudeles, ingrati, paricidae, impii, et mali omnes eradicari possent, superesse nullum plane futurum, qui mereatur voluntaria morte infamiam.

sd) Tu profecto recte sentis: nihil possum, nec reformationis vnquam aut fidei propagandae suscepi votum. Mihi

lud Senecae: Hoc ab homine exigitur vt prosit hominibus, si fieri potest, multis; sin minus, paucis; si minus, proximis; si minus, sibi. se) Adde quod stultissimum vtique sit ingenti damno ac tormento suo perexiguum aliquem, et vix notabilem vsum aliis, qui facilli-

hi mea non displicet societas domestica, ciuilis, ecclesiastica, literaria, nec, mihi crede, si, quas dixi, detur mihi fingendi copia, meliores eligerem. Tu tibi vero etiam sigillatim gratularis esse de religiosa et lectissima societate Iesu: quae profecto nihil potest habere vitii, aduersitatis atque periculi. Satin recte? Sic opinaris credo. Quid ergo desideras? Inde ergo nulla vtrique mortis voluntariae caussa. Casum vero ponamus, malam esse alicuius coniugem, malos liberos, familiae carcinomata, ecclesiae et ciuitatis statum valde corruptum, esse principes tyrannos, magistratus iniquissimos. Illene, si bonus, si iustus et aequus, si prius, propter malos et sceleratos, semet ipsum enecaret, timens ne quid inde calamitatis forsan aut cruciatus maioris olim persentiret? Temporibus Noachi orbis tota societas erat corrupta: et ille vnus iustitiae praedicator cum innocentissima prole et familia procul dubio calamitatis et ignominiae non parum, credo, perpetiebatur: vt aegritudo, misericordia, dolor, affectus alii saepius exoptatam turbarint vitae tranquillitatem. Non tamen, etiamsi annis iam esset grauis, proter malignitatem mundi semet enecare, sed longo temporis spatio istos peruicaces et immorigeros, ipsosque tyrannos emendare studuit non solum sermone, verum etiam exemplo suo.

se) Et hoc volo. Pro viribus homo homines iuuare debet, magis vero propiores sibi, et omnium maxime, id enim amoris natura requirit, sese. Praesertim hoc morti voluntariae aduersum, qua mihi prodesse nequeo, sed obsum ita, vt longe maximum nullo modo possit resarciri damnum.

cillime eo carere possunt, praestare velle. sf) Sed quis, quaeso, tui vsus aliis et societati, quam crepas, si delires, si sis insanus et furiosus, si incurabili morbo corporis, et forte animi quoque labores, si a tyrannis domesticis, si ab hostibus externis immaniter torquearis? sg) Quid si pauper tantum et decrepitus, non nisi aliena ope misere viuere possis, proximis etiam et necessariis grauis ac inuisus? sh) Inter epitaphia varia ex antiquitate collecta a Georg. Fabricio legitur hoc: Mitrius Pius diues, iam hebes, decrepitus et mendicans, luce carens, a tribus liberis et duabus libertabus expulsus, siti perii. si) Et in vniuersum Iuuen. Sat. 10.

Fran-

sf) Imo stultissimum est, ingenti damno ac tormento se afficere et enecare, dum aliis perexiguum aut nullum vsum praestare potes: aliis non prodesse et obesse sibi.

sg) Delirantes, insani, furiosi, aegroti, qui atrae bilis abundantia laborant, melancholici et miserabiles, aliorum ope et auxilio indigent, curandi, liberandi, restituendi sunt. Tantoque magis deplorandi miseria, si sua manu in semetipsos saeuire deprehenduntur.

sh) Dixi, miseriam hominis esse aliorum ope subleuandam: id voluntas diuina et humanitatis officia requirunt. Boni bonis non sunt graues aut inuisi; vt necessaria haud difficulter obtineant. Miseriam qui subleuari non vult, eamque peruicaciter auget: immane quantum ille ipse nocet sibi, et aliorum ne quidem misericordia dignus est. Pauper esto in domino diues atque beatus. Senectus nemini, nisi stulto grauis. Et qui semet occidere, quam aliorum beneficio viuere, mauult, humanitatis ipse ne quidem videtur intelligere officia, et furiose in exitium ruit.

si) Quod si factum, profecto summum nefas. Inde quidem ingrati animi turpitudo, non mortis voluntariae sufficiens caussa patet.

Frangendus misero gingiua panis inermi:
Vsque adeo grauis vxori, natisque, sibique,
Vt captatori moueat fastidia Cosso. sk)

En denuo societatis vsum, ob quem viuendum! sl) Iam vel ex duobus illis generibus hominum, a crimine αὐτοχειρίας Gentzkenio aliisque immunium, facile esset ostendere, quomodo noui isti doctores iusti, vel iustitia, dum praeceptis suis volunt implicare et ligare alios, ipsi se insolubilibus vinculis constringant; aut texant aranearum telas, quas pro libidine perrumpant; soluant et eximant, quos voluerint. sm) Qui enim vlla

sk) Extremam satyricus decrepitae senectutis molestiam describit, quam proxime soluit natura, non desperantis voluntas. Tota non sine vsu legenda est elegans illa satyra, qua Iuuenalis docet, mortalium vota prope iam execrationibus similia esse. Diuitias, honores, eloquentiam, gloriam bellicam, longam vitam, et elegantiam formae a Deo precari, quae vota, si fuerint compotes facti, haud raro ipsos pessundent. Bonam a Deo mentem esse petendam: reliqua omnia diuinae permittenda esse voluntati, qui nouit, quid cuique conueniat.

sl) Intelleximus aliquando senes extrema debilitate suis esse graues, aliquando ab ipsis liberis expellendos. Ergo id calamitatis experiuntur omnes. Ergo minime iucundus societatis vsus. Ergo fugienda sunt hominum consortia. Ergo sponte moriendum. Quae, qualis, quanta conclusio? Sic sapiunt, qui sibi sapere nolunt.

sm) Vbi ratio deficit, calumniis vtendum audacter. Minime gentium Gentzkenius, et quotquot sunt autocheiriae impugnatores; sed qui eam commendant, miseris constringunt vincula, et pestifera suppeditant consilia, qui-

vlla ratione, vlloque confilio inferuiendi aliis, vllo denique iuffu imperantis fiet eritque iuftum quidquam, quod ex fe eft iniuftum, nefas, turpe: vtpote directe repugnans praecepto iufti de conferuanda femper, et omnibus vita, repugnans dominio et poteftati diuinae in vitam, atque coniunctum cum iniuria in Deum et focietatem? sn)

Nunc ad *Rachelium* reuertamur. Is vt firmum fcilicet demonftrationibus fuis fupponat fundamentum, et αὐτοχειρίαν non effe fortitudinem (ac fi id praecipue aut

bus virtutes peffundantur, ipfe Deus hominesque afficiuntur iniuria, ratio et natura expugnatur, diabolo fuffragante monftrofum idolum erigitur liberi arbitrii, diuinae derogatur prouidentiae, falus negligitur, corpus frangitur, et animula miferrima nefcio ad quos cruciatus propellitur. Qui contra nituntur, placide et humaniter faluberrimis confiliis pietatem, iuftitiam, patientiam, fortitudinem, conftantiam, rationis vfum, diuinas et humanas leges, ordinem naturae, falutem aeternam, vitae conferuationem, verbo vt abfoluam, hominibus humanitatem commendant. Haeccine onera, haeccine vincula funt, aut telae, quibus affliguntur miferi?

sn) Nullo modo iuftum poteft fieri iniuftum, fas nefas, aut honeftum turpe, et vice verfa. Vita femper eft conferuanda. Ab omnibus vita eft conferuanda. Vita humana folum a diuina poteftate, fummoque ipfius creatoris dominio dependet. Qui ergo vitam fibimetipfis adimunt, in Deum iniurii funt, atque humanam offendunt focietatem. Sed videamus, quam iniqua et abfurda fit Rachelii fententia, cuius partes, vt fupra dictum, animaduerfionibus ad differt. de morte voluntaria defendere coepimus.

aut hic magis 80) quam circa licitam necem aliorum, quam circa mutilationem membrorum, quam circa iacturam, fugam, aliaque neceſſitate expreſſa quaereretur) oſtendat:

1. Deſcribit fortitudinem, et partitur.

2. Repetitis et deſcriptis ex aliquo Lexico vel Etymologico variis, quas habet αὐτόχειρ et αὐτοχειρία, ſignificationibus, enarrat, quibus modis ſoliti eſſent priſci finem vitae ſponte imponere.

3. Prouocat ad autoritatem Ariſtotelis, quem magiſtrum ſuum vocat, et velut ducem, quem ſequatur. Dicit vero magiſter ille 3. Nicom. 7. Mori autem fugientem, vel paupertatem, vel amorem, vel aegritudinem aliquam, non eſt viri fortis, ſed ignaui potius. Mollis enim animi eſt fugere res laborioſas. " Hic primum, aperte et diſerte, non mors, ſed fuga damnatur. Si quid inhoneſti vel indecori adhaeret morti; id totum eſt ex fuga, et ob eam. Itaque primum, vt dixi, iuxta magiſtrum Ariſtot. turpis eſt omnis fuga:

 quod

80) Vtique. Hic quaeſtio non eſt de nece aliorum, quae, vi aut ſcelere intercedente, priuato et magiſtratui conceſſa; non de mutilatione membrorum, quae ad vitam conſeruandam neceſſaria; non de iactura, quam quis prudenter ad certum finem obtinendum facit; non de fuga, quae fortiſſimis et optimis, vrgente neceſſitate, permiſſa vel mandata. Quaeſtio eſt de αὐτοχειρία, quae ſemper et omnibus omnino prohibita, nullamque neceſſitatem admittit. Cum enim diuina voluntas et prouidentia, i. e. natura vel externa quaedam vis neceſſitatem infert, propria decedentis non requiritur manus, atque mors voluntaria eſt.

quod eſt vtique falſum. sp) Deinde idem ille magiſter Nicom. 3, 1. fatetur, contingere etiam res quae humanam ſuperant naturam: et qui iis compulſi agunt, venia; aliquos etiam laude dignos eſſe. sq) Et 2, 2. ait quae in actionibus verſantur, quaeque huc aliquid conferunt, nihil firmitatis et conſtantiae habere, quemadmodum neque res ſalubres. Itaque oportere occaſionem et conditionem rerum praeſentium intueri. Rurſus

sp) Quaſi res illi cum pueris eſſet, aut Stagiritae noſtris non verſentur manibus opera, perſuadere nobis conatur, non de morte agi, ſed de fuga, quam et philoſophus ille, et ipſe mundi ſeruator Chriſtus prudentibus, et ſua cuique natura, periculis imminentibus et vrgente neceſſitate, commendant. Vulgo conſtat, quam diſerte peripatetici et academici in iſtud de morte voluntaria Stoicorum triſte decretum fuerint inuecti. Ariſtotelis verba iam allegauimus ſupra, quibus viri fortis non eſſe affirmat, ſponte mori, vt fugiat labores, paupertatem, aliamue conditionis humanae miſeriam. Fugere, vt viuas, laudabile: mori, vt fugias, exitioſum et maxime reprehendendum. Nihil turpitudinis adhaeret morti, ſed hominis ſponte morientis peruicaciae ac deſperationi, vel aerumnarum fugae, quae mortis voluntariae cauſſa proxima.

sq) De hominum actionibus agit, quae ad mortem non ſunt. Et haec ipſa, ſi violenta, humanam naturam ſuperat. Sunt vero haec Ariſtotelis verba ex Graecis accuratiſſime reddita: *turpiſſima ſuſtinere nullius honeſtae, aut mediocris rei cauſſa, malum eſt. Ob nonnulla vero laus quidem minime, ſed venia exhibetur: cum ea, quae non debet, agit quiſpiam ob eiuſmodi, quae et humanam naturam excedunt, et a nullo ſuſtinerentur: quaedam autem fortaſſe ſunt, ad quae perpetranda nemo cogi compelliue poteſt, ſed potius extrema quaeque pati ac mori conuenit.* Quae profecto voluntariae morti contraria.

ſus de fortitudine differens ait virum fortem eſſe quidem impauidum, ſed vt hominem. Idem vbi de mediocritate ſua ait fortem audaci comparatum, eſſe timidum. Et alibi ait audaci terribilia non videri talia. Denique Ariſtoteli mors dicitur omnium terribilium terribiliſſimum. Itaque fortiſſimos quoque ipſi eſſe neceſſe eſt, quicunque morte ſpreta ſponte occumbunt. sr)

4. Enumerat cauſas quaſdam αὐτοχειρίας, et Ariſtotelicis illis varias addit, aliunde notas ſatis. Omiſit vero, ſi recte memini, cauſarum paene honeſtiſſimam ac clariſſimam, ss) eam puta, quae Democlem permouit,

sr) Non ſequitur. In actionibus profecto debemus occaſionem et rem praeſentem intueri, vt recte prudenterque faciamus omnia, et ſemper reſpiciamus finem. Nec fortitudo humanitatem excedit. Mediocritate conſiſtit virtus: et omne nimium vertitur in vitium. Fortem decet eſſe ſapientem. Audax eſt imprudens: etiamſi eum aliquando dicatur iuuare fortuna, quae timidos ac prudentiores repellit. Nihili facit audax terribilia, vtpote cui ſtat pro ratione voluntas, atque adeo ſua ſponte in exitium ruit. Si mors omnium terribilium rerum eſt maxime terribilis, vtpote quae hominis vitam naturamque deſtruit: eum eſſe fortiſſimum oportet, qui, mortem, quandocunque Deus voluerit, animo imperterrito, vel inter maximas calamitates et aerumnas, exſpectat; audacem vero et inſanum, ſuique prorſus immemorem, qui, coeco impetu ad eam raptus, ſua ſponte perit.

ss) Caſtitatem, quae nec ipſa poteſt eſſe iuſta mortis voluntariae cauſſa. Virtus enim nec inter maximos cruciatus vlla expugnari, aut ſceleratiſſimorum hominum nefariis actibus commaculari poteſt. Poſt infandum Lucretiae

ſtuprum,

vt in bullientem aquam insiliret. st) Hippo vero femina in mare se abiecit, vt morte pudicitiam tueretur. sv) Malloniam delatoribus obiecit Tiberius, ac ne ream quidem interpellare desiit, Ecquid poeniteret, donec

stuprum, animi aegram consolantur necessarii, et recte monent, mentem peccare, non corpus, et vnde consilium absfuerit, culpam abesse. LIVIVS lib. I. cap. 58. Confer. animadu. (ma) Exercit. de morte volunt. p. 32. seq.

st) De morte miseranda Democlis dictum animaduers. (il) exercit. de morte volunt. p. 204. seq. Democles puer imberbis adeo praestanti erat forma, vt pulcher ab omnibus cognominaretur. Illum Demetrius cum neque precibus, neque minis potuisset vnquam in desiderium perducere suum, temporis semel occasionem nactus, quo puer publicam palaestram et gymnasium fugiens, priuatum quoddam balneum intrauerat: eo confestim accedit, atque puerum solus inopinantem aggreditur. Ille vero cum videret sibi soli et puero talem vim iniuriamque afferri, aliud non habens refugium, repente sublato lebetis tegmine, in feruentem balnei aquam se proiecit, ac voluntaria morte a violentia et scelere Demetrii vindicauit. Eam vero quis vnquam probarit pueri dementiam, qui timore ac pudore suffectus eo vsque desperationis processit, vt immensis doloribus corpusculum mergeret decoquendum, qui Demetrio si castitatem atque salutem suam commendare voluerit, sceleris aut calamitatis nihil fuerit expertus? vid. PLVTARCHVS vita Demetrii p. m. 332. D.

sv) Illa mulier Graeca Hippo, a nautis capta, cum intelligeret, stuprum sibi et insidias parari, noctu semet in aquas praecipitem dedit. VALERIVS MAXIMVS lib. 6. cap. I. extern. n. I.

donec ea relicto iudicio domum se abripuit, ferroque transegit. Suet. Tiber. c. 45. st)

Obiter obserua. Tiberium iam insanabilem, grauissime increpitum et laceratum, monuit Artabanus sv) vt voluntaria morte maximo iustissimoque ciuium odio quam primum satisfaceret, simulque tot sceleribus finem imponeret. Suet. c. 66. vbi mox addit principium alicuius epistolae, qua semet ipse pertaesus tantum non sum-

st) Ita ille tyrannus illustrium feminarum capitibus illudere consueuit. Nobilis Mallonia vero perducta recusansque constantissime quidquam amplius pati, etiam in iudicio isti hirsuto atque olido seni obscoenitatem oris exprobrauit. Et in proximis ludis in Attellanico exodio percrebuit: *hircum vetulum capris naturam ligurire*. SVETON. Tiber. c. 45. Tanto facilius Mallonia istud vetuli *ecquid poeniteret* generoso animo contemnere potuisset, suamque vitam, vt castam decet matronam, conseruare.

sv) Teste SVETON. Tiber. c. 66. literis Artabani, Parthorum regis, laceratus est, paricidia, et caedes, et ignauiam, et luxuriam obiicientis, monentisque, vt voluntaria morte, maximo iustissimoque ciuium odio quamprimum satisfaceret. Vnde patet, quos homines mors voluntaria deceat. Ita iustissimo ciuium odio satisfaciendum. Ita scelerum et ignominiae faciendum finem. Impurissimam ita propellendam esse animam. Ad deplorandum exitium, non ad salutem et meliorem vitae conditionem, mors voluntaria videtur esse commendanda tyranno: ne quid detrimenti vlterius ex illo viuente capiat resp. sed magno insidiatore, crudelissimo paricida, foedissimoque carcinomate liberaretur. Innocentibus et piis praestat sustinere quamcunque calamitatem, atque coelestis Domini, quod inter corpus et animam est arctissimum soluentis vinculum, exspectare voluntatem, cui nostra perpetuo subiicienda

summam malorum professus est. Quid scribam vobis, P. C., aut quomodo scribam, aut quid non scribam hoc tempore, Dii me Deaeque peius perdant, quam quotidie perire sentio, si scio.

Obserua etiam ex Aristot. Nicom. 7, 5. iras et Venerearum rerum cupiditates, et nonnullas eiusmodi animi perturbationes furores hominibus immittere. De his vero ita affectis stultum est quaerere, vtrum sint fortes an ignaui: quamuis iuxta ea, quae supra annotauimus ex Aristotele, iram quoque et furorem fortitudini suae immiscente, dicendum videtur, eos esse Aristotelice fortes. sx)

5. Istis iactis velut fundamentis ad demonstrandum procedit Rachelius: et en geminam eius demonstrationem!

1. Quicunque non potest sustinere molesta, is non est fortis, sed ignauus potius et mollis: ast qui fugiens paupertatem et amorem se iugulat, non potest sustinere molesta: ergo. . .

2. Qui

sx) Hoc est, quod volumus. Ira, perditus amor, aegritudo, pudor, desperatio, et nimia quaeque commotio animi, furorem inducit, vt miser homuncio salutis immemor, in sua viscera saeuire non dubitet. Ecquis adeo tristem casum fortitudini tribuat? Et illi ipsi, qui longa meditatione, vt philosophi esse volunt, morte voluntaria semet educere instituerunt, fortes minime gentium sunt habendi, sed affectuum suorum, quibus succumbunt, mancipia timent omnia, et ne quid experiantur aduersi, non sine infamia semet interimere non verentur: cum fortes mature semet didicerunt vincere ipsos et aequo fortunam vtramque ferre animo, vt pudefieri adeo facile non possint.

2. Qui mortem intrepide quidem adeunt, non tamen honesti finis gratia, ii neutiquam sunt fortes: atqui. . . ergo. . .

Possumus hic omni respondendi opera supersedere: sy) praesertim quia tot nugae, fallaciae, confusiones monstrosae omnis generis et gradus molestiarum, adhaec a rebus et quaestionibus propositis, et mox a Rachelio ipso proponenda quaestione aberrationes et deliramenta detecta sunt superius, singulatim circa fortitudinem et magnitudinem animi Augustinianam. Sufficit autem nunc duobus mollibus et ignauis, vt ita dicam, syllogismis, Rachelio et magistro eius exacte similibus ac conuenientibus, vnum fortem firmumque opponere.

Quicunque nimis amat vitam hanc fragilem, breuem, incertam, miseram; et timet fugitque mortem, in tot tantisque calamitatibus, partim intolerabilibus, partim cum turpitudine coniunctis, vtilem saepe ac necessariam: is est mollis et ignauus, insuperque insipiens, stolidus, et totus vitiosus, vel in eo animi habitu qui ipsum ad quaecunque vitia impellat, in iisque detineat:

Ast

sy) Tanto facilius, quod per se patet veritas, cui quod opponatur, reperire nequit. Qui molesta cuiuscunque generis, et molestissima, quae excogitari possunt, sustinere nequit, fortis dicendus non est. Ecquid clarius dici potest? Nihil hic nugarum, fallaciarum, confusionis. Dixi, quod rei est, molestiam non esse tantam, quae iusta mortis voluntariae possit esse caussa.

Aſt qui turpem captiuitatem, ſeruitutem, paupertatem, amorem, ſtupra, contumelias, tormenta eligit pati potius, quam ſponte, facile honeſteque mori; is nimis amat vitam hanc, timet fugitque mortem:

Ergo is eſt mollis et ignauus, inſipiens quoque et ſtolidus, totusque vitioſus. Atqui rurſus is talis nullum honeſtum finem ſibi propoſitum habet, nec poteſt habere: vel quem? Ipſumne pati ea quae dixi, nimio amore vitae, et timore mortis? Hac ratione et fine fortes, et vel fortiſſimi erunt ignauiſſimi quique, et tota illa ingens abiectiſſima ac miſerrima plebecula. sz)

Cete-

sz) Hoc ergo ſyllogiſmo nunc eam confuſionem, nūgas et fallacias oſtendit: quarum fruſtra modo Rachelium arguere non erubuit. Falſiſſima eſt conſequentia maioris: falſa propoſitio minor, et inepta concluſio illa bene longa. Qui vitam hanc fragilem, breuem, incertam, et miſeram quouis modo, vel inter maximas aerumnas, conſeruare ſtudet: non nimis, ſed decenter, e diuino mandato et naturae inſtinctu, amat vitam ſuam:nec dici poteſt eſſe mollis et ignauus, nedum inſipiens et ſtultus, aut omnibus vitiis deditus. Qui non mortem diuinitus immiſſam atque beatam, ſed voluntariam et ſceleſtiſſimam timet ac fugit, non mollis cet. ſed pius, fortis, conſtans, iuſtus eſt, et ſummis in coelum meretur euehi laudibus. Verum non eſt, voluntariam mortem in ſummis calamitatibus eſſe licitam, nedum vtilem et neceſſariam. Nihil magis peſtiferum aut exitioſum ea morte, qua miſer homo a gratia diuina abripitur, dum ſui iuris, ſui arbitrii, et poteſtatis ſuae fieri vel eſſe cupit: vt in ſatanae ſeruitutem intolerabilem redigatur, et irreparabile corporis et animae damnum facere non verea-

Ceterum Rachelius post longas, inutiles et sibi noxias ambages, ta) incipit demum rem tangere proposita quaestione, *An in nulla causa mortem sibi quis consciscere debeat, aut iure possit.* Et respondens, Nos, inquit, confidenter asserimus, in nulla id fieri debere,

vereatur. Meam fidem, eo qui sunt animo, illos oportet esse molles et ignauos, imo stultissimos, et omnibus vitiis infectos: vt ne minima quidam humanitatis particula in hominum carcinomatibus istis superesse videatur. Qui, miseriarum et calamitatum omnium non habita ratione, serio et pie secum ad vitae finem vsque perseuerare, et sanctissima fide coelesti suo domino adhaerere constituerunt, vitae finem propositam habent honestissimam, aeternam felicitatem atque vitae coronam: quam, qui perfidi sunt rebelles ac sceleratissimi paricidae, profecto nunquam sibi promittere possunt. Ita boni et fideles serui coelestis domini salutem suam nimis nunquam, et sine vitio nunquam non amabunt. Sint de plebe licet, sint miserrimi et abiectissimi hominum, qui deo deuoti et obsequentissimi sunt legis obseruatores, aut vera fide Numini clementissimo commendati, poterunt cum Deo transcendere muros, vincere difficillima quaeque, pericula et cruciatus, cum ignominia summisque calamitatibus, traiicere generoso contemtu, atque in omnibus fideles semet Deo seruos praestare studebunt. Suntne illi fortes, constantes atque beati, contra qui semet enecare deprehenduntur, ignaui, timidi, et infelicissimi appellandi? Habeat ergo noster suos syllogismos sibi: et in ordinem studeat cum illis suam mentem redigere: ne quid veritati luculentius aduersari videatur.

ta) Non credo. Si quae Rachelius proposuit rei caussaeque inutilia, ipsi vero noxia: cur eius adeo subtilis et minutissima quaeque captans aduersarius non indicat?

aut iure posse. t b) En vero confidentis assertionis solidum scilicet fundamentum, quod totum est assertio confidentior priori. *Omnis enim*, ait, *αὐτοχειρία, ex quacunque etiam causa profecta, et legi diuinae aduersatur, et rectae rationi.* Id demonstra, et fatebor te esse magnum, imo omnium maximum demonstratorem, aut demonstrandi artificem. t c)

Quod

t b) Nec potuit, si veritatis amans, vt certe fuit, aliter respondere. Non licet, nec potest quisquam vllo iure sibi consciscere mortem: quam vnus sibi vitae mortisque arbiter Deus, ab cuius voluntate sanctissima, et consilio mortalibus saluberrimo, nouimus dependere omnia, mediante sua cuiusque natura, liberrimam reseruauit. Eademque fiducia caussae iustissimae, non iterum iterumque, sed centies milliesue, dixerim, mortem sibi consciscere nunquam vlli, vel circumstantiis miserrimis, licere.

t c) Splendida seruato tibi demonstratoris elogia: res salua est, atque supra nos iam pluribus demonstratum iuimus, αὐτοχειρίαν, ex quacunque caussa profectam, et legi diuinae, et rationi, et ipsi hominis naturae aduersari: vt, nisi quis veritatibus contradicere velit mathematicis, aut praefractae solidiori diffidere fundamento, assertionem in dubium vocare nequeat. Ecquid praecepto diuino clarius, hominem occidere noli? Paricida vitam non habet secum manentem. Pro vita dederit quisque sua, quicquid hominis est. Nemo vnquam odit carnem suam, quam perpulchre nutrit atque sustentat. Vos vestri arbitrii non estis. Nemo nostrum sibi viuit, aut moritur; viuentes atque morientes sumus domini. Ne passerculus quidem cadit sine patris coelestis voluntate: nostri vero etiam omnes numerati sunt pili. Ad vitae finem in charitate et fide perseuerantibus vitae promittitur corona. Sunt vix numeranda sacrae scripturae loca, quibus mors voluntaria refelli potest: at surdo narratur

Quod vero aduerſetur legi diuinae, non demonſtrat, t d) ſed ſibi ſumit, vel vt tirunculus quidam recitat ac repetit ex Lactantio et Auguſtino: quorum abſurdas, Deo probroſas, omnium gentium, ſapientum ac bonorum virorum, etiam Iudaeorum et Chriſtianorum priſcorum conſenſui contrarias, hominibus perniciosas, ideoque exceptiones quaſdam fingentium, in-

 terpre-

ratur fabula. Quod deſtruit naturam, id illi quam maxime aduerſum, atque adeo quouis modo fugiendum. Lex immutabilis nobiſcum nata, vitam eſſe conſeruandam, quoad irreparabile bonum illud nobis largiatur Deus. Si nos noſtraque omnia dependemus a diuina voluntate: mors vitaque noſtri arbitrii non eſt. Si T. O. M. Deo vni ius vitae et necis competit: id mortalium ſibi nemo ſine iniuria, ſummo ſcelere, et ſacrilegio arrogare poteſt. Qui vitam a domino coeleſti acceptam prorogare nequit: eam nec adimere ſibi vlla ratione poteſt. Non ſine furore quis in ſua viſcera ſaeuire poteſt. Qui Deo non fidit, mancipium eſt ſatanae, eiusque ducitur velut compedibus vinctus in exitium. Prouidentiae diuinae qui ſua deliria et liberum arbitrium praefert, ſuam ipſe cum vita ſalutem, deploranda conditione, relinquit. Qui ſe hominem aegre fert eſſe natum, et omnem cum ratione humanitatem exuit, ad nefandum ſcelus properat, ac triſtem ſibimetipſi perniciem ſtruit. At ſurdo narratur fabula.

t d) Mortem voluntariam legi diuinae aduerſari, puto, ſatis clare adhuc fuit demonſtratum: vt idem ſaepius non videatur eſſe repetendum. Eſtne manifeſta haec a generaliori ad ſpecialius argumentatio? Si priuata auctoritate nemini licet occidere inſontem, multo minus cuiquam licet occidere ſemetipſum. Atqui verum prius; ergo et poſterius. Sed, inquit, vrgente neceſſitate, licebit. Poteſt eſſe moriendi neceſſitas, temet vero ipſum occidendi prorſus

terpretationes ſupra paſſim reiecimus. te) Deinde ſi extet lex diuina mortem voluntariam ex quacunque cauſa profectam vetans ac damnans; quid opus eſt vel dictatis, vel interpretationibus Lactantii, Auguſtini, aliorumue? tf) Profer ipſa verba legis: et protinus res tota confecta eſt. Si non profers, nec proferre potes, quia nulla ſunt talia; protinus mentitur et fallit tua demonſtratio. tg) Promiſiſti enim demonſtrationem

ſus nulla. Curas, ſolicitudinem, et, quae nos premunt, omnia iubemur transferre in Deum, qui nos ſemper et vbique haud difficulter iuuare poteſt, ſi noſtram ſic nouerit promoueri ſalutem. Mihi Iehoua robur vitae eſt: ecquid expaueſcerem? Pſalm. XXVII. 1. Meum non dimittam Dominum, donec me aſſumſerit miſerum.

te) Nos vero, contra perpetuas noſtri calumnias, patrum beatorum Lactantii et Auguſtini ſententiam rectam, veriſſimam, Deo gratam, omnibus ſalutarem, gentium quarumque ſaniorum, ſapientum atque bonorum virorum, Iudaeorum et Chriſtianorum conſenſu probatam, vt decet, luculentis argumentis defendimus: vt effugii prorſus nihil ſuperſit inſaniae.

tf) Legem noſtin ſaepius repetitam: *occidere noli.* Quod in genere dictum procul dubio mortem voluntariam inuoluit. Veritas autem ne pateat omnibus, interpretationem reſpuit, quam leges omnino omnes, vtpote prudentibus datae, requirunt. Ecquis non videt, legislatorem non animalia bruta, non homines capitis damnatos atque nocentes, ſed hominem innuere inſontem, nihil peccantem, qui priuata auctoritate prorſus a nemine occidendus eſt, atque adeo prorſus nemo a ſemet ipſo?

tg) Haeccine, quae legiſti, verba legis ſufficiunt? Prolata ſunt, proferri, cum vulgo notiſſima ſint, haud difficulter potuerunt ſemper: et res pridem tota confecta fuit. Sed

nem ex lege diuina: mox vero eius loco subdole ponis quasi legem, vel verba et opiniones duorum duntaxat hominum. th) Praeterea lex illa diuina, de qua loqueris, duobus fere millibus annorum ante Lactantium et Augustinum promulgata fuit: qui ergo factum, vt ab illis solis, vel primis sit recte intellecta explicataque, et singulatim duo illa toties repetita verba, Non occides, quae pueri etiam et tirones omnes intelligunt? ti) Quid vero si Lactantius et Augustinus tam sero

Sed negat philosophus noster, quae hominis peruicacia et impudentia est, legem extare totidem verbis prohibentem, ne quis propter vllam caussam occideret semetipsum: quasi generale non sufficeret de non occidendo praeceptum, quo et scelerum et paricidii nequissimum continetur, istud vix ac ne vix quidem a quoquam, quod ipsa resisteret natura, timendum: vt legem peculiarem requirere videretur.

th) Hominum scilicet piorum atque sapientum, qui oracula diuina omnium optime interpretari potuerunt, quorumque testimonia fortius veritatem aduersus quorumque cauillationes defendere visa sunt.

ti) Veritas antiquissima, et cum ipsa lege diuinitus Moysi tradita fuit: neminem a quoquam, nedum a semetipso trucidandum esse. Nam et haec legis summa, vt proximum diligant ac se ipsos. Cui ergo in se, illi etiam in proximum saeuire licebit. Si cui licet occidere sese, quidni liceret illi quoque alterum occidere, qui non pluris illi faciendus, atque ipse sibi? Quantum vero satis iam supra de ea re disputauimus. Mentitur, eandem non semper fuisse legis sententiam, quam Lactantio tandem et Augustino perperam tribuisse vidimus. Ex ipsa rei veritate et communi omnium interpretum consensu beati doctores illi sine fuco, sine partium vllo studio, locuti sunt. Veritas anti-

ſero nati, nunquam nati fuiſſent. tk) Superuacaneum eſt plura nunc addere, niſi forte illud Ambroſii in Pſalm. 118. vbi locutus de Iudaeorum Zelo quidem et timore Dei, ſed non ſecundum ſcientiam, Et quid, ait, de Iudaeis dico? Sunt etiam in nobis qui habent timorem Dei, ſed non ſecundum ſcientiam, ſtatuentes duriora praecepta, quae non poſſit humana conditio ſuſtinere. „ tl) Sunt vero talia praecepta, vt initio

antiquiſſima eſt, ipſoque ſcelere vetuſtior. Cum enim Iobi mulier inepta, paulo fortaſſis ante legem Moyſi traditam, doloribus et aerumnis cumulato coniugi mortem ſuaderet voluntariam: tu vero, is illi reſpondit, more loqueris mulierum inſanientium: nonne, qui ſecundam a Deo ante cepimus, aduerſam quoque fortunam aequo, ſi voluerit, feramus animo. Noli quid fingere audacius. Etiamſi Lactantius et Auguſtinus non fuiſſent, ſarta potuiſſet tamen eſſe tecta veritas, quae ſuo ſemet ſplendore prodit, ac nullius plane vel ſuauiſſimis opinionibus ſuccumbere nouit. Poenitet vero me toties totiesque repetita proferre, eademque reſpondere ſemper melioribus deſtituto ac pertinaciter continuo principium, pridem ſubuerſum et eneruatum, petenti.

tk) Eadem fuiſſet tamen, quae ante, veritas: et verbum Domini manet in aeternum: vt immutabilis eſt ratio, et hominis natura perennat.

tl) Grauius nihil aut triſtius excogitari poteſt iſto Stoicorum de morte voluntaria decreto: quod adeo miramur quemquam ex philoſophis Chriſtianis hominibus, contra naturam conditionemque humanam, velut deteſtandum ac turpiſſimum onus, imponere. Eſt illud profecto nomine Chriſtiano indignum, et ipſi quam maxime aduerſum humanitati: vt cane peius et angue fugiant abhorreantque omnes,

initio dixi, phantaſtica et enthuſiaſtica, quae ſolos autores ſuos, eorumque credulos et ſuperſtitioſos diſcipulos ac ſectatores obligant. tm) Profecto in tanta re nemo

omnes, quibus mens ſana eſt in corpore ſano. Chriſti iugum ſuaue, et onus, quod ſuſtinendum ſuis impoſuit, leue eſt: vt illius Domini et Seruatoris veſtigia legentes ſuam quiſque crucem quam lubentiſſime, ad finem vſque vitae, perferant, rati, qualeſcunque perbreuis huius vitae calamitates et aerumnas cum aeternae felicitatis magnitudine gloriaque coeleſti componendas non eſſe. Eo nos Chriſti eiuſque apoſtolorum omnium ſaluberrima doctrina ducit ac pertrahit. Contra qui nituntur peruicaciter, praecepta negligunt diuina, miſeriam generis humani communem maximo cum faſtidio reſpuunt, aduerſi nihil experiri volunt, peculiarem exoptant fortunae fauorem, ſuoque minantur ad exitium vti liberrimo arbitrio: Chriſti non ſunt diſcipuli, ſed antichriſti, et omnium minime ſibimetipſis ſapere aut conſulere didicerunt. Malunt enim, ne quid aduerſi paterentur, ſemet diuinae praeripere prouidentiae, ac rebellantes deſperanteſque ſemet infernali permittere tyrannidi.

tm) Quae obſecro, ſunt hominis deliria? De homine non occidendo inſonte vt praecepta non agnoſcat diuina, quae voluntariam quoque prohibeant mortem. Blaſphemiam habeat ſibi, quae cuiuſquam attentionem non meretur. Videat ipſe, an lege exemtus gratiaque diuina olim potuerit ſemet occidere impune, et huius vitae qualemcunque miſeriam pro lubitu cum coeleſtibus gaudiis commutare. Experiatur num firmior atque certior ſit Chriſtianorum, an Stoicorum fides felicitaſque futura. Mihi ſpes vna, vnumque ſolatium Chriſtus, quo ſerius ocyus vocante et corpuſculi ſoluente vincula, quam lubentiſſime ſequar, eiuſque gratiam et miſericordiam incomparabilem,

nemo prudentior et grauior nisi soli Deo, claris ac disertis verbis edicenti, credit. Alias quoque credulitas grauiter nocet, hic vero grauissime: imo est impia et pessimi exempli, quia re ipsa Deo exaequat homines, eorumque opiniones ac suspiciones pro diuinis habet decretis et iussis. tn)

Sequi-

vel inter mille cruciatus, amplecti non desinam, donec tandem fuero consecutus, quae opto, et mortalia non sunt.

tn) O! si prudentius atque sincerius praecepta voluerit attendere diuina. Nouimus, vt coelestem decet maiestatem, breuissimas esse decalogi leges, sed complexus amplissimi; vt vitia virtutesque, ad iussionis vel prohibitionis summam aliquo modo pertinentes contineant. Ille vero impudentissime et impie disertam et peculiarem de morte voluntaria requirit legem: eaque generaliori non contentus, in optimos quosque legis interpretes et innocentissimos homines iniquissime inuehitur. Scopus et finis sexti praecepti est conseruatio vitae, atque adeo salutis cum nostrae, tum alienae. Praecipiuntur ergo omnia, quae ad nostrae et aliorum vitae conseruationem et incolumitatem pertinent. Prohibentur vero ea omnia, quae ad destructionem vitae, vel alienae, vel nostrae, conducunt. Et vulgo notissima interpretationis est regula: praecepta aut prohibita specie aliqua praecipua, etiam cognatae species, siue totum genus praecipitur aut prohibetur. Haud ab re igitur cathechesis Palatina sexto praecepto Deum ait postulare, vt proximum neque cogitatione, neque verbis, neque gestibus, nedum factis, aut contumelia ipsi, vel per alios, afficiamus, oderimus, laedamus, aut occidamus: sed omnem abiiciamus cupiditatem vindictae. Insuper ne nosmetipsos laedamus, aut scientes in aliquod periculum coniiciamus. Caedis eradicandam esse originem, iram, inuidiam, odium, et vindictae cupidita-

Sequitur ſecunda demonſtratio, vel demonſtrationis vniuerſae pars ſecunda. Pugnare item, inquit Rachelius, αὐτοχειρίαν (intellige ſemper εὔλογον ἐξαγωγήν) to) cum recta ratione, multi cum veteres, tum recentiores, ſacri ac profani ſcriptores agnouere. Iam, addit, antiquiſſimis temporibus Pythagoras vetuit iniuſſu imperatoris de praeſidio et ſtatione vitae diſcedere. „ Hac de re ſtatim ab initio ſatis dictum, atque hoc aliiſque exemplis clariſſime monſtratum, aduerſarios nugari, decipi, decipere, mentiri, calumniari, demum paene delirare ac inſanire; adeoque indigniſſimos eſſe, quibus verba quaedam, teſtimonia, exempla veterum allegan-

ditatem: eaque omnia pro caede haberi. Atque etiam hinc poſtulari, vt proximum aeque diligamus ac noſmet ipſos, lenitate, manſuetudine, patientia, et miſericordia. Sic non modo aliorum, verum etiam et multo magis propriae vitae laeſio neglectuſue prohibetur. Neque enim in nobis, neque in aliis deſtruenda eſt imago Dei. Alium enecare non licet, quia caro eſt noſtra: multo minus licet enecare nos ipſos. Vel quis vnquam dicendus contra leges naturae propriumque inſtinctum odiſſe ad internecionem vſque carnem ſuam? Inſuper nemo ſui poteſt eſſe arbitrii, aut vitam habere in poteſtate ſua. Cum ergo hominem inſontem occidere non liceat: nemini profecto etiam ſeſe, vt homo eſt, occidere licet. Aut, ſecus qui faxit, humanitatem exuiſſe oportet, ſuamque contra naturam et rationem egiſſe. Ipſa veritas, Deo grata, et omnibus ſalutaris, haud difficulter cuique patebit ſapienti. Credulis contra vel deſipientibus peſtifera ſui arbitrii mala perſuaſio et effrenata libido, vt ſalutis fontem deſerentes in exitium ruant.

to) ἄλογον ἐξαγωγήν.

tibus credatur et respondeatur. tp) Addo tamen, vel itero, Pythagoram de discessu ἀλόγῳ, siue de morte temere, sine graui ac necessaria causa arrepta locutum fuisse: vti liquet vel ex Pythagorae ipsius exemplo. Mors quidem eius varie refertur: sed plurium grauiorumque autorum fide niti, philosophoque longe conuenientius mortis genus videtur, eum inedia finitum. Vide Laërt. et quae ad eum annotarunt Aldobr. et Menagius. tq) Cumprimis ridiculum est commentum quo fertur

tp) Atqui etiam nos, quantum satis, impudentissimi calumniatoris distorsionibus atque nugis respondimus.

tq) Clarissima CICERONIS sunt verba Catone maiore siue de senectute cap. 20. *vetat Pythagoras, iniussu imperatoris, i. e. Dei, de praesidio et statione vitae decedere.* Quod omnino veritati et religioni Christianae consentaneum. Neque solum hoc loco, verum etiam in somnio Scipionis Cicero docet, animos e coelo in corpora humana demissos, vt essent, qui orbem terrarum colerent ac tuerentur. Ita quoque Pythagoras corpus alicui praesidio et stationi, vitam militiae, animum militi, Deum imperatori comparauit: vt suum cuique munus, officii rationem, atque certum vitae genus innuat, siue id splendidum et magnificum, siue sordidum et humile, felix et iucundum, aut miserum et calamitatis plenum fuerit. In magno enim exercitu plures sunt gregarii milites, quam centuriones aut tribuni, multi calones et lixae, vnus belli dux et imperator. Omnes ergo milites si velint ad eundem dignitatis gradum adspirare, nihil perpeti, aut suam ferre miseriam: interiret exercitus, neque bellum geri posset. Ita suus cuique locus in vita est assignatus ab optimo et sapientissimo imperatore, Deo: in quo persistere et acquiescere debet, donec ab ipso imperatore auocetur: vt quod quisque est, id esse velit, nihilque malit.

fertur Pythagoras fugiens, cum ad locum quendam fabis consitum venisset, constitisse ac dixisse: Capi praestat quam conculcare; interfici vero melius, quam loqui: atque ita a persequentibus fuisse occisus. Credi, quamuis aegre posset, si fatuae et supra modum superstitiosae anus mors referretur: de Pythagora vero qui potest? tr) Sed credamus, atque id etiam, Pythagoram

 intel-

malit. Hinc MARCVS TVLLIVS citato loco: *viuendi finis est optimus, cum integra mente, ceterisque sensibus, opus ipsa suum eadem, quae coagmentauit, natura dissoluit.* Noster vero arbitratur, innui a Pythagora discessum ἄλογον: et acu rem tangit, voluntaria enim εὔλογος mors nulla est: vtpote quae semper a desperantibus temere nullaque adhibita ratione arripitur. Mortis, vt aliquoties monui caussae possunt esse plurimae, sed voluntariae prorsus nulla esse potest. Pythagoram suo exemplo contrarium ostendisse, mihi nequidem vero videtur simile, etiamsi quis, cum fuerit ante sapiens et doctus extremo desipere, et multa stultitiae posset exhibere documenta. Sententiarum diuersitatem in eius vita DIOGENES LAERTIVS lib. 8. p. m. 591. seqq. annotauit. Confer. animaduers. (n b.) de morte volunt. p. 48. seq. Si fortassis inedia, non sua sponte periit, quoniam delubro Musarum inclusus, atque ab hostibus obsessus, vnde viueret, ciborum nihil impetrare potuit.

tr) Non plane contemnenda, quae LAERTIVS l. c. memoriae prodidit. Cum multos annos Crotone egisset, Metapontum commigrauit: vbi et annos LXXXX. natus diem obiit supremum. Quanti autem illum fecerint Metapontani, quibus vt et Crotoniatis leges scripsit, vel inde constat, quod ipsius aedes illi fanum consecrarunt, atque vita defunctum diuinis honoribus prosecuti sunt. De mortis genere alii alia tradiderunt, et incerta sunt omnia: cum quidam

intellexisse discessum e statione Rachelii aliorumque sensu; quae est hic deliri et superstitiosissimi hominis autoritas. ts) Denuo nulla est hic Pythagorae et sectatorum eius omnium autoritas, si vera sint, quae de illis ex Clearcho refert Athenaeus l. 4. nempe animas corpori et huic vitae in poenam alligatas esse; Deum edixisse (vbi? quando? quis audiuit?) nisi in his *donec ipse volens eas soluerit*, permanserint, maiores grauioresque calamitates esse passuras. „ tt) Vbi id quoque, et quomodo? si animae migrent.

dam illum trucidatum; quidam subitanea morte sublatum, quidam in Musarum templo inedia peremtum, quidam in Milonis domo cum discipulis exustum dicant. Conferantur, quos IOH. IAC. HOFMANNVS citat lexici vniuersalis tomo altero p. m. 232. seq.

ts) Vtique nihil exempla probant, sed rem atque caussam aliquo modo illustrare possunt. Et quae sapientes edixerunt, cum ratione videntur omnino conuenire. Nos quidem nullius stamus auctoritate hominis (possunt enim errare omnes) veritates tamen, quisquis edixerit, amplecti sine maleuolentia debemus. Sunt Pythagorae alia dogmata vera nulloque modo reiicienda, alia vel male intellecta, vel aperte falsa: quae saniorum profecto non merentur assensum, vel in rebus demonstrandis fidem. Hoc solum Rachelius ostendere voluit: non approbare Stoicorum de morte voluntaria miserabile decretum. Eiusdem ergo cum sanioribus sententiae, non potuit non profiteri veritatem: neque hinc delirus aut superstitiosissimus homo sine maxima iniuria appellandus videtur:

tt) Dubium non est, Pythagoram multa in Aegyptiorum scholis ex Iudaeorum institutione et sacro codice suis passim dogmatibus exprimenda hausisse, et obscurius miscuisse. Vt poena sequeretur peccatum, et vita hominis miseriae per-

migrent. Putemus ex corpore impii et grauiſſime torquendi, in auem quandam, alaudam, luſciniam, migrare animam. tv) Deinde animae, ſaltem innocentes, piae, iuſtae, ſanctae, quae per vim et crudelitatem hoſtium ac tyrannorum exturbantur, et velut exprimuntur aut extorquentur; non ſoluuntur, Deo volente. Itaque non Dei voluntati, ſed impiorum hominum inſaniae ac furori repugnant, qui animas ſuas leniori modo ſoluunt ac educunt: tx) Denique Pythagoras vetuit tan-

perpetuiſque calamitatibus eſſet obnoxia: Deus edixit Geneſ. III. 16. ſeqq. non ſine doloribus multis naſcendos eſſe homines, ſteriles ipſis futuros eſſe agros, nec ſine labore et ſudore colendos, aerumnoſam fore totam hominis vitam et inſigni ſolicitudine ſuſtinendam, donec redigatur in terram, ex qua corpus fuerit initio exſtructum. Vnde ſatis quidem manifeſte ſequitur, eo vſque in vita permanendum, nec licere cuiquam rumpere diuinum opus, niſi et eam legem tranſgrediens poſt fata maiores grauioreſque calamitates perpeti velit.

tv) Illud vero huc non pertinet dogma τῆς μετεμψυχώσεως, tranſmigrationis animarum in alia corpora, quod Pythagoras, teſte HERODOTO, ab Aegyptiis accepit, ab aliis vero ſemper, nec immerito, perſibilatum fuit. Confer. LVCIANVS in dialogo Galli et Mycylli.

tx) Culpam non praeſtamus alienam, neque tyrannorum laudamus crudelitatem. Iſtos diuinae relinquamus vindictae. Cur autem ipſe tu velis perſonam induere tyranni, atque crudelitatem inauditam exercere in temet ipſo? Conſtat, ſine numine fieri nihil. Et quod aliis forſan in me, neutiquam mihimet ipſi licet. Si Deus me vult viuere: ſine rebellione, perfidia, et ſummo ſcelere memetipſum occidere nequeo. Malitioſa profecto aut ſtulta volunta-

tanquam grande nefas, imo tanquam Cyclopicum et belluinum, lupis, vrsis, tigribus et leonibus proprium, animantes quoque occidere, mactare et comedere, ipsis religiosis hic aduersariis spernentibus ac ridentibus, intrepideque vorantibus. ty)

Post Pythagoram stolide adducit Rachelius ex Phaedone orationem Socratis, quam sibi aduersari paulo post fatetur, et Ex his, inquit, apparet Socratem in genere quidem de αυτοχειρία recte sensisse (et quis non sensit?) excepisse tamen casus quosdam. „ tz) Atqui non de

luntariae mortis excusatio, quam viderint, quo pertineat, hominum contumacissimi, non se repugnare diuinae voluntati, sed hominum furori et insaniae: cum nefario ausu ipsi furorem insaniamque suam prodant.

ty) Quibus scilicet Pythagoras non potuit scribere leges. Nec verum est, eum adeo seuere mactationem et comestionem animalium prohibuisse. Cum intellexisset, homini dictum a Deo Genes. III. 18. oleribus, et herbis inter spinas crescentibus campi, et laboriosius quaesito pane victitandum: a carnibus quantum, fieri posset, abstinendum putauit: eo quidem praetextu, ne quis parentes aut consanguineos comederet suos: reuera vt homines adsuescerent cibis, qui magis parabiles, et corporis sanitatem conseruarent. Ipse vero non omnino ab animalium esu abstinuit, porculis hoedisque tenerioribus victitans, vid. A. GELLIVS noct. Attic. lib. 4. cap. 11. pl. confer. G. I. VOSSIVS de philosophorum sectis cap. 6. §. 35. seqq. p. 41. seq.

tz) De Socratis morte satis dictum supra: veritatis ille testis non sua sponte sumsit, sed inperterritus, ipsius magistratus iussu, accepit venenum, atque, vt PLATO in Phaedone oper. p. m. 47. memoriae prodidit, satis quidem diserte monuit, homines sub assidua Dei esse custodia, neque licere, nisi quando Deus voluerit, hinc emigrare. Sed noli

de αὐτοχειρία, siue nece sui, vti nec aliorum, in genere; sed in quibusdam tantum casibus, et ex quibusdam caussis, id est de εὐλόγῳ ἐξαγωγῇ, est quaestio. Quaeritur, inquam, non vtrum cuique, et semper, et ex quacunque caussa liceat temere se occidere; sed an

noli credere, quidquam eorum, quae protulit, sententiae nostrae aduersari. Cebes cum rogasset, quam ob caussam nefas haberetur, sibimet inferre manus: respondit, non decere id facere, nec quando et quibus melius sit mori, quam viuere. Neque adeo tibi videatur mirum, quod his, quibus praestat mori, non liceat sibimet prodesse, sed alium oporteat exspectare, qui prosit. Nos homines sumus in quadam custodia: neque decet quemquam ex hac se ipsum soluere, neque aufugere. Deos quidem curam habere nostri: nos vero homines vnam quandam esse possessionem Deorum. Tu vero, inquit, si quod ex mancipiis tuis se ipsum perimeret, quum tu minime significasses, velle te vt e vita excederet, irascereris illi? et, si potestatem haberes, poena quadam afficeres? Omnino, affirmat Cebes. Atque hinc concludit Socrates, non prius decere se ipsum interficere, quam Deus necessitatem aliquam imposuerit: qualem NB. nobis imposuit in praesentia. Illud vero plane non morti voluntariae patrocinatur. Necessitas non potest nostri esse arbitrii, sed a vi quadam aliena, et illa quidem viribus nostris maiori dependet. Si quis ad malam crucem ascendere debet, si membra subiicere cruciatibus, si venenum, vt Socrates, aliaue mala debet accipere, quibus nullo modo resistere potest. Ita mortis, vt saepius monui, possunt esse innumerabiles caussae, mortis autem voluntariae, vt sua sponte quis esset paricida suus, per rerum naturam, caussa prorsus nulla excogitari potest, nisi furor extremus, desperatio, et insania: vnde non εὔλογος, sed ἄλογος dicenda mors est.

an nulli, et nunquam, nullaque ex caufa, nulloque in cafu cum ratione fe educere. Pofterius hoc eft Rachelio demonftrandum, vel iuxta fuperiorem fuam quaeftionem, et confidentem affertionem. va) Ifti vero, vnus Pythagoras et Socrates, iique etiam aduerfi, vb) funt

va) Satis clare et perfpicue fententiam dixi. Neque nunc demum intelligimus controuerfiae ftatum, in fuperioribus iam toties totiesque formatum. Cafus adeo triftis eft nullus, neque hinc cauffa, vt prouidentiae nos fubducamus diuinae, aut nobis noftri caedem licere putemus. Sic perfibilata dudum εὔλογος Stoicorum ἐξαγωγή, quae fummam hominum oftendit ftultitiam, et miferos non ad falutem, verum ad irreparabile damnum exitiumque ducit: vt cane peius et angue fugienda videatur, defendenda nullo modo.

vb) Vidimus autem paulo ante contrarium. Vtriusque mentem fecutus CICERO fomnio Scipionis cap. 3. *Nifi Deus iftis te corporis cuftodiis liberauerit, huc, in templum coelefte, tibi aditus patere non poteft. Homines enim funt hac lege generati, qui tuerentur terram. Piis omnibus retinendus eft animus in cuftodia corporis; nec iniuffu eius, a quo ille eft vobis datus, ex hominum vita migrandum eft, ne munus humanum affignatum a Deo defugiffe videamini.* Et APVLEIVS libro de philofophia p. m. 53. *Sapiens nec in fecundis rebus effertur, nec contrahitur in aduerfis: cum fe ornamentis fuis ita inftructum fciat, vt ab iis nulla vi fegregetur. Hunc talem non folum inferre, fe ne referre quidem oportet iniuriam. Non enim eam contumeliam putat, quam patientia firmiter toleret. Qua quidem naturae lege in animo eius fculptum fit, quod nihil horum poffit nocere fapienti, quae opinantur ceteri mala effe. Sapientem fecurum et confidentem in omni vita futurum, quod omnia accidentia reputet, ad meliores rationes trahens: et quod nihil morofe vel difficulter accipiat, fibique perfuadeat, pertinere res fuas ad immortales Deos.*

Idem

funt omnes illi veteres, quos tanquam opinionis suae patronos allegare potuit temerarius assertor, et futilis, si quis, demonstrator. v c)

Barthius in Notis ad Zachar. Mityl. alia quaedam corrasit, sed minori quam Rachelius iudicio et fide. Nam allegat in suam sententiam M. Antoninum, Epictetum et Ciceronem, quos constat probare mortem voluntariam in iis, quos excepimus, casibus. Vel haec sola stultitia aut impudentia iusti instar argumenti est contra Barthium; sufficitque ad eum tanquam insignem hic calumniatorem protinus repellendum, ac ne audiendum quidem. v d) Sed audiamus. Allegat

 quo-

Idem ille diem mortis suae propitius nec inuitus exspectat, quod de animae immortalitate confidat. Nam vinculis liberata corporeis, sapientis anima remigrat ad deos. - - Non solum autem oportet, dum vitam colit, digna diis discere, nec ea agere, quae eorum maiestati displiceant, verum et tunc cum corpus relinquit, quod non faciet inuito Deo. Nam etsi in eius manu est mortis facultas, quamuis sciat se, terrenis relictis, consecuturum esse meliora; nisi necessario perpetiendum esse illud lex diuina decreuerit, accersere sibi tamen eum mortem non debere.

v c) Sufficiunt illi sectarum Italicae et academicae principes: cum vna Stoicorum secta voluntariam videatur defendere mortem. Supra vero etiam demonstratum, Hebraeos, Aegyptios, Persas, Indos, plerosque omnes verae ac priscae sapientiae cultores, istam nec sibi sapientium sententiam aperte satis damnauisse: et qui mortem sibi non dubitauerint consciscere ipsis, olim, vt hodie, plurimis nationibus inuisos et scelestos fuisse, adeo quidem, vt facinus turpissimum istorum famae vel heredibus fraudi esset.

v d) Aeneas Gazaeus et Zachar. Mitylenaeus de immortalitate animae, et mortalitate vniuersi, cum animaduersio-

quoque Heliodorum dicentem, ſe perſuaſum a theologis, non educere ſe e vita, ſed ſubducere (ſi Graeca recte capio) e patria, vel a matre, et fugere domus ſolitudinem: ὑπεξάγω δὲ τῆς ἐνεγκούσης, καὶ τὴν ἐρημίαν τῆς οἰκίας ἀποδιδράσκω. Bone Deus! quale iſtud et quam graue teſtimonium ac decretum contra omnem mortem voluntariam: ac ſi per eam non liceret vnquam ad veram illam et communem patriam ac domum euolare, atque fugere mortem crudelem, aliaque ſaepe dicta; cum licuerit Heliodoro, vel illi quem inducit loquentem, domus tantum ſolitudinem fugere. Deinde ait Heliodorus ſe haec dicere perſuaſum a theologis, nempe exteris, vt puto, ſiue profanis, id eſt graphicis nugatoribus ipſis, ac interpretibus fabularum. ve) Poſt alle-

uerſionibus Caſpar. Barthii prodierunt Lipſiae 1655. 4. Barthii animaduerſiones eruditiſſimas, quod eius ſententiae non fauent, nihili faciendas putat: a doctiſſimis vero quibusque immortalia tanti viri merita toto celebrantur in orbe, cuius annotata profecto reiicienda non ſunt. Cicero academicus voluntariam mortem nuſquam probauit, cuius aliquot ante vidimus loca. Atqui etiam ſaniores et modeſtiores Stoici, vt Epictetus et M. Antoninus imperator, imo et Seneca ipſe, quorum nos quoque praeliminari de morte voluntaria diſſertatione pag. 22. ſeq. mentionem fecimus, eam non omnino, etiamſi quaedam videretur vrgere cauſſa, ſuadere voluerunt, nedum exemplo commendare ſuo.

ve) Quoquo ſe res habeat modo, Heliodorus mortem non potuit approbare voluntariam. Apud eum l. 2. c. 6. Charicles diſerte ſatis: ἐμαυτὸν οὐκ ἐξάγω τοῦ βίου, τοῖς θεολογοῦσιν ὡς ἀθέμιτον τὸ πρᾶγμα πειθόμενος. *Non expello me e vita, iis, qui de rebus diuinis diſſerentes id facere nefas eſſe docent, obtemperans.*

allegantur a Barthio Zoroaſter et Pſellus, dicentes, Non educ; ne exiens (anima) habeat quid. Item Non eſt fas, inquit Pſellus, ſeipſum occidere, antequam Deus neceſſitatem immiſerit. Melior enim haec mors. . . Eiuſdem ſententiae videtur hoc Apuleii: Sapiens corpus non relinquet inuito. Vtrumque recte, et noſtrae ſententiae conuenienter. Nempe fas eſſe corpus aliquando relinquere, et animam educere; ſed non antequam Deus vult, et neceſſitatem aliquam immittit, eaque voluntatem ſuam ſignificat. vf) Egregie Epictetus:

perâns. Clarius profecto nihil dici potuit, voluntariam exprobrans mortem. Eius vero non aliter apud nos valet auctoritas, quam decretorio quatenus reſpondet ipſius Dei mandato, ne quis pro lubitu, antequam auocetur, ſtationem relinquat ſuam. Sufficit in ſacris domini et imperantis ſummi vox, obligans aeque omnes, *occidere noli.* Quem? inſontem neque te, neque alium, vtpote creatoris imagine diuina inſignitum hominem. Ipſaque ſimul omnes docet ratio et natura, vitae humanae dominum non eſſe alium, quam qui eam dedit. Hinc boni et ſapientes, quotquot fuerunt, infinita patientiae dederunt exempla, vitamque inter moleſtias tranſegerunt, et longe maxima, non ſumentes, ſed exſpectantes mortem, qua decet, conſtantia et fide, tolerarunt tormenta. Si qui contra peccarunt: eorum exempla profecto non imitanda, ſed deploranda eſſe videntur.

vf) Audin fallaciam? Non eſt Dei voluntas eadem atque voluntas hominum. Si te Deus vult mori, momento et facillime ſoluere poteſt vinculum, quo vnus ille ſummus et omnipotens opifex cum corpore animam coniungere potuit. Ea ſi cum voluntate diuina venerit moriendi neceſſitas, profecto moriendum tibi eſt: nunquam vero manuum

tus: Militia est cuiusque vita, et diuturna quidem et varia. Obseruare decet militis obedientiam, et quae imperator iusserit facere omnia: etiam coniectura quid velit colligere. Huc reuoca ex eodem alibi excerpta. vg) Tullii quoque verbis diximus: Quum iustam causam Deus ipse dederit, vt quondam Socrati et Catoni, saepe multis: nae medius fidius vir sapiens ex his tenebris in illam lucem excesserit. Alioquin stolidissimum vtique esset dicere, eos omnes se occidere, vel occidisse; idque iure, idque volente Deo, aut eo non inuito, quos naturalis vel violenta mors ab aliis illata rapuit: si id quidem per voluntatem Dei, et necessitatem ab eo immissam intellexerint Apuleius et Psellus. vh) Post hos ineptissime adducit Barthius Hiero-

nuum tuarum violentia opus est, vt naturam ipsam, eius auctore inuito, expugnare audeas.

vg) Exercitat. philosophica de morte voluntaria pag. 83. confer. nostra praeliminaris dissertatio pag. 22. Hic vero latet anguis in herba. Recte cum Pythagora vitam humanam componit cum militia: vt vnumquemque deceat imperatori esse obsequentem. Quae iusserit, diuinis docemur oraculis: coniectura vero, quid velit, hominis cuiusque fallaci nunquam profecto colligitur recte: aut diuinam oporteret ab humana dependere voluntatem, vt pro arbitrio suo, i. e. imperantis summi iussu, agere semper, atque adeo semet occidere possit. Quod sapientum nemo licere dixerit vnquam.

vh) Quamuis CICERO passim ex mente Stoicorum loquatur, ipse tamen secutus Platonis dogmata quam maxime a voluntaria morte abhorruit. Laudat noster, quod ipsi fauere visum. Tusculan. quaest. l. 1. c. 30. *Cato sic abiit e vita, vt caussam moriendi nactum se esse gauderet.* Pessime.

Ita

Hieroclem et Euxitheum quendam, atque Desperationem, ait, inanem talium hominum pulcre demonstrat Hierocles in Aur. Carm. Metu enim vltionis scelerum, cupiunt morte abolere animam, sed in altiora sese mala praecipitant. Hic nobis fabulosos poëtarum inferos, iudices et iudicia recantat. Sed nihil ad nos desperantes illi, et sceleratam animam morte abolere cupientes: non magis quam ad Barthium ii, qui male sperant, et impie viuere perseuerant, sceleratasque animas, quamdiu possunt vnquam, retinent ac conseruant. vi) Quae porro ex Phauorino, vel Theodoro quodam

Ita ipsi quidem videbatur Catoni, libertatem reip. suaque commoda desperanti: sed moriendi non habuit caussam, quoad regum rex coelestis atque rerum sapientissimus arbiter illi vitam concessit. Quasi vero necessitas aut vis quaedam externa eum mori coegisset: *vetat enim*, Cicero pergit, *dominans ille in nobis Deus, iniussu hinc nos suo demigrare. Cum vero caussam iustam Deus ipse dederit, vt tunc Socrati, nunc Catoni, saepe multis: nae ille, medius fidius, vir sapiens laetus ex his tenebris in lucem illam excesserit: nec tamen NB. illa vincla carceris ruperit. Leges enim vetant. Sed tanquam a magistratu, aut ab aliqua potestate legitima, sic a Deo euocatus atque emissus, exierit*. Manum ergo a nobis ipsi abstinere debemus, neque scelus adeo nefarium ac triste saeuientes committere. Siue nos violenta, siue naturalis mors opprimat: triumphantes ac laeti possumus animam commendare Deo, et ea quidem moriendi caussa et necessitate nos omni culpa vacamus.

vi) Nihil ad nos, nihil ad alios, aliorum pernicies attinet. Veritatem profiteri tamen quisque debet. Qui viuunt male, etiam male moriuntur. Cuiusque facinora iustissimus iudex in apricum prolaturus, sine mortalium, qui omnes

quodam Cytheraeo afferuntur a Barthio, cónueniunt iis quae ex Alex. Aphrodiſ. Stoicis obiectat Rachelius: quibus inferius reſpondebitur. Interim et in vniuerſum, vti ſupra quoque indicauimus, ſi qui philoſophorum, aut aliorum etiam, mortem voluntariam verbis nonnullis quandoque minus probaſſe videri poſſint; ii vel ambiguis, ineptis, vanis, infirmis, aut ſingularibus (quae, ſi quid, contra ſolum ſapientem Stoicum, qui vix reperitur, valent) argumentis vſi ſunt: vel ſibi ſuaeque ſententiae de fine et ſummo bono, quo officia omnia referenda, repugnarunt: vel de morte inconſulta, intempeſtiua, praecipiti, iniuſta ſunt locuti: vel demum iuuenes quidam fuerunt ſine experientia, et graui maturoque iudicio. vk) Certe Brutus inſtante pugna Philippenſi rogatus a Caſſio, quid ipſi de fuga et mor-

omnes in reatu, conſilio aut defenſione iudicabit. Nec ſapientem puto eſſe negaturum, etiamſi fabula proponeretur caſus, quod, qui ad poenas et calamitates fugiendas ſemetipſos enecare non verentur, in maiores etiam vel poenas, vel calamitates ruant.

vk) Antiquum obtinet: vbi ratio deficit, aemulatis in ipſam veritatem eiuſque profeſſores inuehere non erubeſcit calumniis. Ad argumenta propoſita importuni diſputatoris exſpectamus reſponſionem: et probe intelligimus, quamuis non Stoicorum ſenſu, qui actionum ſit quarumque finis, et quod ſummum bonum, vt officia eo referantur omnia, neque fortaſſis quidquam admittatur iniuſti vel parum honeſti. Iterum vero iterumque aſſeueramus, eſſe quamcunque voluntariam mortem, quoquo eam quis velit defendere modo, inconſultam, intempeſtiuam, praecipitem, et iniuſtiſſimam. Cetera textus habet: neque iudicii, neque maturioris aetatis aliquod vitium, niſi maleuolentiſſimus, accuſare poterit quiſquam.

et morte eſſet ſententiae, reſpondit: Iuuenis ego, Caſſi, etiamnum, rerumque imperitus, neſcio qua ductus philoſophica ratione, magnopere damnaui Catonem.... Nunc fortuna ſententiam meam vt mutarem effecit: et ſi inſtitutum noſtrum Deus non ſecundet, non exiſtimo nouas mihi ſpes experiendas, bellumue reparandum, ſed moriar. et ita fecit. vl)

Nunc denuo ad Rachelium, qui poſt ea quae male dixerat de Pythagora et Socrate, nunc tanquam ex ſana ratione et lege naturae adducit brutum illud, vel ex brutis quaſi inuitis et repugnantibus coactum argumentum, vm) et alterum ex ſaeuitia in innocentem:

vl) Peſſime. Deſperans enim et furioſus, quod ipſi non videretur fauere fortuna, aut inſtitutum pro voto ſecundare Deus, ſemet non dubitauit enecari: qui ante, cum mentis eſſet compos, optima ratione facinus inſolens atque triſtiſſimum Catonis damnauerat.

vm) Profecto a minori ad maius argumentum non eſt de nihilo. Si quaeuis animalia etiam bruta inſtinctu quodam naturali trahuntur ad vitae conſeruationem, ſuamque abhorrent necem: multo magis homines rationali anima praediti factique ad imaginem Dei, quoad ſummus rerum vult arbiter, de ſui conſeruatione ſoliciti eſſe debent, neutiquam vero ſibimet ipſis adimere vitam: cuius nulla poteſt vnquam intercedere neceſſitas. CICERO de finibus bonor. et mal lib. 3. c. 5. *ſimul atque natum eſt animal, ipſum ſibi conciliari, et commendari ad ſe conſeruandum, et ad ſuum ſtatum, et ad ea, quae conſeruantia ſunt eius ſtatus, diligenda: alienari autem ab interitu, iiſque rebus, quae interitum videntur afferre* cet. Res vulgo notiſſima, quod ſuam animalia quaeque tueantur ſalutem, mortem vero et perniciem quouis modo vitare ſtudeant: eſt enim plane contra

tem: v n) quae dudum excussimus ac explosimus. Sequitur Mecaenatis votum, de quo itidem suo loco. v o)

Sed quid nunc dicam quod confidentissime mentiatur consensum omnium gentium: Hebraeorum, Graecorum, Romanorum, Indorum, aliorumque? Hos omnes damnasse ait αὐτοχειρίαν, nisi quod, vt Socrates, casus nonnullos exceperint. v p) Atqui, vt con-

naturam, atque rerum terribilium omnium maxime terribilis, quae animam dissoluit a corpore, et vitae facit finem, cuius conseruandae insitus est cum amore cuique sui laudabilis instinctus.

v n) Incredibilis sane crudelitas atque saeuitia eorum est, qui semet transfigere ferro, suspendere laqueo, rumpere viscera veneno, excruciare fame, corpusculum suffocare, submergere aquis, et quod alteri factum horrent, in semetipsos statuere non verentur. Quaerit istorum quendam VARRO: *Quamnam te dicam esse feram, Qui manu corporis feruidos Aperis lacus sanguinis, Atque vita te leuas Ferreo ense?* Nulla sane maior excogitari potest insania, stultitiaue maior atque rabies. Non fiunt ergo ista scelera, nisi subito, audacissimo desperantis impetu, coeca feruidaque impatientia, et furore quodam: nec spiritum quisquam consilio aut maturiori deliberatione deponit.

v o) Vid. supra animaduersione (i p). Pluribus conferatu IOH. STOBAEVS sentent. sermon. 118. vbi et illud ex Phauorino in primis notatu dignum: Theodorus Cytheraeus, nullam satis magnam caussam sapienti esse ad vitam finiendam, hac ratione probauit. Istum, qui casus humanos contemnit, vitam propter eos relinquere, quomodo non contrarium fuerit illi, qui nihil bonum quam honestum, et solum turpe malum asseruit?

v p) Et hoc satis clare supra demonstratum iuimus. Socrates vero casum siue caussam excepit sufficientem, vnam mori-

constat, et toties indicatum est, ex illis casibus tota lis pendet, et summa rei. Agitur enim de officio peristatico, non de eo quod sit ἄνευ περιστάσεως. Qui confidenter asseruit, nullo in casu, nullaque ex causa licere mortem sibi consciscere, dissentientes vtique, non consentientes habet omnes populos, qui nonnullos casus exceperunt, et causas. v q)

Puta quenquam confidenter asserere, nunquam, nec vlla ex causa, vlloque in casu licere alium occidere,

moriendi necessitatem, a magistratu aliaue externa vi mortalium cuidam, vt ipse vacaret culpa, impositam: quam et Socrates et plures alii, sub Tiberio et tyrannis in imperio Romano sequentibus, experti sunt. Genus autem istud supplicii, quo porrectum sua manu acceperunt venenum, ne minimam quidem voluntariae mortis speciem ostendit. Si qui casus exceperunt alios: recentioris aeui peculiares interpretum fuerunt opiniones, non gentium communes, vt aliquam prae se ferrent auctoritatem atque consensum.

v q) Dictus initio statim fuit hic atque saepe repetitus controuersiae status: iterumque aio, casum esse prorsus nullum, quo quis iustam capere possit mortis voluntariae caussam: aio, inquam, rursus, atque confidenter assero, nullo in casu, nullaque ex caussa licere mortem sibi consciscere. Vnam enim sibi T. O. M. Deus, penes quem vnum ius vitae ac necis, asseruit voluntatem atque potentiam suam: quam exspectare nostraque non peruicaciter debemus abuti manu. Quas in superioribus voluntariae mortis credidit esse caussas: demonstrauimus satis luculenter, eas esse nullas: nec praeter Stoicos, nimis in eo genere liberales, credimus fore sapientum quemquam, qui non agnouerit, vnicam solius Dei voluntatem efficacissimam, sine nobis nostrae, vt vitae sic mortis esse caussam: cuius sumendae nulla nobis potestas relicta.

bellum gerere, periculo mortis se offerre: quia omnium gentium, saltem cultiorum ac moderatiorum, consensu vetitum ac damnatum, ista facere temere, male, sine iustis ac necessariis caussis; vel non nisi in casibus nonnullis exceptis: quis non diceret eum esse animal rationis expers, imo stipitem et fungum? v r) Vt res manifeste pateat, demonstrationem Rachelii paucis complectamur. Quicquid omnium gentium consensu ita damnatum est, vt nonnullos casus causasque exceperint, id nullo in casu, nullaque ex causa licet: atqui... ergo... Hoccine est demonstrare, an delirare potius, et insania laborare, quam tota vix eluerit Anticyra? v s)

Porro ex philosophis variarum gentium optime iudicatur de consensu vel dissensu gentium ipsarum. Certe si de veritate et officio, praesertim peristatico, disceptatur, potior est paucorum etiam philosophorum, quam omnis vulgi et ei dominantium auctoritas.

v r) Haeccine, fidem testor atque sanum cuiusque sensum, toto coelo diuersarum rerum similitudo? Vim vi repellere licet, ac gerere bellum, ad sui conseruationem, rectam viuendi rationem, pacem atque securitatem obtinendam: licet facere omnia ad publicam et priuatam salutem procurandam: ergo licet etiam semet occidere ipsum, ad sui destructionem, ad perniciem attrahendam, ad salutem vitamque ipsam perdendam. Quod qui statuerit, eum oportet animal esse rationis expers, stipitem atque fungum.

v s) Desipere noli: argumentatio vera haec est: quicquid diuinis et humanis legibus aduersum, nullo casu, nullamue ob caussam licere dicendum. Atqui - - Ergo - - Quod plane contra naturam et abominandum, nullis casibus caussisque exceptis, omnium gentium consensu damnatur. Atqui - - Ergo - - Ergo calumniari desine.

tas. vt) Philosophi autem omnes, fatente Rachelio ipso, et prolixe, ac sibi saltem superflue, imo perniciose (tanta est denuo, et vix credibilis hominis istius, vel dementia, vel negligentia, aut impudentia etiam) testimonia allegante, mortem voluntariam variis ex caussis; complures etiam exemplis suis et factis ipsis probarunt. vv) De sapientibus Indorum, vx) et nominatim Calano vy) et Zarmanochega; vz) item de Pythagora xa) et sectatoribus, Charonda xb) et Em-

vt) Possunt vnius gentis philosophi esse diuersissimi. Nec mihi sapere videntur, qui sibi non sapiunt. Si veritatis et sapientiae sunt amantissimi, suam doctrinam, quae saluberrima esse debet, exemplo vitaque sua comprobant, ac nulli nimis adhaerent sectae: sunt profecto maioris fidei et auctoritatis, quam ignobile vulgus, et omnes illi, quibus audacia licet pro sapientia vti.

vv) Illorum quotquot fuerunt, philosophi nequidem nominari merentur: et omnium stultorum ad perniciem suumque exitium coeco impetu prorumpentium antesignani fuerunt.

vx) Indorum sapientes mortem voluntariam nunquam probarunt. Quidam inepte philosophiam affectantes, et nescio quam inde captantes gloriolam, semet concremare instituerunt. vid. animadu. (sl) et (tl) exercit. de morte voluntaria p. 212. seq.

vy) De homine illo nequam et Alexandri adulatore dictum quoque supra, pl. confer animadu. (rl) pag. 210. seq.

vz) Vid. exercit. de morte voluntaria pag. 214.

xa) De Pythagora satis dictum supra. Ille vero quam maxime damnauit mortem voluntariam, neque sua manu periit, sed alieno scelere. Confer. exercit. de morte volunt. p. 48. seq.

xb) Ibid. p. 49.

pedocle xc) satis dictum. Praeceptorem vero Pythagorae Pherecydem quidam apud Laërt. l. 1. dicunt ex Colycio monte se praecipitasse. Alii quidem referunt morbo pediculari absumptum: sed verisimile est, eum in hoc ipso morbo inedia se confecisse, vel aliter certum sibi viuendi finem fecisse. Id clare satis colligi videtur ex epistola ipsius Pherecydis ad Thaletem. Morbo magis magisque inualescente, neque medicorum quenquam, neque amicorum admisi. . . . eisque praedixi, vt postridie ad Pherecydis exequias conuenirent. xd) Aliud mortis, et quidem, vt suspicari licet, voluntariae genus refert ex Hermippo Laërtius, qui l. 2. Anaxagoram quoque seipsum eduxisse vita tradit. xe) Idem narrat Stilponem obiisse senem hausto vino, vt citius moreretur: xf) item Menedemum falsis criminationibus subiectum, cum prae tristitia septem diebus cibo abstinuisset, e vita migrasse. xg) Rursus l. 4. de Speusippo:

xc) Ibidem p. 50.

xd) Pherecydis, Syrii philosophi, mors incerta, nec illi quid affingendum magnae turpitudinis. Consulatur DIOGENES LAERTIVS lib. 1. p. m. 83. seqq.

xe) Neque de Anaxagorae obitu certi quid statui potest. Idem lib. 2. p. m. 97.

xf) Stilpo, philosophus Megarensis, deficiens senectute, non, ad mortem accelerandam, venenum, sed, ad vitam viresque firmandas, vinum hausit: nec sponte, sed casu, citius dicitur mortuum fuisse. Idem lib. 2. p. m. 168.

xg) Nec contemnendum, quod in eius philosophi memoriam LAERTIVS scripsit l. 2. p. 185. redditum Latine:

Audita nobis, Menedeme, mors est tua,
Qui sponte ad septem dies nihil sumseris.

Cibo-

ſippo: Iam vero corpore erat ob paralyſin confecto. . . Ferunt eum cum in Academiam plauſtro veheretur, Diogeni occurriſſe, eique dixiſſe, Salue; illum vero reſpondiſſe, Tu vero minime, qui cum ſis talis, viuere tamen potes. Ad extremum aetate confectus prae animi triſtitia volens vitam cum morte commutauit. xh) Carneadem, quia a morte auerſior erat, indoctum fuiſſe, nihilque vidiſſe ait, ibidem referens Antipatrum veneno hauſto mortuum. xi) De Antiſthene l. 6. ſcribit: Videbatur vitae cupiditate, neſcio quo pacto, morbum mollius ferre. Cum enim clamaſſet, quis me laboribus eripiet? Diogenes pugionem oſtendens, Hic, inquit. tum ille, Laboribus, non vita. xk) Bene, ſi ſeiungi

Ciborum, opus quidem aggreſſus Eretricum,
Sed non virile: ſuaſit nam impotentia
Hoc animi.

Poteſt vero etiam non pertinaciae, ſed morbi triſtis fuiſſe affectus, in homine tres atque ſeptuaginta annos nato.

xh) Plutarchus vero illum pediculis efferueſcentibus interiiſſe ait. Idem lib. 4. p. m. 254.

xi) Carneades meliori ſententia horruit ſemper voluntariam mortem, ac placide annos natus octoginta quinque obiit, ſaepius dicens: quae conſtituit natura et compegit, ea et diſſoluet. Cum audiſſet, Antipatrum, veneno hauſto, defunctum, et ipſe incitaretur ad ſimile factum, ſuis dixit, date igitur et mihi. Qui cum rogarent, quid? mulſum, ait. vid. LAERTIVS lib. 4. p. m. 296.

xk) Stultam Antiſthenes noluit audire Diogenis vocem, et obiit morbo. Idem lib. 6. p. 376. Recte Q. Fuſius Calenus apud DIONEM CASSIVM lib. 46. p. m. 353. *Neque exiſtimare debes, ferociam iſtam aut laudabilem eſſe, aut tutam:*

ſeiungi poſſint. Diogenis autem ipſius mors varie refertur. Aldobrandinus ad Laërt. l. 6. ex Hieronymo annotat, eum febre correptum, per noctem eliſo gutture, non tam ſe mori dixiſſe, quam febrem morte excludere. xl) Atque ita fere mortui ſunt Metrocles xm) et Menippus. xn) Clitomachus vero cum in veternum incidiſſet, vbi euigilauit, Nihil me, inquit, fallet amor vitae: ſeque ipſum vita eduxit. xo) Et Eraſiſtratus Chius iam grandaeuus vlcus in pede immedicabile cum haberet, Bene habet, inquit, quod patriae memoria refricatur: et cicutam cum bibiſſet, diem obiit.

tam: neque mortem a te contemni, gloriari debes, aut laudem inde aliquam ſperare. Qui enim vitam ſuam proiiciunt, eos tanquam ex inſania quadam rem aliquam magnam tentaturos, reliqui omnes ſuſpectos, odioque habent: quos autem plurimam ſalutis propriae rationem habere vident, eos laudant et praedicant, tanquam nihil morte dignum commiſſuros.

xl) Nonaginta ferme annorum obiit. De mortis genere aliorum alia opinio fuit, neque certi quid dici poteſt. Idem lib. 6. p. 413. ſeq.

xm) Metrocles obiit ſenex, a ſe ipſo ſuffocatus. Idem l. 6. p. 426.

xn) Menippus, Cynicus philoſophus, dicitur nautica vſura foenerari ſolitus, et pignori accipere, vt pecunias cogeret; tandem inſidias perpeſſus, ac omnibus bonis priuatus, prae moerore, laqueo ſibi vitam extorſiſſe. Idem l. 6. p. 430.

xo) Memorabile hominis in veterno ſuffocati facinus. Quod ſi verum eſt, miror eius neque Ciceronem, qui plura memoriae prodidit, neque Laertium feciſſe mentionem. Sed apud IOH. STOBAEVM leges de fortitudine ſermone 7. p. m. 90.

obiit, ex Stobaeo Serm. 7. de Fortit. xp) Porro de consensu Socratis et Platonis constat satis ex superioribus. xq) Hic vero fatetur Rachelius Platonicos statuisse quinque cumprimis casus et causas, ex quibus licuerit se educere. xr) Idem supra vbi de fortitudine Aristotelica, adducit Gisani-

xp) Pag. 90. Atqui si centum alia, et mille recitaueris male sanorum exempla: iustam atque licitam mortis voluntariae caussam indicare aut probare nunquam poteris.

xq) Vtique, cum Socrates nihil scriptum reliquerit, Plato ex eius ore hausit pleraque, et memoriae prodidit: vt in omnibus fere huius philosophi dialogis loquentem audiamus ipsum Socratem.

xr) Noli credere. Sunt enim validi Stoicorum in ea caussa aduersarii. Vnam concedunt, quam et Socrates ipse expertus est, intrepide subeundam, moriendi necessitatem, a magistratu, aut vi quadam externa venientem. Alius non potest esse casus, aut vlla voluntariae mortis iusta caussa. PLATO de rep. lib. 9. oper. p. m. 714. eum, ait, pessimum et iniquissimum, imo et miserrimum esse, qui semetipsum tyrannide opprimat. Nusquam leges apud eum, licere cuiquam ex illis caussis educere sese: sed casus esse misericordia dignos, vt tantis non afficiantur probris, quibus alii afficiendi essent. Vt et nos hodie magis deploramus, quam damnamus, illos omnes, qui morbi alicuius vehementia, furore et impotentia animi semet enecare deprehenduntur. Sed PLATONEM audiamus de legibus lib. 9. oper. p. m. 935. Breuitatis studiosi Graeca dabimus Latine. *Quid de illo iudicandum, qui proximum et amicissimum caede perdiderit? Qui, dico, se ipsum vita et sorte fatorum, vi scelerata, priuauerit? Non iudicio ciuitatis, nec tristi et ineuitabili fortunae casu coactus, neque pudore aliquo extremo compulsus; sed ignauia et formidolosi animi imbecillitate, iniuste sibi mortem consciuerit? Quae purgationes, et quae sepultura huic lege conue-*

ſanium, qui diſerte negat. Ariſtotelem ignauiae damnaſſe omnes qui ſe necant, ſed cum Platone excepiſſe eos, qui ciuitatis iudicio et triſti ac ineuitabili fortunae caſu coacti, atque pudore aliquo extremo compulſi mortem ſibi inferant. xs) Ariſtotelem autem ipſum impietatis accuſatum Athenis, cum Chalcidem fugiſſet, hauſto veneno mortuum Laertius ex Eumelo tradit. Ita quoque auctor anonymus vitae Ariſtotelis apud Menag. in l. 5. Laert. xt) Calliſthenem quoque, diſcipulum et cognatum Ariſtotelis veneno tandem vitam miſerrimam finiiſſe commemorat Iuſtinus l. 15. c. 3. vbi de Lyſimacho, qui quoniam venenum dederat, iuſſu Alexandir

conueniat, Deus ipſe nouit: proximi tamen huic genere ab interpretibus legibuſque harum rerum haec exquirant: et quemadmodum ab his ſtatutum fuerit, ita faciant. Sepultura igitur iſtis ſolitaria fiat, vbi alius nemo condatur: deinde in his locis ſepeliantur, quae de duodecim regionis partibus vltima, deſerta, innominataque ſunt: ſic obſcuri, vt nec ſtatua, nec inſcripto nomine ſepulchra notentur. Ecquis ea licere perſuaſerit ſibi, quae poenam ordinariam ſubterfugiunt?

xs) Eodem, vt dixi, modo. Poteſt fortiſſimus heros in delirium et furorem actus ſemet in puteum aut profluentem praecipitare, ex ſummis aedibus proſilire, gladio ſe transfigere: ſed imprudens ſibi nocet, et priſtinam magni animi laudem eo quidem triſtiſſimo facinore neutiquam obfuſcare dicetur.

xt) Ita ſane. LAERTIVS l. 5. p. m. 304. vt epigrammatis inueniret argumentum, ſed miſſa paulo poſt Eumoli fictione ſcribit, τελευτῆσαι ἐτῶν τριῶν πε καὶ ἑξήκοντα, νόσῳ, morbo periiſſe, cum eſſet annorum ferme ſexaginta trium. Εὔμολον διαπίπτειν, Eumolum excidere, falli.

dri obiectus fuit leoni. xv) Porro etiam quid hic Cyrenaici, et ſpeciatim Hegeſiaci; xx) tum Epicurei,

xy)

xv) Non ſemet Calliſthenes miſerrimus enecauit, ſed a Lyſimacho, qui venenum illi porrexit, enecatus eſt. Cum Ariſtoteles regiae Inſtitutionis pertaeſus Athenas proficiſceretur: Alexandro Calliſthenem Olynthium philoſophum atque cognatum ſuum commendauit. Hic cum rege ſemper fuit in exercitu, vt acta memoriae proderet: illum vero etiam, quod condiſcipulus et familiaris olim fuiſſet, audacius, quam par erat, alloquens, renitenſque increpatur ab ipſo rege, palam recitante verſum Ωκύμορος δή μοι τέκος ἔσσεαι ὧν ἀγορεύεις. *Qualia mi loqueris, vereor ſis nate ſuperſtes.* Rex tandem victricibus armis elatus, Perſico more, non ſalutari, ſed adorari voluit: nec adulatores defuerunt, nec priſtinae conſuetudinis vindices. Acerrimus inter recuſantes fuit Calliſthenes: quae res et illi, et multis Macedonum principibus exitio fuit: vt laeſae maieſtatis et inſidiarum accuſati miſerrime trucidarentur. Calliſthenem, truncatis omnibus membris, auribus, naſo, labiiſque abſciſſis, ad ſpectaculum deforme, in cauea cum cane clauſum circumtulit: Lyſimachus vero diſcipulus, tanti viri miſeratus, veneno calamitatum fecit finem. Quod Alexander aegre ferens Lyſimachum leoni iuſſit obiici. Hic vero manum amiculo inuolutam in os leonis immerſit, ipſamque feram enecauit: qua virtute regis gratiam meruit. Ita IVSTINVS quidem lib. 15. c. 3. confer. l. 12. c. 6. 7. PLVTARCHVS vero Ariſtotelis vita p. m. 386. B. ab Alexandro interfectum eſſe ſcribit: vita Alexandri M. p. m. 264. C. ab Alexandro cruci ſuffixum vitam finiſſe, ſecundum alios, in vinculis morbo correptum exſpiraſſe. Confer. vita Sullae p. 174. B. DIOGENES LAERTIVS l. 5. p. m. 303. cauea ferrea circumductum, paedore et ſqualore oblitum, leoni poſtremo obiectum e vita exceſſiſſe.

xx) De illis conſulantur LAERTIVS l. 2. Ariſtippi vita p. m.

xy) Cynici, xz) Stoici ya) senserint, notum est. Post istos vniuersos superfluum est appellare singulos: Democritum, Zenonem, Cleanthem, Senecam, Epictetum, M. Antoninum, Ciceronem, Plutarchum. His addit Rachelius veteris iuris Rom. philosophos, vt vocat: Vlpianum, Marcianum, Paulum. yb) Ex his vero ipsis confirmatur sententia nostra, et singulatim argu-

p. m. 145. seqq. VOSSIVS de philosophorum sectis cap. 9. Physicen aspernabantur, et qualis eorum fuerit ethice, ex eo quisque iudicare potest, quod summum bonum in voluptate ponerent. Vitam ac mortem eligendam dicebant. Quod suis etiam Moyses faciendum proposuit: ad mortem vero semet nemo praecipitare debuit. Hoc enim contra ipsorum doctrinam fuisset: amicum necessitatis caussa amplectendum: et corporis partes, quamdiu adsunt, adamandas.

xy) Ecquid ab Epicureis exspectandum, qui ab interitu quam maxime abhorrent, sui caussa faciunt omnia, nec voluptatis volunt esse finem? Ab istis, qui Deum curare mortalia negant? Ab istis, qui animas simul cum corporibus interire putant? vid. LAERTIVS l. 10. p. 706. seqq. VOSSIVS de philosophorum sectis c. 8.

xz) Isti vero etiam habitu ipso volebant suam prodere stultitiam, rationalem atque naturalem tollere philosophiam, ac nihil prorsus permittere fortunae, aut numinis aeterni diuinae prouidentiae. De quibus consulatur LAERTIVS l. 6. p. 431. seqq. VOSSIVS c. 18.

ya) Stoicorum secta Cynicae propages est tantum paulo verecundiores volebant esse, et habitu distingui: de quibus LAERTIVS l. 6. p. 434. seqq. VOSSIVS c. 19.

yb) Vtique superfluum, Stoicos nominare omnes, quibus addicti Romanorum nobilissimorum non pauci. Cicero et Plutarchus academici fuerunt: passim vero Stoicorum dogmata tradiderunt.

argumentum X. Nempe Dogma de morte voluntaria in nonnullis casibus generali et perpetuo populorum antiquorum, et apud illos philosophorum consensu approbatur: itaque pro vero habendum, donec non solum dissensu aliquo, sed firmis etiam rationibus demonstretur contrarium. yc) Ex iisdem clare elucet et redarguitur stulta impudentia asserentium, sententiam hanc fuisse plerisque omnibus sapientibus priscis damnatam, atque solis fere Stoicis probatam ac defensam. yd)

Haec est totius disputationis Rachelianae summa, ac velut medulla. Quae sequuntur, singulares sunt ca-

yc) Illud vero hactenus satis luculenter factum: et quos philosophorum nomine laudat, homines maximam partem fuerunt miserabiles, qui sapientum attentionem vix merentur: nedum generali et perpetuo veterum philosophorum aut populorum consensu probatum de voluntaria morte tristissimum dogma commendare possunt.

yd) Semetipsum occidere, veteribus omnium ordinum sapientibus res plane inaudita fuit, vtpote ipsi hominis naturae contraria: vt eius ne vestigia quidem inueniantur: donec furor coepit suspiciosissimis temporibus placere desperantium: vt desipientes philosophi ea non vererentur audacia, pro sapientia vti. Longe maxima fuit Zenonis, Stoicorum antesignani, stultitia: qui extremo vitae humanae termino, LXXII. vel LXXXXVIII. annos natus, e schola cum reuerteretur domum, cecidit suumque laesit digitum: quod aegre ferens, terram percussit manu, et, venio, dixit, quid me vocas? Domi ergo semet confestim strangulans interiit. Pl. confer. animaduers. de morte volunt. p. 197. seqq. Successor eius inedia perire maluit. Alii alio alioque modo semet enecarunt ipsi, vim adferentes naturae: cum mors sit parata diuinitus atque definita omnibus: quae propter incertos casus quotidie imminet, nunquam vero propter vitae breuitatem longe abesse potest.

uillationes, sophismata et calumniae, ye) quibus soli Stoici et quaedam eorum sententiae oppugnantur, haec praecipue: Virtutem solam efficere vitam beatam: siue, vt loquitur, facunde explicat, et firme demonstrat Cicero toto libro quinto T. Q. Ad beate viuendum virtutem se ipsa esse contentam. Inde colliges sententiam hanc ita fuisse propriam Stoicis, vt fuerit etiam, vel esse debuerit communis omnium aliorum, si vera sunt quae dixerant ipsi de singulari praestantia et viribus virtutis, ceterorum autem quae bona vocabant vilitate ac imbecillitate. Sed non est nunc necesse sententiam Stoicam pluribus explicare et defendere: audiamus Alex. Aphrodisiensis syllogismum, quo superbissime triumphat, Stoicisque tanquam sine resurgendi spe omni prostratis insultat Rachelius.

Quaecunque vita sponte deseritur, ea non est beata:
Atqui vita cum virtute coniuncta sponte deseritur:
Ergo vita cum virtute coniuncta (hic, si bene memini, addit, eique soli innixa) non est beata.

Fuerit verum: quid inde? an id quod nunc quaeritur, et Rachelio est demonstrandum, omnem mortem voluntariam esse illicitam, malam, turpem, inhonestam. yf) Prioribus Rachelii demonstrationibus exacte similis, eiusque ingenio et iudicio digna est haec:

Vita

ye) Bona verba, quaeso.

yf) Omnem mortem voluntariam esse illicitam, malam, turpem, inhonestam, ex superioribus abunde patet. De Alexandro Aphrodisiensi, optimo et antiquissimo Aristotelis interprete, consulatur VOSSIVS de philosophorum sectis c. 17. §. 16. 17. Eius verissima argumentatio haec est: vt, Stoicos sibimet ipsis contradicere, ostendat: vita

beata

Vita cum virtute coniuncta non eſt beata:
ergo omnis mors voluntaria eſt mala, nefaria, repugnans et legi diuinae, et rationi, et conſenſioni omnium gentium.

Vel aſinus effuſe rideret eiuſmodi demonſtrationem, ſi intelligeret. yg) Sed caput, dixeris, et fundamentum totius fere doctrinae moralis Stoicorum eſt, Vitam cum virtute coniunctam eſſe beatam. Huic vero directe repugnat voluntaria mors, qua vita illa deſeritur. Contrarium demonſtraui ſupra Argum. V. nunc obiter reſpondeo, effatum iſtud, Vita cum virtute coniuncta eſt beata, praeſertim pro Rachelii, Aphrodiſienſis et Peripateticorum omnium ſenſu, non magis eſt Stoicum, quam hoc: Caro, ſanguis, venter, denique corpus totum cum virtute coniunctum eſt beatum. yh) Dixi ſupra vitam M. An-

beata non eſt temere atque adeo ſponte abrumpenda. Cum virtute coniuncta eſt vita beata. E. non eſt temere atque adeo ſponte abrumpenda. Philoſophorum eſt, vitam ſeruare cum virtute coniunctam: eam ergo ſponte non licet abrumpere. Vir bonus non poteſt virtute ſimul eſſe praeditus, atque ſemet enecare ipſum. Si mors voluntaria triſtis effectus eſt vehementiorum affectuum: eam eligere nequeunt, qui ſuis affectibus, velut mancipia, ſuccumbere nolunt. Atqui verum prius eſt, ergo et poſterius. Effugia hic fruſtra quaeruntur.

yg) Vtique rideret aſinus, vir ſapiens nequaquam. At mendacia veritatibus praeferenda, non licet peruertere ſenſum. Argumentatio haec eſt: aut vita cum virtute coniuncta non eſt beata: aut illi aduerſa omnis mors voluntaria eſt mala. Atqui vita cum virtute coniuncta eſt beata: ergo mors voluntaria eſt mala.

yh) Phyſica iniquiſſime iam cum moralibus confundit. Non

M. Antonino esse reciprocationem aeris; alias et aliis discursum sanguinis per arterias et venas; Scripturae ipsi vaporem modicum, aut modico tempore apparentem. yi) Iam explicantes vitam, repetamus Rachelii et Aphrodisiensis syllogismum:

Quaecunque reciprocatio aeris, discursus sanguinis, et vapor sponte deseritur, is non est beatus: ast reciprocatio aeris, discursus sanguinis et vapor cum virtute coniunctus, sponte deseritur: ergo. yk)

Ceterum vitam Stoice beatam varie, sed eadem sententia, describit Seneca libro singulari, huic rei dicato et inscripto. Est autem vita conueniens naturae suae: quae non aliter contingere potest, quam si primum sana mens est, et in perpetua possessione sanitatis suae: deinde si fortis, patiens, apta temporibus, corporis sui pertinentiumque ad id curiosa, non anxie tamen. Est id quod alias summum bonum vocatur, atque animus fortui-

Non corpori, sed animae, sunt adscribendae virtutes: quas sine corpore, atque adeo mirabili arctissima cum eo coniunctione, exequi non potest. Vinculum istud nobilissimum, i. e. humanam praeditamque virtutibus vitam mors voluntaria soluit: vt homo in societate humana bene beateque viuere desinat. Qui bonum omne in virtute ponit: profecto nunquam poterit negare, perfici beatam vitam perfectione virtutis: quae non nisi a perpetuitate temporis exspectanda. Confer. CICERO de fin. bon. et mal. lib. 2. cap. 27.

yi) Ludere non decet philosophum in re seria. Structuram nouimus corporis eiusque fragilitatem; quae variis passim translationibus exprimitur. Est autem hominis vita, ζωὴ actus et vigor continuus animae in corpore organico, emergens ex vtriusque admiranda vnione: vt variis semet operationibus atque adeo excellentiori virtutis exercitio prodat.

yk) Ecquis non subridens totum concesserit argumentum?

fortuita despiciens, virtute laetus; est inuicta vis animi, perita rerum etc. yl) Iam explicantes quoque vitam Stoice beatam, repetamus denuo syllogismum Rachelii:

Quaecunque mens sana, perita rerum, fortis, patiens, sponte deseritur; ea non est beata: Atqui mens illa sponte deseritur: ergo. ym)

Quid? quod ne iuxta Aristotelem quidem vita beata est ea quae vel sponte, vel inuite deseritur, aut necessario,

yl) SENECA de vita beata cap. 3. *Beata est vita, conueniens naturae suae: quae non aliter contingere potest, quam si primum sana mens est, et in perpetua possessione sanitatis suae. Deinde, si fortis ac vehemens, tum pulcherrima et patiens, apta temporibus, NB. corporis sui pertinentiumque ad id curiosa, non anxie tamen: rerum, quae vitam instruunt, diligens, sine admiratione cuiusquam: vsura fortunae muneribus, non seruitura.* Cap. 4. Beatam vitam dicit liberum animum et erectum, et interritum ac stabilem, extra metum, extra cupiditatem positum: cui vnum bonum honestas, vnum malum turpitudo: Haeccine vero morti voluntariae sunt omnia contraria? Epist. 92. *Quid est beata vita? securitas et perpetua tranquillitas. Hanc dabit animi magnitudo, dabit constantia bene iudicati tenax. Ad hoc quomodo peruenitur? Si veritas tota perspecta est, si seruatus est in rebus agendis ordo, modus, decor, et innoxia voluntas, aut benigna, intenta rationi, nec vnquam ab illa recedens, amabilis simul mirabilisque. -- Talis animus sapientis esse viri debet, qualis Deum deceat.* Quid, obsecro, huic cum morte voluntaria commune?

ym) Imo syllogismus ita se haberet: Qui mentem non habet sanam, peritam rerum, fortem, patientem, vitae Stoicorum beatae aduersatur. Qui semet occidit ipsum, mentem non habet sanam, peritam rerum, fortem, patientem. Ergo vitae Stoicorum beatae aduersatur.

rio; sed est opus aliquod hominis, energia animi, et actio virtutis. yn) Huic vero vitae adeo non repugnat mors illa de qua agitur, id est εὔλογος ἐξαγωγή, vt sit vltimum opus, energia, actio, coronis vitae beatae, quae hic degitur. yo) Huc reuoca verba Cleomenis regis: Mors spontanea actio esse debet. yp) Et Lycurgus abstinentia

yn) Nostram non facimus Aristotelis sententiam, de qua hic nulla quaestio.

yo) Beatitudo Aristoteli est operatio animae rationalis secundum virtutem in vita perfecta. Ecquid illi magis repugnat, quam voluntaria mors, quae crux est animae, corporis abiectio turpissima, rationis exstirpatio, tristissimum opus, actio nefanda, vitae beatae fuga. Aristotelem audiamus ipsum moralium Nicomachiorum lib. 9. cap. 9. oper. tom. 2. p. m. 155. *Si viuere,* inquit, *ipsum est bonum, iucundum quoque est: quod ex eo etiam videtur, quod omnes id appetunt, et praecipue probi viri et beati. His enim vita maxime est appetenda, ipsorumque vita beatissima est.* Confer. Eudemiorum l. 1. c. 1. p. m. 244. seq. Politicorum l. 4. c. 11. p. m. 472. CICERO Tuscul. quaest. l. 5. c. 26. extr. *me quidem auctore, etiam peripatetici veteresque academici balbutire desinant aliquando, aperteque et clara voce audeant dicere, beatam vitam in Phalaridis taurum descensuram;* ad voluntariam mortem profecto nunquam.

yp) Imo pia debet esse passio; vt Deus atque natura nos omnibus liberet aerumnis et gratia singulari ad felicitatem aeternam transferat. Audiamus vero etiam illius Cleomenis III. Spartanorum ducis, cuius exitum animaduers. (ll.) Exercit. de morte volunt. p. 205. seq. enarrauimus, opinionem aut reprehensionem Therycionis, apud PLVTARCHVM Cleomenis vita p. m. 153. D. *Inter humana omnia,* inquit, *facillimum, quodque omnibus maxime in promtu est, mortem homo perdite, prosequi. Fortis esse nonnullis fortasse vide-*

nentia cibi vitam finiuit: quod existimaret, hominis in rep. versati mortem quoque ipsam ad illius vtilitatem debere pertinere, neque otiose eam, sed cum virtutis aliqua actione obeundam. Plut. in Lycurg. yq) Contra ea Marcus Aquilius, quia cum gloriose posset extingui, Mithridati turpiter seruire maluit, commisit, vt priuatum opprobrium, publicus rubor existeret. Val. Max. 9, 13. De cupid. vitae: yr) vbi mox Cn. quoque Carbo magnae verecundiae esse Latinis annalibus dicitur. ys)

Zz 2 Porro

videreris: cum reuera turpior haec, quam tu laudas, fuga sit, quam cum nuper ex pugna profugimus. Nam multi saepe meliores nobis sese hostibus dedidere, cum aut in aduersam fortunam incidissent, aut alia vi quadam compulsi id agere cogerentur. Qui vero labores, aut aerumnas, aut ignominiam supra modum formidat, is a sua mollitie superari se non animaduertit. Oportet enim sponte conscitam mortem, non fugam negotiorum, sed actionem quandam esse. Turpe est enim sibi soli viuere ac mori, et quae sequuntur.

yq) Pag. m. 20. A. Confer. animadu. (tc.) exercit. de morte volunt. p. 76. Illius vero tanti legislatoris exemplo nihil mouemur.

yr) Hoc scilicet miserabile, non admirandum, VALERII MAXIMI iudicium, cuius vbique deprehenditur in sententia confusio, in sermone frigus. Arbitratur, Marcum Aquilium gloriosius extingui, quam in seruitutem captiuum duci, potuisse: quasi in eius potestate fuisset. Romani huius legati non accusanda virtus, sed Mitylenaeorum perfidia, qui eum aliosque vinctos Mithridati tradiderunt. Confer. VELLEIVS PATERCVLVS lib. 2. cap. 18. LIVIVS libri 78. epit. APPIANVS Mithridaticis. PLVTARCHVS in Sulla.

ys) Quod Pompeii iussu, in Sicilia ad supplicium ductus a militibus petiit, vt antequam caput abscinderetur,

Porro obseruat Epictetus, et Diss. 3, 14. ait: τῶν πραττομένων τὰ μὲν προηγουμένως πράττεται, τὰ δὲ κατὰ περίστασιν. Et Heinsius ad Max. Tyr. Diss. 20. notat περίστασιν Platonicis esse χρῆσιν οὐκ αὐθαίρετον τῷ ἔχοντι. Inde officia toties in superioribus yt) indicata, ex quibus est εὔλογος ἐξαγωγή, dicta sunt περιστατικά. Iam vero vita beata

tur, aluum sibi liceret leuare. Confer. LIVIVS l. 89. epit. APPIANVS de bello ciuili lib. I. PLVTARCHVS in Pompeio, qui et probe notat in Pelopidae vita p. m. 81. B. mortis fugam non esse damnandam, si vita fuerit virtutis et honestatis studiosa: neque mortem subeundam ex vitae contemtu.

yt) Omnino legi meretur integra MAX. TYRII dissert. 20. Cynici vitam reliquis praeferendam esse. DAN. HEINSIVS emendationibus et notis p. 97. seq. προηγούμενον est principale, περιστατικὸν circumstans, quod minus ad rem ipsam pertinet. In vita practici philosophi προηγούμενον statuitur, leges ferre, iuuentutem instituere; περιστατικά, exercitum ducere, iudicium exercere, legatione fungi, et similia. Ipsum audiamus ALCINOVM introductione in Platonis doctrinam cap. 2. p. m. 452. περιστατικὰ μὲν οὕτως ἡγούμενος, τὸ στρατηγεῖν, τὸ δικάζειν, τὸ πρεσβεύειν. ἄριστα δ' ἐν πράξει μὲν καὶ ὡς ἐν ταύτῃ προηγούμενα τὰ περὶ νομοθεσίας καὶ πολιτείας κατάστασιν καὶ παιδείαν νέων. *Inter secundaria autem habebit, ducere exercitum, iudicia exercere, legationes obire. Inter praecipua vero, quae actio requirit, et primaria, leges condere, remp. ordinare, seditiones componere, instituendae iuuentutis disciplinam tradere.* Opposita sunt ergo τὰ περιστατικὰ ἐν πράξει, καὶ τὰ ἄριστα οὐ προηγούμενα. Peristatica Platonici vulgo solent habere, quae ipso corpore perficiuntur aut impediri possunt: quae a philosopho, nisi vrgeat necessitas, non debeant fieri. MAXIMVS TYRIVS dissert. 20. p. m. 209. περίστασιν definit χρῆσιν πράξεως οὐκ αὐθαίρετον τῷ ἔχοντι, vsum actionis praeter arbitrium auctoris. Atqui non possunt eo peccata, nedum mors voluntaria, illud scelus nefandum, referri.

beata constat vtique omnibus officiis, cunctisque adeo quae secundum rationem et virtutem aguntur, siue προηγουμένως, siue κατὰ περίστασιν. yv) Sin secus; aliqua officia, aliquaeque actiones virtutis excludentur a vita beata, aut certe a virtute ipsa: quod est omnium absurdorum paene absurdissimum. Nam idem est ac si diceres: aliquam virtutem non esse virtutem, nec officium esse officium, nec actionem virtutis, personis, rebus ac temporibus conuenientem, esse talem actionem virtutis. Quod sit vltima, et finis vitae mortalis, alias quoque breui finiendae, nihil refert. yx)

Ceterum ex ipso Aphrodisiensis syllogismo apparet, Peripateticos veteres, vel vi doctrinae suae de felicitate, aut vita beata coactos, probasse mortem voluntariam, tanquam ei conuenientem: secus ac, vt ipsi volebant, doctrinae Stoicorum de vno bono honesto, vel de felicitate in sola virtute reposita. yy) Sed isti boni viri ne

 Ari-

yv) Non poterit quisquam ire inficias. Sed ante obitum nemo potest dici beatus.

yx) Ecquis sanae mentis vnquam dixerit, voluntariam mortem inter officia aut virtutis actiones esse numerandam, quam et ratio, et natura hominis quam maxime auersatur? Vtique finis coronat opus: et qui bene vixit, bene moritur, nec vita potiorem vnquam timet mortem, eam vero, vtut breui imminentem, a gratia diuina exspectat, sibi sumere aut arripere nullo modo potest. Ab illa vero etiam vltima linea rerum vita hominis beata dependet: quae, nisi ad finem in fide, charitate, fiducia, patientia perseuerantibus, prorsus nemini obuenire credenda. Tantum, beate mori, refert.

yy) Hoc non esse verum, satis aperte fuit hactenus demonstratum.

Ariſtotelis quidem ſui ſemper, nedum Stoicorum ſententiam recte intelligebant, aut intelligentes altercandi ſtudio diſſimulabant ac detorquebant. yz) Stoici vocibus, Vna et Sola, nempe virtute, non excludebant neceſſaria ad vitam animalem qualemcunque, malam quoque et miſeram; ſed tot alia bona, vt ita dicam, nominalia Peripateticorum et Epicureorum: pulchritudinem, robur, ſanitatem corporis, integritatem omnium ſenſuum et membrorum, diuitias, honores, dignitates, voluptates proprie dictas. za) His bonis deficientibus, ablatis et amiſſis, licet iuxta Stoicos eſſe cuique beato: modo mens ſit ſana, integra, pulchra, viribus ſuis pollens, opulenta, praeclara, laeta ac ſeſe contenta. zb) Sed inde non ſequitur, quenquam viuere poſſe ac debere, licet inuitum quoque, et aliter prudenterque iudicantem, ſi mens ſanitate et viribus ſuis priuetur, ſi multa incidant gaudium et tranquillitatem eius turbantia, ſi vitae, etiam tolerabiliter degendae, neceſſaria deficiant; nec quamdiu inſanis ſophiſtis, tyrannis et tortoribus videatur

yz) Quos vero in medium produxit, mortem voluntariam impugnantes, viri doctiſſimi Ariſtotelis mentem recte intellexerunt, atque Stoicorum deliria detexerunt.

za) Vt virtus exerceri poſſit, hominis praeſupponitur vita: quae ſine victu et amictu, ceteris ſuſtentationi neceſſariis, euaneſcit. Ecquis, virtute ſalua, quam aiunt vitae beatae eſſe vitam, non etiam bona naturae et fortunae, vt diuina ſunt munera, dixerit eſſe negligenda?

zb) Et hoc veriſſimum eſt. Latent pulcherrima ſaepe ſub puluere, in corpore morboſo mens ſana et integra, in deformi elegantiſſima, in paupere et abiecto ditiſſima: vt bonus quiſque et ſapiens eſſe ſolet ſua ſorte contentus.

deatur. zc) Sapiens et affectator sapientiae debet, et in tanta quidem re ac sua, quae ipsum, inquam, potissimum tangit, vrget ac premit, non aliorum, praesertim nugatorum ac sophistarum syllogismis, captiunculis, et ratiunculis, sed suo ipsius iudicio et rationibus stare. zd) Virtus praestat beatos; Sed non si illi et his velut oculos effoderis, ma-

zc) Omnino sequitur. Si in corpore afflicto et miserrimo potest anima esse beata vitaque beata in illius cum corpore coniunctione: illa profecto non inde propellenda, vel haec abrumpenda videtur esse vllo modo. Et contradictionem inuoluit hanc satis apertam, sua sorte contentum esse vitamque viuere beatam, et eam adeo fastidire, vt semet enecare non vereatur. Viuere et mori non a nostro dependet arbitrio, sed numinis aeterni diuina voluntate, quod mortalium cuique vitam, ipsi beneficio incomparabili donatam, quamprimum voluerit, adimere facillime potest. Desipiunt plane, ac prorsus nihil tribuunt diuinae prouidentiae, qui, vel inter ipsos cruciatus, vitam alicuius a tyranni vel tortoris arbitrio dependere arbitrantur. Christiani vero etiam ex ore seruatoris summique doctoris sui didicerunt, ne passerculum quidem cadere sine Dei voluntate, qui pater coelestis insignem ac sufficientem suorum curam gerit, vt, nisi eo iubente, hostibus quidquam fuisse permissum videatur.

zd) Sapiens quam lubentissime, in rebus praesertim grauibus suamque tangentibus salutem, consulere alios, atque consilium, quod ipsi suppeditatur, saluberrimum magnifacere et sequi semper consueuit. Stulti prudentum non attendunt monita. Me meus CATO monuit etiam puerum: *Quae nocitura tenes, quamuis sint cara, relinque: Vtilitas opibus praeponi tempore debet.* Post pauca: *Quumque mones aliquem, nec se vult ipse monere, si tibi sit carus, noli desistere coeptis. Contra verbosos noli contendere verbis: Sermo datur cunctis, animi sapientia paucis.*

manusque ac pedes ligaueris, ita vt se vti nequeant: non si cogas asinos duntaxat, aliaque animalia bruta respicere et sequi: neque etiam si cogas quaedam rarissima exempla, nihil fortassis ad alios, saltem omnes et singulos, pertinentia, exaequare. Nam vel personarum, vel caussarum, vel temporum ac locorum alia erat conditio. Certe illi, quorum exempla obiiciuntur, ita sponte voluerunt, et tunc expedire iudicarunt. ze) Iam vero manifestum est, non idem omnibus, nec semper expedire: neque necesse esse, imo nec fieri posse vt omnes, et semper idem velint agantque. zf) Faciendi aliquid, inquit

ze) Sua nititur falsissima hypothesi, et studio miscens omnia, facit nae intelligendo, vt nihil intelligat. Dixit paulo ante, et recte dixit, omnibus naturae ac fortunae deficientibus bonis, licere cuique secundum Stoicos, esse beato, i.e. virtutibus excellenti. Ita nunc diserte ac recte repetit, quod virtus praestet beatos. Neque ergo hos, neque illam ligare et extinguere potest, nisi αὐτοχειρία illa nefanda, quae turpissimam atque deplorandam, si qua fuit, vitae beatae vna facit finem. Ecquis alioqui beatis atque virtuti effoderit oculos, vt noster loquitur? quis manus pedesque ligauerit? Ecquid asino cum homine beato commune? Nullus coram Deo personarum respectus. Salutis semper eadem caussa, quae mutari nequit. Tempora possunt esse suspiciosissima, quibus semet gloriosius exerit virtus. Locorum nulla potest esse ratio: Deus enim vbique suis praesto est, vbique suum potentissime exercet imperium. Exempla vero, saepius dixi, deploranda quidem, nunquam vero imitanda fuisse.

zf) Hoccine profanum est quaerere, num expediat semper et omnibus, quod secundum naturales, diuinas, et humanas leges, factu necessarium? Nihil profecto semper et

inquit Plinius, vel non faciendi vera ratio, cum hominum ipsorum, tum rerum etiam ac temporum conditione mutatur. zg)

Ex demonstrationibus Rachelianis nihil nunc restat, nisi oratio illa Iosephi ex l. 3. de B. I. Hanc vero confidens assertor et egregius demonstrator ac censor cedro dignam esse ait, easque continere rationes, quibus nihil solidius ad hanc rem adferri possit; eam veritatem, vt nec Iudaei, nec alii quidquam inuenturi sint, quo illam diluant. zh) Videamus.

1. Io-

et omnibus expedit, nisi quod iustum et aequum. Nihil magis semper et omnibus exitiosum atque pestiferum fuit, quam mors voluntaria. Neque hic de facto, sed de iure, quisque videt quaestionem moueri: eamque peruulgatam esse hominum peruicaciam atque insaniam, vt idem dici nequeat omnes velle, aut agere semper. De furto, de adulterio, de omnibus flagitiis dicere posses, non obtinendum, vt omnes et semper idem velint agantque.

zg) Ita se res omnino habet. Est modus in rebus sunt certi denique fines &c. saniori vero, ac noster opinatur, sensu. Alia factu necessaria sunt, ab omnibus semper et vbique obseruanda. Alia fieri neutiquam debent aut possunt a quoquam vllo tempore aut loco. Rerum omittendarum aut agendarum in sacris omnibus praescripta est regula, quam sine piaculo transcendere nemo potest. Quae vero nostri consilii sunt et arbitrii, vt vulgo mediae vocantur, fieri possunt, atque omitti. Actionum quarumque modus, vtilitas, ac decorum, a personarum, temporum, locorum, atque rerum conditione dependent. Hominem occidere innocentem, sibi valde familiarem, proximum, semet ipsum, prorsus nemini vsquam aut vllo tempore licebit.

zh) Confer. exercit. de morte voluntaria p. 245. 255.

1. Iosephus in tota hac oratione conuasatis pro tempore et vltima necessitate argumentis nonnullis rhetoricis, id est, verbosis, speciosis, infirmis, nusquam meminit praecepti, Non occides. Id quod vel solum validissimum vtique fuisset Iudaeo apud Iudaeos argumentum, protinus rem omnem conficiens: nempe vetitum a Deo seuerissime, ne quis vllo in casu, vllaque ex causa se occidat. zi)

2. Iosephus differit in primis contra necem sui iniustam, non necessariam, imo stolidam, temerariam, intempestiuam ac praeposteram, vel praeproperam quoque. zk) Patet ex his ipsius verbis: Quid enim, o so-

zi) Non numeranda, sed ponderanda sunt oratoris argumenta, quae satis quidem malitiose, et contra veritatem apertam, noster verbosa, speciosa, et infirma vocat. Etiam frustra diuinae prohibitionis, *non occides*, commendationem desiderat. Decalogi praecepta iudaei semper et vbique omnes habebant ob oculos posita, et vulgo erant notissima: sed peruicaces erant ea communi rebellione, et immorigeri: vt quam prudentissime ipsis alio alioque modo Iosephus diuinam voluntatem atque curandam ipsorum salutem proponere studeret. Ecquid dici potuisset luculentius, quam ea saepius in oratione repetita? *Hoc modo in creatorem nostrum Deum summum scelus admittitur. - Naturae lex validissima, vt velint viuere, in omnibus sita est. - Deum indigne ferre non arbitramini, cum donum eius homo despiciat? - - Deo inuisum est, ex NB. a sapientissimo legis nostrae conditore coercetur.*

zk) Illum vero coecum esse oportet, qui Iosephum in genere non videat agere de voluntaria morte: Omnis et qualiscunque ea, in omnibus, semper, et vbique iniusta est, minime necessaria est, stulta est, temeraria et intempestiua

o ſocii, propriae caedis auidi ſumus? aut cur amiciſſimas inter ſe res, corpus et animum, in diſſenſionem vocamus? Sed Romani hoc ſciunt, optimum eſſe in bello mori. . . Si illi hoſti ſuo parcendum putant, quanto iuſtius nos ipſi nobis parcamus? Quippe ſtolidum eſt, ea circa nos admittere, pro quibus ab illis diſſenſimus. Poſt alia quaedam in hanc ſententiam, Nam et gubernatorem, ait, timidiſſimum puto, qui tempeſtatem metuens, ante vim turbinis nauem ſponte ſubmergit:„ zl) Quae vero interſerit de fortitudine vel magnitudine animi, ſupra aliquoties diſcuſſimus, et praeter alia oſtendimus, non iuxta fortitudinem, quam quiſque fere ſibi pro libidine fingit, ſed iuxta prudentiam et rationem eſſe viuendum moriendumque. Imo ſine his illam non eſſe. zm)

 3. Re-

peſtiua eſt, praepoſtera et praepropera eſt: vt rebellio nulla aduerſus imperantem, ſub quocunque praetextu aut neceſſitatis ſpecie ſuſcepta, defendi nequit. Multo minus vllo excuſandi ſunt modo, qui diuinae maieſtatis non verentur eſſe rei. Quae ſequuntur noſtro haudquaquam fauent: integra Ioſephi oratio, quae diximus, ſolidis argumentis probat.

zl) Haeccine recte ſe habent omnia? Caſum cauſſamue ſui necis iuſtae aut neceſſariae nuſquam inuenies. Viri victi atque deſperantes extremo vitae aut ſeruitutis verſabantur periculo: quibus ſui conſeruationem perſuadere ſatis quidem diſerte ſtudebat.

zm) Sufficiant, quae ſupra fere ad nauſeam de fortitudine et magnanimitate diſputauimus. Multis, fatemur, eſſe viuendum, qui nullam prae ſe virtutem ſingularem, nedum animi magnitudinem ferre poſſunt. Et hoc fatemur, ſine prudentia et rationis vſu vitam eſſe miſerrimam et ho-

3. Reliqui colores, vel ratiunculae Iosephi, quae videri possunt contra omnem mortem voluntariam valere, sunt partim in superioribus euersae, partim inualidae, partim manifeste falsae. zn) Euertimus argumentum illud brutum, siue ex brutis petitum, quorum nullum esse dicitur quod ex industria, vel sua opera moriatur. zo) Euertimus argumentum beneficiarium siue quod ex beneficiis extorquetur. Hic vero Iosephus ita nugatur: Deum vero non indigne ferre arbitramini, cum donum eius homo despiciat. „ Ast vero donum non despicit, qui illi renunciat, dum sibi est inutile, vel perniciosum quoque. zp) Pergit Iosephus:

et hominis nomine indignam. Illud vero etiam nobis haud difficulter quisque concesserit, secundum prudentiam et rationem qui viuere instituerit, fore neminem, qui periculis imminentibus, aut calamitatibus qualibuscunque cumulatis, semetipsum enecare velit; illum minime omnium, qui bonis literis fuerit imbutus. SENECA de tranquill. c. 3. *si te ad studia reuocaueris, omne vitae fastidium effugeris: nec noctem fieri optabis taedio lucis, nec tibi grauis eris, nec aliis superuacuus* cet.

zn) Contrarium vero etiam satis clare supra fuit a nobis demonstratum.

zo) Si natura brutis animalibus ferisque bestiis sui conseruationem indidit: quanto magis homini animalium omnium nobilissimo, et ratione, ad imaginem diuinam, ornato, vitam natura prudenter et accuratissime fouendam commendauit?

zp) Bone Deus! hominum adeo quemquam ingratum ac desipientem inueniri, vt beneficia, quibus cumulatur in immensum, intelligere et accipere nolit. Quicquid sumus, quicquid habemus, atque forte nobis fortuna obuenit,

ſephus: Ab illo accepimus, vt eſſemus: rurſumque vt eſſe deſinamus, illi reddendum. Hic paene delirat. Quid enim hic Deo reddendum eſt, aut reddi poteſt? an vita corporea? Eam aeque reddit, et magis, ſi reddi poſſit, qui ſponte, quam qui inuitus et coactus moritur. Imo Ioſephus ſuadet, non vt demus, aut reddamus vitam, ſed exſpectemus donec ea deſinat, aut vi nobis eripiatur. zq)

nit, T. O. M. Deo referimus acceptum. Et ſi quae calamitas aut miſeria nos opprimit, profecto ad ſalutem et felicitatem id fieri credendum, ratis, omnes huius vitae cruciatus, omnes aerumnas atque dolores nihili faciendos, prae gaudiis coeleſtibus, quae diuina clementia freti certo nobis aeternum futura ſperamus. Quotus vero quiſque eorum, quorum mens ſana in corpore ſano eſt, donum patris clementiſſimi, quod longe omnium eſt maximum, vitam, homini dixerit, abſque blaſphemia dictum eſto, inutile et pernicioſum eſſe? Eſtne furor, aut malitia ſumma, eſtne rebellio, aut inſania deplorabilis, dono renunciare diuino, atque adeo deſpicere vitam, et ruere in exitium? Quam quis prae ſe ferre poteſt, imaginem abiicere diuinam, et infernalibus ſemet cruciatibus offerre?

zq) Malus eſt, atque bono Ioſepho iraſcitur immerito. Verſionis Latinae culpa in auctorem ipſum, ſcriptorem Graecum, non redundat. Deo T. O. M. a quo vitam et omnia miſeri homunciones accepimus, reddere nihil poſſumus. Ioſephi longe alia mens eſt in elegantiſſima oratione de bello Iudaico l. 3. c. 14. τὸν δὲ Θεὸν ὀυκ ὄιεσθε ἀγανακτεῖν, ὅτ᾽ ἂν ἄνθρωπος ἀυτοῦ τὸ δῶρον ὑβρίζῃ; καὶ γὰρ ἐιλήφαμεν παρ᾽ ἐκείνου τὸ ἐῖναι, καὶ τὸ μηκέτι ἐῖναι πάλιν ἐκείνῳ δίδομεν (al. διδόαμεν) Latine ita reddendum videtur: *nonne Deum indigne ferre arbitramini, cum homo donum eius plane deſpiciat? Nam et ab illo accepimus, vt eſſemus, rurſumque vt eſſe deſinamus, illi permittendum eſt*, aut fas

A dono et beneficio tranſit Ioſephus ad depoſitum: ac ſi idem eſſet donum ac depoſitum. Et corpora quidem, inquit, cunctis mortalia ſunt. . . anima vero ſemper immortalis eſt, Deique particula in corporibus collocata. Hoc falſum quidem, certe apud Chriſtianos: ſed quid inde? Si quis ergo, ait, depoſitum hominis ſurripuerit, aut male tractauerit, peſſimus ſtatim ac perfidioſus habetur: ſi Dei depoſitum ex proprio corpore quis eiecerit, eum ſe latuiſſe quem laeſerit, aeſtimabit? „ Mera ſunt verba, eaque ſic cohaerentia, vt ignis et aqua. Quae enim connexio, hinc inter peſſimum et perfidioſum, inde inter aeſtimantem ſe latuiſſe? Et quis tibi conceſſerit, omnes qui ſponte moriuntur putare ſe latere Deum? quis eos laedere Deum? et quomodo? Certe non ſurripit, nec male tractat depoſitum Dei Ioſephinum, id eſt, animam, is qui eam cogente neceſſitate e proprio corpore, cum in eo potius peſſime tractatur, in meliorem ac tutiorem transfert locum, atque vt modo voluit Ioſephus de dono, ſponte Deo reſtituit. zr)

A de-

fas eſt illi concedamus. Noli credere, vitam, a Deo acceptam, illi voluntaria morte reddendam eſſe. Sic vt a Deo ſumus, quod ſumus, etiam, nos non eſſe, tantum eius ſanctiſſimo arbitrio permittendum eſt. Deo enim viuimus, Deo morimur, nihilque nobis de iure vitae ac necis, praeter obſequii gloriam, relictum eſſe, quam certiſſime perſuaſi ſumus.

zr) Fruſtra peruertit et confundit omnia: vt ſuum confidentius poſſit miſcere virus. Ad ſocios pertinaces commouendos atque fortius ab interitu retrahendos, Ioſephus diuerſa vtitur ſimilitudine: et poſtquam veriſſime hominis vitam

A depoſito repente tranſilit ad ſeruitutem, vel conditionem ſeruorum. Et ſeruos quidem, ait, fugientes

vitam aſſeruit eſſe Numinis incomparabile donum, perquam ſolicite ſeruandum, animam propoſuit immortalem, velut Θεȣ̃ μοῖραν Dei portionem, homini diuinitus inditam; reſpiciens ad Geneſ. II. 7. vbi Deus in nares hominis dicitur ſufflauiſſe halitum vitae: vt factus ſit homo anima viuens. Eoque ſenſu HORATIVS ſermon. l. 2. ſatyr. 2. v. 79. animum vocat *diuinae particulam aurae*. Hoc ergo ſiue donum, ſiue depoſitum, quocunque differant modo, certe negligendum non eſſe conſtat. Domini recuſare donum non licet, neque ſurripere hominis cuiuſcunque depoſitum. Quod qui fecerit peſſimus omnino habendus eſt atque perfidus. Dei vero ſiue donum, ſiue depoſitum, quiſquis eiecerit e corpore ſuo, iſtud tantum ſcelus certo ſciat laeſum iratumque non latere vindicem. Ecquid dici poteſt luculentius? Deum laedi, et vehementiſſime laedi, voluntaria morte, ſatis ex ſuperioribus patet. Etiam omnes teſtor, qui ſtudio inſanire nolunt, annon miſerabiliter animam ſurripiat ac peſſime tractet, qui eam ipſe violenta morte ad exitium e corpore proiicit. A ſemetipſo manus quiſque ſaeuas abſtinere debet, atque voluntatem patienter exſpectare diuinam, a qua ſolum, natura vel externa vi mediante, cogens moriendi neceſſitas dependet. In corpore animam, eſto, male excruciari: virtutem ita credito probari, ad peccatorum expiationem, atque ſeriam emendationem vitae, conducere: et nihil omnino fieri ſine ſaluberrima et ſanctiſſima patris ac domini coeleſtis voluntate aut immutabili prouidentia. Non homo ſemetipſum, ſed vnus miſericors Deus animam e corpore valde afflictam in locum tutiorem ac meliorem, i. e. coeleſtia gaudia, transferre poteſt. Neque arbitrii noſtri eſt, vt modo vidimus, quod nobis diuinitus impertitum, non ſine rebellione vel indignatione, reſtituere Deo.

gientes vlciſci, iuſtum creditur, quamuis nequam dominos fugerint. Ipſi vero Deum fugientes, et optimum Deum impie facere non videbimur? „ Praeter ea, quae ſupra diximus, et nobis, Dei ſeruis, fugere licet; et fugientes, vel ſponte eo, quo ſaepiſſime dictum eſt, modo cauſaque morientes, non Deum fugimus, ſed ad Deum confugimus. Itaque dixeris potius, peſſimos eſſe ſeruos, qui dominum, quantum poſſunt, maxime fugiunt, ab eoque abeſſe cupiunt, atque peruicaciſſime in extremis etiam miſeriis, peccandique periculis viuere malunt, quam ſponte citoque mori, et ad Deum Dominumque optimum peruenire, praeſentesque ei adeſſe. zs)

Quae

zs) Seruorum ergo conuertit in dominorum conditionem: vt hi ab illorum arbitrio dependeant. Miſerum et impotentem eum oportet eſſe dominum, qui ſuum non poteſt ſeruare ac tueri ſeruum: vt fugere liceret illi, neſcio a quo perſequente et opprimente, ad dominum, in cuius poteſtate et imperio manere noluit, aut, quod incredibile dictu, non potuit. Ecquis de maieſtate coeleſti talia fando non blaſphemus fuerit, aut certiſſime tandem, ad damnum irreparabile, iniuriarum reus? Adeone inter omnes conſtat, ſi Deus pro nobis eſt, neminem contra nos eſſe, aut iniuriis afficere Numini clementiſſimo deuotos? Vae perfidis omnibus et immorigeris, qui generi humano communem nolunt perferre miſeriam, atque peruicaciter aduerſus Dominum rebellare inſtituunt propterea, quod ſuo magis credunt ſtare, quam diuino arbitrio! Qui creatori atque ſeruatori ſuo fidit, profecto nunquam dominum, at facillime et conſtanter peccandi quaſcunque illecebras fugere poteſt, ſuam a Deo diſſolutionem exſpectat, eoque iubente, maxima cum lubentia, moritur placide; vel praeſto

Quae ſequuntur, eiuſmodi ſunt. An ignoratis quod eorum qui lege naturae vita exeunt, acceptumque Deo debitum ſoluunt, cum is qui dedit recipere voluerit, perpetua laus, domusque et familia ſtabiles ſunt? purae autem et quae inuocantes exaudiantur animae retinent locum in coelo adeptae ſanctiſſimum: atque inde rurſum voluentibus ſeculis caſta corpora iubentur incolere. Quorum vero manus in ſeipſos inſanierunt, eorum animas tenebroſior orcus ſuſcipit. Pater autem illorum Deus autores iniuriae per nepotes vlciſcitur.,, Haec partim confuſe et ambigue, partim falſo et propemodum furioſe, aut fanatice effunduntur: vti ea quae ſine vlla reuelatione, ratione et experientia, imo contra ea, promittit et minatur. zt) Profecto innu-

ſto ſemper eſt imperatori ſuo, quem, qui fugiunt, ſemet enecantes ipſos, nunquam reperire creduntur.

zt) Quod argumentis ante ſatis probauerat, et longa nos hactenus demonſtratum iuimus ſerie, fieri non poſſe, Ioſephus docet, vt, qui ſemetipſos occidere non vereantur, in loco beatorum atque fidelium, a Deo, iudice iuſtiſſimo, collocentur, ad tenebras et cruciatus infernales relegandi. Quod noſter aequo animo ferre nequit, vt more ſuo, nuſquam inueniendum, in conuiciis iniquiſſimis atque turpiſſimis refugium quaerere ſtudeat. Locutionibus iudaeis familiaribus, ad commilitones conuincendos, Ioſephus vtitur. Moyſes ipſe promiſſionibus et comminationibus cumulatis legem populo quam religioſiſſime obſeruandam inculcauit. Quibus diuina largior ad felicitatem aeternam parata eſt gratia, iilis beata quoque in terris memoria poſteritasque iucunda, vt liberis quoque parentum obſequentiſſimis longior vita promittitur: vt quauis ratione grati et accepti videantur eſſe Deo. Neutiquam vero inde

innumeri sunt, qui se non occiderunt, vix proximis et sua aetate noti. Vbi ergo perpetua eorum laus, domusque ac familiae stabiles? zv) E contrario multorum, qui olim se eduxerunt, laus adhuc perseuerat in historiis, etiam inter hostes et damnantes, perpetuoque perseuerabit vtique. Multos horum suae gentis impense laudat Iosephus ipse. zx) De iis autem, quae in coelo orcoque fiunt et facta sunt, homo iudicare nequit, aut si quis temeritatem Iosephi aliorumque imitari velit, potest ipsos cum omnibus suis audacibus assertionibus ad inferos detrudere; alios vero ab ipsis damnatos in supremo coelo collocare. Nihil ad hoc opus est nisi impetu quodam aestuque fortis imaginationis et arrogantis stultitiae. zy) Sed haec mittamus. Quid

inde sequitur, qui adolescentes, pueri, infantes moriuntur, eos fuisse immorigeros aut parentibus non satis obedientes et impios.

zv) Pari omnino, vt de filiis dixi, modo. Sunt etiam multi, qui semetipsos non occiderunt, damnati. Quid inde?

zx) Memorantur vtique multi, sed sine laude omnes: nisi quis suae gentis, Stoicorum puta familiam, exitum sceleratum commendare instituit. Sunt vitiorum omnium in historiis non numeranda exempla. Auctores vero dixeris ideo celebres atque beatos fuisse? Optime aliquando qui potuit latere, optime vixit. Eumque felicissimum praedicamus, cuius in libro vitae legitur adscriptum nomen.

zy) Nec Iosephus, nec alius quisquam dicere ausus fuerit, quae vel in coelo, vel in orco fiant, nisi quae satis clare ipsis oracula diuina suppeditant. Nouimus, homines Deo deuotos, fideles atque pios, etiamsi per vitam calamitatibus fuerint oppressi, post fata esse cum Deo. Contra

Quid vero eſt acceptum Deo debitum ſoluere, id eſt vitam vtique, quae antea fuit donum, depoſitum, ſeruitus? Quid eſt, Deum, qui dedit, et id, quod dedit, recipere? An Deus recipit corpus et vitam? ea vero vna cum corpore extinguitur, interit, et euaneſcit. idem fit etiam ſponte morientibus. zz) Deinde quis

tra nouimus quoque, a Deo alienos, perfidos, impios, etiamſi per vitam omnibus inceſſerint laetitiis, et voluptatibus fuerint obruti, poſt fata eſſe cum diabolo. Inde recta concluſio: perfidus et impius non poteſt eſſe beatus: niſi plane morbo aut mente captus, αὐτοχειρ eſt perfidus et impius, ergo non poteſt eſſe beatus. Alioqui nos certe neminem, vel infeliciſſimum peccatorem, vel religioſiſſimum hominem, damnatis aut beatis adſcribere poſſumus. Obſecrandum cuique mortalium, fac miſero gratiam, Domine! Noli peccatorum eſſe memor noſtrorum, ſed incomparabilis clementiae tuae, miſericors Deus! Hoc vero etiam ex ſacris intelleximus, coeleſtia non ſatis eſſe praedicanda gaudia, ſummam ex ſummi boni poſſeſſione felicitatem, quam oculus adhuc nuſquam vidit, nec auris audiuit, nec ſibi quiſquam imaginari poteſt: vt gloriam diuinam aeternum ſummis laudibus euehere valeamus. Triſtiſſimum contra damnatorum eſſe in orco ſtatum, vbi cruciatus aeternos, non ſine deſperatione perpetua, lamentabili eiulatu, et ſtridore dentium, perſentire debeant. Vae miſeris, qui malunt experientia, quam reuelatione diuina et ſaluberrimis conſiliis, erudiri!

zz) Stulte, quid rogitas? Translata ſignificatione, quae valet iam in linguis omnibus, Deo, vel naturae, debitum ſoluere, eſt mori, morte quidem non violenta, ſed naturali, propterea quod mortales, quos natura, vel Deus naturae ductu, fecit, mori aliquando debeant. Moriens ergo ſoluit, quod debet. Ἐξεργασίαν Ioſephus poſuit ſatis perſpicu-

vnquam audiuit grande eſſe ſcelus, ac creditorem vltra modum excandeſcere, furere et punire, ſi debitor ſponte, et paulo citius ſoluat debitum? praeſertim ſi is ſit creditor, cuius nihil id referat; debitor vero ingentibus et ineluctabilibus vrgeatur malis, adeoque ſoluendi cauſis. Poteſtne Deus infamari magis? a*)

Denique qui ſe occiderint, apud nos quidem, inquit, vſque ad ſolis occaſum inſepultos abiici decretum eſt. . . apud alios dextrae iubentur abſcindi. . . Confundit rurſus, et effuſe mentitur, vt omnes in hac cauſa, Ioſephus. b*) Quaeritur duntaxat de iis qui ſe iuſta

ſpicuam, et vulgo notiſſimam, *qui lege naturae vita exeunt, acceptumque Deo debitum ſoluunt.* Quod certe non faciunt rebelles ac ſponte morientes, qui non lege naturae vita exeunt, ſed violenta manu vitam ſibi adimunt, et, quod acceperunt a Deo, peruicaciter abiiciunt.

a*) De Deo T. O. M. ſumma cum deuotione cogitare et loqui debemus, neque adeo ſtultis reſpondere cauillationibus. Vel quis mortalium vnquam coeleſte Numen cum homine; opificem excellentiſſimum et incomparabilem cum eius opuſculo componere auſus fuit?

b*) Qui omnium optime de ſuae gentis conſuetudine, legibus et vſu teſtari potuit. Neque abſciſſio manus negari poteſt. AESCHINIS tempore, vt ipſe in Cteſiphontem teſtatur, Athenis eorum, qui ſe interfeciſſent, manus ſeorſim a corpore ſepeliebantur. Lex ita ſe habet: ἐάν τις αὐτὸν διαχρήσηται, τὴν χεῖρα τὴν τοῦτο πράξασαν ἀποκόπτειν, καὶ χωρὶς τοῦ σώματος θάπτειν. *Qui ſibi violentas manus intulit, manus, quae id perpetrauit, praeciditor, neque eodem cum corpore tumulo ſepelitor.* vid. ANTON. THYSII collatio Atticarum et Romanarum legum, apud Iacobum Gronouium theſauro Graecarum antiquitatum vol. 5. p. 1390. edit. Venetae.

iuſta et neceſſaria ex cauſa occiderint: c*) nulli vero horum omnium, quod conſtat; certe inauditum eſt, Lucretiae, Catoni, Democli, Demoſtheni et tot aliis dextras amputatas, aut eos inſepultos abiectos. d*) Imo contrarium potius eſſe verum, apud Romanos ſaltem, omnium paene gentium tunc dominos, apparet vel ex Tacit. 6. Annal. c. 29. vbi relatis mortibus voluntariis Pomponii Labeonis et coniugis Praxeae, Promptas, ait, eiuſmodi mortes metus carnificis efficiebat: et quia damnati, publicatis bonis, ſepultura prohibebantur: eorum qui de ſe ſtatuebant, humabantur corpora, manebant teſtamenta. e*) Auguſtus Gallum Terrinium ſenatorem, captum repente oculis, et ob id inedia mori deſtinantem, praeſens conſolando reuocauit ad vitam. Suet. c. 53. f*) Et, cum Phoebe Iu-

 liae

c*) Atqui iuſta et neceſſaria mortis voluntariae cauſſa eſt nulla.

d*) Vero mihi quidem non videtur ſimile. De illis vero hiſtorici nihil memoriae prodiderunt. Neque coniicere licet, vno alteroue ſecundum leges non punito, leges abrogatas aut nullas fuiſſe. Furtum ſemper tamen furtum manet, etiamſi laqueo non puniatur: Adulteri honorantur aliquando: nemo tamen adulterium cuiquam dixerit eſſe permittendum.

e*) Quod probe notandum, et noſter abrumpit, *pretium feſtinandi.* Suſpicioſiſſima enim erant Tiberii, ſimulatoris egregii, et Seiani hominis iniquiſſimi tempora: quibus vel ob leuiſſimas cauſſas, inuiſi iubebantur ſponte mori, ſuamque praeuenire damnationem, ne, publicatis bonis, ſepultura prohiberentur. Confer. LIPSII commentarius p. m. 135. Confer. DIO CASSIVS lib. 57. et 58.

f*) Laudatur haec Auguſti comitas, qui, niſi praeſtaret, ferre

liae liberta suspendio vitam finiisset, maluisse se, ait, Phoebes patrem fuisse. c. 65. g*) Praeterea etiamsi verum esset, exemplis et rationibus Iosephinis probaueris nefas esse, fortiter se tueri hostemque repellere: quia qui id fecerunt, post capti vel occisi, grauibus affecti suppliciis probrisque. h*) Leonidam capite truncatum Xerxes cruci suffixit: Batim vero egregia edita pugna captum Alexander crudelissime extinxit: Tyrios quoque, vrbe demum capta. Et in vniuersum expugnatis vi vrbibus, quae fortissime fuerunt defensae, crudelitas, omnium gentium more, velut effusis habenis grassatur. An ideo nefas est, strenue pugnare, et se suaque impigre defendere? Imo vel ideo fas potius, sponte mori. i*) Porro diximus supra Bernabo-

ferre quamcunque calamitatem, quam semet enecare, miserrimum senatorem profecto non ab interitu ad vitam reuocare potuisset.

g*) Adeo puduit Augustum Iuliae, quae prostibulum et carcinoma domus Augustae, vt Phoebes maluisset esse pater, quae scelerum conscia et particeps liberta, pudore summoque dedecore victa, suspendio vitam finire maluit: quod etiam optauit imperator fecisse Iuliam.

h*) Haeccine consequentia est? Semet enecare ipsum, nefas: ergo et fortiter se tueri hostemque repellere, nefas: quod inde periculum, ne quis occidatur. Hoc virtutis est, illud nefarii sceleris; hoc necessitatis, illud temeritatis; hoc boni ciuis, illud pessimi rebellis; hoc pietatis, illud perfidiae; hoc patriae salutare, illud pestiferum.

i*) Nullo modo. Quotquot, iure vel iniuria belli, fuerunt ab hostibus oppressi, scelere, non suo, sed alieno periere. Si pro lubitu liceret cuique, periculis aut miseriis imminentibus, semet subducere et occidere ipsum, vt labores,

nabonem Vicecom. Mediol. ſeueriſſime multaſſe et puniuiſſe ruſticos, qui leporem, capream, aprum inſectati conuincebantur. Idem fere nunc fit ab omnibus principibus Chriſtianis. an id quoque ideo natura nefas? k*) Denique iiſdem exemplis et rationibus probaueris, impiiſſimum, turpiſſimum ac flagitioſiſſimum fuiſſe olim, profiteri Chriſtianam fidem: quia eam profeſſis atrociſſima quaeque irrogata fuere ſupplicia: vti etiam nunc in Iaponia, et in aliis forte locis. l*)

Sed

bores, vulnera, necemque fugeret: quis irruenti vel atroci reſiſteret hoſti, vt patria et ſalus publica ſarta tecta ſubſiſtat? Semet ſuoſque defendere, fas eſt, non ſponte mori. Hoc fortibus et bonis exhorrendum: pro patria mori ſemper dulce fuit ac laudabile.

k*) Num etiam vlla comparatio magis inepta eſſe poteſt? Venatio iuris naturalis eſt; ergo mors etiam voluntaria. Ius venandi principibus competit, ergo et ruſticis. Quod quis in regione ſua iuſſit, velut regale, ſibi relinqui proprium: nuſquam gentium ſine piaculo ſibi quiſquam arrogare poteſt. Natura nefas eſt, quod a libero cuiuſque arbitrio dependet. Et quae his ſimilia finguntur alia.

l*) Eadem ratio eſt, quam ſatis, puto, clare iam demonſtrauimus. Chriſtiani eſt, Chriſtum, ſeruatorem et dominum, vbi fuerit neceſſarium, quam conſtantiſſime profiteri, veritatem etiam, ſi fuerit opus, non ſua manu, ſed hoſtium crudelitate profundendo ſuo ſanguine confirmare. Hic profecto nihil inuenies, quod patrocinari aliquo modo poſſit voluntariae morti, quam Chriſtiani omnes vehementiſſime abominantur. Vel quotus quiſque ſanctorum martyrum ipſe manus intulit ſibi? Sponte ſubierunt omnes cruciatus, quos euitare non potuerunt: vt inperterriti ſemper et vbique de confeſſionis ſuae inuincibili veritate quam conſtantiſſime teſtarentur.

Sed ſatis de Rachelio et oratione illa Ioſephi: audiamus nunc alteram vel Ioſephi ipſius (qui melius in aliena, vt fit, cauſa, quam in ſua vidit, quid honeſtum, decorum et laudabile eſſet) vel Eleazari, cum mille circiter reliquis ſociis poſt excidium Hieroſolymae a Romanis arctiſſime obſeſſi Maſſadae. m*) Hic fortiſſime quidem ſe defenderant, ita vt ſubrutis muris nouos interiores conſtruxerint, ſed ex trabibus quoque, vti praeſens neceſſitas flagitabat. Illis vero ignis a Romanis eſt iniectus, atque accidit, vt ventus ignem a principio impellens in hoſtem et machinas, ſubito conuerſus flammas in murum repulerit, et auxerit. Tum vero Romani ad caſtra laeti digrediuntur, hoſtes luce aggreſſuri. Nocte vigilias accuratiores faciunt, ne quis clam aufugeret. Sed neque Eleazarus de fuga cogitabat, neque alii cuiquam permiſſurus erat vt fugeret. Videns autem murum igne conſumptum, alium vero nullum ſalutis modum, neque virtutis excogitans: ſed his quae Romani in ſe, liberos ſuos et coniuges facturi erant, ante oculos poſitis, de morte omnium conſilium cepit: idque ex praeſentibus fortiſſimum ratus, validioris

m*) Maſſadae oppugnationem, eaque extrema ſalutem deſperantis Eleazari orationes vide apud IOSEPHVM de bello Iudaico l. 7. c. 28. p. m. 286. ſeqq. Excitat ſuos ad mortem oppetendam, ne ſic tandem a Romanis victoribus in ſeruitutem abducerentur. Probationis inde vero nihil pro iuſtitia mortis voluntariae adduci poteſt. Pro ſapientia ſic valet ſaepe audacia: neque magis, quam inter arma leges, deſperantium voces audiendae ſunt. Vbi victoriae aut liberationis ſpes nulla erat reliqua: prudentiae et conſilii videbatur eſſe, victoris fidei et gratiae ſemet tradere, vel duriſſimam ſeruitutem praeferre morti voluntariae.

dioris animi ſociis veſpere congregatis, huiuſcemodi orationem ad eos habuit. *Cum olim vobis decretum ſit, viri fortes, neque Romanis, neque cuiquam alii ſeruire, niſi Deo. . . ecce nunc tempus adeſt, quod factis veſtros probare animos iubeat. . . Puto autem et hanc nobis a Deo gratiam datam, vt bene ac libere poſſimus mori, quod aliis non euenit, praeter ſpem ſuperatis: nobis autem certum eſt, orto die futurum excidium. . . Libera eſt autem ſtrenua mortis conditio cum affectibus: neque id prohibere hoſtes poſſunt, qui profecto nos optant viuos abducere.* En quomodo nunc voluntatem quoque Dei, et neceſſitatem a Deo immiſſam colligat. n*) *De Dei*, ait, *voluntate coniicere et ſcire poſſumus, quod amica ei quondam Iudaeorum natio damnata ſit interitu: manens enim propitius, vel ſaltem nobis leuiter iratus, nunquam tot quidem hominum perniciem neglexiſſet: ſacratiſſimam vero vrbem ſuam igni hoſtium excidioque perdidiſſet.* Vide ipſe in hanc ſententiam plura. Sed alii quidem ei obedire properabant: qui vero *molliores* erant, coniugum ac familiarum ſuarum miſericordia, vel etiam proprius quemque deterrebat interitus: alius alium intuens contrarium

n*) Sed ea opinione, vt ſupra iam ſatis clare demonſtrauimus, Eleazarus cum Stoicis omnibus valde errat. Non eſt, quae hominum, Dei voluntas. Alioqui recte, et ex animi cuiuſque voto, vbique terrarum fierent omnia. Nulla damnationis ſupereſſet cauſſa. Scelera nuſquam regnarent, quae certiſſima ſummi iudicis vindicta manet. Nec placet eiuſmodi naeniis diutius immorari, illud quidem MARTIALIS l. 2. epigr. 86. veriſſimus eſſe ratis: *Turpe eſt difficiles habere nugas, Et ſtultus labor eſt ineptiarum.*

trarium voluntatis suae motum lacrymis designabant. Quos cum vidisset Eleazar formidare, et magnitudine consilii animis frangi, pertimuit ne etiam qui fortiter dicta perceperant, *effeminarentur*: itaque erectior, *Plurimum*, inquit, *opinione deceptus sum, qui putarem viros fortes, pro libertate certantes, mori bene malle, quam viuere. Vos autem nec cuilibet quidem homini quicquam, neque audacia, neque virtute praestatis: qui etiam magna mala effugituri, mortem timetis: cum oporteret vos super hoc neque cunctari, neque exspectare monitorem.* Verborum quae sequuntur, corruptorum vtique hic sensus esse videtur. Olim et a primo sensu, vel rationis, vt dicitur, vsu nos eruditos sacris disciplinis, maiorum deinde nostrorum, praesertim, qui Machabaeorum temporibus extiterunt, factis et animis confirmatos esse oportebat: quod viuere hominis est, non mori, calamitas. *Nam mori quidem libertatem animis praestat, ad proprium purumque locum eas dimittit, ab omni clade futuras intactas. Donec autem mortali corpori iunctae sunt, vnaque malis eius replentur; quod verisimile est, mortuae sunt.* Plura de statu animarum in corporibus, atque de somno quoque, mortis imagine, locutus, inde ad aliena et externa exempla eorum, qui apud Indos professi sunt sapientiam, digressus subiungit: *Non ergo nos pudebit, si deterius Indis sapiamus, propriaque ignauia leges patrias, quae omnibus hominibus aemulandae videntur, inhoneste despiciamus: quanquam etsi contraria nos a principio instituisset eruditio: nempe quod summum bonum est hominibus viuere, mors autem calamitas: attamen tempus nos adhortatur eam bono animo, et facile tolerare, Dei voluntate, et necess-*

necessario morituros. „ Hic denuo clare vides, o*) praeceptum Non occides, non fuisse Augustiniano sensu

o*) Ecquis Eleazarum extrema desperatione suis, vt se inuicem enecarent, confusa tristique oratione suadentem, constituerit legis de non occidendo interpretem? Extincta iam erat Iudaeorum pietas et religio, extincta fides atque virtus: postquam dominum et seruatorem mundi spretum et omnibus plagis affectum crudelissime affixerant cruci, eiusque innocentissimi sanguinem a suis suorumque capitibus reposcendum susceperant. Sacrilegii, rebellionis, latrocinii, fraudis, stupri, caedis, omnium scelerum non erat finis: donec, iusto Dei iudicio, per Romanos, totius gentis excidium decernebatur. Calamitatem insignem deplorans ipse praedixit Christus: neque fieri aut euenire aliter potuit miseris perditisque hominibus saluberrima consilia, salutem, et emendationem peruicaciter reiicientibus, qui diuina beneficia aspernati, pro lubitu agere, atque sui arbitrii esse omnia, volebant. Omnem his temporibus nequitiam, omnia scelera, et nefandos errores a Iudaeis discere posset: ac splendido religionis nomine, vel sanctitatis fuco, venditare. Praecepti de non occidendo Eleazarus non meminit: suis vero contra peccandum, minime prudenti et recto consilio, persuasit. Ab vnius Dei voluntate, penes quem solum vitae ac necis arbitrium, et viuendi, et moriendi necessitas dependet. Contradictio in adiecto est, magna quemquam necessitate cogi, vt sponte moriatur. Fortes autem atque constantes viros decet, quoad Deus voluerit, per vitam, quascunque calamitates, miserias, dolores, aerumnas perferre, caussamque vni rerum arbitro commendare, qui suorum maxime salutarem curam gerit. Tantumque abest, vt cuiquam se vel suos, salua lege diuina, occidere possit: quod qui non intelligit rationi et naturae hominis contrarium esse, eum prorsus nihil intelligere vel insanire oportet. Omnium non maius

ſu a Iudaeis intellectum et receptum. 2. Vniuerſim loquendo, in magna neceſſitate viuere potius, quam ſponte mori, non eſſe fortis, ſed ignaui. 3. Adeo falſum eſſe, neminem poſſe ſe ſuosque interimere niſi ex ira, furore et crudelitate, vt id ipſum ſit ſui ſuorumque miſereri: vt nunquam et nuſquam ſe magis quam in hac re affectus et tota bruta pars animi opponant rationi, et pertinaciter reſiſtant. Itaque neceſſe eſt hic animum euidentiſſimis firmiſſimisque communire rationibus et exemplis. Id ſciens Eleazar prioribus complura addit exempla ingentium malorum, quae Iudaei victi a victoribus paſſi erant. Quibus allatis, *Mori*, inquit, *properemus, noſtrimet ipſi miſereamur, et coniugum liberorumque, dum nobis licet a nobismet ipſis miſericordiam capere. Ad mortem namque ipſi nati ſumus, et quos ex nobis genuimus; eamque fugere ne fortiſſimi quidem poſſunt. Iniuria vero et ſeruitus, et videre coniuges ad turpitudinem duci cum liberis, non eſt malum hominibus ex naturae neceſſitate profectum: ſed haec ſua timiditate perferunt, qui, ante mori cum licuit, noluere.* Et poſt pauca: *Moriamur liberi, cum filiis et coniugibus vita decedamus: nobis leges praecipiunt. . . horum neceſſitatem Deus miſit: his contraria Romani volunt, et ne quis noſtrum ante excidium pereat, timent.* Haec erat fortis illa fortiſſimi viri oratio: p*) en nunc vim eius et ef-

maius poteſt reperiri malum, quam quod ſibimetipſi quis morte voluntaria infert: vt, Eleazarum, peruicacia et affectuum procellis abreptum, turpiſſime falli et fallere ſuos, haud difficulter cuique pateat.

p*) Imo deſperantis et audacis mala perſuaſio. Confer. animadu. (fo) exercit. de morte volunt. p. 257.

et effectum! Subiungit Ioſephus: *Adhuc eum orare cupientem omnes interpellabant. . .* q*) *Sed nec id quod aliquis putauerit, cum facinus accederet, obtuſi ſunt, verum etiam ſeruauere ſententiam, quam, cum dicta perciperent, habuerunt, proprium quidem carumque affectum retinentibus cunctis, rationi vero cedentibus, quia iam optime filiis conſuluiſſent.* r*) Altera die Romani conſpecta multitudine mortuorum, non vt in hoſtibus gauiſi ſunt: ſed conſilii fortitudinem et obſtinatum tanto in numero rebus ipſis contemptum mortis admirabantur. Hic iterum video conſenſum cultiorum ſaltem populorum, praeſertim Iudaeorum et Romanorum, de

q*) Non omittenda ſunt reliqua Ioſephi in eadem ſerie: vt inſania ſummoque furore et impetu mortem oppetiiſſe intelligamus. *Effrenato quodam*, inquit, *impetu pleni, ad opus incitabant: ac veluti laruis exagitati, alius alium antecapere cupiebat.*

r*) Notandum vero etiam, pleroſque, non ſua, ſed amicorum manu, interiiſſe, vt innatum quendam ſibi mortis voluntariae et αὐτοχειρίας horrorem teſtarentur. Decem eligebant decem percuſſores, quibus reliqui ſe mactandos praebebant. Poſtquam percuſſores aliis illud infeliciſſimum exhibuere miniſterium: eandem ſortis legem in ſua etiam morte ſtatuerunt, vt cui obtigiſſet, nouem peremtis ſemet ſuper reliquos occideret. Communi ergo ciuium conſenſu videtur cunctis fuiſſe iniuncta moriendi neceſſitas, vt nemo dici queat ſua ſponte ſemetipſum occidiſſe. Aliquot tamen latuerunt, ne ſicariorum experirentur manus, ſenior quaedam matrona, et alia Eleazari cognata, plurimum doctrina et prudentia mulieribus praeſtans; et quinque pueri, per cuniculos qui aquam ſub terra potui ducerent abditi.

morte voluntaria. s*) Hanc illi honeſte et fortiter occupant; hi admirantur et laudant. Nihil vero hic auditur de abſciſſis dextris, nec de inſepultis abiectis: nihil de aliis opprobriis et quaſi poenis.

En alterum et geminum, aliquanto antiquius, exemplum Romanum! Paucis Florus t*) vbi de bello Caeſaris et Pompeii: Vna, nempe ratio, quae Opiterginos ferebat, in vadis haeſit, memorandumque poſteris

s*) Qualem obſecro conſenſum? Iudaei in obſidione, vitam atque ſalutem deſperantes, vnius Eleazari mala perſuaſione, hoſtium ne fierent praeda, ſe inuicem occidere conſtituerunt. Facinus Romani obſtupeſcunt, mirantur, credere non poſſunt, auſi magnitudinem, a mulieribus enarratam, non putabant eſſe veriſimilem: et mortuorum conſpicientes multitudinem horror ingens perſtrinxit: vt miſerrimae ciuitatis pertinaciam vix aequo viderentur ferre animo. Conſenſum illis profecto nunquam praebuerunt. Num fuerint omnes ſepulti et honorati, tacente hiſtorico, affirmare non poſſum.

t*) FLORVS l. 4. c. 2. n. 33. Eadem fuit iſtorum militum atque ciuium Maſſadenſium ratio. Hic iuſſu populi vniuerſi, illi iuſſu tribuni periere, ne victi venirent in manus hoſtium. Nec voluntariae mortis ſunt rei, qui, ducis ſui mandato, mutuis ictibus in ſe concurrere debent. Tunc enim

- - Attonitam venturaque fata pauentem
Rexit magnanima Vulteius voce cohortem:
Libera non vltra parua quam nocte iuuentus:
Conſulite extremis anguſto in tempore rebus. cet.

LVCANVS Pharſaliae l. 4. v. 474. ſeqq. qui Zenonis et Stoicorum caſtra ſecutus, data quauis occaſione, mortem voluntariam valde commendat.

ſteris exitum dedit. Quippe vix mille iuuenum manus circumfuſi vndique exercitus per totum diem tela ſuſtinuit, et quum exitum virtus non haberet, tamen ne in deditionem veniret, hortante tribuno Vulteio, mutuis ictibus in ſe concurrit. Adde Lucanum l. 4. v. 570. . . *iam ſtrage cruenta*

Conſpicitur cumulata ratis: buſtisque remittunt
Corpora victores, ducibus mirantibus . . .
. . . . . Nullam maiore locuta eſt
Ore ratem, totum diſcurrens fama per orbem.
Non tamen ignauae poſt haec exempla virorum
Percipient gentes, quam ſit non ardua virtus
Seruitium fugiſſe manu.

I nunc, et dic Romanos alíosque populos damnaſſe omnem mortem voluntariam: dic, eos amputaſſe dextras, vel abieciſſe inſepultos. v*) Repete tuum ἀπολύεσθαι, Non occides, Non eſſe e ſtatione diſcedendum, Mollis et ignaui eſſe ita mori, Satis eſſe non pigre ire ad mortem, aliaque aliunde compilata. x*) Voca

v*) Demonſtratum iuimus ſupra, et exercitat. de morte voluntaria diſſertatione praeliminari pag. 19. ſeq. Etiam plura, ſi videretur eſſe operae pretium, teſtimoniis veterum addere poſſemus.

x*) Haec autem valent omnia, nec vllo modo mille et pluribus hominum exemplis, vt ſupra ſatis prolixe oſtenſum, infringi poſſunt. Dicuntur profecto pii a Deo in pace dimitti, et vinculis ſolui, quibus ſemetipſos educere vel perdere, fuit nunquam permiſſum. Immutabile Numinis aeterni de non occidendo praeceptum homicidae, quot-

Voca etiam in ius, cita leges Romanas, accuſa, inſta, vrge, illos vel innocentes, vel nocentes occubuiſſe. Vtrouis modo dignos eſſe noua morte et poena. Nihilominus quamdiu ſupererit hiſtoria Rom., audient legentque omnes qui potuerint et voluerint, ſumme laudari viros magnanimos, nullos fama magis toto orbe celebratos, illos admirationi fuiſſe hoſtibus ducibusque ipſis, victores corpora remiſiſſe buſtis. y*) Quid vis

quotquot in orbe fuerunt, antiquare aut peruertere nunquam potuerunt. Ac merito nequam ille homo puniendus, qui, ſine imperatoris ſummi voluntate, pro lubitu e ſtatione ſibi mandata, ne quid aduerſi patiatur, diſcedere audet. Molles et ignaui recte habentur omnes, qui laborum et miſeriarum pertaeſi, quam viuere, et aequo vtramque fortunam ferre animo, ſemetipſos perdere malunt. Forti, maſculo, conſtantique animo ſapientes a Deo ſanctiſſimo et omnipotente rerum arbitro exſpectant vitae finem ſemperque id agunt, vt actionibus quibuscunque ſuis teſtentur, non eſſe mortale, quod optant, quodque non ſibi ſumere, ſed grato animo, ſicubi Dominus voluerit, accipere debent. Veritas ſuo ſe ſplendore commendat ipſam, nec aliunde conquiſitis ornamentis vnquam puto habuiſſe opus.

y*) Qui carnifices ſui ſunt, atque ſaeuas in ſemetipſos non verentur conuertere manus, fruſtra in his terris accuſantur, fruſtra damnantur et puniuntur: coeleſtis vero iudicis iuſtiſſimi tremendum non poſſunt fugere tribunal. In orbe poſt fata etiamſi eſſet ſuperſtes infamia: poſteris illa quidem aliquantiſper officit ac videtur aliquando eſſe moleſta: ſed tamen occumbentis animae conditioni obeſſe nequit, vt ne tanti quidem credatur eſſe facienda. Ecquid me iuuat in hiſtoriis laudari, vel ſupra modum, ſi, quod gratia ſingulari auertat Deus, aeternum in loco damnatorum

vis amplius? nisi Lucanum postrema, tanquam vere proprieque vatem praedixisse: nempe ne post haec quidem fortissimorum virorum exempla futurum, vt ignaui homines populique discant, quam sit facilis et praeclara virtus, sponte mori potius, quam turpiter capi, seruire, et indigna quaeque pati. z*)

Post cuncta superiora valde inutile ac superfluum videri potest ea discutere quae Lipsius l. 3. c. 23. Manud. congessit. Pleraque enim omnia a prioribus non differunt, ideoque modo profligata ac reiecta sunt, vtpote partim manifeste falsa, partim inania, specioso ac decipiente fuco circumlita, et a re, de qua quaeritur, aliena.

rum intolerabiles mihi essent subeundi cruciatus? Mors autem voluntaria nusquam laudatur, nisi ex Stoicorum sententia. PAVSANIAS Graeciae l. 6. c. 8. p. m. 471. seq. vbi, postquam Timanthi narrauit exitum, qui, deficientibus in senectute viribus, exstructo rogo in ignem semetipsum coniecit, recte suam hanc addidit sententiam: ὁπόσα δὲ ἤδη τοιαῦτα ἐγένετο ἐν ἀνθρώποις, ἢ καὶ ὕστερόν ποτε ἔσται, μανίᾳ μᾶλλον ἢ ἀνδρείᾳ νομίζοιτο ἂν κατά γε ἐμὴν γνώμην. *Hoc vero qui fecerit, mea profecto sententia, insaniae potius affinis videri possit, quam laudem fortitudinis assequatur.* Fac omnes laudare, qui et cultum Deorum idololatricum et superstitiosae antiquitatis ritus commendant: sapientum atque Christo Seruatori deuotorum certe fuerit nemo, qui scelus adeo nefandum probare possit.

z*) Equidem nihil magis, quam veritatem, rationem, diuinas et humanas leges, naturae conuenientiam, prudentiam, et virtutis exercitium, desidero. Habeat Lucanum sibi suum, atque totam Senecae familiam, cum ineptiis omnibus, quae flocci apud me semper ac nihili fuerunt, nec sapientis cuiusquam attentionem meruere.

aliena. *a) Quaeritur enim, vt denuo dicam, non vtrum fas sit temere, pro libidine, ἐκ τυχέσης προφάσεως, vt ait Epict., citra contraque rationem finire vitam: sed an cum ratione, ex caussis toties significatis. *b) Prius quod apud omnes constat, et est extra quaestionem, probat cum aliis Lipsius; non posterius, quod vnice, idque solidissimis argumentis probandum erat: *c) tum quid nonnulli, et ex iis ignauissimi quique, maluerint duntaxat, aliaque eiusmodi corrasit: vti ab iis quoque factum, quibuscum supra decidimus. Isti enim boni, docti, magnificeque hic se iactantes viri, interque alia, omnes colores vna veritatis spongia sese detersuros, toti coloribus infecti ipsi, vel impigre se compilant tantum et exscribunt, vel eadem repetunt, hoc vno excusandi, quod aliter facere nequeunt, vtpote in causa angustissima, imo si verum libere dicere liceat, pessima, hominibusque, bonis praesertim viris, et rebus humanis perniciosissima: cuius formam, habitum et exitum haudquaquam perspicere videntur. *d) Sed

*a) Antiquum obtinet, suoque more conuiciis et criminatione, argumentorum loco, aduersarii confutationem auspicatur.

*b) Saepissime iam controuersiae statum audiuimus: et negauimus, sub quocunque praetextu voluntariam mortem esse admittendam: quod iusta eius caussa prorsus nulla esse possit, ipsique rationi et naturae hominis quam maxime aduersetur.

*c) Id quod hactenus satis superque demonstratum fuit.

*d) Fortiter, acerrime, sic porro calumniare audacter: et caussam dubio procul obtinebis. Ecquid bonus Lipsius, qui nimis liberaliter profecto nonnunquam Stoicorum doctrinae

Sed videamus obiter, quam belle hanc cauſam agat Lipſius, et an noui aliquid afferat, quo, tanquam ſpongia aliqua veritatis, colores detergantur. Aio, inquit in principio, plerisque omnibus priſcae et verae ſapientiae ſententiam hanc damnatam: Homero inprimis, apud quem hoc votum exprimitur: Eligam ego vel in agris viuens inſeruire Pauperem apud dominum, cui nec ſit copia victus, Quam omnibus vita functis dare iura. „ Quid hinc ſequitur? *e) Vtrum hoc, nefas eſſe ex quacunque cauſa, et in quantacunque neceſſitate mori ſponte? an potius illud Graeculi in Claudium, καὶ σὺ γέρων εἶ, ϗ μωρὸς? Multa addere poſſem: ſed quid opus eſt in re aperta? Itaque ſtatim in ipſo li-

ctrinae vel erroribus indulget, eamque materiam egregie duplici opuſculo, manuductione ad Stoicam philoſophiam tribus libris, et phyſiologiae Stoicorum libris tribus pertractauit?

*e) Ex Homero, ſcriptore antiquiſſimo, docet, hominibus vitae naturalem inditum eſſe quendam amorem, et cuiuſcunque mortis auerſationem longe maximam: vt miſerrime quis praeoptaret in orbe degere vitam, quam ſtatum in morte feliciſſimum obtinere. Ecquid inde ſequitur? Hoc ſcilicet, quod voluntaria mors fuerit tunc plane inaudita, et naturae hominis quam maxime contraria. Quod vero hominis naturae contrarium, illud nefas eſt: neque cauſſa vel neceſſitas excogitanda, quae nobis agere cogat aduerſus naturae inſtinctum. Sapit, qui naturae viuit conuenienter, ergo ſapiens ſemetipſum occidere nequit. Stultus et furioſus, qui cum ratione humanitatem exuit, ipſam quoque ſuam expugnat, cauſſa et neceſſitate ficta, naturam, et quod prudentes adeo abhorrent, in exitium ruit. Siccine in Zenonis familia deſperantium atque ſtultorum plena fuerunt omnia?

mine Lipsius cum sua veritatis, caecitatis ac mendacii potius spongia turpiter cadit, proditque se non colores detergere, sed imperitis fucum facere velle. Post ignauum, humile abiectumque votum (ceu Achilli Antilochus apud Lucianum exprobrauit) hominis Homerici allegat Lipsius stationem Pythagorae, Platonis quoque et asseclarum, vt ait: tum post carmen Virgilii: Proxima deinde tenent moesti loca: verba Aristotelis: Mori ob inopiam et amorem: item Euripidis quaedam similia, vel Herculis apud Euripidem: denique Curtii illa: Fortium virorum est. Haec cuncta in superioribus discussa, et nihil hic nisi vel ignorationem, vel oscitationem aduersariorum probare, ostensum. Certe ex istis concludi nequit, Ergo praestat, et necesse est viuere potius, stuprari, torqueri, delirare, furere; quam sponte, caste, leniter, sana cum mente mori. *f)

Porro

*f) Hoccine est disputare et confutare aduersarium fortem et omni literatura versatissimum? Iratus mortis voluntariae defensor, quod gentium, antiquitatis, atque sapientum, quem sibi fuerat imaginatus, consensum non reperit, omnia miscere, turbare, et calumniis peruertere studet frustra. Nefas agnoscit atque scelestum esse, sine caussa vel temere semet enecare ipsum: suam vero semper, quae ad mortem voluntariam nulla est, necessitatem atque adeo caussae iustitiam excipit, quam hactenus ad nauseam vsque, salua Numinis aeterni prouidentia et sapienti rerum omnium gubernatione, prorsus in nullo casu reperiendam esse ostendi. Nisi quis delirare aut furere coepit, quam hominis miserrimi conditionem dolemus, saeuas nunquam in semetipsum conuertat manus. Qui caste, leniter, et sana cum mente agit, quoad *Deus* voluerit, necessario viuit,

Porro vt compendio agam, et quod Lipſius falſo, hic ego vere dicam, vnaque veritatis ſpongia omnes colores denuo detergam; profecto male et abſurde exinde quod quaedam confuſe, ſine certis et definitis circumſtantiis, ſpectata non licent, colligitur ea in nullis licere: item exinde quod quaedam quandoque, et a quibusdam male fiunt, ideo ea a nemine bene fieri poſſe: denique malum perpetuo et vbique, ex ſe ac natura eſſe quicquid a malis male fit factumque eſt. Ad hunc vero modum ſe habent, et tali fundamento (ſi id quod eſt futile, omnique ratione caret, imo rationi repugnat, fundamentum vocari poſſit) inſiſtunt omnes hic ratiocinationes, aut fallaciae verius Lipſii aliorumque. *g) Nam exinde quod fortaſſis aliqui ex ignauia quadam, aut minore magnitudine animi Auguſtiniana; alii ex feruida, vt aiunt, impatientia,

 vel

uit, nec moritur ſponte. Conſtans virtute et recti conſcientia, Deo ſeruatori ſuo fidit, quicquid illi miſeriae vel calamitatis obuenit, gratia iuuante diuina, forti magnoque animo perferre ſolet, vt coeleſti ea tranquillitate mentis, Numini ſuo deuotiſſimae, neque ſtuprari, neque torqueri poſſit. Vacat enim culpa, et ſcelus, quod vnius committentis proprium, in non volentem et innocentiſſimum redundare nequit. Non ergo negligenda ſunt, verum accuratius ponderanda, quae Lipſius contra Stoicorum adeo triſte et impium decretum monere voluit.

*g) A malis, qua tales ſunt, nihil boni, a bonis, qua tales, nihil mali exſpectandum. Eadem peccatorum in omnibus eſt ratio: et quae in aliis culpantur, in aliis laudari nequeunt, ſummi iudicis atque hominum reſpectu, in rebus credendis agendisque, vt ſalutis et felicitatis viam ingrediantur.

vel furore quoque; nonnulli ſine iuſta et neceſſaria cauſa mortem accerſiuerint: fingamus etiam aliquos ex ſaeuitia et immerito odio ſui extinctos: exinde, inquam, colligunt, et demonſtratum eunt, omnem mortem voluntariam, ex cauſis etiam iuſtiſſimis ac ſumme neceſſariis accerſitam, eſſe grande nefas; neminemque poſſe fortiter, interrito, vt hominem, tranquilloque animo, ſine vlla iniuſtitia, ſaeuitia et odio ſui, imo ex amore, eoque honeſto ac laudabili, mori ſponte. *h) Quod ſi hic probandi modus recipiatur, quid non probari poteſt? Inde ſane probaueris, neminem poſſe, ne naturali quidem morte, finire vitam, niſi timide, ignaue, et cum impatientia, vel feruida, vel frigida: quia multi, imo plerique, ſaltem inſipientium et improborum, ita vitam finierunt finiuntque. *i) Inde probaueris omnes in vniuerſum homines, et ſingulatim aduerſa-

*h) Ita ſe res omnino habet. Nullius plane hominis, vt dixi, voluntaria mors non cum furore et inſania, deſperatione vel nequitia, atque adeo ſummi creatoris et ſapientiſſimi rerum quarumque arbitri iniuria notabili, coniuncta eſſe poteſt. Demonſtratum ſatis, voluntariae mortis eſſe nullam plane cauſſam vel neceſſitatem, nedum iuſtiſſimam et ſumme neceſſariam cauſſam. Quotus vero quiſque fortis et interritus homo, quoad rationis recto gaudet vſu, amore ſui, animoque tranquillo, ſemetipſum enecare poterit? Saeuitia et odium ſui, adeoque ſumma iniuſtitia vel inſania, ſemet aperte produnt.

*i) Quanta vero naturalem inter atque violentam eamque voluntariam mortem eſt differentia? Illam pii placide, impii timide, omnes neceſſario experiuntur, atque a Deo immiſſam tempore modoque diuerſo accipiunt: hanc nemo bonus aut ſapiens capeſſere poteſt.

uersarios nostros, esse insipientes et improbos, vel nullum inter eos et alios esse discrimen: quippe qui nihil aliud, nec aliter quam ipsi, agere possunt. *k) Ad haec iudicia hominum de aliis saepe sunt vel inscientia et opinionibus diuersis, vel maleuolentia affectuue aliquo corrupta. *l) Igitur pleraque plerorumque hominum, praesertim opinatorum nouorum et scenae suae seruientium, iudicia sunt penitus spernenda: praesertim illis qui norunt sibi rationem, veritatem et virtutem fideliter constanterque placuisse. Teste et iudice

*k) Insanis. Vel quis eorum, qui sapiunt, hanc tibi concesserit rerum diuersissimarum consequentiam? Qui, semet occidere, affirmant esse nefas, etiam affirmare debent, omnes homines eiusdem esse ordinis, conditionis, aetatis, fortunae, sexus; vel agere eadem simul omnes. Hoc vero sequitur; si mors voluntaria merito nefariis adscribitur sceleribus: eam nemo sapientum aut bonorum virorum in quocunque casu, tempore, vel loco, admittendam esse statuet. Atqui verum prius, ergo et posterius.

*l) Vera loquitur. Nisi pridem intellexerim: profecto ex hac philosophi nostri disputatione cognoscere potuissem. Quot capita, tot sensus: rationis vero, quae infallibilis, semper asseueratio vera. Iuxta rationem oracula diuina credendorum et agendorum habemus normam: quibus si quis contradicere fuerit ausus: cum vel malitiam, vel stultitiam, oportet ipsum prodere suam. Si propositas mihi leges diuinas et humanas habeo conspirantes: de aliorum iudicio diuerso equidem parum solicitus, quorumque amicus esse studeo, sed amicissimus veritatis et illi probatae sententiae. Quicquid ergo noster ea de re profert, vt contradicentem inuenerit neminem, ipse habeto sibi, nec sine veritatis insigni specie dictum: vt Stoicorum et male sanorum, sinistre iudicantium castra serio relinquere instituat, ipsamque veritatem saluberrimam sine praeiudiciis amplectatur.

iudice Senecâ ep. 91. eleganter dicere ſolebat Demetrius, eodem loco ſibi eſſe voces imperitorum, quo ventre redditos crepitus. Quid enim, inquiebat, mea refert, ſurſum iſti an deorſum ferantur. *m) Addit mox Seneca de morte: illud ſcio quam multis vtilis ſit, quam multos liberet tormentis, egeſtate, querelis, ſuppliciis, taedio. *n) Non ſumus in vllius poteſtate, cum mors in noſtra poteſtate ſit. *o) Deni-

*m) Satis quidem obſcoene, haudquaquam eleganter. Et ego profanum vulgum odi et arceo: nec imperitorum, ſed modeſtius, magni facio voculas.

*n) Hactenus bene. Mors piis vita potior, et miſeriae et qualibuscunque calamitatibus, quibus mortales ſumus obnoxii omnes, ad felicitatem aeternam gaudiaque coeleſtia eſt tranſitus. Multis adeoque, laboribus exantlatis, eſt vtiliſſima et iucundiſſima: multos, ſed non niſi pios, coeleſtique numini gratioſos, omnibus tormentis, omni egeſtate, omnibus querelis cet. liberat: ac, niſi malis, qui, proh dolor! ſunt etiam multi, nunquam acerba eſſe poteſt, ſi quem, Deo volente, opprimit.

*o) Hoc autem falſiſſimum eſt, atque lernam malorum prodit. Si quis a ſemetipſo eſſet, ſi quis arbitrii ſui, ſi quis in nullius poteſtate eſſet: pro lubitu profecto etiam ſemet enecare poſſet. Atqui mortalium nemo, cuiuscunque ordinis, conditionis, ſexus, aetatis, eſſe dicendus in nullius poteſtate. Niſi enim quis in paterna, herili, ciuili, regia poteſtate; O. M. Dei dominio tamen certe ſubiectus eſt, eiusque ſolius ab arbitrio dependet: vt nihil ſibi, praeter obſequii gloriam, relictum ſentiat. Clariſſime hinc patet quoque falſiſſimum eſſe, quod mors in noſtra poteſtate ſit. Quotus vero quiſque potentum, vt principes vulgo conſueuimus appellare, aliquando millena aeris non ſolueret millia, ſi hoc eſſet verum, vt, qui ſubiectiſſimis tot imperat

Denique vel inde probaueris, vitam non eſſe ſemper conſeruandam, quia innumeri eam, dum non oportebat, conſeruantes, et mortem vitae amore fugientes, vel perpetua ignominia ſunt notati, vel grauibus quoque ſuppliciis mori coacti. Neque tam id timendum ne parum, quam ne nimium amemus vitam, et auerſemur mortem. *p)

Ex his in vniuerſum, ſine eo quod neceſſe ſit ſingula examinare, facile reieceris quicquid Lipſius cum aliis inuidioſe et ſophiſtice obiectat de ignauia, iniuſtitia, ſaeuitia, ſtultitia, furore. Imo omnia haec vitia facile recteque retorſeris in eius opinionem. *q) Exceptis

perat populis, vni poſſet imperare morti? Longius abeſſet, nec facile quemquam fore puto, qui eius ceſſantis aut negligentis officium accuſare velit. Si mortem non prorogare aut propellere poſſumus: eam oppetere, aut ſaeuiendo in noſmetipſos accelerare, multo minus licet. Ecquis, niſi familiae Stoicae anteſignanus, in poteſtate ſua mortem eſſe dixerit? Ille vero etiam imminentem ſibi, quantumuis maxime vellet, nullo modo auertere potuit: cum ipſe in Neronis, et mors non in eius, eſſet poteſtate. Miſerrimum ſic ſane, diabolico et generi humano peſtifero inſtinctu, potuerunt, vt ſemet enecarent creduli et infelices, fallere popellum. Sacra vero nos docet pagina, non nos iuris eſſe noſtri: quam ſubiectiſſime coeleſtis Domini, in cuius poteſtate ſumus, obediendum mandato. Atque adeo ſiue nos viuamus, ſiue moriamur, eſſe Domini. Vae miſeris, qui ſuo ab arbitrio et liberrima voluntate ſe dependere arbitrantur.

*p) Hoc vero ingenii acumen non intelligo: et praeſtat, quam refutare, quiſquilias peruidere generoſo contemtu.

*q) Salua veritatis auctoritate, videamus effrenatae libidinis

ceptis ſingularibus, diuinis, et admirandis magis quam imitandis exemplis; dempta etiam aliquorum ignorantia et ſuperſtitione: quid niſi ignauia, nimiusque, ſtultus et furori ſimilis amor vitae cogit quenquam viuere in magna neceſſitate moriendi? *r) Bene Valerius Max. exemplo D. Bruti relato, Hos tu furores, inquit, immo-

bidinis in recte ſentientes malignam retorſionem: ne quid deſperantibus et inſanis, ad exitium ruentibus, inuidioſe aut ſophiſtice videantur obiectare. Si fortis et magnanimus, qui, laborum et miſeriae humanae taedio, corpus proiicit: eum oportet eſſe ignauum, qui fortunam vtramque nouit aequo ferre animo. Si iuſtus ille eſt, qui ſemet occidit inſontem: eum oportet eſſe iniuſtum, qui diuinis et humanis legibus obſequens ad vitae finem vſque perſeuerat, et, iudice ſummo imperante, cuique tribuens ſuum, naturae debitum ſoluit. Si mitis atque miſericors ille eſt, qui mortem ſibimet ipſi violentam infert: ſaeuum oportet eſſe eum, qui, miſeria et calamitate extrinſecus imminente, ipſe didicit parcere ſibi. Si prudens ille eſt, qui ſemet, ne quid patiatur hominibus communium aerumnarum, educit diabolorum furori permittendum: ſtultum oportet eſſe eum, qui ſemet ſuamque ſalutem, aduerſa vndique ſaeuiente fortuna, virtutibus et patientia conſtans diuinae miſericordiae commendat. Si ſapiens ille praedicandus, qui intra ſe furit, animamque propellit: exagitari furore oportet eum, qui, hominum deſtitutus quorumque conſilio et auxilio, ſibi ac vitae conſeruandae quouis modo conſulere ſtudet.

*r) Eiuſdem, vt dixi, tenoris eſt. Stultiſſimus quiſque ſibi ſapere quam maxime videtur, et ſaluberrima quorumque conſilia ſpernit. Eum vero conſtat inſanire maxima cum lubentia et prorſus ſine laude ſemper deteriora ſequi omnia, qui non optima quaeque ſibi pro viribus imitanda proponit.

immoderata retinendi ſpiritus dulcedo ſubiicis, ſanae rationis modum expugnando. *s) Quid niſi iniuſtitia eſt, qua perſeuerant homines viuere contra iuſtas moriendi cauſas? *t) Quae maior in ſeipſum ſaeuitia, quam admittere, et ſponte quodammodo eligere mortem crudeliorem ac velut longiorem, dum licet leniore ac breuiore defungi? *v) Iam dicat Lipſius, ad

Eee 2 pro-

*s) Alioqui iudicium VALERII MAXIMI non magni facio: hic recte ſentit. Quibus enim moriendum eſt, non timide, non muliebriter lugendum, ſed lubenti et maſculo animo, quam illis neceſſitas imponit, mortem accipere debent. Illud vero neutiquam morti patrocinatur voluntariae, vitae potius conſeruandae inſtinctum naturalem oſtendit. Narrante Valerio l. 9. c. 13. n. 3. D. Iunius Brutus proconſul, a Furio, quem Antonius ad eum occidendum miſerat, comprehenſus, non ſolum ceruicem gladio ſubtraxit, verum etiam, conſtantius eam praebere monitus, his verbis iurauit: ita, vt viuam, dabo. Hinc Valerius exclamando ſententiam ſubiicit: *o fati cunctationem aerumnoſam! o iurandi ſtolidam fidem! Sed hos tu furores immoderata retinendi ſpiritus dulcedo ſubiicis, ſanae rationis modum expugnando, NB. quae vitam diligere, mortem non timere praecepit.* Hic certe nullam voluntariae mortis commendationem videbis. Pl. confer. DIO CASSIVS, LIVIVS, VELLEIVS PATERC. et APPIANVS.

*t) Iuſta vero moriendi cauſſa non eſt, quam externa vis aut ipſa natura non offert: vt morientes videamur vacare culpa. Reus ille contra eſt iniuſtitiae, qui, vt officiis ſatisfaceret ſuis, conſtans patiensque ad vitae finem vſque perſeuerare non vult. Haec ſatis manifeſta rebellio aduerſus Dominum coeleſtem, et laeſae maieſtatis crimen appellatur.

*v) Haeccine ſaeuities, ſaeuas in ſemetipſum conuerte-

re

probandam saeuitiam: Immergis in te ferrum, aut venenum. . . Ast 1. tu ipse immergis in te, vel ipsam animam mentemque tuam immergis in nugas, cauillationes, calumnias, siue friuolas, stultas, malitiosas accusationes, vituperationes ac condemnationes hominum, actionumque nudarum suppressis omnibus singulatim iudicandi regulis et mensuris. *x) 2. Ferrum immerserunt et immergunt saepe alii; idque sine saeuitia. *y) 3. Si haec vnica, et tota, aut maxima saeuitia sit, non est necesse immergere in se ferrum, aut venenum: sed potest quis immergere se, vel cum Hippone et tot aliis in mare, aut flumen aliquod; vel cum Democle in bullientem aquam, vel cibo abstinere, vel aliorum opera vti, et interfecturis se offerre. *z) 4. Fuerit saeuitia, immergere in se ferrum aut venenum:

re manus? Hominis non est, eligere mortem: quod eligendi si quis iniuria et vi sibi vindicat ius, quam maxime crudelis in semetipsum est, vitamque perbreuem cum funestissima, deplorabili, aeternaque morte non dubitat commutare. Sibi proximum et amicissimum transfigere ferro, submergere aquis, frangere laqueo gulam, perdere veneno, aut alio alioque modo enecare, quotusquisque sine summo furore extremaque saeuitia potest?

*x) Nequid iam de calumniandi pruritu dicam, qualis differentia est inter voluntariam mortem et quam in semet ipso exercet immanem saeuitiam, atque errores, si qui sunt, et aliquando imprudentem opprimunt?

*y) Ferrum pro lubitu quis immergere potest sine periculo et fraude: illud vero huc non pertinet. Vel quid noster sibi ea quidem phrasi velit, Oedipo coniectore opus est.

*z) Res eodem redit. Quoquo se quis enecat modo, saeuus est, ac facinus impium nefandumque vllo iuris colore aut fuco defendere nequit.

num: sed dum non cogit vltima, ferroque et veneno grauior necessitas. Ast quanto maior est saeuitia, se velut immergere in longe atrociora mala et tormenta? Diogenes haec audiens diceret denuo, vt olim, se audire voces stultitiae, se ipsam damnantis. α) Ad haec tota saeuitia est penes eos tantum, qui cogunt, tanquam iussis diuinis, et poenarum aeternarum metu; non qui suadent et ostendunt leniora remedia, quibus non nisi qui volunt, et dum volunt, vtantur. Si quis iudicet sibi melius ac tolerabilius, malueritque diu grauiterque cruciari; is vtatur suo iudicio et arbitrio. Placet? viue, non placet? ianua patet: exi. Quae hic saeuitia? Vide autem retro: quanta ibi, et inhumana crudelitas? β)

Porro Lipsius manifeste posita veritatis spongia ad alios colores et fucos, imo vitia, rhetoribus quoque ipsis damnata: nempe insidias, vel cauillationes vocum nonnullarum, ratiunculas longius repetitas, generales, nihil ad rem facientes, et similia ludibria conuertitur. Ait Zenoni et Stoicis esse mortem inter ea quae natura reiicit et auersatur: Augustinum belle Stoicis in-

 sultare,

α) Num etiam hae nugae in disputatione seria cuiusquam attentionem merentur?

β) Repetenda non sunt, quae saepius dicta. Neque adeo mirandum, qui purus putus mauult esse Stoicus, quam sibi sapiens Christianus, eum falsa turpissimaque niti Stoicorum hypothesi: quam toties supra iam memini fuisse deiectam, vt refutatione vlteriori non indigere videatur. Ridicula sunt, quae sibimet ipsis aperte satis contrariantur. Saeuitiam, sine qua certe voluntaria mors esse nequit, in clementiam et lenitatem conuertere mallet. Quanta fingendi licentia.

ſultare, eo quod ſapiens ab indifferentibus cogi poſſit ad mortem (ac ſi hæc quoque non eſſet Stoicis indifferens) ſibi inferendam: miſeramque adeo eſſe beatitudinem, quae deſinere et extingui ob indifferens aliquod debeat." Quaſi vero homines ſunt immortales, et hac immortalitate beati, niſi ſponte moriantur. Addit quaedam ex Epicteto et Seneca, tanquam illi etiam ipſi mortem voluntariam, nempe omnem, et praeſertim eam quam toties deſcripſimus, probaſſent. Sed primum hic agitur non cauſa Stoicorum, ſed communis generis humani, praeſertim bonorum virorum et honeſtarum feminarum, inde a principio, et ante Stoicos omnes, γ) et quotusquiſque ſponte mortuorum fuit Stoicus? δ) Agitur de officio, vt toties dictum, periſtatico, quod in ſuis περιστάσεσι fuit ſemper, et vel ab aeterno, officium humanum: quicquid ſero Stoici, ſiue bene, ſiue male dixerint.

γ) Si cauſſam deſerit Stoicorum, nihil ſupereſt, et nequitiae reum habemus confitentem. Si communem generis humani amplectitur ſententiam: vita quouis modo, vel inter illas nunquam ſuperabiles aerumnas, quoad ſummus rerum voluerit arbiter, conſeruanda eſt. Viri boni ſemper in virtute conſtantes vtramque fortunam aequo ſolent ferre animo: et honeſtae feminae nunquam eo prolabuntur impudentiae atque turpitudinis, vt anima ſuffocata, corpus miſerrimum proiiciant ſpectaculum, ſuamque virtutem in ſummum dedecus conuertant. Voluntaria mors a principio inaudita fuit, neque ante Stoicos cuiquam probata, quamuis homines miſerrimi ac deſipientes eum aliquando perſentire debuerint malae mentis ac deſperationis longe triſtiſſimum euentum.

δ) Omnes vero, ſi qui furoris unquam fuit ſenſus, eiusdem fuerunt cum Stoicis damnatae ſententiae.

rint. ε) Deinde Lipſiana illa eiuſmodi ſunt, ad quae vel pueri Stoicorum facile reſponderint, et quibuſcunque ea obiectantibus belle inſultarint, dixerintque: Lepidiſſima, aut contentioſiſſima capita, ſit Stoicis indifferens ipſum viuere quoque et mori: non ſequitur inde nefas eſſe, in quantacunque neceſſitate mori. ζ) Deinde non conueniat doctrinae Stoicorum, (nihil putantium bonum vel malum proprie, quod non ſit virtute, vel vitio, tanquam propria forma ſua ſignatum ac diſtinctum; ſed indifferens, vel communis materia virtutis ac vitii) non conueniat, inquam, mors voluntaria: cum vero veſtra doctrina ſit contraria, huic ergo conueniet illa mors. Vtique enim contraria contrariis congruunt. η) Rurſus ſit vita et mors, et reliqua huiusmodi Stoicis indifferentia: at nimis, et ſtolide amare vitam

ε) Officium hominis periſtaticum ipſam non poteſt exuere humanitatem, vt fieri ſolet in voluntaria morte: vt officium illud certe triſtiſſimum officiorum omnium faciat finem, ac plane contra naturam hominem miſerrimum peſſundet.

ζ) Sit Stoicis indifferens, quod ſapientibus omnium longe maximum, viuere et mori, vt pro lubitu, quantacunque miſeria imminente, mortem audeant cum vita commutare: inde illud tamen plane non ſequitur et officio periſtatico et Stoicorum inſano conſilio, nefandum licere mortalibus committere ſcelus. Ab arbitrio diuino tantum moriendi neceſſitatem dependere, ſaepius monui.

η) Miram, veritatis amans lector, hanc ratiocinationem intelligis? Vide, quam eleganter poſitiones congruant. Mors voluntaria eſt Stoicorum doctrinae contraria: veritas. Chriſtiana eſt Stoicorum doctrinae contraria: ergo mors voluntaria veritati Chriſtianae non eſt contraria. Riſum teneatis, amici, equidem reſpondendo eiuſmodi quiſquilias tangere nequeo.

vitam, fugere mortem est ipsis malum. ϑ) Denuo sit indifferens, stupra, tormenta, diram famen, aliaque pati: ast in illis succidere, incuruari, nutare, labare mentem, vt plerumque fit, est malum. Itaque illa sunt fugienda, praesertim imbecillioribus, vti sumus ad talia plerique omnes, tanquam causae saltem antecedentes mali. ι) Praeterea vos ipsi contra dogma vestrum, et contra praeceptum generale diuinum, Non occides, ponitis exceptiones quasdam: cur ergo non aliis quaedam, si necesse est, excipere licebit, idque circa indifferentia duntaxat? κ) Porro vide Ciceronem l. 3.

ϑ) Quocunque vitam ac mortem consideres modo: nimis et stulte vitam, vel miserrimam, odisse, vel oppetere mortem, sapientibus est malum.

ι) Res aduersae, vt secundae, quae accidunt sapienti, sunt indifferentes, et aequo feruntur animo. Dum feruntur, neminem possunt incuruare, aut latum a virtute auertere vnguem. Fateor, magnam esse hominum imbecillitatem, neque vires ad superandam calamitatem sufficere. Illis autem, qui sapere didicerunt sibi, qui Deo deuoti, qui nihil sine sanctissima Numinis voluntate fieri credunt, qui nihil sibi, sed omnia summo rerum arbitro pie referunt accepta: vt malum fugiant, in pejus non rapiuntur, nec pessime suas instituunt agere partes; sed fiducia, spe, et charitate pleni, confugiunt ad Deum, cuius efficacissima in tenerrimis potestas, qui, quod suis imponit, etiam fortissime sustinet leuatque onus, et nunquam vltra vires quemquam tentari patitur. Atque ita calamitates, quae grauissimae et insuperabiles esse videntur, nunquam non piis et sapientibus emolumento sunt: vt bene sibi ac salubriter euenisse omnia semper ingenue confiteri et sapientissimum Numen laudare soleant.

κ) Hoc vero negamus et pernegamus, nec in Stoicorum partes

l. 3. de Fin. n. 58. seqq. vbi demonstrat omnia officia, et hoc ipsum sponte moriendi, vel in vita manendi, proficisci a rebus illis, quae Stoicis sunt mediae vel indifferentes. λ)

Sed

partes ibimus vnquam, aut mortem, aut vitam hominis, res inter indifferentes numerandam esse. Sunt nobis quidem inter principales maximi momenti, neque a virtutibus, aut vitiis vnquam separandae, a quibus mortalium salutem, aut irreparabile damnum dependere constat. Exceptionem lex diuina non patitur aliam, quam quae legibus diuinis vel ab ipsa ratione nobis suppeditatur. Enecandi sunt a magistratu capitis damnati: et illos, qui nobis vim inferunt, ad internecionem vsque vi repellere licet. Neutiquam vero, salua lege, possumus occidere innocentem, nobis proximum, nobis amicissimum, nobis, quoad viuimus, indissolubili nexu coniunctum. A quo scelere nefando semper natura et ratio ipsa hominis, nondum insanientis, abhorret.

λ) Eam esse Stoicorum sententiam, nemo negabit: vt Ciceronis academici, aliena referentis, quae saepius falsissima esse diximus, testimonium non requiramus. Attamen illustrationis caussa perplacet exscribere locum de finibus lib. 3. cap. 18. *Quoniam non dubium est, quin in iis, quae media dicimus, sit aliud sumendum, aliud reiiciendum: quicquid ita fit, aut dicitur, communi officio continetur. Ex quo intelligitur, quoniam se ipsos omnes natura diligunt, tam insipientem, quam sapientem, sumturum, quae secundum naturam sint, reiecturumque contraria. Ita est quoddam commune officium sapientis et insipientis. Ex quo efficitur, versari in iis, quae media dicamus. Sed cum ex his omnia proficiscantur officia, non sine caussa dicitur, ad ea referri omnes nostras cogitationes: in his et excessum e vita, et in vita mansionem. In quo enim plura sunt, quae secundum naturam sunt,*

 huius

Sed Lipſiana illa eo magis ſpernenda ridendaque, quo Lipſius ipſe ea ſpernere et ridere videtur, luſoria ea tela appellans. Sed vbi, et quae demum decretoria arma? Nulla; ſed luſoriis magis, vt ita dicam, luſoria, imo ſubulae tantum, aut verius ſtipulae: nempe Auguſtinianae verborum, Non occides, interpretationes nouae, ſuſpiciones, coniecturae: de quibus cum toties dixerim, nihil amplius dicendum puto: praeſertim cum ex vocibus ipſis pateat, εὔλογον ἐξαγωγὴν, vti omnem actionem rationi conſentaneam, procedere ex

huius officium eſt in vita manere: in quo autem aut ſunt plura contraria, aut fore videntur, huius officium eſt e vita excedere. Ex quo apparet, et ſapientis eſſe aliquando officium, excedere e vita, cum beatus ſit; et ſtulti, manere in vita, cum ſit miſer. Nam bonum illud et malum, quod ſaepe iam dictum eſt, poſtea conſequitur. Prima autem illa natura, ſiue ſecunda, ſiue contraria, ſub iudicium ſapientis et delectum cadunt: eſtque illa ſubiecta quaſi materia ſapientiae. Itaque et manendi in vita, et migrandi ratio, omnibus iis rebus, quas ſupra dixi, metienda. Nam neque iis, qui virtute retinentur in vita, neque iis, qui ſine virtute ſunt, mors eſt oppetenda: vt ſaepe officium eſt ſapientis, deſciſcere a vita, cum ſit beatiſſimus, ſi id opportune facere poſſit, quod eſt conuenienter naturae viuere. - - Et quoniam excedens e vita, et manens, aeque miſer eſt: nec diuturnitas magis ei vitam fugiendam facit: non ſine cauſſa dicitur, iis, qui pluribus naturalibus frui poſſint, eſſe in vita manendum. Sunt vero haud difficulter ea omnia ex ſuperioribus illuſtranda et refellenda. Paucis non a noſtra, ſed numinis aeterni ac ſummi rerum arbitri voluntate, illius et naturae immutabili praecepto abſolutoque dominio dependemus. Alioqui ſemper mallent viuere mali. Sapientes autem, niſi me fallunt omnia, ſemetipſos enecare nunquam poſſunt.

ex recto iudicio. μ) Arbitrari autem Deum actionem eiusmodi vetare, adeoque ne quis recte iudicet; e. g. hic de vita et morte, de rebusque et causis, ob quas mors quandoque sit praeferenda vitae, et a viris sapientissimis sit praelata: est delirare, et fingere Deum quendam sola superstitione colendum: cuius vniuersali, vt aiunt, absoluto, absque vlla exceptione, limitatione, restrictione euulgato occidendi interdicto, ν) impie egerit Agesilaus etiam, immolans bouem, intereaque mordentem pediculum arripiens et occidens, his quoque additis verbis: Per deos, iucundum est vlcisci insidiatorem, etiam apud aram. Plut. in Apopht. Lacon.

μ) Sine refutatione conuicia semper in auctorem redundant, ac prorsus nihil nocent innocenti. Argumenta Lipsius lusoria vocat, quae ex auctoritate profanorum et ipsa Stoicorum schola petierit, ponderis longe maximi ratus praeceptum esse diuinum de non occidendo, quod satis superque supra illustrauimus. Ecquid probationis exspectandum a denominatione mortis voluntariae Graeca, quam eius patroni εὔλογον ἐξαγωγὴν vocant, nos ἄλογον appellamus?

ν) Deus nec superstitiose, nec ambitiose, et pro lubitu colendus, sed ex animo et veritate, quemadmodum nobis ipse diuinis oraculis praescripsit. T. O. M. Deus non vetat, sed vult cum ratione suum cuique rectum esse iudicium. Etiamsi mors vitae sit aliquando praeferenda: nobis eam tamen non praeripere, sed ab ipso mortis et vitae domino fideliter exspectare debemus. Semet enecare est rebellare vel delirare, vel eum fingere Deum, qui ipse nos iuuare nolit, aut non possit, nostramque salutem nostro arbitrio relinquat: vt, expugnata ratione et natura, homines pro lubitu agant, suisque friuolis exceptionibus diuina praecepta, vel maiestatem coelestem, eludant.

Lacon. ξ) Certe in ſanctis libris Canonicis, vt dixit Auguſtinus, nuſquam hoc reperitur diſerte praeceptum permiſſumue. Finio verbis et reſponſo fortiſſimi Leonidae: qui interrogatus, cur optimi nobilem mortem obſcurae vitae anteponerent, reſpondit: Quia hoc proprium naturae, illud ſibi eſſe cenſent. Plut. in Apopht. Lacon. ο) Addo haec M. Antonini ex l. 10. n. 8. vbi quum paucis bene explicaſſet, quid ſignificent nomina ἔμφρων, σύμφρων, ὑπέρφρων, intra nomina igitur, inquit, iſta ſi te continueris, nec vt alii his te titulis cohoneſtent, concupieris, alius iam futurus es, quam pridem fueras, aliamque initurus vitae rationem. Etenim talis perſiſtere, qualis hactenus fueris, et in vita iſtiusmodi foede volutari ac diſcerpi, hominis eſt ſenſus expertis plane, vitaeque nimis auidi, nec beſtiariis illis abſimilis, qui ſemiadeſi, vulneribus ſanieque oppleti, in diem craſtinum tamen reſeruari ſupplicant, iiſdem vnguibus morſibusque iiſdem iidem plane obiiciendi. tu vero in nomina pauca haec inde te. et ſiquidem in illis perſiſtere potes, perſiſtas, tanquam in fortunatorum inſulas quaſdam traiectus. ſin excidere, nec ſtatum tueri te poſſe ſenſeris, in angulum aliquem, vbi poſſis aliquid, audacter te conferas, vel etiam e vita omnino diſcedas, nec iratus tamen, ſed ſimpliciter, libere, modeſte, hoc vnum ſaltem in vita memoratu

ξ) Hoccine pudendum et philoſopho indignum ſimile: quod ad rem cauſſamque noſtram ita, vt pugnus ad oculum quadrat. Apophthegma relatum legimus apud PLVTARCHVM oper. moral. p. m. 196.

ο) Par ratio eſt abſoni profecto apophthegmatis, ibid. p. m. 205.

ratu dignum executus, quod e vita ſic exieris. π) Mox monet nolle Deum ratione praeditos ipſi adulari (praeſertim ſpecie turpis et irrationabilis obſequii, tanquam ipſius praeceptis, vel violentis eorum interpretationibus praeſtiti) ſed ſimiles ipſi fieri. ρ) Num. ſeq. ait: Δεῖ δὲ πᾶν οὕτω βλέπειν καὶ πράσσειν ὥστε καὶ τὸ περιστατικὸν ἅμα συντελεῖσθαι, καὶ ἅμα τὸ θεωρητικὸν ἐνεργεῖσθαι. σ) Addit per

π) Senſu plane Stoico, cui ſectae Marcus Antoninus imperator in primis fuit addictus. At ſine voluntaria morte poſſumus imo debemus etiam quotidie conditionem noſtram emendare et feliciorem reddere, diuina gratia innixi. Neque illud Zenonis omittendum, apud DIOGENEM LAERTIVM lib. 7. eius vita, p. m. 527. ſeq. Deum eſſe ens immortale, rationale, perfectum ac beatum, a malo omni remotiſſimum, prouidentia ſua mundum, et quae ſunt in mundo adminiſtrans omnia. Eſſe opificem immenſi huius operis, ſicut et patrem omnium. Non itaque a noſtro, ſed a Numinis aeterni dominique coeleſtis arbitrio dependemus.

ρ) Qui, obſecro, poſſumus adulari Deo, qui cordum ſcrutator, et abſcondita quaeque in apricum producit? Simulatio coram eo, qui omniſcius, nihil valet: ac hominum mendacia illud ens entium fallere profecto nunquam poteſt. Nec incomte MARC. ANTONINVS imperator l. 10. p. m. 218. multum, inquit, conducet meminiſſe deorum, quodque nolunt illi ratione praeditos quidquam ſimulare, aut ipſis imponere mendacio, οὐ κολακεύεσθαι οὗτοι θέλουσιν, ſed volunt ipſis fieri ſimiles, et meminiſſe, ficum eſſe, quae ea, quae ficus ſunt, facit, canem, quae canis, apem, quae apis, et hominem pariter, qui, quae hominis, facit. Eum ergo non hominem oportet eſſe, qui, humanitatem expugnans, hominem, imo ſemetipſum, enecare non veretur.

σ) i. e. *oportet autem vnumquodque ita et conſiderare et agere,*

interpretem, et fiducia ex certa rei cuiusque ſcientia orta ſeruetur. . . τ) tunc grauitate frueris; tunc rei cuiuſque diſtincta notitia, quid ex natura ſua exiſtat, quem locum in mundo habeat, quamdiu duratura ſit, ex quibus conflata ſit, quibus poſſit obuenire, qui dare eam et auferre poſſint. ז)

Addo demum et aduerſariis concedo, atque ſeuerius etiam, quam ipſi, damno necem non ſui modo, ſed et aliorum, imo vel pecudis, ſi temere, inconſulte, promiſcue, ex ira, odio, furore, crudelitate et quocunque vitio, maloue impetu vel affectu fiat. υ) Ita rem quamque ſine controuerſia honeſtiſſimam facere, inhoneſtum et nefas eſſe patet. φ) Damno etiam, ſi quis

re, vt et actura facultas conſummetur, et contemplatiua ſimul exerceatur. Ecquid inde? Hominis vtique prudentis eſt, recte intelligere omnia, et recte facere.

τ) *Latens quidem, nec abſcondita tamen. Tunc enim ſimplicitate, tunc grauitate frueris* cet.

ז) Nihil legimus, vel audimus, quod veritati et ſententiae noſtrae poſſit eſſe contrarium, quamuis Stoicorum anguis lateat in herba. Vnus T. O. M. Deus vitam nobis dare et auferre poteſt.

υ) Optime. Ne pecudis quidem caedes temeraria fuit vnquam permiſſa, nedum hominis, omnium vero minime ſui ipſius.

φ) Hoc vero non ſolum patere nequit, verum etiam ſatis aperte falſiſſimum eſſe videtur. Quod quis honeſte facit, non poteſt fieri turpiter: et quod facere cuique licet, temere non poteſt facere, aut illegitima ratione. Non ipſa re perpetranda, ſed modo, quis contra decorum agere poteſt. E. gr. in pecora campi a creatore ipſo traditum eſt homini dominium: attamen iuſtitiae amantem etiam ſui pecoris

si quis se vel educat, vel occidat, dum Deo, patriae, ciuibus, proximis vtiliter seruire potest: praesertim sine intolerabili, aut grauiore tormento sui. Confiteor hunc talem peccare, facereque aliquam quasi iniuriam Deo, et illis quibus prodesse posset viuus. χ) Quod si nihil aliud velint vrgeantque aduersarii, Iis omnis est finita; imo nulla ab initio fuit. Si aliud; vident ipsi se talia allegando exaggerandoque, φαντασιοπλήκτως, vt repetam verba quaedam Antonini, ex aemulatione ambitioneque sophistica egisse, adeoque nihil quod ad rem egisse; sed fortioribus duntaxat exemplis ac decretis inuidiam quaesisse. ψ) Vel si de ignauia rursus, fortitudine et maiori fortitudine Augustiniana pauca attexenda, perpetuo et conspicue opposueris ruinam amplissimi florentissimique olim imperii et ecclesiae. ω) Lepide

pecoris miseret: ne quid friuole mactetur, aut excrucietur frustra, vbi eius non fuerit vsus.

χ) Hactenus bene: quod et omnes fatentur Stoici, et extra controuersiam est.

ψ) Enim vero, extra oleas vagari, quid iuuat? Nec aerem verberare solemus: caussa, quam agimus, satis est cognita: dictumque centies, quod prorsus nulli, sub quocunque vel necessitatis praetextu, semet occidere liceat.

ω) Vt verum fatear, hoc non intelligo. Ignauia semet enecantium satis quidem aperta est: sed, quomodo fortitudo a maiori Augustiniana fortitudine differat, nescio; multo minus, vnde florentissimi amplissimique imperii et ecclesiae ruinam dependere arbitretur. Floret in hunc vsque diem Christi ecclesia certe amplissima. Florent imperia: et quod amplissimum attinet Romanum vetus, eleganter SVLPITIA de corrupto statu reip. temporibus Domitiani satyra scripsit:

-- *Duo*

Lepide Cicero aſſeuerante Labieno omnino victoriam fore Pompeii, Nunc ergo, inquit, quod amiſimus caſtra, id dolo quodam bellico a nobis factum eſt. Hic dixeris, ſcilicet maiori fortitudine poſteriorum Chriſtianorum factum eſt, vt tantum imperium vna cum eccleſia in Aſia praeſertim et Africa ſit amiſſum, ignauia et dolo quodam bellico Chriſtiani nominis hoſtium: vt expugnatis vrbibus viri omnes vel trucidati, vel in ſeruitutem detracti, matronae vero et virgines honeſtiſſimae in templis et ſuper altaribus ipſis conſtupratae. α*) Calliſthenis necem dicit Seneca eſſe Alexandri crimen aeternum, quod nulla virtus, nulla felicitas redimet. Nam quotiens quis dixerit: Occidit Perſarum multa millia:

- - Duo ſunt, quibus extulit ingens
Roma caput, virtus belli, et ſapientia pacis.
Sed virtus agitata domi, et ſocialibus armis,
Ceteraque imperia, et totum ſimul abſtulit orbem.

Ecquid vero vnius alteriusue imperii et particularis eccleſiae cuiuſdam ruina habet cum morte voluntaria commune? Sed audiamus philoſophum.

α*) Deficientibus argumentis, ad abſurda, eaque iam ſatis perſibilata, reuertitur. Maioris deſiderat vim fortitudinis: abs qua vna non ſemper dependet victoria. Pro lubitu et inperſcrutabili ſapientia exercituum Dominus eam largitur populis. Et qui calamitatem accipiunt, quaerere non debent, cur ipſis rerum ſummus arbiter parcere noluerit. Omnibus omnia potius perpetienda ſunt, quam in propria ſaeuiendum viſcera. Miſeriarum breui Dominus faciet finem, et, explorata virtute, perſeuerantibus conſtantiae praemium dabit vitae coronam. De ſtupro, caede, vi, fame, ceteriſque per vitam aliquando mortalibus experiundis, ſupra dictum ſaepius.

millia: opponetur, et Callisthenem. cet. Ita quoties Augustinus aliusue praedicauerit maiorem illam fortitudinem posteriorum, vt dixi, Christianorum, quodque maioris animi sit tolerare aerumnas, quam fugere: toties opponetur; Sed iam dudum amiserunt maximam imperii partem, vilisque Saracenorum, Turcarum, aliorumque hostium praeda et libidinis satietas fuerunt. β*) At alia quoque, inquis, prius imperia amissa. Verum dicis: sed nunquam sine dubio maiori fortitudine eorum, qui ea tenuerunt, minore hostium, nedum ignauia, qui ea occuparunt. Vtcunque haec quoque se habeant, vti non puduit Tullium fateri se nescire ea quae nesciebat; ita nec me, nec alios, opinor, plerosque omnes pudet fateri, nos non posse honeste et animose pati ea quae non possumus: non posse ita pati, quae toties ob confusiones aduersariorum diserte distincteque dicere ac repetere coactus fui: tormenta, eculeos, rotas, cruces, ignes: non posse ita pati diram famem, qua homines, et forte paren-

β*) Qualis, obsecro, haec comparatio Alexandri M. semet Callisthenis sanguine commaculantis, cum requisita Christianorum fortitudine, quae barbarorum non potuerit auertere crudelitatem? Hominum nequam vis maior, nisi prouidentia prohibuerit diuina, fortissimos quosque opprimere valet. Imbecilles vero etiam et abiectissimos coeleste numen, aduersus longe maximam tyrannorum crudelitatem, defendere ac tueri potest. Nec tantus ex imminente periculo fidelium quemquam solet inuadere metus, vt perfidiae aut rebellionis reus, quam diuinum exspectare auxilium, saeuas manus in semetipsum conuertere malit.

parentes, vxores, liberi, aut ſtercora deuoranda: non ſitim, quae cogat, vt Cretenſes quondam, vrinam hominum aut iumentorum bibere: non ſtupra; non deliria et furores; non vitia indurata et inſanabilia. γ*) Valde, dubito an Bombomachidae iſti, et glorioſi vel milites vel heroës; maiorisque velut animi ac fortitudinis extra pericula actusque, in campis quaſi Cubiculariis, praecones haec pati poſſint: pati, inquam, honeſte, fortiter, glorioſe. Nam pati tantum, melius poſſunt aſini et animalia quaeque: pati turpiter, ignaue, flebiliter, poſſunt etiam pueri, puellae, mulierculae, et tota hominum etiam ignauiſſimorum turba. δ*) Addo nunc etiam et annumero regulas quaſdam

γ*) Imbecillitatem quiſque ſuam agnoſcere, tantoque ſibi magis cauere, et continuo diuinam gratiam implorare debet, vt ſancto regatur ſpiritu, animus addatur, atque adeo in ſpe, charitate, ac fide, ad ſuperandas quaſcunque tentationes confirmetur. Sapiens ſe multa ſemper neſcire, et nihil poſſe, lubenter ac ſine pudore fatebitur: nunquam ſemet periculis temere committet: nunquam vero etiam timore, vecordia, vel imminentium calamitatum taedio immaturo, ſemet perfide ac turpiter ipſum enecare inſtituet.

δ*) Attamen calumniarum ſic tandem facit finem. Quid aſini, quid pueri, quid homines vel beſtiae ferre velint valeantque, vlterius iam non vacat examinare, aut pluribus iniquitatem philoſophi Stoicam et commendationem voluntariae mortis impiam confutare. Nos noſtraque omnia infinitae et incomparabili Numinis aeterni, creatoris atque ſeruatoris clementiſſimi noſtri, gratiae et bonitati quam deuotiſſime commendamus.

dam iuris, quae omnes vti inimicorum ſententiae aduerſari, ita noſtrae manifeſte fauere videntur. ε*)

1. Plerumque ſub autoritate iuris ſcientiae pernicioſe erratur.
2. In toto iure generi per ſpeciem derogatur.
3. Plerumque quando proprietas verborum attenditur, ſenſus veritatis amittitur.
4. In omnibus quidem, maxime in iure aequitas (et humanitas ſ. humana imbecillitas) ſpectanda.
5. Semper in obſcuris et dubiis benigniora praeferenda.

ε*) Ex oppoſitione vero haud difficulter patebit contrarium. 1. Iuris haec non eſt regula, ſed abuſus et turpis ignorantia: neque iuris vim error vel malitia obtinet. 2. Legi diuinae communi et naturali prorſus nihil derogare poteſt. 3. Veritatis ſenſus proprietate verborum nititur, vt certa ſit atque perſpicua. 4. Aequitas cum iure ſemper debet eſſe coniuncta, quae humanitatem vel hominis naturam ſuperare nequit. 5. In iure benigniora iuuant non perdunt hominem. 6. In rebus dubiis ſecundum libertatem, quae cum hominis vita et ſalute coniuncta, ſemper iudicandum. 7. Modici temporis damnum aeterna et irreparabili pernicie non eſt auertendum. 8. Neceſſitas caret lege, et hominis voluntati aut libero arbitrio eſt contraria. 9. Euerſor propriae ſalutis quam maxime in ſemetipſum peccat, nulloque modo excuſari poteſt. 10. Corporis et animi bona ſoli Deo referimus accepta, et commodi plurimum adferunt mortalibus: vt ſine maximo dedecore et piaculo ingenti nunquam reiiciantur.

6. Quotiens dubia interpretatio libertatis eſt, ſecundum libertatem reſpondendum erit.

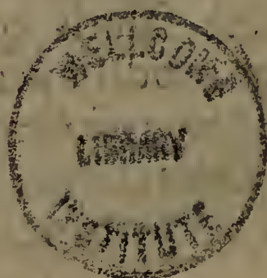
7. Non eſt magnum damnum modici temporis. Eodem, opinor, ſpectat hoc Senecae: Nemo poteſt multum de ſtillicidio perdere.

8. Quod non eſt licitum in lege, neceſſitas facit licitum.

9. Defenſor propriae ſalutis (et ingentium vltimorumque malorum propulſator) in nullo peccaſſe videtur.

10. Proprie bona dici non poſſunt, quae plus incommodi quam commodi habent.

INDEX RERVM.

* *Notatae ſunt praefationis paginae.*

Ani-

Berna-

Christia-

Iudaeo-

Natura

Rabies

R.

S.